

Nógrádi Kovács György

Megrendítő történetek

Nógrádi Kovács György

Megrendítő történetek

Elbeszélések

**Kép,
Borik Anna rajza**

**Kiadta,
a Robinson Könyvműhely.
Szécsény**

**ISBN
978-963-88502-3-2**

**Készült,
az Ipoly-Print Nyomdaüzemében.
Szécsény, Somogyi Béla u. 10.**

TARTALOM

A barikád másik oldalán	4
A felfüggesztett börtönbüntetés	15
Az utolsó karácsonyeste	28
A környék utolsó cimbalmosa.....	38
Az öreg hársfa titka	41
Remete a hegyen	47
Pillanatkép három öregről	57
Julka néni	57
Malvin néni	59
Zoli bácsi	61
Az utolsó „telepes”	65
Krimi a hegyen	76
„Mint kalitkába zárt madár”	90
A kukoricafosztás.....	95
Semmit sem kaptak, csak adtak	104
Megalázva-számkivetve.....	108
Ki az igazi áldozat?	120
A Kádárvakarék	130
Telitalálat.....	138
Egy bűnös dekrétum „visszhangjai”	148
Tragikomédia	157
Első napom az iskolában	169
Mindent a maga helyére.....	174
A fecskemama átka.....	178
Domonkos fellebbez	181
Embere válogatja	185
Rozi bácsi.....	188

A barikád másik oldalán

Dési Igor, kopogtatás nélkül, ámbár kissé óvatosan lépett be az apja szobájába.

Esteledett. Az apja, az utóbbi időben kissé korán lefeküdt. Az anyja halála után, nem a régi hálósobájukban, a nappaliban tartózkodott s hált.

- Bejöhetek? - somolygott visszafogottan Igor az apjára.

- Máris bejöttél - élcelődött az öregember. Arcára kaján mosoly gyűrődött.

- Beszélni szeretnék veled, habár... - tette hozzá sietve - tudom, te korán lepihensz.

- Ah! - legyintett, majd a fotelra mutatott. - Ül le! Olvastam. - Az asztalon, az összevissza dobált újság halmazon, nyitott könyv hevert. Rámutatott. - Nicholas Evans: A csapda. Néhány oldal és befejezem.

- Nem maradok sokáig.

- Nem most fejezem be. Éjjelre tartogatom. Két óra tájban rendszeresen felébredek. Felkattintom az éjjeliszekrényemen a villanyt, s addig olvasok, amíg el nem nyom az álom. Mert, tényleg nagyon korán lefekszem. Ágyból nézem a televíziót. Egyik állomásról a másikra kattintgatok - A szája szélét fintorgatta. - Hétről hétre nincs egyetlen nézhető, élvezhető műsor a híradók és néhány politikai vitamúson kívül.

Többször körülfogta tekintetével a fiát. Arcán a legyűrhetetlen kíváncsiság: miről akar beszélni vele, s miért ennyire kimért... alig látható árnyéka suhant át, mialatt hangtalanul is arra buzdította a fiát, hogy beszéljen!

- Tudod apa! - szólalt meg az, elérte az apjából kisugárzó érdeklődést jövelele iránt, de azonnal bele is zavarodott. - Miért ne tudnád! Harmincöt éves vagyok...

- Egy biztos - vágott közbe -, téged nem dobtak volna le a spártaiak a Taigetoszról. Picike korodtól büszke vagyok rád talpraesettségedért. Játék közben be-betörtél egy-egy ablakot a lasztiddal. Letaposad a virágokat. Vitába szálltál a tanáraiddal, amelyek miatt nemegy-

szer behívtak az iskolába. Megugrattad a szomszédok macskáit. Megverted, elpáholtad...

- Sosem én kezdeményeztem a verekedést - szakította meg. - Természetesen idézőjelben. Freud szerint: mindnyájunk tudatában benne élnek a romboló ösztönök, a rosszra ösztökélő tulajdonságok. Ha nem fékezzük meg azokat, a felszínre törnek, és súlyos károkat, rombolásokat okozhatnak. Én, az adott alkalmakhoz, a lehetőségekhez mérten állandóan uralkodtam, legalábbis igyekeztem uralkodni magamon.

- Ha már Freudot említetted! Fogódkozzál meg! Az utóbbi hónapokban gyakran forgatom Freudot, Jungot és Ferenczyt, no meg továbbra is Lukácsot. S tudod, miért?

- Nem - rázta a fejét, húzta fel mind a két vállát.

- Hetvenkét éves létemre, még mindig a saját identitásomat keresem, de... - intette le nagyvonalún saját magát - nem szívesen beszélnék most erről. Miért? Mert biztosan megkérdeznéd. Bonyolult, és sokáig tartana. Te pedig, most beszélni szeretnél velem.

- Igen... igen! Visszont engedj meg nekem egy szerény véleményt az előbb említett pszichológusokkal, pontosabban a műveikkel kapcsolatban. A pszichológusok még mindig ugyanazokkal a Freud-i, a Jung-i s a Ferenczy-i, bár ez utóbbit nem ismerem eléggé, problémákkal foglalkoznak, mint a filozófusok viaskodnak Platón és Arisztotelész óta. De... - fektette le mind a két tenyerét a kis, kerek asztalra, az apja újságaira - tényleg, ha lennél szíves meghallgatni!

- Apáddal beszélsz - hörrent fel az öreg erőltetett nehezteléssel -, nem valamelyik tömött bukszájú bankártársaddal. Mi a fenének vagy ennyire kimért velem szemben is?

- Mert - teljesen kiköppenve előbbi higgadságából, egy kis ideig habozott - megnősülsz. Szeretném, ha...

- Csak nem apai áldást vársz, mert ez a mi és hasonló szőrű emberek körében nem szokás!

- Mintha szegény anya halála után nem te neveltél volna fel. Jól tudom, amit tudok, apa! Mindezt nem éllel, pejoratív mondtam - nyugtatta meg azonnal az apját, kissé félreérthető hangsúlya miatt. - Hálás, csak hálás lehetek neked.

- Zitát veszed el, igaz? - szakította félbe az apja.

- Őt. Az esküvőt, Zita anyja kérésére januárban tervezzük. Utána, természetesen összeköltözünk. Se itt, se Zitáéknál. Új lakást veszünk.

- Zita! - csapott le az apja, tőle teljesen szokatlanul, nosztalgikus fellengzősségbe hajlón. - Csinos kislány. Kerekded arc, szőke haj, majdnem azt mondtam, mint Murillo festményein az angyal. Olyan is lenne - emelte fel, kissé mókás iróniával a hangját -, ha finoman kidudorodó párnaajkai, bizonyos erotikával pikánsságot nem kölcsönöznének neki. Nézd, fiam! - komolyodott el. - Ő, és az anyja, alig két éve Pestről költöztek le ide, tehát csak annyit tudok róla, pontosabban: róluk, amennyit te elmondtál, illetve aközben megtudtam, mert mi tagadás érdeklődtem - Kissé elérzékenyülten a fiára mosolygott. - Legyetek nagyon boldogok!

Az arca, fia legnagyobb ámulatára, előbbi szavai ellenére, kissé gyanúsán színt váltott, végül egyöntetűen elsápadt. Ugyanilyen maradt, amikor folytatta is.

- Az anyja..., mármint - zavarodott meg újra, miután belső erejét, tartását tovább fokozva folytatta - Zita anyja, mesélt-e, mondott-e valamit... rólam?

- Ne... em. Miért? Mit kellett volna egyáltalán mondania? Zitát bemutatam. Többször járt itt...

- Aludt éjjel veled a szobádban. Jó... jó - tompította le azonnal szavainak az élet, talán, hogy az időt húzza, zavarát leplezze, helyrehozza hirtelen kicsorbult idegrendszerének zavarát. - Semmi kifogásom ellene. Nagykorú vagy, kereső, de mennyire jól jövedelmező állásod van! A megyei OTP-vezetője vagy. Annyi a munkád, hogy alig tartózkodsz itthon. A szabadidődöt Zitáéknál töltöd el. Semmi kifogásom ellene. Ebben a helyzetben, ez így természetes. No de, hogy ne húzzam az időt. Megnősülsz, jó. Elköltöazol, látod ez nem jó, mert teljesen egyedül maradok ebben a nagy házban. Viszont, ha Zita anyja nem beszélt rólam, nem ismer. - Elbizonytalanodott. - Talán nem ismer. Meglehet, de a nevem... a régebbi beosztásom... Igaz, nem ebben a városban, a volt járási székhelyen dolgoztam. Mindegy, egyszer bemutatad. Akkor tényleg úgy vettem észre, hogy nem ismer. De... de, honnét is ismerne? A nevem pedig elég gyakori név. Újság,

semmi sem közölte le... Nos - emelte fel a hangját, nehogy a fészkelődő fia kíváncsian közbeszóljon -, elmondok neked valamit, mert ezek után nem hallgathatok tovább. Meg kell ismertetnem veled az igazat. Kérlek, hallgass végig türelemmel!

Igor, maga sem tudta miért, megrettent. Akarva-akaratlanul rosszat, eddigi csendes mederben folyó létét felforgató eseményt sejtett. Ami az egész testét behálózta, vaskos idegrendszerének eddiglen egyenletesen lüktető áramkörében, heves zárlat keletkezett: hol elsápadt, hol megleghullám öntötte el, amelykor úgy érezte, hogy izzad. Képzletében teljesen pucérrá változott, csontos, erősen szőrös, vékony lába szára, száralmas látványt nyújtva, remegett, zörgött.

- Mostanában - folytatta az apja fanyarul elmerengőn - 1956-ról sokat cikkeznek, beszélnek a rádióban, különböző filmeket, ilyen-olyan összeállításokat sugároznak a televízióban. Gyakran esik szó a barikádokról. Igen ám, de a barikádoknak ugye, két oldala van. Érdekes, csak az egyik oldalról -, a lázadók, a felkelők, a forradalmárok, mint hazafiak..., mindezeket megint és megint idézőjelben... -, kizárólagosan róluk esik szó. A másik oldal? Mert azon az oldalon is lehettek hősök, pozitív figurák. Kötelességtudók, elveikhez a végtelenségig hűségesek, s igazi hazafiak... Nos, kedves fiam, én azon a bizonyos másik oldalon álltam 1956. év őszén.

- Tudok róla - jegyezte meg Igor, csakúgy félvállról odavetve.

- Persze... persze, de nem annyira részletesen, amint arról szó esik majd.

Elcsendesedett. A fia arcát böngészte, holott valójában minden: a fián is átnézve, tekintetét messze a régmúltjába, abba a bizonyos 1956-os szomorú napok, egyre-másra zajló eseményeinek gyors és zavaros folyásába mélyítette.

- 1956-ban te még nem éltél, de meséltem róla neked néhányszor. Szegény anyád, egészen biztosan többször emlegette... Nos, az egyik járás, mindegy melyik, pártbizottságának első titkára voltam. Az októberi forradalomról, nevezzük így, habár én még mindig s helyesen ellenforradalomnak, a törvényes államrendszer elleni jogtalan, nagyobb részt kül- és belföldről vezényelt, sugallt támadásnak, lázadásnak tekintem..., a rádióból értesültem, mert valamennyi belső,

megszokott hírcsatornánk megsüketült. Azonnal intézkedtem. A járás valamennyi pártszervezetét éberségre, fokozott ellenpropagandára, ellenállásra utasítottam. Felvettem a kapcsolatot a helyben székelő államvédelmi kicsinyke csoporttal, mivel reguláris alakulat nem székel a járásunkban, s a járási rendőrkapitánysággal, a... Pontosítok: legelőször a megyét kerestem meg, ahol senki sem állt velem érdemi-
leg szóba. - Legyintett. - Hadd, ne soroljam tovább! Aztán... - némán nézte a földet, sokáig függött fölötte a fájdalom, mire végre rázuhant, s belsejéből gyökeredző, szomorúfűz leveleivel teljesen betemette, alig bírt kikecmeregni alóla. Arcizmai, miután folytatta, mintha kellemetlen szagot fedezett volna fel, enyhén remegtek. - Mindennek vége szakadt - kiáltott fel elkínzottan úgy, hogy saját hangjában is, újra érezte azt a pánikot, amely akkor körülengte. - Egymás után, de mennyire gyorsan érkezett a hír: tüntetnek itt, tüntetnek ott... Általános lázadás van a városunkban. Rengeteg házra, sőt a középületekre is kitűzték a nemzeti zászlót, amelyekből kivágták a címert. Ha nem volt, akkor is lyukat vágtak annak vélt helyén. Embertömegek masíroznak a városban, és ellenséges, a szocialista rendszerünket gyalázó jelszavakat skandálnak. A járási tanács ablakait betörték, hatalmas tüntetésre készülődnek a pártbizottságunk előtti téren... Az államvédelmieket, az egyik szemben lévő utca sarkán, a pékség előtti, kisebb körakás mögé fészkeltek be magukat. Útépítés folyt, onnét a körakás. Golyószórójuk csövét a felé az utca felé irányították, ahonnét a vörös csillagot leverő, az emlékműveket megrongáló, a népi rendszerünket s a szovjeteket hangosan gyalázó, tüntető tömeg közeledett.

Kis szünetet tartott, időt adva a fiának, az előbb hallottak megemésztésére. Arcát különös szomorúság fátyolozta be. Előbbi felindulása helyén keserű üledék maradt.

- Jómagam az útszélén lecövekelő, előbb említett államvédelmiekhöz siettem. Mire odaértem, a tömeg elérte a teret. Felfedezve bennünket, iszonyatos dühvel: ordítózva, fenyegetőzve közeledtek. Felmásztam a kocka körakásra, és torkom szakadtából szónokolni... Szónokolni? Ordítani kezdtem: Emberek! Ne emeljenek kezét a nép..., a saját hatalmukra! Maguké a gyárak, az üzemek, a földek, az egész ország. Saját maguk ellen láznak? Követtünk el hibákat, de

ki nem, aki dolgozik...? Ilyenféléket mondhattam, ám túloldítottak. A szovjeteket, Sztálint, meg Rákosi, Gerő, Marosán, Farkas elvtársakat szapulták, gyalázták. A zászlóik nyelével hadonásztak, kövekkel, s más tárgyakkal dobáltak bennünket..., mire én dühbe gurultam, s rájuk rivalltam: Ha nem oszlanak szét, tűnnek el a térről, lövünk! Nem használt. Vészesen közeledtek felénk...

A főhadnagyhöz fordultam:

- Lövessen gyorsan a levegőbe! Azonnal szétfutnak.

Az csak állt. Arca halálsápadt, kezei remegtek, nagyon, de nagyon félt. Már-már megfutamodott. Újra rászóltam..., dehogy szóltam, ordítottan, hogy a közeledő tömeg is hallja.

- Ne tévovázzon! Lövessen!

Nem tette meg. Az emberek, már nemcsak lépésről lépésre, egymást taposva futottak felénk. A főhadnagy rettegve hátrált. A golyószóró mellett guggoló katona magára hagyta a golyószóróját, amiért már szó sem lehetett a bevetéséről. A főhadnagy után ugrottam. Kitéptem kezéből a géppisztolyát, amelyet elejétől a kezében szorongatott, s a tömegre fogtam. - Ajkát összeszorítva bólogatott, majd erősen mentegetőzve folytatta: - Ha vallásos lennék, ezt mondanám: Isten látja a lelkemet, de nem vagyok az, ezért becsületszavamra állítom: én igenis csak a tömeg fölé, úgynevezett riasztólövésekre buzdítottam, mert utasítani, nem azt nem tehettem. De - emelte fel a jobb kezét s a hangját -, egyenruhás, hatósági, a szocialista rendszer védelmére kirendelt fegyveres alakulatra, azok testi épségüket veszélyeztetően támadni, kövekkel és más tárgyakkal dobálni..., a világon mindenhol jogos a fegyverhasználat. Ezek tudatában, ha ők nem, én szemrebbenés nélkül meghúztam a ravaszt. Hihetetlen elszánás, düh kerített hatalmába azok iránt, akik a törvényes rend, a nehezen kivívott s felépített szocialista társadalmunk ellen lázadtak. Az oroszok ki, az amerikaiak be? A szocializmus, pfuj, a kapitalizmus, vivát? Egyszerűen el akarták taposni a dolgozó népünk fegyveres alakulatát és pártját, s engem, a hivatalos képviselőjét. Húztam, rángattam, a sorozatvetőt kapcsolgattam, semmi, mígnem az egyik kiskatona a fülembe súgta:

- Nincs benne töltény. Se ebben, se a golyószóróban, egyik fegyverben sem.

- Ki... ki rendelte el ezt? - hebegtem magamból kikelten.

- A főhadnagy elvtárs parancsolta meg: egyetlen golyót, semmit sem! Dobjuk el mindannyian a fegyvereinket, és álljunk át a felkelőkhöz!

- Nem suttothattunk tovább, mert a tömegben az elől közeledők megneszelték a katonák nyílt ellenszegülését, netán tudtak róla, avagy előre megbeszélték a szervezőikkel, nem tudom. Vérszemet kaptak, és szabályosan ránk rontottak. Az államvédelmiket nem bántották, viszont engem...

Két szemét a távolba meresztette. Mint a feltörő zokogásukat leküzdők, meg-megrázkódott. Környezete, így a fia is, egyszerű színplecsnikké torzultak, majd egymás után eltűntek. Személyisége introvertálttá és frusztrálttá vált.

- Mint a vadállatok, nekem estek - folytatta fájdalmas, régi sebeit felújító sóhaja után. - Összevissza vertek. Talán meg is ölnek, halálra rugdálnak, széttépnék, mint libák a rongyot, ha valaki..., ki? Máig nem tudom, át nem karol, s az engem püfölő emberekre nem förmed:

Nem vérezhetjük be a dicsőséges forradalmunkat, egy tetű miatt! - Szája szélét keserűn elbiggyesztette. - Igen, tetűnek nevezett... Bíz-zuk a nemsokára megalakuló forradalmi népbíróságra! A börtönbe viszem!

Maga elé tuskolt, s durván lökdösött előre, ki a tömeg marka közül, akik nem törődtek többé velem. A hozzájuk átállt, az esküjüket megszegő karhatalmistákat éljenezték, akik átadták nekik a fegyvereiket. Budapestről vezényelték le őket, a főhadnagyuk vezetésével abba a határszéli járásba. A rendőrkapitányságon kaptak két szobát. Mi őrsnek neveztük. Odahívták a felkelőket, ahol golyókat s több fegyvert ígértek nekik, amelyeket meg is kaptak... Nos, az a bizonyos férfi, miután befordultunk a legközelebbi mellékutcába, a fülembé duruzsolta - kesernyésen büfögött belőle az erőltetett hötyögés -, azaz mondta, ám én szívet-lelket átható megkönnyebbülésnek véltem akkor a szavait, teljesen elfelejtve, hogy előbb, jöttem rá ott: tettét álcázón tetűnek nevezett: Szabadon engedem. Gázoljon át az Ipolyon

Szlovákiába! Alig egy kőhajításnyira a határ. Az Ipoly, ha térdig ér ezen a részen.

Magamra hagyott, ő olyan gyorsan eltűnt, mintha a köd nyelte volna el.

Én, véresen, összevert, feldagadt, véralfutásokkal, vörös foltokkal, dudorokkal tele arccal, testtel, félig agyonverten, megalázottan: éjjelnappal dolgoztam, se család, se magánélet, csak a szolgálat..., utolsó erőmet összeszedve, hihetetlenül legyengülten, itt-ott szinte négykézláb mászva, a szlovák határ felé vettem az irányt...

Beszédje eddiglen szagatottsága, emelkedése, lejtése hirtelen kismúlt, az eddigiekhez képest egyhangúvá változott.

- Odaát a hatóság és mindenki, akik ismertek, hiszen testvéri kapcsolatokat tartottunk velük, szeretettel fogadtak. Azonnali orvosi kezelést kaptam, és mindent... Jó három hét múlva tértem haza. Otthon - kapta fel a fejét, tárta szét mind a két kezét - újjászerveztük a pártot. Tudod-e kikkel? - fordult váratlanul az eddig elgondolkozón ülő fiához, akit váratlanul ért e kérdés, amiért kissé összerezzent. - Azokkal - folytatta máris minden egyes szavát külön-külön mérlegelve, a hirtelen feltörő dühétől kissé megmámorosodottan -, akik 1989-től folyamatosan, a már említett tüntetőkhez hasonlóan, csak másabb, finomabb eszközökkel elárulták a szocialista vívmányainkat, magát a szocializmust. Addig fennhangon magasztalták, dicsőítették, tudományosan elemezték, magyarázták, tanították valamennyi oktatási intézményben, munkahelyi szemináriumokon, a marxista-leninista középiskolákban, az egyetemeken, a szakosítókon..., élesen szembeállították a rothadó kapitalizmussal, az amerikai imperializmussal. - Arcát a fokozódó düh szederkissé maszatolta, szája széle remegett, kezeivel dühösen csapkodott. - Akik végig ellenforradalomról papoltak, gyalázták Nagy Imrét, Maléter Pált meg a többieket. A forradalmárokat külföldről irányított ellenforradalmároknak tartották, amelyekre főleg a Szabad Európa Rádiója bújtatta fel a tudatlan, a félrevezetett, az egyszerű embereket, főleg a fiatalokat. Miként néznek ezek az emberek a tükörbe, amikor manapság Amerikát dicsőítik, gyalázzák a Szovjetuniót, követelik csapatainak kivonását, holott ők hívták be azokat. Sokan lepaktálva a pufajkás, a munkásör múltjukkal, rend-

szerváltók lettek, az 1956-os ellenforradalmárokhoz csatlakoztak. Az igazi ellenforradalmárok, most üldözötteknek vallva magukat, így meg úgy, ennyit és ennyit szenvedtek, ültek ennyi és ennyi évet, ki-ki mennyit ült a börtönökben. Igaz, félretolták őket a közéletből egy ideig, ám később, néhányuk kivételével, újra vezető posztokba fészkeltek be magukat. Most magasztalták őket, az úgynevezett üldözötteket. Szeretném látni a régi káderlapjaikat, amelyekben mennyire szocialista érzelműeknek, párton kívüli kommunistáknak vallották magukat. Ismétlem: magasztalták, ők az üldözöttek a dicsőséges Szovjetuniót!

- A volt Szovjetuniót - helyesbített a fia csendesen, csillapítón, mert sajnálta, amiért felidegesítette magát.

- Amelyet - pattogott tovább, hiába a fia csendes békességet sugalló hangja - Gorbacsov vert szét, aki óriási hasznot húzott belőle, saját maga és a családja részére, mint a hasonszórú magyarok, akik árulásukért, zsíros ösztöndíjakat kaptak, külföldön tanulhattak. Könyveket írtak velük, amelyekben nem a valóságot, a hazugságaikat, az ál-ideológiájukat vetették papírra, állami s külföldi megrendelésekre, támogatásukkal, amelyekért óriási összegeket vágtak zsebre. Most, a régebben általuk is leköpött, a dolgozó tömegeket kizsákmányoló, kapitalizmust hirdet, dicsőítik. Hű szociáldemokratákká vedlettek át, amely pártot régebben éppen ők tiltották be. Eladták a nép vagyonát: a gyárakat, az üzemeket, a bankokat. Jól megszédtek magukat, degeszre tömték a pénztárcáikat. Maguk is kapitalistákká váltak.

Neveket sorolt, adatokkal dobálózott, mire a bankár fia, amint előbb, csendesen megjegyezte:

- Apa, az emberek a marxi-engelsi dialektika szerint változnak, megváltozhatnak, átalakulhatnak. A dialektika az állandó változást, az átalakulást hirdeti.

- Ők - csapott le az apja azonnal s hévvel - nem átalakultak, egyik napról a másikra homlokegyenest hátat fordítottak a szocializmusnak. A hűség, a habzó szájú hívők árulókká váltak. Régen a Varsói Szerződést imádták, dicsőítették, s íme az akkori imperialistáknak nevezett, éppen miattuk létrehozott Varsói Szerződésből a Nátóba

nyalizták be magukat. A régi KGST helyett az Európai Uniót támogatják, áhítják.

- Ne idegesítsd magad! A vérnyomásod...!

- Sokáig sorolhatnám, de igazad van. Nem folytatom - csapott idegesen a levegőbe. - Végeredményben nem is erről, nem rólam akartál beszélgetni velem. Kissé elkalandoztam. Értsél meg, és bocsáss meg! Én... én - rángatta a fejét s a vállát egyszerre -, már csak kaphatok, fi-am! Adni? Miből? Teljesen kiégett öregember vagyok, mert azzá tetek a régi, idézőjelben elvtársaim. De... de magam sem tudom, miért mondtam el ezeket, amikor lényegében igazán nem rólam van szó! Nos! - A további szavait nyögvenyelőn széthúzta. - Az ellenforradalom leverését követően, felelősségre vonták a bűnösöket. Egyébként a forradalmakat, főleg az ellenforradalmakat, a lázadásokat: a franciáknál, a németeknél, nálunk, lásd a Rákóczi-felkelést, az 1848-as forradalmat, törvény szerinti megtorlások követték. Az említett főhadnagyot is, akit jómagam jelentettem fel, habár, tudtam meg később, mire az én feljelentésem befutott, már letartóztatták. A szigorúan zárt tárgyaláson, én voltam a koronatanú. Ítélet, kivégzés...

Néhány pillanatra elhallgatott. Merőn, mindenre elszántan, de szemmel láthatóan egyre rettegőbben leste a fia arcát. A hangja is remegett, amikor kijelentette:

- Percze Attilának hívták.

- Zita apja volt? - rebegte Igor, akinek nemcsak az arca, a hangja is elsápadt, mert azonnal kapcsolt, ugyanis tudta, hogy az 1956-os tevékenységéért kivégezték. Budapesten harcolt - mesélte el neki Zita -, nyilván a kérdéses járásból sietett fel a fővárosba, gyanította most az apja szavaiból következőt.

- Igen. Ennek ellenére, remélem, ha a kapcsolatotok nem múló szélső - beszélt mámorosan, ittas emberhez hasonlóan, mivel nagyon megviselte a fia hirtelen felindulása, mint bizonyos tárgyak gyűjtése, vagy a diszkók világa s a beatzene utáni rajongása..., - a te Zitád megért téged. Hangsúlyozom, nem engem, téged, aki semmiről sem tehetsz, aki ez ideig erről semmit sem tudtál.

Igor villámhárítója hirtelen felmondta a szolgálatot. Eladdig egymás után igyekezett leföldelni lelakiségéből át-átsistergő villámain,

dörgéseit, miközben sem ide az apjához, sem oda a szerelméhez ne húzzon, ne törjön pálcát senki fölött. Láthatatlan falakat épített maga köré: erre is, arra is. Most, az apja bejelentése után, amely szerint ő nagyban hozzájárult, még ha tanúként is a menyasszonya, a szerelme édesapjának kivégzéséhez, minden, de minden összeomlott. Se vilámlás, se mennydörgés, csak hatalmas úr létezett, a teljesen feldúlt lelkiségében. Harag, düh vagy a nagy nihil? Nem tudta mi, arra kényszerítette, hogy felugorjon, és hirtelen kirohanjon az apja szobájából.

A felfüggesztett börtönbüntetés

Kora ősz van, s mégis, a meteorológusok szerint ilyentájt sosem mért, rekord hideg tört rá a környékre. A korai hó, majdnem a hideggel egy napon szakadt rá a vidékre!

Valósággal szűrnak a nagyon korai, az ónos ködből kicsapódó apró jégkristályok - Ha bajszom lenne - motyogom önsanyargatón -, most biztosan egyetlen jégdarabbá válna. Az orromat gyakran törölgetnem kell, mert ha megszívom, hosszú pillanatokig összeragad az orrcimpám. A számon át kell vennem a levegőt, holott a hideg mélyen a tüdőmig lehatol. Állandóan hunyorgok, hogy a szempillámra tapadt zúzmara leperegjen.

Az igen korán lehullott, általában alig bokáig érő hóba, nyilván a hófúvások miatt, itt-ott akad hely, ahol majdnem térdig belesüppedek. Érdekes - csodálkozom -, nem nyikorog.

A bakancsom magas, zárt szájába is beszívárog a hideg, hogy a hóban taposástól megizzadt lábfejemem megfagyjon a vastag zokni, s belecsípjén a lábujjaimba az egész testemet megborzongató hideg.

A kísértetiesen szendergő csendet, a fagy vasmarkában ropogó ágak csattogásai verik fel, s egy-egy fakopáncs, sajnálni vagy irigyelni való kínlódása, hogy előkotorásszon, hosszú, hegyes csőrével a fára fagyott jég burka alól, egy-egy nyamvadt kukacot.

Az egyenletes fehér hóaplant, mint dísz a huzatán néhány, a havon ülő magányos fenyőfácska haragos zöldje hímezi ki. Odébb az őszelelkező galagonya-, kökény- és vadrózsabokrok, hópamacsokkal sűrűn be-behálózott függönyének ablakszerű, különös természeti jelenségeként kialakult üregeiből, ökörszemek lesnek-ugrálnak ki, bújnak be újra. A fák résein át idelátszó, letarolt hóval födött, hosszan elnyúló mezőn, vörös foltnak tűnő róka fut, egyre jobban beleveszve a nagy hideg miatti ködbe. Tőle nem messzire néhány őz vált át, az erdőből ki a mezőre, onnét be a kisebb erdőnek is beillő facsoportba. Eközben körülöttem, ha nem is teljesen lombjait vesztett, most hóval födött hatalmas fáról az előbbi fakopáncs miatt, apró, barna gally- és kéregdarabok pottyannak le a hóba. Annak pedig, amely a kucsmám-

ra zuhan, a megriadt, a repedt hangú különös „palimadár” az oka. A segítségére siető szajkó vészkiáltására a hollók olyképpen csattognak, mint a kereplők. A harkályok sűrűn rikkantgatnak...

Ám akadnak itt kékcinkék, fekete- és léprigók, csuszkák vidám párijai, mivel ők télen is hűségesek egymáshoz. A fürjkakas csengőn pitypalattyl. A macskabagoly rekedten kiabál valahol a távolban. Odébb, a kis tisztás feletti, hej milyen - hiába töröm a fejem, nem jövök rá - a különös színű ég alján, gatyásölyv tapossa egy helyben a levegőt. A magasban előkelően köröz a rétisas...

Ezeknek a madaraknak többsége költöző, illetve a hideg miatt, folyton helyét változtató, mind délebbre és délebbre húzó madár. A hirtelen nyakukra zuhanó hideg miatt rekedtek itt, a Duna-Tisza közének legdélibb részén. Meg a természet olykor felrúgja a biológusok által ismert törvényszerűségeket.

Érdekes - állok meg egy-egy helyen a hosszantartó gyaloglásom során elmélázva -, itt-ott nincs hó, illetve alig látok némi fehérséget. A szél fújta el, vagy...? Nem tudom mi történhetett.

Mályva, ökörfarkkóró, aszat, szulákfolyondár, libatop, laboda maradványok, ám látok, erre-arra katáng-kórót, lapos varjúháját, gilisztaúzó varádicsot, cickafarkat, betyárkórót, és a sok behavazott, a hó alól előkandikáló lapos varjúháját, porcikafüvet...

Hiába, a természet már csak ilyen, hihetetlen alakzatokat teremt.

Jó kilométerrel odébb, az előbbi erdőn túl, a következő keskeny mezőn - az is lehet vadföld, amelyet a vadászok művelnek meg, hogy legyen mivel feltölteniük télen a vadetetőket - átgyalogolva, hóban kapingáló néhány tapsifülest és kríkogón csettentő, menekülő fácánkakast felferve, menekülésre készítve, meglepetésemre az előbbinél is több madár fogad.

Mindeközben fölöttem a nap egyre nehezebben bír elnehezült testével, amiért néhány óra múlva mind közelebb és közelebb süllyed majd a látóhatár aljához.

Az ősztől-tavaszig nálunk időző özgébicsek, amely madarak nagyon szeretik a kiugró pontokat, a villanyvezetékeket, ami itt nincs, ezért a magas fák legtetetjén foglalnak helyet. Apró rágcsálókra vadásznak. A léprigók a tölgyek fagyöngyeit kedvelik. Hangos cseve-

gésük messzire elárulja hollétüket, mégis nehezen cserkészhetők be, mivel a pettyes mellű madarak nagyon óvatosak. A többieket távcső nélkül - a verebek és a különféle cinkék kivételével - lehetetlen felismernem, pedig rengetegen vannak. Elhozhattam volna, ám megfeledkeztem róla, meg ki gondolta mindezt!

Az igen „szűk erdőből” kilépve - úgy látszik, már csak ilyenek a homokra telepített, valójában nem is igazi erdők, csak hó- s homokfogók, kisebb-nagyobb terjedelmű erdőfoltok -, újabb, békés őzcsapatot, itt-ott átbaktató nyulakat fedezek fel, s rengeteg nyomot a hóban!

A ködfátyolos mezőn túl közvetlen, meglehet a negyedig, vagy kitudja hányadik erdőfolt szélén, újabb madarak tarka csapataiban gyönyörködhetnek, ha ebben az ordító hidegben nem fáznék. Északról érkeztek. Máskor ilyentájt még egyet sem látni, és íme! Kenderikék, fenyőpintyek nagyobb csoportjai keresgélnek, különféle bokrok ágain himbálódzva, napi szükös eledeleiket. A zöldikék, az erdei pintyek, a tengelicék, a fürgé csízek, a süvöltők, tavasszal tarkák, ám most a társaik társaságában, egyhangún összemosódó színűek.

Nagy megkönnyebbülésre, elégedetten felsóhajtva, végre úti célom végére, az erdő szélén álló házikóhoz érek.

Bent a házban tagbaszakadt, ám fáradt, koránál jóval idősebb benyomását keltő öregember: Pártay Adalbert fogad.

- Isten hozta! - toporog szívélyesen körülöttem. Segít levetni, felakasztani a fogasra a bundámat, a sálamat, a kucaimat, majd a cserépkályhához vezet, és szinte lenyom az azt övező, széles fekvőhelynek is beillő fapadra. - Vesse le a bakancsát! - Élénk ellenkezésemet látva gyorsan megmásítja a javaslatát. - Tegye fel a lábát, és szorítsa a forró csempékhez!

Miután engedelmeskedem, felegyenesedik, és az ajtó felé indul.

- Borom, pálinkám, kávéim nincs - szól vissza majdnem az ajtóból -, ám kiváló a gyógyteaám. Nem én - mentegetődzik szendén -, a vendégeim minősítették annak.

Mialatt kint, az egyetlen szomszédos helyiségben matát, áthúlt testem teljes terjedelmével a kályhának dőlve, szinte beszívom a csontjaimig ható meleget. Úgy érzem magam a békésen körülölelő csend-

ben, mintha Vivaldi szelíd dallamai röpködnének körülöttem. A nyugalom, a képzeletbeli zene élvezete, az ódon ház „történelmi” csendje, szívet-lelket betöltő melege, mind-mind az enyém.

Pármay Adalbert, egyik kezében párolgó bögrével, másikban kis, lapos, lehámozatlan, fűzfavesszőből fonott kosárral tér vissza.

- Tessék, a gyógytea! - nyújtja felém a bögrét szívélyesen, az eredményben biztos önhittségétől ragyogó arccal. - Bodza-, hársfavi-rág, áfonya, csipkebogyó, kakukkfű, kevéske szárított vadalma, vadkörte, vadszeder és som keveréke, citrommal és mézzel ízesítve. Kortyolgassa, élvezze az ízeket! Közben a hátát vesse újra a kályhának! Miután kívül-belül teljesen átmelegedett - addig a másik kezében tartott, lapos, fűzfavesszőkből fonott kosárkáját, mellém helyezi a széles padra -, egyen! Sült krumpli és eredeti, házilag köpült vaj! S kenyér, ha netán nem szereti a sült krumplit.

Megfordul, és a tágas, a hajópadlós szoba közepén álló asztalhoz lépdél. Kihúzza az egyik széket, és ráül.

Ha az előbb nem, most, bár kissé félve, nehogy nevetlennek tűnjek, körbekandikálok. Az asztal fölött petróleumlámpa lóg le, a gendás, a deszkás plafonról. Kis, opálmintás üvegbúra övezi. A cserépkályha, amelynek nekidőlve szürcsölöm az igazán jó ízű gyógyteát, a sarokban áll. Vele szemben háromajtós szekrényt látok. Attól odébb, alul fiókos, felül kétszárnyas, üvegajtós könyvszekrény ácsorog. A szűk polcokon egynéhány könyv: Jókai-, Mikszáth-, Gárdonyi-, Karinthy-sorozat néhány darabja, és más: ilyen-olyan formájú és színű szakkönyvek hevernek. A régimódi, kis „üvegszemes” ablakoska alatti íróasztalkán, nagyobb, hordozható rádió áll, néhány papírlap, írószer s mások társaságában. Az egyszerű, a fehérre meszelt falakon, se kép, se kereszt...

- Szóval, maga az... az újságíró - kezdi zavartan -, aki a vadőr barátom által szerzett tudomást egyről-másról, s most riportot akar írni rólam?

Kicsit udvariatlanul rábólintok.

- Senkinek, de senkinek nem beszéltem róla, ám magának a barátomért és ugye, amiért ennyire messzire, ráadásul ilyen hirtelen, ke-

ményre fordult időben, hóban kigyalogolt ide, elmondom... De, miért nem szánon érkezett, ugyanis Pista megígérte, hogy kihozza?

- Régebben gyakran kijártam az erdőbe. Mostanában egyre ritkábban jut rá időm. Jólesik egy kis gyaloglás a magamfajta aszfaltkoptatónak, nem beszélve a szmogos lebegővel átítatott tüdőm kiszellőztetéséről. Én beszéltem le a szánról, viszont néhány óra múlva értem jön.

- Rendben van, de kóstolja meg a sült krumplimat s a hazai vajamat is! Esetleg, kenje meg a kenyerét!

Mialatt felváltva pucolom, vajazom a kosárban lévő késsel, eszem, élvezem annak a nagyon régen érzett, már-már elfelejtett különleges, a gyermekkoromat felidéző ízét, szürcsölöm az igen jóízű, zamatos teát, Pármay Adalbert, két öklét az asztalra rakja. Szemét nedves szomorúság önti el, mialatt beszélni kezd. A fogoly szomorúsága, vélem, aki csak holtam kerülhet ki a fogdának vélt világából, ugyanis már hallottam ezt-azt Adalbert bácsi, nem tudom pillanatnyilag minősíteni, cselekedetéről.

- Hogyan, mint esett meg? Hiába a sok-sok gyötrem, átvirrasztott éjszakák... önmarcangoló elemzések, szívszorongató lelkiismeret-furdalások, máig sem sikerült megfejtenem. Egy biztos: a halálos baktérium bizonyos sejteken át hatol be a szervezetünkbe, azon, amelyik a leggyengébb ellenálló képességgel bír, mert a lánc is mindig ott szakad el, ahol a leggyengébb a láncszem. Mindent összegezve, a jellememben volt a hiba, azonban hadd térjek az elejére, majd csak mondom-mondom, amint a nyelvemre jön. Maga pedig azt ír le, vesz fel a magnójára, amit akar.

Mégsem folytatja azonnal. Némi szünetet tart, mintha időt adna az előbb elmondottak megemésztésére, kis magnóm, amelyet eddig a zsebemben tartottam, előhalászására, s bekapcsolására.

- Pesten jártam. Miért? Az ügy szempontjából mellékes. A több és hosszú tárgyalások utáni gyaloglásom, nézelődésem közben, mert ugye a... a magamfajta vidéki ember nem gyakran rukkanhatott fel abban az időben a fővárosba, arra eszméltem fel, hogy nagyon, de nagyon eltelt az idő. Nem húzom el a történet ecsetelését, nem tolom meg ezzel-azzal, egyszóval lekéstem a buszomat. Szaladok a

Nyugati pályaudvarra. Vonat csak másnap indul szűkebb hazám felé, közölték velem, holott nekem este hat órára feltétlenül az állattenyésztő telepünkön kellett lennem. Több mint kétszáz fejőstehén, százvalahány növendékmarha, borjuk és a sertéstelep is várt. Gazdaságunk igazgatójának utasítására..., nagyon kemény ember volt a dirink, nekem, mint főállattenyésztőnek, az éjszakai műszakváltáskor okvetlenül jelen kellett lennem, itt is-ott is. Ha csupán egyszer is távol maradok, s ő elkap, mert gyakran ellenőrzött, ellenőriztetett bennünket, ha netán rendellenesség történne, kirúg. Elkecserekedésemben, mert nagyon de nagyon féltem, ráadásul bizonyos járvány: brucellózis is dúlt akkoriban a sertéseink között, néhány borjúnknak hasmenése volt, amelyek tetőzték a kétségbeesésemet, mert rettenetesen féltettem az állásomat. Igen idegesen sétáltam, a Nyugati pályaudvar körül. A Váci út felőli részen parkolót fedeztem fel. Meglehet ma nincs ott, mindent átrendeztek. Szerzek egy taxit, netán vállalati kocsit, amely vezetője, jó pénzért hazavisz. Ám, se taxi, se vállalati, se állami kocsit nem állt akkor a parkolóban. Már éppen megfordultam, amikor vesztetemre, a rendszámából ítélve egy vállalati kocsit futott be. Fiatal nő ugrott ki belőle, s futott el valahová.

Elkomorodottan vájkál emlékezetének csigacsápszerű nyúlványai-val a múltjába, amely végül is szívéből fakadó sóhajába torkollik.

- Több mint huszonöt év telt el az óta, s máig nem tudom megmagyarázni, nem hogy másnak, saját magamnak sem, hogy mi történhetett velem, aki egy almát sem tépett volna le más fájáról, mi ment végbe a bensőmben. Nem... nem gondolkoztam - rázza a fejét s a kezét egyszerre -, teljesen elvesztettem a fejemet, pánikba estem, és cselekedtem. Felmérni, átgondolni a következményeket? Akkor s ott? Semmi, de semmi nem tarthatott volna vissza azokban a pillanatokban. Tudja, uram - fordul felém áhítatos félelemmel az arcán, mintha valamelyik őskori szentélyt látna, ahol bizonyos szellemek rejtőzködnek, akiknek a hívek áldozatokat mutatnak be -, olykor az ember, hol angyal, hol ördög. Nekem ott biztosan szarvaim nőttek... A kidőlt fakereszt előtt pedig ki hajt fejet?

Úgy járt a keze, mintha magasra nőtt csátéban, széttúrva azt maga előtt, csörtetne át. Fejét magasan feltartja, nehogy megsértse az arcát az éles sás.

- Mindenki elkövet életében valamilyen megmagyarázhatatlan hibát. Én ott, amikor belepattantam a kocsiba - folytatja kurtán, ami kissé meglepett -, és irány a Váci út! Útközben arra gondoltam, mert, amint telt-múlt az idő lelkiismeretem eddiglen rekedt szava elkínzot-tan sikongani kezdett, mígnem egy benső hang, a józan ész szava: hogyha nem érek időben haza, elvesztem az eddigi, jól fizetett és kedvelt állásomat..., visszarepített a realitás talajára. Mit tettem? Mi lesz a következménye? Kevés, mondhatni alig gyakorlatom volt az autóvezetésben, ezért lassan hajtottam, amiért bőven akadt időm az önmarcangolásomra, ugyanúgy a tettem mentegetésére. Ha hiszi, ha nem, úgy éreztem magamat, mint selejtes őz, a vadászat kellős közepén, amelyet néhány sörét ért, de nem annyi, hogy leterítse. A fejem sajgott. Kezem-lábam reszketett. Azzal csillapítgattam önmagamat, hogy ez nem magán kocsi, és ha pillanatnyilag el is kötöttem, nem tartom meg magamnak. A falu szélén hagyom, ahol biztosan meglátja valaki. Rendőrt hív, mivel hamarosan körözik, visszajuttatják az eredeti tulajdonosának. Rám nem gyanakodnak majd. Múltam maku-látlan, tisztelnek, megbecsült embernek tartanak a falumban s kint a gazdaságban. Ráadásul az a hír járta rólam, hogy azért nem veszek saját gépkocsit, mivel nem tudok vezetni. Jogosítványomat a katonaságnál szereztem, amivel senkinek sem dicsekedtem el. Ami igaz, az igaz, szégyelltem - a feleségemről ragadt rám -, hogy még nincs koc-sink, amit azzal a kecses hazugsággal lepleztem, ki-ki előtt, hogy a jogosítvány megszerzéséhez: KRESZ-oktatásokra, vezetési gyakorlatokra a városba kellene bejárnom, amire nekem nincs időm. Valóságban hiába volt az átlagosnál magasabb a fizetésem, bútorokat vet-tünk, meg saját házra gyűjtögettünk. Autó vétele csak utána jöhetett volna számba. - Elfanyarodottan somolyog rám. - Messzebb, jóval kint a fővárosból, a hátsó ülés felől kisbabasírás ütötte meg a füle-met.

Először nem akartam elhinni. Képzelnék, majd testileg-lelkileg összeroppanva, mert csak kapcsoltam, hátra lestem. És haljon csodát!

Néhány hónapos kisbaba hevert, rugdalózott, hadonászott az ülésre helyezett mózeskosárban, akit olyan bambán lestem - miközben fékeztem -, mint vakond, amelyet túrása közben ásóval kifordítanak a világosságra. Megálltam. - Te... te...? - motyogtam, megütközve a saját hangomtól, mintha nem is én, valaki más hebegne a helyemen.

Eddigi csekély belső erejét teljesen elveszítve feláll. Orrcimpái, mintha sósavat fedezett volna fel, amely most csavarja az orrát, enyhén remegnek. Megütközve lesem. Üres bögrémet a fonott kosárkába, annak a két krumplinak a helyére rakom, amelyet az előbb vajjal kenegetve elfogyasztottam. Eközben akaratlanul, máig sem tudom honnét, s miért buggyant elő felizgatott bensőm eddiglen rejtett bugyrából, arra gondoltam akkor, sosem felejttem el: hogy beszédünk-bensőnk tükre, belső békénk kitükröződése, a lelkeségünk állapota. Hazudunk, hallgatunk, fecsegünk, holott valójában semmit sem mondunk, csupán belső ürességünket tálaljuk ki. Nos, Pármay Adalbert biztosan nem hazudik, nem is fecseg, és nemhogy semmit sem mondana, nagyon megrázó lesz a történet folytatása, amitől már előre borzongok... Az asztalnak támaszkodik. Minden egyes szavát, külön-külön is mérlegelve, szinte megmámorosodottan folytatja:

- Eddigi életem legveszélyesebb szakadéka tátongott előttem. Nem maradt más választásom, átugrottam. Hazahoztam, ahol a feleségem mit sem tudva még a kisbabáról, a nyakamba ugrott, s örömteli könnyeivel küszködve közölte velem, hogy tizenkét találatunk van a totón. Délben nézte meg a találatokat az újságban, amely szerint több százezer forintot nyertünk, amelyen az akkori áraknak megfelelően: autót, s a jelenlegi szolgálati lakásunk helyett, családi házat vehetünk a faluban... Én, várj csak! - figyelmeztettem. Elengedett, és azonnal felfedezte az autót, amelyen érkeztem. Elhűlve, később felragyogó arccal lesett, hol rám, hol az autóra. Belekaroltam, és semmire sem gondolva, önmagamot ugyanúgy elveszítve, mint az eddigi közös múltunkat, a váratlan nyereményünket, az udvaron álló autóhoz vezettem, amelyet folyton-folyvást bámult: honnét szereztem, meggy-más...

Visszaül az előbbi helyére. Két könyökét az asztalra fekteti. Fejét, mintha részeg lenne, a tenyerébe hajtja. A sokáig fölötte köröző fáj-

dalom, amely most teljes súlyával rázuhan, orkánszerűn maga alá sodorja, útilapu leveleivel vastagon betemeti.

- Behoztuk - nyögi inkább magának, mint nekem e halmaz alól ki-kandikálva úgy, mint aki világosan hallja, mint bugyborékol kicserepesedett ajkán a fájdalom éles sikolya. - A feleségem, hiába akartuk, áhítoztunk utána, nem lehetett gyerekünk, mialatt én kisiettem a telepre, lelkesen kezelésébe vette a kisbabát. Gyorsan elvégeztem a dolgomat: számba vettem az éjszakai műszakra jelenteket, intézkedtem a hiányzók pótlásáról, kiosztottam a feladatokat, a gyógyszereket, megmutattam, hogyan kell beadni, átnéztem az állatokat, és hazasiettem... Otthon az egész éjjelt átbeszélgettük. Tanakodtunk, vitakoztunk. Mire jutottunk?

Két kezét leveszi az asztalról.

- Hallgassa csak! - emeli fel a tenyerét, miközben önmaga iránti viszolygását, elcsúfított múltja miatti gyászosan vijjogó tekintetét, újra és újra rám rebbenti. - A kisbabát, noha nem a miénk, megtartjuk. Amint, mondtam is imént - hiába akartuk, nagyon de nagyon akartuk, már arra gondoltunk, hogy örökbe fogadunk egy kisbabát... -, nem lehetett gyerekünk. Most egyszerre lett. Nem, ezt nem adjuk vissza! Megtartjuk! Aztán így is, úgy is megbüntetnek, ha csak... ügyesen nem leplezünk el mindent. Hogy megtartsuk a kislányt, hogy a sajátunknak higgyék, alapos tervet eszeltünk ki. Megjegyzem, ehhez a babához nem annyira én, inkább a feleségem ragaszkodott. Eleméntárisan feléledt-e eddigi elfojtott anyai ösztöne, nem tudom tökéletesen megmagyarázni, habár akkor teljesen megértettem őt... Nos, még azon az éjjelen óriási gödröt ástam a hatalmas udvarunk egyik eldugott, homokos részén. Nyugodtan dolgozhattam, sem szomszédunk, senki sem járt, főleg éjjel, s azon a részen. Az autót szépen belegurítottam, és szabályosan betemettem. Húsz év multával ásatta ki, valamásom nyomán a rendőrség, másként talán még mindig ott heverne. A feleségem a községházán dolgozott, ráadásul anyakönyvvezető volt. Hogy, s mint..., azt akartam mondani, csak ő tudja, ám az eljárás során fényderült erre is. Az anyakönyvben a két legutóbbi bejegyzés előtt, az egyik hely üresen maradt. Máskor is előfordult ilyen, hallottam. Jegyzőkönyvezték, ferdén áthúzták a sort, a jegyző-

könyvet elküldték a felettes hatóságuknak, és kész! Ő, szépen beleírta oda: Pármay Panna. Valamelyik régebbi kórházi bejelentőn, amelyen a kórházban születést közölték az anyakönyvvezetővel, kitörölte az eredeti nevet, helyébe a „mi” Pannikánk nevét hamisította. „Fogadott” kisbabánkat egy jó hétig ügyesen rejtegettük, majd gyorsan átköltöztünk az ország másik végébe. Ide, pontosabban a helyi állami gazdaság telepére, a falun túlra, ahol azonnal alkalmaztak. Ugyancsak fő-állattenyésztői állást és szolgálati lakást kaptam. A feleségem úgyszintén a községházán helyezkedett el... Pannikát szépen „eldugtuk”. Hogyan? Nem tudom jó-e ez a hasonlat, ez jutott eszembe, mint a fejünkön lévő szemölcsünket a hajunk alá. Saját testünkhöz tartozik, de nem szívesen mutogatjuk. Az elkerülhetetlen: a szűkebb ismerősök, a hivatalos emberek, a gyerekorvos, a védőnők... körében saját gyermekünként mutattuk be. Hivatalos anyakönyvi kivonat, hivatalos bejegyzések a személyi igazolványunkban... tanúskodtak róla.

Megint feláll. Két kezét hátracsapja, s járkálni kezd. Faltól falig, mint a kalitkába zárt kutya. Sokáig nézem, eközben azon töröm a fejemet, hogy mit mondhatnék, amivel folytatásra sürgethetném. Ám, jól tudom, bármit kérdeznék, csak elcsépett, előre becsomagolt mondatokkal válaszolhatna, mert ebben az állapotban, amelyben jelenleg fetreng, képtelennek érezné magát önálló válaszra, ezért megint és megint csak hallgatna.

Végre megáll. A falnak dől. Viszolygó, önmagán szánakozó tekintetét újra és újra a föld felé rebbenti.

- Nagyon kimerültem - üti fel a fejét, szegezi rám a tekintetét. - Felzaklatásomnak az elmúlt tragikus események, a teljesen sosem, az igen lassan begyógyuló sebem újbóli felszaggatása az oka, mert, miatlatt beszéltem mindent, de mindent megint s megint átéltem, azért a következőkben kissé szűkebbre fogom a mondandómat. No! - csap mind a két kezével egyszerre az asztalra. - Az általános iskola, a gimnázium, végül a műszaki egyetem következett. Pannika gyönyörű, egészséges, tiszta lelkű, kiegyensúlyozott serdülővé cseperedett, vált felnőtté a minden kényelmet, szeretetet biztosító családjá körében, amit ő ugyanúgy viszonyozott a részünkre, mígnem, teljesen váratla-

nul lecsapott az istennyila. Minden, de minden, ami olyan szép..., szép? Gyönyörű volt eddig, egyszerre összeomlott, odaveszett.

Egész teste ég a reá törő izgalomtól. Halántékán az ér vastagon lüktet. Nem érez maga körül határokat, akarata elhamvad a keserősége tüzmáglyáján, mialatt folytatja:

- Egyik vizsgaszünetben azzal állított haza, hogy szerelmes. Valamelyik feljebb járó évfolyamtársába szeretett bele...

- Ha jól számolok - csak nem bírom megállni, hogy ne kérdezzek közbe -, Pannika húszéves volt abban az időben?

- Pontosan - vágja rá egyszerűen.

- És a szülei, a rendőrség, senki sem kereste?

- Biztosan keresték, körözték, ám abban az időben rádió csak-csak, televízió egy-egy, ha akadt. Újság pedig kinek, pontosabban alig járt valakinek a telepen, de a faluban sem. Pannikát mindenki, ha hamísított is, de hivatalos, pecsétetes papírunk volt róla, saját gyerekünknek tartotta, aki pedig az eredeti falunkból mégis meglátogatott olykor-olykor, kevés, ám akadt egy-egy ember, noha rokonunk egy sem élt ott, mivel abban a faluban is bevándorlók voltunk, ahonnet ide költöztünk - egyébként északról származunk -, azt hitte azután született, miután elköltöztünk onnét.

Habár nyüszt rólam a kételkedés, ám nem firtatom tovább sanda kétkedésemet, nyitva maradt kérdőjeleimet. Elnézést kérek a közbeszólásomért, a fejemmel és a kezemmel folytatásra biztatom.

- Szóval - engedelmeskedik buzgón - kétszer is meghívták a fiú szülei, akik nagyon furcsán viselkedtek Pannikával. Feltűnően nézgettek, figyelték, fényképeket mutogattak neki... Most figyeljen csak! Az elrabolt kislányukról regéltek, végül kérték, hogy mutasson be, hozza őket össze velem, ugyanis a feleségem öt évvel előtte meghalt. Gyomorrák végzett szegénykémmel. Gyanakodtak, vagy csak, mint szülővel szándékoztak megismerni velem, nem tudom. És - szúrja ismét belém a szemét élesen -, tudja, mire kért a feleségem a halálos ágyán? Legyen bármi a következménye, tárjam fel a valóságot Pannika előtt, másként nem lesz nyugta a másvilágon! Én, mindezt Isten kezének véltem. Bűnt követtem el, így vagy úgy egyszer mindenképp bűnhődnöm kell. Bűnhődjek hát!

Megint elhallgat. Hosszan nézi a falat, azon át a mindenség láthatatlan feketén zord kotyvalékát.

- Teljesítettem végre..., ezzel elindítva a lavinát, a feleségem utolsó kérését - nyög fel halálos betegként. - Igaz, nagyon szorult a hurok a nyakam körül, nem is tehettem volna mást! Sokat, nagyon sokat emésztettem magamat: Pannika, miért a saját testvérébe szeretett bele? Miért kerültek össze az egyetemen, annyi ezer fiatal közül pontosan ők? Miről ismerhette fel, pontosabban, honnét sejtette meg, amit megsejtett az igazi anyja? Rejtély, számtalan rejtély, vagy ez már nem is rejtély, hanem isteni csoda? - Megint legyint. - Hagyjuk. Attól kezdve - suttogja tovább egyre elhalóbb hangon - az egész világ előtt szenvedtem, de mennyt szenvedtem! Mindenhová magammal cipeltem csúf cselekedetem összekormozódott rút vakarékát. Gyomorfekélyt kaptam, s magas a vérnyomásom. Nem csoda, a becsületes, a tisztességes, a megbecsült ember hírében állónak tartott egyén, egyik napról a másikra bűnözővé vált. Én... én, mégis megrogyant testtel, ám szárnyaló lélekkel szívtam magamba lebukásom után a csillagos ég pázsitjának millió, szikrázó csillagát. - Még az előbbieknél is nagyobb sóhaj, amely nem is sóhaj, hanem felszabadult, ha nem is diadalordítás, óriási megkönnyebbülést kifejező jajongás. - Tíz évre ítélték. Ötöt leültem, a másik öt évet feltételelesen elengedték, amelyet önszántamból, ide ki, ebbe a világvégi erdőbe vonultan töltöttem le. Nyugdíjas vagyok, pénzem, ha nem is bőven, elégséges. Ráadásul, mint a többi tanyasi ember, csirkéket nevelek, meg tyúkokat tartok a tojásuk miatt, amelyeket csak a legvadabb időben, például hóban, természetesen a szín alatt, ahová olyankor behúzódnak, kell etetnem. A vadőr, az erdész és a vadászok közül néhányan rendszeresen meglátogatnak. Bevásárolnak nekem. Ha főtt ételt akarok, főzök magamnak. Egészségügyileg? Mit mondjak? Az évek telnek, és amint említettem is: magas a vérnyomásom, a gyomorfekélyem ki-kiújul. A szívem is vacakol, ritmuszavar, érelmeszesedés... Bármikor meghalhatok. Mobiltelefonom nincs, ugyanis áram híján nem tudnám hol feltölteni. Ha netán összeesek, majdcsak rám talál valaki. Mindent: bűnbocsánatomat, további életemet ezen túl Istenre bízom, mert többször is foglalkoztam már az öngyilkosság gondolatával, mivel

ezért a bűnért, amit én elkövettem, halál járna, ám hallgassa csak meg! Egyik régi ismerősöm, meg akarta ölni önmagát. Miért? Állítólag a felesége állandó szekálása miatt. Rengeteg gyógyszert szedett be. Másnap reggel nem kelt fel. Délben kezdte el ébresztgetni az aszszonya... Mentő, kórház következett. Két hétig feküdt eszméletlenül. Jelenleg a mellébe ültetett szívritmus-szabályozó tartja életben. Arra következtettem: a halált lehet, ám nem érdemes sürgetni. Amit Isten adott, azt csak Isten veheti vissza! Mint tengetem jelenleg gyászos életemet? Nézze! Embernek nem vagyok többé ember, súlyos bűnt követtem el egy tisztességes család ellen, noha sem a rendszeres látogatóim, de a falusiak sem érzékeltetik velem a megvetésüket, ám farkasnak sem lennék jó, mivel iszonyodom a vérontástól. Kívül állok az emberi közösségen. Önmagamot zártam ki. Senki másra, egyedül Istenre hagyatkozom, aki előtt őszintén megbántam, amit tettem, s Ő megbocsátott, rá bízom a további sorsomat, életemet.

- A lánya, mármint Pannika? - fékezem le csendes önmarcangolásában.

- Nem a tízévi börtönbüntetés, a világtól elzárkózás az igazi büntetésem: Pannika, aki sem a börtönben, sem itthon nem látogatott meg. Írtam neki, a bocsánatát kértem. Ő, azt válaszolta, hogy meghaltam a részére. Életem végéig hurcolom, csak hurcolom a sebeimet. Soha, de soha nem felejttem el... a lányomat, mert hiába minden: ő örökre a lányom marad.

Két szemében vastagra hízott könnycseppek jelennek meg, csillognak szivárványszerűn, hogy elrejtse előttem, elfordul.

- Készülődjön - suttogja valamivel később -, mert megérkezett a vadőr. - Aki, mint később megtudtam, a közelgő hóvihár miatt jött ki értem korábban.

Mialatt készülődöm: veszem fel a bundámat, a sálamat..., sem fordul felém. Csendesesen sír. Búcsúzásom közben egyik kezemmel, együtt érzően megveregetem a vállát, amelyet ő, az egész világnak szóló, halk bocsánatkéréssel viszonz.

Az utolsó karácsonyeste

Az éjszaka csendes cammogással telepedett le. A fák, a bokrok mozdulatlanul merengtek a rájuk nehezedő sötétben. A fölöttük tátongó, darabokra szaggatott égen, felhő, csillag, hold nem látszott. A város fényeinek a fellegekegig szűrődő csillogása az oka. A pad fölé, amelyen az öregember ült, régebbi értéküktől megkopaszított lombú vadgesztenyefa vont ernyőt.

Karácsony szentestéjén, a nyolcvan évét jóval túllépő, Kökény Balázs, negyedórája róta a várost. Több mint egy éve lakott az Irgalmasok Öregek Otthonában, ahonnét a karácsonyesti ünnepség után - a szépen feldíszített karácsonyfa alatt, megható, szíveket-lelkeket felpezsdítő műsort rendeztek a nővérek, amelybe besegített néhány az otthonban lakó öregasszony is, sőt kisebb ajándékokat is kaptak - az éjféli miséig elengedték. Maga Zita nővér, az otthon vezetője mondta ki az igent. Régi családi házukig sétál - indokolta meg elhatározását -, ahol több mint ötven évig élt a családjával, felesége halála után, az utóbbi hat évben, a fia családja körében...

Oda és vissza, aztán következhet az éjféli mise!

Karácsony szentestéjéhez képest, aránylag többen jártak az utcán, amint várta. Ő, valahogyan mégis nagyon egyedül érezte magát e csendes forgatagban. Méla hallgatása közben, újra és újra csak önmagával foglalkozott, sajnálkozott élete imígyen, s hirtelen rosszra fordulásán. Eközben jött rá, hogy jelenlegi élete feletti sajnálkozása nem más, mint megértés utáni vágyakozásának citromízű maszlaga, mert ki lenne az, aki felesége halála után megértené őt? Kinek panaszkodhatna? Az öregek otthonában, ahány ember, annyi elkoptatott élet. Csak sírnak, sírdogálnak, mint ez este is ott a karácsonyfa körül. Saját mostoha sorsukba belegabalyodva, elvesztett múltjuk, családjuk után sóvárognak... Megint és megint, szép, vagy mostoha emlékeket idéznek fel, mondogatnak, sírnak el, némelyike naponként ugyanazt... Eközben semmiségeken is összeszólalkoznak..., meg kibékülnek. Öregek, háklisak, ahány ember, annyi jellem egyetlen konzervdobozba bepréselve...

Hiába volt szép, megható s felemelő a légkör, amely az első idegek között eltöltött karácsonyestéjén, az orrthonban lévőket körülölelte. Hiába a nővérek beköltözése óta melengető szívélyessége, olykor-olykor babusgatása, teljesen magába zárkózott, noha, ahol és akinek tudott, hogy lekösse magát és alaptermészetéből fakadón, rengeteget segített: Ápolta a betegeket, segített a lépcsőn le s fel a mozgáskorlátozottaknak, tett-vett a konyhában, az ebédlőben, kint az udvaron, a kápolnában, ahol egyébként is sokat tartózkodott. Imádkozott, és meditált, amely közben újra és újra rájött: cselekedeteinek olyan indítékai vannak, amelyeket nem tudott, sem önmagának, sem másnak megmagyarázni. Honnét származnak, miért törtek elő újra és újra, lehetetlennek bizonyult megfejtienie...

Sétája közben, amely igen megrémisztette, nagyon elfáradt, kissé izzadt is. Sohasem tapasztalt ilyet az elmúlt hónapokban s azelőtt sem. Órákig gyalogolt a környező erdőkben, amikor pedig az unokái nyaraltak, vagy az anyai nagyszüleiknél tartózkodtak, nem egy hegy-csúcsot „meghódított”, ahonnan a győztesek diadalittasságával: lám öregen is megy..., tekintett le az „alantas” falvakra.

Mialatt ült, szívében Vivaldi valamelyik művének dallamai összekeveredtek az otthonban hallott, szívbemarkolón szép: Csendes éj... lelkeket felemelő melódiájával. Csak lebegtek-lebegtek, mígnem a fák csupasz ágaikba kapaszkodtak, és egyre feljebb törtek, ám egyetlen pillanatra sem melengették fel felajzott érzéseinek kihűlt leheletét... Éppen a láthatatlan kapcsoló után nyúlt, hogy véget vessen eme furára sikeredett képzeletbeli zenének, amikor a közelből zörgést hallott. Teljesen váratlanul érte, kissé össze is rázkódott, mihelyt meglátta.

Aránylag fiatal férfi telepedett le melléje a padra.

Ez... ez - füstölgött magában - azt sem kérdezi meg, hogy megengedi-e? Ám, azon nyomban felengedett előbbi magába fojtott öreges zsörtölődése: Minek s miért kérdezné meg, amikor a pad csakúgy az övé, mint másé? De ha, egyszer így illik s így szokás!

Az idegen, néhány szusszanásnyi idő eltelte után, hanyagul feléje fordult.

- Maga is hajléktalan! - motyogta, mozdulatlan bámulva az öregembert.

Kökény Balázs, hitetlenkedve, arisztokrata arckifejezéssel lesett vissza rá. Eddig olyan pózt igyekezett felölteni magára, amellyel azt fejezte ki, hogy őt, hiába ül, ha nem is szorosan mellette, egyáltalán nem érdekli, ezért tudomást sem vesz róla. Egyszerűen átnéz rajta.

- Miért, maga az? - vágott vissza egy idő után, mert van, amint van, kérdezték, s az illem válasza késztette, nem úgy, mint ő előbb, hogy „csakúgy” melléje vágódott a padra. Mindezt, olyan hangsúllyal, hogy ezzel is jelezze érdektelenségét, ám egyáltalán nem értve eredeti önmagát, miért ennyire nyersen.

- Már több mint két éve nincs lakásom. Volt - tette hozzá, mintegy bizonyítón, hogy ő van, amint van, azért nem „eldobni való” egyén. - Szép nagy családi házban laktam... - Ha nem hiszem el - hümmögte eközben az öregember -, járjak utána! Mindenki azt mond, amit akar, viszont más, mint most ő, azt hisz el, amit..., de csak beszéljen, ha akar! Addig hallgatja, amíg ki nem piheni előbbi váratlan reá törő fáradtságát, utána úgyis faképnél hagyja -... A szüleim, akikkel együtt laktam - folytatta a fiatalember zordon -, fiatal voltam, nőtlen, meghaltak.

Ajkát összecücsörítette. Előbbi fagyos hangsúlya elhalása után, vállát felrántotta, gyászos grimaszokat vágott, majd váratlanul elhallgatott.

- Maga meg - segítette ki az öregember - hoppon maradt. Igaz?

- A testvéreim, tudtom nélkül eladták fejem fölül a házat. Kezembe nyomtak néhány százezer forintot, és mehettem, amerre láttam.

Az öregember leküzdve előbbi ellenszenvét, sokkal megértőbben fordult - maga sem tudta honnét e hirtelen változás - a fiatalember felé.

- Minden jajszó felhallatszik az égbe, ahol feljegyzik, s egyszer duplán számon kéri a kisemmizőktől. Azért duplán, mivel vérszerinti testvérekről van szó.

Ám, azon nyomban el is hallgatott. Gyötrelmes kínok között fészkelődött a padon. Arca fájdalmasan eltorzult, majdnem felordított: Jaj, ne! A fiam! Mert, ha ez igaz az idegen testvére - döbbsen rá már a beszéde közben -, az ő fiára is vonatkozik. Nem... nem! -

nyögte újra és újra, annyira halkan, hogy az idegen semmit sem hallhatott meg.

- Jelenleg - vette át a szót a padszomszédja a hirtelen elhallgató öregembertől higgadtabb hangsúllyal, mint előbb - fűtő vagyok az egyik nagy irodaházban.

- Miért nem ott alszik? - vágott közbe az öregember, egyrészt logikus következtetésként, másrészt csakhogy lehalkítsa előbbi belső felindulását, másra terelje a szót a fia és a családja körül csapongó hirtelen rátelepedő fájdalmáról.

- A két nap közé eső éjjelen, a munkahelyemen húzom meg magamat. Zuhanyozónk, külön pihenőhelyünk van, ahol alhatom, étkezőnk helyben..., és ugye a gázfűtéssel nincsen sok gond, meló. Egy kapcsoló itt, másik amott. Gáznyomás mérő óra, amelyre csak néha-néha kell oda figyelnünk... Érti?

- Hogy munkát vállalhasson, hallom a rádióban, olvasom itt-ott, lákás dukál. Magának meg...

- Külön fizetek az egyik ismerős ürgének, amiért megengedte, hogy állandóra bejelentkezhettem az ő lakásába, mert igaza van: bejegyzett lakás nélkül manapság sehová sem vesznek fel. A mai világ... nagyon gonosz, öreg. Mindenki igyekszik elnyomni, istenesen megnyúzni, letaposni a másikat.

- Sosem Isten akarata - értette félre az öregember az idegen sanda megjegyzését -, hogy az egyik ember elnyomja a másikat. A mögötte álló erő a gonosz. Karácsonykor született meg az...

- Szenteste van - torkolta le az idegen, fájdalmas sóhaja közben. - Igaz, de... ne beszéljen nekem most, éppen most Jézusról, egyáltalán karácsonyról! - Elgyötört hangon folytatta: - Ha valamelyik éjjel az, amikor kivert kutyaként lődörgöm, ez az, mert amíg éltek a szüleim, mi is megünnepeltük ezt az estét...

Szomorúan lesett maga elé, majd teljesen váratlanul énekelni kezdett: - Mennyből az angyal, lejött hozzátok...

Az öregember vele együtt dúdolta, ám, mivel a fiatalember hangja előbb elcsuklott, majd az elérzékenyültségtől fulladozón elhallgatott, ő is elcsendesedett.

- Több mint két éve - fakadt ki szipogón, eldugult orra miatt száján szedve a levegőt, a sok-sok elfojtott fájdalomtól inkább gyötrő, mint felemelő énekük foszlányainak elúszása után a fiatalember -, a legtöbb éjjelt az utcán élem át, ám azok egyáltalán nem hasonlíthatók össze a jelenlegi karácsonyestével. Máskor csak-csak, mert sohasem kellemes hely éjjel, főleg télen az utca, most kifejezetten szenvedek.

- És az éjjeli menhely? - fojtotta bele a fájdalmát az öregember. - Másról sem cikkeznek...

- A halálos ellenségemnek sem kívánom - szakította félbe az. - Kétszer aludtam... aludtam? Húztam meg magamat, előbb az egyik, utána, hátha jobb lesz a másik helyen. Ott lehugyoztak, amott leokádtak, ráadásul mindenemet ellopták. Soha! Érti, öreg? Soha többé éjszakai menhely! Ám maga? - fordult nagy ívben az öregember felé. - Mit keres karácsony szentestéjén ezen a padon?

- Engemet is kisemmiztek, fiam. Nem testi, lelki kényszerrel tettek lehetetlenné, ám szerencsémre engem nem dobtak ki az utcára. Egyik katolikus öregek otthonába dugtak. Szegény feleségem - sóhajtott, elszáradt virághoz hasonlóan lekonyultan -, meghalt. A lányom olasz férfihoz ment feleségül. Milánóban élnek. Négy éve mentek ki, azóta egyszer sem láttam, pedig, ha valaki... - Nem folytatta, csak nyeldesett, egyre sűrűbben nyeldesett, mialatt káoszba veszőn mocorgott, lesett a távolba. - A fiam és a felesége - folytatta két nyelése közben -, házasságkötésük után, a nyári konyhánkba költöztek. Ők kérték. Nagyon örültek neki, hogy egyből akadt, a mai mostoha viszonyok között hol lakniuk... Két gyerekük született, amiért szüknek bizonyult a helyük. Azt mondja a feleségem a második gyerekük világra jötte után: adjuk át nekik a házunkat, mi pedig költözzünk a helyükre! Így tettünk. Nagyon, de nagyon örültek, azt sem tudták, hogyan, miként köszönjék meg. A feleségem főzött, jó hozzájárultak a költségekhez. Én, mivel mind a ketten dolgoztak, az unokákra vigyáztam. Aztán... - elhallgatott. Feltörő zokogását leküzdőn összeszorította a szája szélét, olyan mozdulatokat téve, mintha bort kóstolgatna, végül mélyről fakadt sóhaja után, szemét messze távolba fúrva folytatta: - A feleségem, amint említettem is, váratlanul meghalt. - Zsebkendőt vett elő, megtörölte a szemét, belefújta az orrát. - Nem részletezem... - Zseb-

kendőjét a kezében szorongatva, felállt. Elcsuklón, alig érthetőn suttogta inkább, mint mondta: - Miért, miként? - Fejét lehorgasztotta, lábával a földet rugdalta egy ideig. - A menyem, a menyem miatt, aki... - sóhajtotta, mialatt hallgatagon, biztatásra várón lesett az idegenre, mormogta a továbbiakat magában, mert ugye, mi köze a részletekhez egy idegennek - állandóan gáncsoskodott. Mindenbe, de mindenbe belekötött. Semmi sem volt jó, amit tettem, mondta. Ha valamelyik gyerek megbetegedett, tőlem kapta el, mivel az ilyen öregek bacilusgazdák. Ha köhögtem, tüsszentettem, szürcsöltem a levest, a közös kádban fürödtem, a „büdös” zoknimban a szőnyegre léptem... rám szólt. Mindenért rám szólt. Ellenem uszította a férjét is, a saját gyereket s az unokáimat. Lépten-nyomon megalázott. Valósággal kiutált a saját otthonomból, mert már a nyári konyhára is kivetette a horgát. A nagyobbik gyerekének kell. Zenét tanul, legyen hol gyakorolnia. Mit tehettem mást? Csak engedtem, engedtem, és... szenvedtem. - Gondolatainak további szertelen csapongásai elcsitulnak. Merőn szembefordult az idegennel, és sokkal gyorsabban folytatta: - Ez estére kimenőt kaptam az Irgalmasok Öregek Otthonából. Elfáradtam, leültem.

A kezét nyújtotta.

- Kinek tiszteljem, mert ugye...

- Kit érdekel az ilyen magamfajta, ágrólszakadt embernek a neve! Józsi..., a Józsi vagyok.

Kökény Balázs, miután elköszönt az idegentől, összebb húzta a nagykabátját. Az évszakhoz képest nagyon megenyhült az idő, neki mégis vacogtak a fogai, mialatt elindult. Hiába pihent eddig, továbbra is igen fáradtnak érezte magát. Sőt, most már a szíve is fáj, és erős zsibbadást érzett a bal karjában, amiért is meglehetősen nehezen haladt a régi, de még mindig a saját tulajdonú háza felé vivő úton. De, minek is sietne, amikor senki sincs otthon? Világosan tudtára adta a fia - telefonon közölte -, hogy ezt a szentestét és az utána következő ünnepeket Mátraházán, a felesége szüleinél töltik el. Nagyon sajnálja - mosakodott -, hogy ennyi év után, most először nem tölthetik el együtt a szentestét...

Ő mégis leküzdhetetlen késztetést érzett, mert ha nem is töltheti családja körében ezt az estét, mint ötvenvalahány éve valamennyi szentestét, legalább a házukat, a régi fészükét lássa. Elmerengjen az ahhoz és a környékéhez kötődő múltjukon. Néma lelkülettel adózzon felesége emlékének s az ötvenvalahány együtt eltöltött szentestéknek.

Az idő nem sercegett - áradt, elöntve őt és a környéket, amelyet annyira ismert, de ez most nem jelentett semmit -, megszűnt valóságként ketyegni, álmvilágként bázsalygott vissza rá, amely során az emlékeit eltakaró ködfüggöny, nemhogy kitisztult volna, inkább sűrűsödött...

Lankadatlan kesergéssel lesett a szép, a nagy családi házára, amely során legnagyobb ámulatára, arra riadt fel előbbi „álmából”, amelyet ő múltján való merengésének nevezett, hogy az ablakok világosak. Még a redőnyt sem engedték le. Tehát nem utaztak el! Szépen feldíszített karácsonyfa csillogó fényei áradtak ki az ablak üvegein. A csillagszórók szikrái, sok kicsi tűzijátékként pattogtak, amelyeket - igen jól látta az arcukat - a két imádott unokája repeső örömmel figyelt. A fa alatt, kibontva s kibontatlanul, sok doboz s játék hevert. Az asztalt, a mai estéhez illőn szépen megterítették...

Ezek nem akartak elutazni. Igenis készültek az itthoni karácsonyra! Hazudott a fia. Szépen lerázta, hogy ne töltsse velük együtt ezt a karácsonyestét.

Miért? - ordított fel hangtalanul. - Istenem, miért? Én soha, de soha nem vétettem ellenük, csak segítettem, állandóan csak segítettem őket! Életemet, főleg az utolsó éveket, teljes egészében értük s a gyerekeikért áldoztam fel. Jobban szerettem az unokáimat, mint annak idején a saját gyerekeimet. Igaz - ismerte be őszintén -, akkor dolgoztam, nem sok időm maradt rájuk, amíg ezekkel éjjel-nappal, mert sokszor éjjelre is rám hagyták őket, együtt éltem...

Arcvonásainak valamennyi szeglete elborult a tragikus felismeréstől, a fia igazságtalan kiközösítésétől. Szíve szaporán vert, olykor-olykor kihagyott néhány ütemet, amikor is hátravetett fejét a melegség hullámai teljesen elzsibbasztották. Száját további hangtalan si-

kolyra csücsörítette. Mindenét átjárta a rémület. Arcát a pánikszerű hangulatának hullámai teljesen fehérre meszelték.

A kerítés betonperonjára állt, és a drótfonatba kapaszkodva figyelt, miközben akarva-akaratlanul egy-egy pillantást vetett az utcai villanyegők beszűrődő fényei által, némileg megvilágított kertjére is. Minden egyes fát ismert. Nem csoda, hiszen saját kezével ültetgette, ápolgatta azokat. A fia gyenge, beteges gyerek volt, amiért még a széltől is óvták. Nyári szünetekben sem engedték el dolgozni. Valamennyi kerti munkát egyedül végzett el. Csak dolgozott, és dolgozott, érte és a majdani - ami be is teljesült - unokáiért. Mert elejétől nekik szánták a kertjüket és a házukat, ha nem is az egész lakásukat, annak nagyobbik részét, ahol velük együtt - a felesége és ő - leélné az életét.

És mi lett mindebből? Ez!

Régi karácsonyok emlékei ötlöttek fel a múlt sűrű homályából, amelyek, ha nem is sikeredtek annyira szépeknek, áhítatosaknak, lélek felemelőnek, mint amelyeket gyerekkorában az édesanyja rendezett otthon, neki és a testvéreinek, szánt ő is a családjának, így vagy úgy, mind emlékezetesek maradtak. A felesége intézetben nevelkedett fel, ahonnét egy szektás családhoz került, részint családtagként, részint segíteni, ilyen-olyan munkákban. Ezért egyáltalán nem ismerte a katolikus szokásokat, az ősrégi hagyományait. Böjt..., semmi nem létezett számára, amíg ő körömszakadtáig ragaszkodott őseinek szép hagyományaihoz, amelyeket csak részben sikerült gyermekeire átörökítenie. Mindezek ellenére a karácsonyes-ték igen szépekre, lelkileg, érzelmileg feltöltődöttékké sikeredtek. Ezután, még nem tudta, de világosan érezte: soha többé nem tartozik majd a saját családjához. Nem ő, azok közösítették ki, gyömöszölték be az öregek otthonába.

Ezek ellenére nem érzett gyűlöletet a fia és családja iránt. Még a menyére, mindezek okozójára sem haragudott, aki - jutott eszébe -, ha ebédelték, s a gyerekek kértek valamit, ő a világért sem állt volna fel az asztaltól. Csakúgy foghegyről odavetette, amíg élt a feleségének, utána neki: sót..., kenyeret, vizet, hol mi kellett, s ők „nagyságos asszonyként” kiszolgálták. Csak mély szégyent, súlyos megaláztatást

és mélyen emésztő fájdalmat érzett, az anyyira szeretett, már-már imádott unokáinak elvesztése miatt, akiket - érezte - sosem lát többé...

Az ajtó váratlanul kinyílt. A fia lépett ki, mire ő leereszkedett a kerítés betonszegélyéről, és amennyire erejéből telt elmenekült a helyszínről.

Halálos ijedtség járta át és át. Attól riadozott - ezt ebben a pillanatban értette meg -, hogy mennyire távol került mindenkitől s önmagától is. Érzései, amelyeket valamikor olyan jól ismert, elvégre önön életének szerves része, nincsenek többé. Megint és megint csak önmagával foglalkozott. Csendesen siratta azt, amelyet a mai nevezetes éjszakán örökre elveszített. Nemcsak a feleségét, a külföldön élő lányát, a hön szeretett fiát, hanem az unokáit is, akikre szinte újszülött koruktól vigyázott, majdnem valamennyi napját mellettük, velük együtt töltötte el. Öregen is, mennyit játszott velük, mennyit mesélt nekik! Tanítgatta, szórakoztatta őket, amely során szoros és bensőséges viszony alakult ki közöttük. Mennyire izgult, bánkódott, ha megbetegedtek! S mi lett a vége? - Újra és újra sóhajtott. - Az eladdig aranyos gyerekek, a szüleik ráhatására, szép lassan elidegenültek tőle.

Volt, s nincs tovább!

Néhány perccel az éjféli mise előtt ért vissza - mennyire gyötrelmes volt visszafelé az útja, az akkorra teljesen kihalt utcákon, valósággal vánszorgott, s azok a fájdalmas érzések, amelyek végigkínozták -, ahol Zita nővér, majdnem tárt karokkal fogadta.

- Nagyon vártam, s aggódtam magáért, Balázs bácsi! Sokat késett.

Gyengéden belekarolt, mire az öregember váratlanul a vállára borult, s szívből fakadón, hevesen felzokogott. Elgyötört teste, összeomlás előtt álló falként remegett, s csak repedezett, repedezett...

- Nem utaztak el a fiamék. Becsaptak - suttogetta fulladozón, sebesült katona módján. - Le akartak rázni, mert nem kellek már nekik többé. Teljesen összetörtem. Valósággal vérzik a szívem, nővérke. - Aki vigasztalón megsimogatta az öregember fejét, és szeretetétől át-fűtötte a fülébe súgta:

- Ő ismeri a csillagokat. Nevükön szólítja azokat. Számon tartja a hajunk számát is, miért ne költözne be a megtört szívekbe, miért ne gyógyítaná meg a vérző sebeket, így a bácsi lelkét is! - Hangja líraivá változott. - Aki a napot meggyújtotta így szólt: a megrepedt nádat nem töröm el, a puszta mécesst nem oltom ki...

- Nem, ezt én nem érdemeltem meg tőlük. Én ebbe..., ebbe belepusztulok - szipogta, törölgette a szemét, az orrát egyszerre.

Zita nővér elengedte az öregembert, ám valamivel később újra elkapta a kezét, s mintegy elismerve eddigi vigasztalásának csődjét, előreindult, szinte maga után húzta a közeli kápolna felé. Eközben szent rettenettel idézte János apostol szavait. Miért ezt, nem tudta. Talán, mivel ez ötlött eszébe. „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz Énbennem, ha meghal is él, és aki él és hisz Énbennem, az nem hal meg soha!”

* * *

A karácsonyéji mise véget ért. Zita nővér riadtan nézett szét a kápolnában, ahol rajta kívül már csak egyetlen lélek: Kökény Balázs, tartózkodott.

A legutolsó padban ült. Fejét szorosan a padon nyugvó két tenyerére hajtotta. Melléje osont. Leült, és csendesen várt: Mélyen imádkozik... Hadd öntse ki a szíve fájdalmát, hadd nyugodjék, könnyebbedjék meg a feldúlt lelke! - gondolta eközben. Ő is imádkozott, majd bizonyos idő eltelte után, mindent elunva, az előrehaladott idő is sürgette, finoman megérintette az öregember vállát.

Semmi rezzenést nem észlelt, ezért erőteljesebben megrázta:

- Balázs bácsi! - szólított csendesen eközben, ám amikor az öregember ősz feje váratlanul oldalra billent, azonnal abbahagyta. Megüvegesedett szemgolyói halszerűn meredtek a nagy semmibe, mire ő megrettenve összecsapta a két kezét: - Szent Isten, ez meghalt!

A környék utolsó cimbalmosa

Amikor arról faggatom Csonka Vilmost, szécsényi kicsinyke lakásának példásán tiszta, egyetlen fűtött helyiségében, hogy hány nótát ismer, egy ideig a vállát vonogatja, majd élesen belém fúrja szúrós szemöldökét.

- A vendég rendelt, mi kiszolgáltuk. Olyan, hogy ezt vagy azt a nótát nem ismertük, nem létezett. Tetszik tudni - teszi hozzá maga elé somolyogva -, minden pillanatnak megvan a maga varázsa. Kire, miként hat. Ha nem használjuk ki, lehet, hogy örökre elveszítettük volna a vendéget, amit egy valamirevaló cigányzenekar nem engedhetett meg magának. Miért? A hírnév, a hírnév miatt, uram!

Rövid beszélgetésünk után, a múltjára tekeredik társalgásunk fonala.

- Tizenkét évesen kezdtem el. Balassagyarmaton tanultam. Tizenhat évemen túl, végig a földműves szövetkezet, később utóda: az ÁFÉSZ-zenekarában cimbalmoztam. Törzshelyünk az Omnia, környékszert híres vendéglőben volt. De rengeteget játszottunk házaknál, itt Szécsényben és valamennyi környező községben: lakodalmak, nótáestek, bálók váltogatták egymást. Cimbalmoztam, a temetéseken, hány de hány halottat elkísértünk utolsó útjára, s máshol kontráztam.

Amikor arról faggatom, hogy melyik a kedvenc nótája, eddigi derűje értetlenséggé zordul.

- A szülő, ha megkérdezik: melyik a kedvenc gyereke, mit válaszol? Egyformán kedvenc mindegyik. Szeretem a zenét. Édesapám, nyugodjon békében, akitől az első hegedűt kaptam, mellesleg tősgyökeres szécsényi zenészcsaládból származom, arra tanított: nem mindegy, hogy a lámpa egyszer-egyszer felvillanó fénye, vagy a nap örök tüze lobog-e abban a számban, amelyet játszom.

Egyetértő bólogatással ízelgetjük a csendet. Merengünk a múlton.

- A mi cigányzenekarunk - kapja fel újra a szó fonálát - nem alkalmi zenészekből, vagy csak zenészeknek mondott, ahhoz nem értő amatőrökből összeverbuválódott, falusi, cincogó banda volt. A környék legképzettebb zenekaraként jegyezték minket. Délelőttönként gyakoroltunk. A partitúrákat Pestről hozattuk. Tessék érdeklődni a

városban: ki volt, Csonka Vilmos? Mert engem, a bennszülött zenészt, akinek valamennyi őse ebben a városban született, nőtt fel, mindenki ismer s becsül, fel egészen Salgótarjánig. Manapság - halkul el a hangja, mint a sírás, tartása megroggyan, mintha a világ összes bánata, baja egyszerre szakadna a vállára - az egész megyében nincs már igazi cigányzenekar. Ha jól emlékszem, márpedig jól emlékszem, én voltam az utolsó cimbalmos. Búcsúzóul a salgótarjáni Karancs Vendéglőben cimbalmoztam néhány hónapig.

Szemét elmélázón fúrja a távolba, s elmélyülten mosolyog. Amikor ismét megszólal, úgy repedezik a hangja, mintha lehangelődött húrú cimbalmon játszana.

- Májusi szerenádok, felejtethetetlen nótáestek, már csak a múlt emlékei.

Két kezét az asztalra ejti. Az elmúlásnak adózón megint elhallgat egy rövidke időre.

- Zenekarunkból - folytatja mélyről fakadó sóhaja után - csak ketten élünk: a bátyám, ő volt a primás, és én... Hej! - élénkül meg. - De sok neves magyar nóta énekest és másokat kísértünk, kísértem. Legjobban Dóri Józsefet kedveltem. A feleségem, szintén zenészcsaládból származott. Testvére, a halászi, Oláh János: Janika, a híres rajkózenekar primása volt. Nálunk, a mi zenekarunkban is játszott egy ideig. Ő is halott.

- Tehát már nem él a felesége? - vetem közbe, előre érzett rossz sejtelemmel. Mert jó, nincs itt, de akkor honnét ez a példás rend?

A szemében könnyek gyűlnek, nagyokat nyeldes.

- Hat éve halt meg - sóhajtja elcsuklón. - Negyvenegy évig éltünk, boldogan, békességben. Egyik gyerekem Pesten a Vasmacska étteremben primás, a lányom sajnos beteg. A szomszédos ludányhalászi szociális otthonban ápolják. Minden egyes szerdán meglátogatom, viszek neki ezt-azt. Ezek a jelenlegi legszebb napjaim.

- Manapság is zenél néha-néha? - szakítom félbe, előbbi elgyengülését, gyászát feloldón.

Ide-oda repdes a tekintete egy ideig.

- Két cimbalmom volt: Sanda és Bohabe márkájú. Anyagilag megszorultam, s eladtam. Nem itt. Kell a kutyának ezen a tájon manap-

ság a cimbalom, holott valamikor az úri kisasszonyok nem zongorázni, mind cimbalmozni tanultak. Pesten kelt el tavaly. Azóta... - teszi hozzá szomorúan, kissé összetörten, ám nyomban el is hallgat, majd rám emeli bepárásodott szemét. - Hallott már olyan vadászról, aki kutyája elvesztése után szög-re akasztja a puskáját? Én ilyen ember vagyok. Azóta üvegen át nyalogatom a mézet. Meg, kinek kell manapság a cigányzene? A „Ki mit tud”-ban igen, máshol nagyon, de nagyon elvétve hallani.

Sokadszor sóhajt.

- Sok és nagyon szép eseményekben gazdag a múltam. A jelenem? Ebédet az iskolából hordok. Nyugdíjam? Húszezren alul. Teljesen egyedül élek. Senki, de senki sem nyitja már rám az ajtót.

Rám mereszti az igencsak bepárásodott szemét. Hol van már a régi szúrós tekintete? Kibuggyanó könnyei végignyargálnak sima arcán.

- Tessék mondani, kellek én valakinek?

* * *

Néhány hónap elteltével, valósággal robbant a szomorú hír: Csonka Vilmos, a környék utolsó cimbalmosa felakasztotta magát.

Az öreg hársfa titka

A nagyon régen művelt, a teljesen elhanyagolt meredek kert, amelyen - magas fűvet taposva, bokrokat törve, félrehajtogatva - baktunk fel a dombtetőre, a maga elvadultságában is kiesnek, sőt kifejezetten romantikusnak tűnik.

Áporodott bodzavirág és mindenén átható vadcsalánszag, a tarkabarka vadvirág mézédés aromájával vegyül.

Kétvölgyi Ferenc, a társam szemében különös fények lobognak. Csakúgy lehet a gyilkosé, mint a gyűlölet elrejtett vad ösztöne.

Hátborzongató. Vissza is fordulnék, ha nem ismerném a rendkívül szelíd s egyébként is nagybeteg embert. Valamit mutat - mondotta. - Mit - mélázok -, amikor úgy ismerem ezt a részt végig, mint egy kis költői túlzással a tenyeremet. Honnét? Mert rengeteget vadásztunk errefelé, pontosabban zavargásztuk, riogattuk a szarvasokat és a vad-disznókat, amely vadak előszeretettel dézsmálgattak, nemegyszer tetemes károkat okozva a kertek tulajdonosainak, akik gyakran beperelték a vadásztársaságunkat, nagyobb összegű kártérítéseket követelve, amelyeket a bíróságok legtöbbször meg is ítéltnek nekik. Mire fel a vadászmesterünk, kisebb csoportokba osztva bennünket, akik esténként és éjjeleken át végig-végigjártuk a környéket. A bokrokat csapkodtuk, egyet-egyet a levegőbe durrantottunk, zavartuk, riogattuk az ebbe, vagy abba a kertbe beszemtelenkedő vadakat.

Nem vadászként, újságíróként hívott meg, csalt fel a magasba.

Fent a drótkerítés régen elrozsdásodott. Alig felfedezhető, drótok és elkorhadt oszlopok maradványain túl, Kétvölgyi Ferenc, az egyetlen, óriási hársfára csap a tenyerével.

- Ez alatt a fa alatt - csapkodja meg ismét és ismét, egyszersmind hajmeresztő, hajdani rút emlékeket elvesztő tekintettel - három orosz katona fekszik. Mind a hármukat a saját két kezemmel fojtottam meg, cipeltem fel sorban, ástam el, ültettem följük ezt a fát, immár ötvenhat éve... - rebegi kurta, rideg érzéketlen hangon.

Megdöbben ten bámulok rá. Egyszerűen képtelen vagyok felfogni, megérteni, elraktározni a több mint meghökkentő szavainak értelmét.

Hihetetlenkedve nézem, felváltva őt, a fát s a környékét, ahol régebbi portyázásaink során, a még gyatra, mára áthághatatlan lombhalma-zokká terebélyesedett cserjék, nem engedik meg, hogy a hirtelen rám szakadt árnyékból végre napfényre juthassak. Tovább és tovább hullámszik a táj a lábunk alatt. Nincs csend, csak sikoly, nincs nyugalom, rend. Felfordulás mindenhol.

Nem messzire innen gyurgyalag kríkog. Nagyon szép a tolla, de a hangja csapnivaló. A távolban dallamos kakukkszó, s testet-lelket felüdítő, sokszínű madárcsicsergés, madárfüttty, trillázás, bülbülözés hallatszik. Körülöttünk a dús fűben szöcskék és tücskök ciripelnek. Nincs emberi fül, amely megkülönböztetné őket egymástól. A levegő mozdulatlan. Egyetlen falevél sem rezdül.

Mire végre felocsúdok, Kétyölgyi Ferenc szavainak előbbi fejbecsapásától, ő már a fa tövében ül. Tenyerével a földet veregeti, mintegy jelezve, hogy foglaljak helyet mellette.

Leülök. Az elszáradt fű szúr, amiért odébb húzódok. Félreérti.

- Ne féljen tőlem! - sanyarog kesernyésen. - Kegyetlen sorsom tett gyilkossá, aki előtte egy nyulat is képtelen voltam nyakon csapni.

Arcának élesen elkülöníthető kontúrjai, mint ónixból formált szoboré megmerevednek. Hangja, amikor hosszabb hallgatás után végre megszólal, a xilofon legmélyebb dallamaira rezonál. Szememben, ezekben a pillanatokban, mégis türelemmel viselt szenvedő emberre hasonlít inkább, mint büntetését régen lerótt gyilkosra.

- Abban a házban történt, ahonnét ide felindultunk, ahol éltünk s élek egyedül mostanság. Röviden, a szörnyűséges eseményeket összesűrítve mondom el, ugyanis nemcsak a járás, már a beszéd is nehezemre esik, és ugye maga is siet. Nos...

Ezerkilencszáznegyvennégy karácsonyának hetében történt. A feleségem - mennyire szép lány volt, maradt később s mindig is gyönyörű asszony -, ezt megelőzőn néhány hete, gyereket szült: Janikát. Éppen feküdt, amikor berontottak a falunkat megszálló orosz-katonák. Kilencen s mindannyian részegek. Csak nézték, bámulták a szépaszszonyt. A nyáluk folyt, és azok a kisuvadt - így mondta - szemek! Gyanúsna véltem, hogy megvédjem őt, az ágya szélére ültem, s amennyire tőlem telt eltakartam a testemmel. Egyikük, borzalmas

ordibálás közepette, teljesen váratlanul történt, nem is védekezhettem, nekem esett, majd a társaival együtt kituszkolt az ajtón.

Elhallgat. Eddigi fakó arca, mint a túlfűtött kályha csöve vörösen izzik. Hangja, amikor ismét megszólal, szinte fuldoklik a könnyeivel vegyült, szájába gyülekező nyálától.

- A feleségem segítségkérő sikítására berúgtam az ajtót, és berontottam. Az egyik katona rajta feküdt, a többiek felhergelődöttek várak a sorukra, némelyek sürgették, rángatták a jajgató, a könyörögve, dulakodó, tiltakozó, feleségemet megerőszakoló társukat... Nekies-tem, lerángattam a földre, és rátapostam. A többiek lefogtak, s egymást túlkiabálva - nyilván azt beszélhették meg, hogy mit tegyenek velem - leszorítottak a földre, majd térdelő helyzetben, szorosan az asztallábához kötözték. - Újra rám süti vergődő halhoz hasonlító szemét. - Tudja, mit nem értek? - folytatja valamivel lecsillapodott hangsúllyal, mint aki ezerszer átgondolt valamit, ám semmire sem jutott. - Honnét és mikor szerezték a kötelet? S hol volt Janika? Aludt? Se hangja..., semmi.

Megmerevedik, ám a mozdulatlanságába is beleivódik az a hátborzongató érzés, amely előbbi halk sikolyába rejtőzött. Félelmetes gurgulázása nyüsztítő felhanggá sorvad.

- Hogyan, nem tudom - folytatja lefojtott sóhaja után -, rettenetes erő szállt belém. Óriási batyuként felemeltem az asztalt, és a feleségem felé rogyadoztam, mire fel az orosz katonák egyszerűen visszavonszoltak, rátelepedtek az asztalra, s onnét le-leugorva váltogatták egymást. Ki le, ki fel. Mind a kilencen átmentek a sok sírástól, a dulakodástól kimerült, a véres, a tehetetlen asszonyon. Nehéz szülése volt. Gátszakadás, miegymás. Emberek voltak ezek? - jajdul fel. - Undorító férgek, alvilági szörnyek voltak, uram!

Könnyeit befelé nyeldesőn küszködik, hogy magába fojtsa hangtalan zokogását, mialatt az események, amelyeket sorol, csak sorol, túlnőnek a mérhető időn.

- Végül - nyögi sűrűn nyeldesve, hurokba szorult özként vinnyogva - magunkra hagytak. A feleségem, talán esztelen ordibálásomra, segítségkérésemre magához tért. Ezért-e, nem, máig sem értem, de hát sok mindent nem értek, manapság sem értek, valahogyan magához

tért. Kikászálódott az ágyából s kiszabadított... A szomszédba rohamtam segítségért, ahol teljesen váratlanul egy orosz tiszt fogadott. Amint később kiderült, a szomszédainkat egyszerűen kizavarták a házukból, a rokonaiknál húzták meg magukat. Szívélyesen végighallgatott, majd a saját terepjáróján bevitt bennünket: a pici Jánoskát, az erősen vérző feleségemet s engem a balassagyarmati kórházba, ahonnét engem hazaküldtek, mivel - mondták - még a feleségemnek sem jut kenyér, nem nekem, és az a rengeteg sebesült katona! Sürgés-forgás... Sürgés? Felfordulás mindenütt.

Arcán, mialatt folytatja, savanyú fintor bújik a vastag redőibe.

- Itthon kibe botlottam? Az egyik tettesbe. A franc ismerte volna fel, ha nem dülöng részegen, nem cukkol, mutogat paráznaságokat a kezével. Újból és újból ki nem röhög. - Összerázkódik. - Az a düh, amely elfogott, én... én - a szavakat keresi, mivel nem találja, savanyún legyint. - Utána lopóztam az istállónkba. Lebontottuk. A helye sincs már meg. A lovaikat kötötték be. Tehették, ugyanis üresen állt. Két tehenünket, mikor, máig nem tudom, levágták és megzabálták. Rávettem magam, és megfojtottam. A másikkal, mert frissen fogant bosszúból mindegyiket meg akartam ölni, éjjel végeztem, úgyszintén az istállónkban, ahol aludt. A harmadikat reggel, a klozetunkban kaptam el, fojtottam meg. A három holttestet, ideiglenesen a jászol alá rejtettem. Szalmával gondosan álcáztam, valahogyan mégis felfedezték őket. Persze, hogy engem gyanúsítottak, mire én, egyetlen pillanatig sem habozva, jóval megelőzve őket, a közeli erdőbe menekültem. Arra - mutatja -, le a völgybe, onnét újra fel, egészen az erdészházig, ahol a pincében a hordók mögé rejtőztem.

Hallgat. A földet lesi. Fűvet tép. A leghosszabbakkal a hangyákat terelgeti.

- Szerencsémre - tör fel torkából a szó sóhajszerűn elnyújtva, kissé később - a németek ellentámadásba lendültek, s néhány napra kiszorították őket a falunkból. Visszalopóztam, és sorban felcipeltem a hullákat ide, és elástam mind a hármukat. A közelben hársfa csemete ácsorgott. Kiástam, és a friss halom közepébe ültettem. - Rámutat. - Ezzé fejlődött az óta. - Többször is legyint, mialatt folytatja: - A né-

meteket ismét kiűzték, helyükbe nem ugyanazok az oroszok vonultak vissza. Senki sem törődött többé velem.

Hallgat. Erősen letörten, mintha kialudt tüzet nézne, amely sohasem izzik, lángol fel többé. Még füstölög, füstölög egy ideig és vége.

- A feleségem és Jánoska - folytatja, nem sürgetem, magától kezd el - jó hónap elteltével kerültek haza. Bementem értük. Gyalogosan indultunk el a kórházból, mert vonat, busz nem létezett, hol erre, hol arra a katonai teherautóra kéredzkedtünk fel, jutottunk haza.

Megint elhallgat. Most nem a hangyákat terelgeti. A földet kapirgálja, mígnem rejtett gondolataival küszködve hányszor, de hányszor átgondolta, mégsem fejthette meg a képletet, folytatja:

- Szerettem, persze, hogy szerettem a feleségemet. Gyönyörű, igen alkalmazkodó és nagyon hűséges asszonyka volt - sóhajtja ugyanolyan lehelettel, amint előbb, s sokadszor elhallgat.

- A szerelem mindig gyönyörű, még emléknék is szép - vélem -, mialatt az eddigiektől eltérően fénylő arcát lesem.

Kétvölgyi Ferenc, lemondóan a levegőbe kaszál a jobb kezével, és teljesen váratlanul feláll.

- Utána a feleségem énje és az enyém is megszűnt létezni. Szomorú múltunk rabjaivá váltunk. Csak tengtünk-lengtünk egymás mellett. Az első őszinte beszélgetést, amit hetekig, hónapokig halogattunk, noha tudtuk: egyszer csak át kellett rajta esnünk, a feleségem kezdeményezte: Nem érzi magát többé nőnek. Nem kívánja a férfit, engem sem. Lelki beteg maradt. Feldolgozatlanul cipelte magában a történeteket... - Felrántja a vállát. - Őszintén szólva én sem nézhettem rá többé, mint nőre. Nem tehettem róla, elvégre nem volt bűnös szegény, csupán áldozat, mint én. Esténként nemcsak az ajtónkat, önmagunkat is bezártuk egymás előtt. Ennek ellenére szépen élédegeltünk, neveltük fel, iskoláztattuk a fiunkat.

A lelassult idő, szomorú története, mocskos hullámainak tarajaként, szédítőn örvénylett körülötte, mígnem belezuhant abba a szakadékba, ahol minden reménye örökre a vízbe fulladt. Majd, amint felállt, ugyanolyan váratlanul elindult. Útközben veti, csakúgy félvállról vissza történetnek a folytatását, amely miatt, nagyon de nagyon sokat szenvedhetett.

- A tragikus eseményekről senki sem tudott a faluban s máshol. Jánoska sem, aki az érettségije után disszidált, amit a gyenge idegzetű feleségem nem bírt elviselni. A vonat alá vetette magát, amivel végképpen beteljesült évtizedes agóniája.

Én is felállok, s az óriási hársfa törzsének dőlve lesem a távozó férfit, aki miután átlépi valamikori kerítésük silány maradványait váratlanul, anélkül, hogy megállna, felém fordítja a fejét.

- Ezek ott - mutat vissza a fa tövébe - nem hősi halottak. A rothadó macskatetemek is különbek náluknál. Búznak, manapság is búznak. Ugye, maga is érzi?

Még néhány lépés - utolsó szavai visszhangként zsongnak, miket mond tovább, nem értem - és teljesen eltűnik a szemem előtt. Úgy törté-zúzta maga előtt a bozótot, mint mindenén átcsörtető, erősen vérző vad, a vadászatok után.

Az előbbi kristálytisztá levegő bepárasodik. A madarak elhallgatnak. A tücskök sem ciripelnek tovább.

A csend sírin hátborzongató.

* * *

Kétvölgyi Ferenc, néhány hét elteltével meghalt. Nem a tüdőrákja végzett vele, infarktus vetett véget évtizedes szenvedésének.

Remete a hegyen

A körkörös dombcsoportot, mélyebb és sekélyebb vízmosások tagolják kisebb-nagyobb darabokra. Alattuk keskeny, poros kociút kanyarog, ki tudja hová.

A középső s talán a legmagasabb dombon, a kis borház tövében, két kő közé beszorított tűz előtt heverünk.

A közeli, hatalmas diófák álmosan bólogatnak. A cseresznyefa lombozata virágzás előtti nászára készül. A legközelebbi dombról a cáncó panaszos hangját, az elmélázásra késztető dallamos kakukk-szó, a lápos völgyből fel-felhangzó békakuruttyolás, mintegy zenei aláfestésként, szívet melengetően kiszínezi.

Matyi bácsi kis köteg venyigét dob a tűzre, amelybe az erősen izzó parázs pillanatokon belül belefal. A rafiával összekötött kötegecske szétbomlik. A többágú, a merészen az ég felé törő füst szétoszlik. A szétterülő láng lesz az egyedüli úr, amely következtében az egyre közeledő estében, a fel-felbukkanó fényecskék árnyai, ipiapacsot játszanak az arcunkon. A közeli szőlőtőkék, hiába a hirtelen fényesség, valamiképpen mégis megőrzik szokásos intimitásukat, amiért az egyre magasabbra törő lángnyelvecskék inkább megnyugtatón, mint riogatón hatnak a környezetünkre. A mellettünk heverő rózsekötegek, falusi kerítések tövében lévő padokon ücsörgő öregasszonyokhoz hasonlón, fekete batyukként várják a halálukat...

- Ezeken a dombokon - kaszál körbe Matyi bácsi - valamikor kiterjedt szőlőművelés folyt. Itt Kovácsék, ott Képesék, amott Boldizsárék, távolabb Palikék, Bagiék, Nagyék... szőlője terült el. Ahány tábla, annyi borház állt, egyiké lent a völgyben, másiké a domboldalában vagy, mint ez is a domb legtetején kapott helyet. Aztán...! - Elhallgat. - Meghitt s rút emlékek röppennek fel körülötte a múlt régen elfelejtett fészkeiből. - Mindenkit besöpörtek a tsz-be. Akadtak, akik kivágták a szőlőtökéjüket, ők legalább eltüzelték. Nem a bor, a tőkéje melengette őket. Ki az enyészetre bízta, mert a termelészövetkezet nem törődött többé a szőlőkkel. A borházakat szétbontották. A még felhasználható anyagukat elhordták. Amelyekhez nem nyúltak, ma-

guktól összeomlottak. A romokat később eldózerolták. Végül birka-
legelővé vált az egész domb.

- És ez? - mutatok akaratlanul a borházra, és a völgybe lefutó kes-
keny szőlőtáblára.

- Hosszú sora van, később erre is visszatérek. Előtte elmondom azt,
amiért felcsaltalak a Hegyre, mert hiába domb, mi Hegynek nevez-
zük.

Felül, fészkelődik. Ide-oda kap. Fűvet tép, szétszórja. Odébb tolja a
venyigekötegeket, majd égre emeli a szemét, amely égbolton - fede-
zem fel követve a tekintetét -, az előbbi egyetlen csillagot mostanra
millióan veszik körül..., s lassan, kimérten beszélni kezd:

- Vitéz Dénes János, katonatiszt, aki állítólag fiatalon vonult nyug-
díjba, ne kérdezd meg, nem tudom hogyan s miért, lelkes levanteok-
tatónk, nagy hazafinak vallva magát, 1944-ben zászlósi egyenruhájá-
ra nyilas karszalagot húzott, és tizenegyed magammal, csupa haza-
fiságból besoroztatott, pontosabban elvitetett katonának. - Felugrik, s
újra leül. Látszólagos izgalomával ellentétben, arcának izmai ernyed-
nek tünnek, szája körül az idegszáloi tónustalanul lapulnak. - Éppen
ebédeltünk, amikor beállított a kisbíró: SAS-behívó, nekem, ájuldoz-
tam én, apám, anyám s mindenki. De hiszen - jajgatott édesanyám: -
gyerek! No! - csap nyitott tenyerével kettőt a földre. - Csomagolás,
sírás, jajgatás... Szegény anyám a haját tépte... - Hangja gyászossá
válk, tekintete a távolba mereng, mialatt alig rebegőn kinyögi: - Rá
egy hónapra meghalt. Nem miattam, ámbár... - Tanácstalanodik el
kissé. - Igaz, ami igaz, sokat betegeskedett akkoriban. Ha nem is mi-
attam, közrejátszott az elvitem.

Egy irányba csap az öklével.

- Losoncon kötöttünk ki, ahol azzal a paranccsal fogadtak bennün-
ket, hogy másnap bevagoníroznak, s a Dunántúlra visznek lövészár-
kokat ásni, bunkerokat készíteni a visszavonuló hadsereg részére,
ugyanis abban az időben a magyar hadsereg már csak nyomokban lé-
tezett. Napról napra hátráltak... Visznek ám! - somolyog először. - A
tizennégyünkől kilencen megszöktünk. Könnyen ment, mert őr se-
hol sem létezett. A többiek féltek, amit őszintén bevallottak nekem.
Nem csoda, Losoncra haladtunkkor, ha nem is lépten-nyomon, gyak-

ran felakasztott katonaszökevényekbe botlottunk. Alsósztrégován kötöttünk ki, ahol az egyik magyar gazdához - nem nagyon sok magyar család élt akkoriban, manapság annyi sem, abban a szép kis faluban - szegődtünk el szolgának, ugyanis semmiképpen sem akartunk egyenesen hazatérni, Vitéz Dénes János karmai közé kerülni.

Szemei távolba révednek. Csak nézi, a távolabbi domboldalakat, amint a rosszul megfestett tájképeket, hogy végre rájöjjön, mit is ábrázolnak azok valójában.

- Jó fél évre rá - folytatja -, kilencből hárman, senkinek sem szólva elszöktünk. Miért? Leginkább a honvágyunk miatt. És - zökken ki előbbi biztos keréknyomából - más is közrejátszott, mert ugye az igazságnak több arca van. Ahányan nézik annyi! Nem jöttünk ki jól egymással. Leginkább a házigazda szép, de igen kikapós lánya miatt. Szóval sokat civakodtunk miatta. Amit hárman hamarosan meguntunk. Összenéztünk, és neki a nagyvilágnak! Lassan, főleg nagyon óvatosan a falunk közelébe lopóztunk, ahol az egyik közeli, elhagyott erdészházba húzódtunk, ugyanis már egészen közelről hallatszott az ágyúszó. Néhány nap, véltük, esetleg hét, avagy egy hónap és itt lesznek az oroszok. Kivárjuk. Mellesleg jól éreztük magunkat. Az erdész elmenekült-e, mi történt vele, élelmet, ruhát, aprójószágot, mindent otthagytunk. A készbe ültünk bele. Ráadásul a szülőfalunk alig félórányi járásra feküdt.

Feltérdel. Venyigét dob a tűzre, ahonnét erős fény árad szét. A környező bokrok, a fák, a szőlők visszaverik, amint a víz az égen úszó napot. Matyi bácsi, semmibe vesző egyhangúsággal bámul a senki másra, egyedül rá tartozó sorsának tájaira, mialatt újból folytatja:

- A háború, néhány hét elteltével, 1945. elején véget ért, amiből mi ott az erdészházban semmit, de semmit sem észleltünk. Mondhatni az oroszok egyetlen puskalövés nélkül foglalták el a környéket, köztük a falunkat. Egyik gombagyűjtőgő fiútól tudtuk meg a valóságot. A németek már a hetedhét falun túljártak.

A tüzet piszkálja egy hosszú venyigével. A vége lángot fog, mire hanyagul, azt is belöki a tűzbe. Látszólag a fellobbanó szikrákat, lángokat nézi, holott érzem, semmi sem létezik számára ezekben a pil-

lanatokban: tisztaság, mocsok, vagy testet-lelket felüdítő melódia, minden összemósodik feldúlt lelke tájékozódó vizű sodrásában.

- Hazafelé tartottunk... Tartottunk? Futottunk, amikor a környező bokrokból, teljesen váratlanul, s óriási megdöbbenésünkre, mint istennyila az égből, géppisztolysorozat zúdult ránk. - A továbbiakat hörgi inkább, mint mondja. - Két társam, a szemem láttára esett össze, terült el holtan a fűben. Én, óriási ütést éreztem a tarkómon. - Megmutatja hol. - Egy képzeletbeli csőbe pottyantam, s liftszerűn csúsztam le, aztán fel az égbe, ám valamivel később, mindezt önkívületlen, álomszerűn, fájdalom nélkül visszacsúsztam, és jóval a fák fölötti helyzetből lenéztem a földre. Vitéz Dénes János, s valaki mást láttam. Mind a ketten civil ruhában, füstölő géppisztollyal a kezükben. Előbb a két társamat fordították hanyatt, és elégedetten állapították meg a halálukat. Eközben átkozódtak, merthogy megszöktek. Aztán belém rúgtak, mire fel lezuhantam a földre. Világosan hallottam, igen hallottam s nem éreztem a nyekkenésemet... Többre nem emlékszem. - Rövid töprengés után, hogy min töri a fejét, meg nem fejthetem, folytatja: - Majdnem két hónapig tengtem-lengtem kórházban a kórházban, ahol befoltózták a fejcsonantomat. - Mutatja. - Platinalemez. Miután magamhoz tértem, tudtam meg, hogy édesanyám meghalt. - Hogy leplezze a felindultságát, hangját jól felemeli. - Elvitetésünk után, Vitéz Dénes János, kegyetlenül megváltozott. Az amúgy sem tiszta énje teljesen bemocskolódtott. Valamelyik helyőrséggel lepaktálva, több szökött katonát elfogott, és adott át a Gestapónak. A partizánok, egyik rajtaütésük során, nyakon csípték, ám másodmagával, hogyan s miként megszökött, és a hegyekben bujkáltak, majd úgy eltűntek, mint a tavalyi hó áprilisban. Én senkinek sem szóltam társaim lemészárlásáról, ugyanis minden átláthatatlan álmnak tűnt. Múltam, jelenem, jövőm, mint eső utáni hegyek, ködben úsztak. Egyedül magammal foglalkoztam, s egyébként is háború volt, minden megeshetett. Nagyon lassan ébredtem s tértem vissza a valóság ködfátyolos világába. Hogy valamivel eltereljem a figyelmemet, lekössem magam, csak olvastam és olvastam. Mindegy mit, egyébként is nagyon kevés könyv akadt akkoriban a kórházban, amihez a magamfajta betegember hozzáférhetett. Eközben, mind és mind töb-

bet foglalkoztam a lelkeimmel. Tudod, mi döbbsentett rá? Egy könyv, amely véletlenül jutott a kezembe: C.M Jood professzor írta. Igen pontosan, szinte bemagolt versszerűn emlékszem minden sorára. Egy ember szervezetében lévő vas, közepes szegre, a zsír hét szappanra, a cukor két csésze kávé édesítene meg, a mész egy tyúkketrec kíméseléséhez, a foszfor kétezer-kétszáz gyufafej gyártására, a magnézium egy savlekötő tablettára, a kalcium egy csillagszóró elkészítésére, a kén egy kutya fertőtlenítésére... lenne elegendő. És a lélek? - tettem fel a kérdést magamnak s másoknak. Választ nem kaptam. Ettől függetlenül új tűz gyulladt fel a bensőmben. Igaz, a régi és az újonnan gyulladt tűz egyformán világít, s ugye mind a kettő éget, mégis milyen nagy a különbség! Amaz lassan elhamvad, amíg emez valójában csak most éledt.

Legyint.

- Nem elmélkedem tovább. Nemsokára besötétedik, neked haza kell menned. - Beszédjének eddigi csordogálását felgyorsította. - Teljesen új emberként kerültem haza a kórházból. A szakmám kovács és lakatos. Először azt hittem, nem folytathatom. Erőm elhagyott. Fejemen platinalemet, ám később, midőn újra megemeltem a kalapácsot rádöbbsentem: dehogy hagyott, erősebb vagyok, mint régebben, tehát, mint vak szobájában a villany, teljesen felesleges az aggodalmaskodásom. Neki gyűrekeztem, és csak dolgoztam, dolgoztam. Három évig vertem a vasat Huszanyica kovácsműhelyében, amikor akaratától függetlenül, szinte erőszakkal lehúzták mesteremmel a rolót. Állandóan akadékoskodtak. Addig-addig nyaggatták, üldözték, amíg be nem adta az iparát. Az egyik, közeli kisipari szövetkezetbe kényszerítették. Engem, az akkoriban megalakult tsz-be hívtak dolgozni. Nem mentem. Akkortájt tucatszám menekültek fel a fővárosba a fiatalok. Hozzájuk csatlakoztam. A Nyugati pályaudvar egyik nagy műhelyében, karbantartó lakatosként alkalmaztak. Ágyrajáróként tengtem-lengtem, mígnem megismerkedtem egy zalai kislánnyal, aki lecsalt a falujukba. Megszerettük egymást, s összeházasodtunk. - Az eget lesi, és felsóhajt. - Bár ne mentem volna le Zalába!

Újra elhallgat. Tekintetét a múltjába fúrja. Mire gondolhat? - töröm a fejemet megint. Talán arra, hogy az élet kisebb-nagyobb döntések

láncszerű sorozata. Egyetlen rossz döntés valahol, valamikor, a láncrendszer összeomlását okozhatja. Talán kijavíthatnánk, ha tudomásunk lenne hol, mikor döntöttünk rosszul. Ő tudja, már tudja, más-ként nem mondja, amit mondott előbb, de mit ér vele ennyi év után?

Hogy miért nevezte rossz döntésnek, hosszabb hallgatás után megtudom.

- Nagyon szépen éltünk - kanyarodik vissza az előbbi vágányára -, csak egyvalami hiányzott: a gyerek! Mert hiába akartuk, nem született. Ennek ellenére semmit sem vetettünk egymás szemére. Egyébként - tekeri el e kényes s csak őket érintő, intim témáról a beszélgetésünk finom fonálát - ott is lakatosként dolgoztam. A község alkalmazott, úgyszintén karbantartó lakatosként, avagy amolyan mindezenként. A középületek, a sportpálya..., minden hozzám tartozott. Tedd ide, tedd oda, gyere, csináld, javítsd meg, segíts...! Mindezek ellenére nem szakítottam meg magamat. Akadt szabadidőm bőven. Rengeteget maszekoltam. Egyik ilyen alkalommal, valamelyik elhagyatott pajtában, régi cséplőgépre bukkantam. Nagyon rozoga állapotban volt a tüzes-gép s a dob, én azonban hamarosan rendbe hoztam mind a kettőt, amelyeket előzőleg fillérekért megvettem. Két hosszú nyarat csépeltem végig ezekkel a gépekkel. A termelőszövetkezetből valamiképpen kimaradt, vagy be sem lépett gazdáknak dolgoztam. Csépeltem volna én tovább is, ha rajtam nem üt az ÁVH. Teherautónyi piros parolinos katona lepott meg. Az embereimet, mármint a cséplésnél segítkező embereimet, nagyobbbrészt cigányok voltak, egyszerűen szétzavarták. A terményemet, mert ugye természetben fizettek, az utolsó szemig lefoglalták, a szépen felújított gépeimet elkobozták.

A tüzet piszkálja, s hallgat.

Ez volt az az idő - érzem eközben -, amikor Matyi bácsi életének sorsa lelassult, csak az idő örvénylett, mígnem belezuhant abba a szakadékba, ahol minden eddigi reményének örökre vége szakadt.

- Teljesen elvesztettem a fejemet - sercegi tűzön izzó vizes venyigeként. - Az ördög kerekedett felül az állandóan mellettem röpködő angyalomon. Még azon az éjjel felgyújtottam mindent. A közelben

lévő kazlat, a gépemet, az engem megillető s lefoglalt, de reggelig otthagytam terményemet...

Hiába tett, amit tett - vélem ezekben a pillanatokban -, mégsem volt bűnös. Önhibáján kívül merült nyakig a pocsolyába. Egyetlen ágacs-kát keresett, amelybe belekapaszkodhatott volna. Nem talált, mert senki sem nyújtott feléje kezet, mire ő, a maga módján védekezett. Igen, csak védekezett. Mert, mi volt ő? Semmi esetre sem fa, amely-nek kérései mögé bezárkózhatott volna. Egyszerű halandó, aki hiába fedezte fel önmagában a kórházban fekvő, teste materiális összetevői mellett a szellemet, amely ott a cséplőgépnél, lényé zsarnokaként csapongott. A fellelt mennyországot pillanatokon belül pokollá változtatta.

- Még azon az éjjelen - folytatja gondolatainak elülő méhzsongása után - elhurcoltak. És tudod, ki elé állítottak?

Felugrik. Kettőt-hármat lép, majd felkap egy köteg venyigét, s a tűzre hajítja. Megvárja, amíg a majdnem kialvó parázs, sokáig füstölögve, sercegeve bele nem mar, s a hirtelen fellobbanó lángnyelvek, birtokba véve a venyigét, meg nem ostromolják az eget is.

- Vitéz Dénes János, a volt nyilasvezérből, a szökött katonákat üldöző s feladó, engem majdnem kivégző, két társamat lemészároló férgeből államvédelmis századossá vedlett, köpönyegforgató hányadékként elé vezettek - köpi inkább a hangokat, mint kiejti -, akit azonnal felismertem. Ő is kurtán-furcsán bámult rám. Le-lesütöttem a szememet, és felmérve a most már többszörösen életveszélyessé vált helyzetemet, úgy tettem, mintha... - a szavakat keresi, végül legyint. - Legyűrtem a hirtelen felindulásomat. Lehorgasztottam a fejemet, s némán bámultam a padlót.

Matyi bácsi kitörve előbbi felindultságából, mereven nézve egy pontot, sokkal csendesebben, megilletődöttebben folytatja:

- Másokat az olyasmiért, amit én tettem: szabotázs, a népgazdaság vagyona elleni súlyos bűncselekmény elkövetése... azonnal bíróság elé vágta, és gyorsított eljárással kivégezték. Engem, amellet, hogy egyetlen újjal sem nyúltak hozzám, egy éjjeli aránylag humánus fogvatartás után, teljesen váratlanul szabadon engedtek. - Sóhajt, és sokkal leengedettebb hangon folytatja: - A kapuban, maga, Vitéz

Dénes János várt: Nekem köszönheted - vágta szenvtelen a képembe - a kiszabadulásodat. Simán kivégeztethettek volna, de én megbocsátottam neked. Óriási szerencsédre az én kezembe kerültél... Ilyesmiket szavalt. Ám nem folytathatta, mert neki ugrottam. Elkaptam a nyakát... Én is megbocsátanék - hörögtem talán erőteljesebben, mint ő a fuldokló, a kézzel-lábbal védekező, a kapálódzó, teljesen kivetkőzve magamból -, de a két társam nevében, meg a többiekért nem tehetem meg. Örökre vádólnának miatta. - Hiába kapálódzott, védekezett, volt magasabb és testesebb nálam, a földre tepertem, és összeroppantottam a gégéjét. Meghalt-e, nem tudom. Többen rám vetették magukat. Összevissza vertek, megrugdaltak, visszacipeltek a cellámba, ahol véresen, testileg-lelkileg összetörtén, hiába a verés s annak következménye, a sérüléseim: dagadt, vöröstarjagos, véraláfutásos arcom, utolsó erőmet összeszedve nekiestem az ajtónak. Verem, meg rugdaltam, csak rugdaltam, rugdaltam, a parancsnokot követeltem. Addig-addig erőszakoskodtam, követelőztem, igaz többször összeestem, ám hiába az erőteljes figyelmeztetés, az újabb veréssel való ijesztgetés nem engedtem. Mindez addig tartott, amíg végül is, csak a parancsnok elé vezettek. Vezetek? Lökdöstek, rugdaltak, szidalmaztak, fenyegetőztek.

Kék parolinos őrnagy fogadott, akinek őszintén elmondtam: ki volt, mit tett velem, két társammal s másokkal, Vitéz Dénes János. Ő, miután szótlánul végighallgatott, csak ennyit mondott: Kivizsgáljuk, majd intett az őreinek, hogy vezessenek vissza a cellámba!

Egy heti raboskodás után, várakozásomon felül jól bántak velem, akkor is kirántott csirkét ettem, amikor értem jöttek, és ismét az őrnagy elé kísérték, aki várakozásom ellenére, nagyon kurtán beszélt velem: Szabadon védekezhettek a bíróság előtt a gyűjtogatás miatt. S amire szintén nem számítottam: elengedett.

Feláll, a borház faláig hátrál, s nekidől. Hangja a tényleges távolsághoz mérten, sokkal messzebről hangzik, amint várni lehetett.

- Két év felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték a gép és a termés felgyújtásáért. Miért ennyire kevésre? Talán, mert másabb idők jártak. Ezerkilencszázötvenháromban, közvetlenül, Nagy Imre fellépése, intézkedései után történt. Igaz, őt gyorsan leváltották. Avagy az

örnagy közbelépésére, mert akkor még javában dúltak a koncepciók perek. Meglehet, rájöttek, hogy jogtalanul foglalták le a gépemet s a terményemet. Vitéz Dénes Jánossal mi történt. Meghalt-e... Nem tudom.

Kettőt-hármat legyint, és folytatja:

- Hazaköltöztem, ugyanis az elkövetkező hónapokban a feleségem váratlanul meghalt. A rokonságom, hadd ne részletezzem, sosem szívlelt. Miért? Mert másabb, dolgosabb... Ah! - legyint. - Nem részletezem. Mindegy mi: voltam, ami voltam. Már előtte is, ám itthon legyűrhetetlenül klausztofóbiássá váltam, vagyok manapság is. Nem bírom elviselni a zárt helyet, az embereket, a falut. Egyedül születtem erre a világra, egyedül is halok meg..., mint mindenki, annyi különbséggel, hogy én a halálomig ezen a hegyen élek.

- Ez a szőlő s a borház? - szakítom félbe, csakhogy másra tereljem Matyi bácsi figyelmét. - Megígérte, hogy erről is beszél majd.

- Ezt a földet - vág azonnal közbe - a tsz-től kaptam. Elnöke egyike azoknak, akiket Vitéz Dénes János annakidején elvitetett, s nem szökött el velünk, Losoncon maradt. Két évig volt fogoly a Szovjetunióban. Testileg-lelkileg összetörten tért haza. Ő segített abban is, hogy később megvehessem, amiért jelenleg a sajátom. Betelepítettem szőlővel. Ezt a borházat - a falra paskol - saját kezemmel építettem fel. Azóta itt élek. Egy tapodtat sem léptem ki, lépek le a hegyről többé. A szőlőt s a bort eladom. Évről évre ugyanazok a vásárlóim. Élelmet, ezt meg azt, egy s ugyanazon személy, némi fizetségért a helyembe hozza. Mi kell nekem? Nagyon igénytelen ember vagyok, és...

Egy ideig elhallgat. Sóhajtozik, a vállát rángatja, majd folytatja:

- Az én életemnek nincs többé rendje, módja, törvényszerűsége, csupán csöpögős, mocskos összefolyása létezik.

- Ha le is engedjük a rolót - jegyzem meg csendesen - némi fény még beszűrődhet azon.

- Ha süt a Nap, a Nap!

Nem fejezi be. Megfordul, és faképnél hagy. Sokáig nézem a menekülő vadkanként, a szőlők közé távozó, vagy inkább osonó, görnyedt alakját, addig, amíg a már letelepedett sötétben, el nem tűnik a szemem elől.

Az égen csillagok serege fénylik. Mennyire más, mint a városban vagy bent a faluban is! S fényes gondoláján lassan felcsúszik a hegyek mögül a Hold is.

* * *

Matyi bácsi néhány évre rá meghalt. Három napig feküdt holtan, mire rátaláltak.

Pillanatkép három öregről

Julka néni

A földre engedi kétkerekű, kis kocsijának a hátulját. Vasrúdjára nehezedik, majd nehézkesen lehajol, és legnagyobb meglepetésemre, egy jókora darab kenyeret - valaki beleharapott, jól látszik a foga nyoma -, az ujjáival lassan letol a járdáról a fűbe. Eközben megállás nélkül motyog.

- Kenyeret eldobni az utcán! De ha, már eldobják, legalább a hangyáknak adnák! A mai gyerekek! - Hangja, amint felemeli, rideg, érzéketlen mogorva sáپیtozássá hangolódik át. - Ezek..., ezek semmi-vel se törődnek. Csak egyetlen hétig? Hétig? Napig élnének úgy, amint mi éltünk fiatalon, hosszú s nem hónapokig, évekig! Ezek már azt sem tudják, mi az a görhe, holott mi évekig - felemeli merev, bütykös ujját -, majdnem teljesen azon éltünk.

Észrevesz, a továbbiakat felém intézi.

- Kukoricaliszt, egy kis cukorral, vagy melasszal, tejjel összegyúrva s megsütve tepsiben. - Adja meg a receptjét kérdezetlenül.

Lenyomja kocsijának felálló vasrúdját, és felém tolja a „bricskáját”. Tekintete, előbbi látszólagos felindulása ellenére, üres. Semmi értelem, érzelem nem lobban fel s tükröződik vissza,

- Azért járok ezzel a kocsival - nem tudom, miért nevezi így s nem bricskának, mint előbb, magyarázza meg magától, bő lére feleresztve szavainak csordogálását, mert szédülök, és van mire támaszkodnom. Meg az áru! - mutat kevéske paradicsomára, paprikájára, uborkájára, vörös- és fokhagymájára. - A piacra viszem. Gyorsan eladom, mert én jóval kevesebbet kérek értük, mint a többiek. Haragszanak is rám. - Megrángatja álla alatt valamikori fekete, ám mostanra elnyűtt, kifakult fejkendőjének kötését. - Majd órákig ácsorgok, ezzel a néhány kiló áruval, ennyire idősen!

Rám szegezi az elaggottságától, erősen bemattosodott, sűrű ráncokkal övezett, vizenyős szemét, amelyben egyaránt benne muzsikál: a kérdés, a válasz, no meg a folytatás is.

- Kilencvenkét éves vagyok. Két éve az „Omniában” köszöntött a családom. Nagyon szépen megtiszteltek.

Nem folytatja. Áll és néz, felváltva engem s a kocsiját. Szeme lencséjének csendes csúszkálásában, az előbbiektől eltérően, derű, fájdalom, bölcsesség s végtelen szeretet nyüzsg. Ha elszunnyad álmai, illúziói újra ébrednek, amíg így ébren, állandóan arra és arra döbben rá, hogy hiába a nagycsalád s mindenki: az öregeket megint és megint cserbenhagyják, amint teszik vele, a „jól sikerült” családi ünnep után. Csalódásai sorozatának védekezéseként, úgy él ebben a kisvárosban, mint egy szigeten, amelyhez intim kapcsolat fűzi, csak az a hajó köthet ki, összetöporódott testéből egyre fakultabban kisu-gárzó gondolataiban, amelyeket beenged.

Egyetlen suta legyintéssel vet véget a mindinkább elsekélyesedett, régebben ömlengő, ma már csak csöpögő gondolatai kottyintgatásainak.

Elindul, s mindent feledve, újra az előbbi kenyérdarabkára tér vissza eszének egyre lassuló kocsikerékforgása:

- A kenyérkét, az Isten testét eldobni, szentségtörésnek számított régen. Ha leejtettük, felvettük, lefújtuk róla a port, és megcsókoltuk. Meg ebben az utcában nagyon szegény emberek laktak régen. Valamennyien zsellérek, napszámosok, és cigányok. Ezért nevezik manapság is: Cigánysornak. Valamennyien megbecsültük a kenyérkét. Ha rossz volt a termés, ha nem akadt, hol volt, hol nem napszám, éheztünk...

Tovább megy. Kocsija vaskerekeinek zörgése, elnyűtt, kitaposott papucsának slattyogása egy ritmusra koppannak. A közeli sarkon eltűnik, összetöporódott, a kocsijára nehezedő, lassan bandukoló alakja, csak az öregekre annyira jellemző pesszimizmusra hajló dohogása hallatszik tovább:

- Bizony, bizony, valamikor az üres kenyérkének is örültünk. Zsír, néha-néha, ha került rá. Vaj? Senkinek se volt akkoriban errefelé tehénkéje. Honnét lett volna vajunk? Esetleg, ha itt-ott kaptunk a napszámunk mellé. Üres kenyér, s egy-egy paradicska - így nevezte a paradicsomot -, esetleg szilvalekvár, néha-néha libatepertő... Ha nem hiszik el, kérdezzék meg a régi öregeket. Ők megmondhatják. Az Istenke testét sosem dobtuk el. Nem úgy, mint „máma” a fiatalok...

Malvin néni

Szécsényben, az egyik nagy fa árnyékában áll, az autóbusz-megállóhellyel szembeni járdán. Alakja, mint templomok padjaiban lapuló öregasszonyok, mind egyformák: fekete ruhások, fekete fejkendősök, ráncosok, elnyűttek... Jövőjük nincs, csak múltjuk s elkopott álmaik, amelyek már sohasem válnak valóra.

Ismerősnek, ismeretlennek köszön. Mindenkiel beszédbe elegyedne, ha egyáltalán szóba állna vele valaki nőszemély.

Végül asszony híján - mert efféle régi, falusi öregasszonyoknak, őseiktől beléjük ivódott erkölcsaik alapján, csak hasonló neműekkel illik beszédbe elegyedniük -, felém fordul.

- Gyarmaton - Balassagyarmaton - élek a szociális otthonban, immár tizenöt éve. Tudja, milyen az otthon? - Válik váratlanul bizalmassá velem, - Mint egy különleges nyilvánosház.

Arcának sűrű redői harmonikázni kezdenek. Öregesen elhomályosodó szemgolyói, mint kút mélyében a néha-néha besütő napfényben a víz, elő-elő villan sűrű redőinek tömkelegéből.

- Kétrét görnyedve, botladozva, botra támaszkodva totyognak be titkon az emberekhez. - A férfiakat nevezte így. - Ne gondoljon rosszra. Szeretetre, kis simogatásra vágynak. Újra pillangónak érzik magukat, akiket vonz a fény, de megperzselődni... Ugyan! Csak keringenek, keringenek, mint éjjeli rovarok a villanykörte körül. Igen... igen, csupán melegségre, szeretetre vágynak...

Elengedi beszédjének eme sikamlós szálát. Más témára vált át.

- Kilencvenhat éves vagyok, mégis úgy érzem, mintha...

Nem folytatja. Képzeletbeli lelkével belekapaszkodik a soha vissza nem hozható múltjába. Topogva, mocosogva les az idő örök időtlenségébe. Úgy érzi, semmi sem történt hosszú élete során, csupán megöregedett. A pillanatoknak élt, amelyek apró buborékokként mind szétpukkadottak. Azóta, a szociális otthonhoz hasonlóan „panelban” él. Életvitele, beszéde ugyancsak panellé változott. Életritmusa lelassult. Az idő szédítőn örvénylik mögötte. Mély verembe zuhant, ahonnan nincs szabadulás többé.

- Nem érzem jól magamat az otthonban - folytatja gondolatainak, ide-oda repdeső, hosszabb elkalandozása után. - De hát nem tehetek

mást. - Felmutatja hosszú, meggörbült, vékonyka, reumás mutatóujját. - Így élek-e! Férj, gyerekek, rokonság... már senkim nincs!

- Hová utazik? - szakítom félbe, mert úgy érzem, el kell zárnom gyászba forduló szavainak sodrását.

- Ludányba - Ludányhalászi -, az egyetlen ismerősömhöz, aki nek, mint eltartómnak már régen átadtam a házamat..., meg mindenemet. Részemre csupán egy szoba fenntartását kötöttem ki. Még az eredeti Ludányban születtem, mert ez a nagyközség három kisebb településből olvadt össze: Ludány, Horka, no meg Szécsényhalászi, s nőttem fel. Pesti ember vett feleségül, vitt fel magához. Negyvenöt évig éltünk együtt. Két szép gyereket neveltünk fel békességben, amikor...

Hangja elhalkul, erősen síróssá válik. Talán sír is, csak könnyei arcának redői közé vegyülve, láthatatlan csatornákon a nyakába folynak. Szája szélét, mint a rózsafüzérek morzsolgatása közben szokás, csendesen mozgatja, majd váratlanul feljajdul:

Talán hallott, olvasott a 22-es autóbusz hajdani katasztrófájáról. Az uram és a két gyerek Budakeszin, a rokonságnál jártak. A buszon ültek. A fék elromlott, a busz óriási sebességgel robogott le a hegyről, neki az egyik nagy fának. Mind a hárman szörnyethaltak.

Mélyet sóhajtott. Zsebkendőt kotor elő fekete kardigánja zsebéből, és darabosan megtörli vele a szemét.

Tisztességgel eltemettettem őket, illően meggyászoltam mindhármut, de hogy én mit éltem át eközben, senkinek sem kívánom.

Hallgat. Arcán szörnyű emlékek sorhalmaza tör utat, szomorúságának nagyon mélyre vájt, hosszú éveken át elsírt könnyeitől beiszaposodott medrében.

- S ez a fájdalom máig tart. Sohasem múlik el, amíg én is utánuk nem költözöm.

A földet nézi, s hallgat. Nekem a Krónikák Könyvében leírt Dávid gyönyörű mondása jut eszembe: A világ örök otthonunk. Mi jövőnyek és zsellérek vagyunk, mint minden ősünk... Napjaink, mint árnyék. Nincs állandóságunk...

- Azután - robban a szava, egyszersem sósája - kiraboltak. Valamennyi értékesebb holmimat elvitték. Ezért... és hátha felejténék, el-

cseréltem a főbérleti lakásomat. Én ide Ludányba, a szülőfalumba költöztem, a cserepartneremék meg fel Pestre, ahol addig is dolgoztak.

Az állandóan az arcán vonagló ráncaiba ivódó szomorúsága felenged. Az utóbbi rút emlékek helyébe, valamivel kellemesebb színek sora rebben fel a múlt édes madarának puha fészkeből.

- Ha történt velem valami szép az életemben szeretteim elvesztése után, valamennyi Ludányhoz kapcsolódik. - Csak ennyit mond a falujáról, ahová utazik, miután ismét elcsendesedik a hangja.

- Ha ez mind igaz - vetem közbe -, miért ment be a szociális otthonba?

- Eltartóim, mert amint mondtam is, Ludányba költözésem után, néhány év elteltével, eltartási szerződést kötöttem egy kedves családdal, igen rendes emberek, ám hamarosan rájöttem, hogy olyan korba léptem, amikor a körülményeim zárszámadásra készítettek. Megtettem, és úgy döntöttem, hogy bemegyek a Balassagyarmati Öregek Szociális Otthonába.

Mik ezek a körülmények, nem firtatom. Igaz nem is tehettem, mivel közben a busz, amelyre fel kell szállnia, megérkezik. Malvin néni tisztességgel elköszön tőlem, és korát meghazudtolón átsiet a másik oldalra.

Zoli bácsi

- Ötödikes gimnazista koromban, itt Balassagyarmaton a fejem búbjáig beleszerettem az egyik kislányba - kezdi, miután elhelyezkedünk az öreg s hatalmas eperfa alá helyezett kispadon. - Olyan forrón szerettem, hogy az már szinte égetett, szenvedtem, mert fájt. Mancsi, mert így hívták, dallamosan ringó derékkel libegett ki az osztályuk ajtaján, amely a mi tantermünkkel szemben kapott helyet. Ha hiszi, ha nem, én abba a ringó őzikejárásába szerettem bele, amit rá néhány napra be is vallottam neki. Hogy, milyen arcot vágott? Semmilyen, ugyanis neki állandóan egyféle arca volt: szabályosan fénylő, gyö-

nyörű kék szemekkel, mindezt aranyzőke hajfonat övezte. Tartása? Ő volt az a zebra, amely levetette a csíkját...

- Sok nőnek udvarolt előtte? - kérdezek közbe gügyén, talán, hogy leapasszam túlzott lére eresztett ömlengését.

- Csak próbálkoztam, de valamennyiszer le és leégtem. Annyira leégtem, hogy akár - nevet fel harsányan - tűzoltókocsi kísérelhetett volna, amíg Mancsi azonnal beadta a derekát, ami kissé meglepett, ugyanis én vele szemben, kifejezetten rondán néztem ki. Igazán - tárja szét bizonytalankodón a két kezét - máig sem tudom, miért szeretett belém, az a gyönyörű, az iskola legszebb lánya? Mi tetszett meg rajtam. Mivel hódítottam meg a szívét? Fantáziátlanságának tört szárnyú madara, miért rakott fészket a szívében, vagy rájött: a jövő embere vagyok. Őseimtől örökölt szervezőkészség, átlagon felüli üzleti érzék..., mert én már diákkoromban gazdag embernek számítottam. Különálló üzletem volt apám nagykereskedése mellett. Nem részletezem, hogy s mint történt, mivel hosszú és bonyolult, az időnk pedig, ugye kimért.

Tekintetét a távolba mereszti, mialatt folytatja:

- A gazdag, a kiváló üzleti érzékkel, szervezőkészséggel rendelkező fiatalember: én, bábuként mozogtam. Fölöttem madzag lógott, ő irányított, én mégis rettentő boldognak éreztem magamat. Ő is, amint többször bevallotta. Én, nem én voltam többé, ő nem ő, harmadik közös személlyé olvadt össze a lényünk. Mi a rabjaivá váltunk, szorosan összeborulva, mert kölcsönösen megfogadtuk, hogy érettségi után azonnal összeházasodunk, s az elkövetkező életünk nem fog unalmasan pergő filmkockákká silányulni. Minden olyan, olyan természetesen tűnt az elkövetkező években, mialatt együtt jártunk, mint a napfelkelte s az alkony. Kezdeti félnék szűziessége, később szabadjára engedett vad bujasággá fokozódott. Erős mámoreként ömlött végig ereinkben a kölcsönös erotikus vágy egymás teste iránt. Úgy éreztük: felhők hátán ringunk, csak a szívünk dobogott, idegrendszerünk minden porcikája a gyönyöröktől telítetten rezonált, robbanásszerűen fel-feltörő sóhajunkkal.

Elhallgat. Maga elé néz egy ideig, majd sokkal lecsendesedettebben folytatja:

- Pontosan két évig tartott, mert akkorra nemcsak kitört, hanem már az országunk határait is átlépte a második világháború mindent elémészto pokla. Munkaszolgálatra vittek. S mint „olyan”, végig ástam az árkokat sokadmagammal, a megvert, a Don-kanyartól a Németországig úzótt hadsereg részére... Mire hazatértem, apámat s valamenynyi hozzátartozómat deportálták, s megölték, Mancsi férjhez ment. Nem, ne kérdezze - emeli fel a hangját letorkolón, szavait felgyorsítva -, miért, kihez? Semmit, de semmit nem tudtam róla többet. Állítólag külföldre, Olaszországba menekültek. Hű, de nagyot csalódtam, mennyire fáj!

Fejünk fölött élénk szellő rezegetti meg az óriási lombhalmazt, amely körül fecskék csivitelnek, rá-ráülnek az egyik ágára, tollász-kodnak. Egy-egy vadgalamb röppen, néhány csíz és zöldike társaságában.

Kissé illetlenül őket lesem, mialatt Zoli bácsi tovább mesél.

- Új üzletek, vállalatok alapítása, államosítások, újra talpraállások sorozata és a nőülés váltogatták egymást, mire végre megállapodtam, megnyugodtam, ám teljesen sosem felejtettem el Mancit. Új szelek fújtak, én meglovagoltam. Jelenleg a hazai, szűk körű, ha nem is a milliárdosok, de a leggazdagabbak táborát gyarapítom. No! - csap a térdére. - Nem ez a lényeg. Biztos forrásból, az egyik érettségi találkozómon tudtam meg, hogy Mancsi és családja visszaköltözött Magyarországra. A pontos címét is megkaptam. Meglátogatom, felkeresem, határozta el. Rendkívül kívántam, óhajtottam, válassza ki melyik szó illik ide, hogy legalább még egyszer találkozzam vele. Utána lesz, ami lesz! Megtörtént. Aránylag szép, nagy, családi ház előtt álltam meg, szálltam ki a kocsimból, csengettem be a kapun. Egy kislány nyitott ajtót. Szakasztott mása. Az unokája lehetett.

- Kit keres a bácsi? - szegezte nekem a kérdését.

Megmondtam, mire a szép arcú kislány egy irányba mutatott.

- Ott van.

Mancsi egy széken ült. Én azonnal felismertem, noha... olyan kövér volt, hogy a hája körkörösén lefolyt a keskeny szék pereméről. Haja ősz, tehát nem festette, s rendezetlen... Több, mint kiábrándító kép tárult elé.

- Tessék bejönni! - sürgetett a nemcsak szép, jól nevelt, udvarias kislány.

- Ne...em! - hebegtem kissé visszahőkölve, - Csak... csak - hebegtem -, kérdezd meg..., légy szíves! Ügynök vagyok. Könyveket árulok. Honnét jutott eszembe, nem tudom.

- Nem kell a könyv! - vágta rá zordon az eddiglen udvarias, szolgálatkész kislány, és sietve becsapta a kaput az orrom előtt.

Megsavanyodott szavai erősen szűkülő tekintetével rímelve elkalandozik. Jó sokára sikerül visszahoznia az eperfa alá.

- A szerelem és a szenvedély ikertestvérek. Egy időben születnek, és nagyjából hasonlóan halnak is meg. Azt mondják: csak az álom örök. Nem, az álmainkat is elfelejtjük, ki mikor. Én akkor s ott.

Feláll. Nyújtózkodik. Csontjai ropognak...

Az utolsó „telepes”

Oláh Barnabás rám bök, menyéthez hasonló, apró, feketén villogó szemgolyójával.

- Elhozta? - Minek mondaná mit, amikor mind a ketten tudjuk, hogy miben állapotunk meg a múltkor lent a faluban.

Azért lent, mivel jelenleg a hegyoldalon, a teljesen lepusztult, valamikori cigánytelepen, egyedül álló, „rozoga”, Dél-Amerika vagy New-York gettói nyomornegyedeinek egy-egy „maradványát” idéző, tákolmánnyá torzult házikó előtt állunk. A régi „viskók” helyét, jelenleg rengeteg bokor, már-már dzsungel borítja.

- El - mutatok a táskámra, amelyet azonnal kinyitok.

Három üveg sört rakok komótosan, némi malíciával elébe, az összeviszsa rakosgatott téglarakásra helyezett - ő részéről, kispadnak nevezett - deszkalapra.

Néhány pillanatnyi nézelődés után az üvegekre bök.

- Egyben állapotunk meg, nem?

Állapodott a fene, gondolom. Ő kötötte ki: csak akkor hajlandó elmondani régi, féltve őrzött titkát, egyáltalán szóba elegyedni velem, ha egy üveg sört is hozok magammal, mivel ő, ha beszélget valakivel... Beszélget? Szónokol, leginkább politizál. Ő beszél, más hallgat. Beszédhibája ellenére, kitűnő szónok hírében áll a faluban. Lebilincselőn társalog, a vitatkozásnak pedig, utánozhatatlan amatőr művésze. Perceken belül sarokba szorítja az „ellenfelét”. Ha mégsem sikerül, egyszerűen faképnél hagyja... Szóval, ő csak úgy hajlandó, tud beszélgetni, leginkább a kocsma vagy a mellette lévő bolt előtt, a közeli fák alá telepített farönkökből ácsolt fapadok, asztalok körül -, mivel Barnabás sosem ül le -, ha sörös üveget szorongat a kezében, amelyet olykor-olykor meghúz.

- No de, - folytatja azon nyomban - ha már felcipelte, ide a fenébe, csak nem vitetem vissza magával!

Bal kezének ujjait legyezőszerűn széttárja, beléjük akasztja a sörösüvegek nyakát, és beviszi a „házába”.

Legyűrhetetlen kíváncsisággal, kissé illetlenül belesek a tárva hagyott ajtón, ugyanis már hallottam egyet s mást Barnabás „házáról”.

Az egyetlen helyiség padlója, ha van egyáltalán padlója, több rétegben, de ami igaz az igaz, szépen széthajtogatott, eligazgatott újságlapokkal van leteregetve. A sarokban rozoga vaságy szégyenkezik, amiért ágynak nevezem. Sodrony, matrac... semmi. Egyszerű szalmazsák, rongyos lópokróccal - ki tudja, mi van még alatta - letakarva. Honnét szerezte, fel nem foghatom. Gyerekkoromban láttam ilyet utoljára. A másik sarokban, az ajtók nélküli szekrényben, egyetlen öltöny lóg. A harmadik sarokban, rozoga sparhelt roskadozik. Egyik lába hiányzik. Téglával van felstócolva. Csöve a falon át, vélem a vastag agyagtapasztásról, van kivezetve, mert kémény nincs. Egyetlen darab kenyér, egyéb élelem, lavór, borotvakészlet... semmi. Igaz, a negyedik sarokba nem láthatok be.

A három üveg sört a hideg sparheltra rakja, majd, az egyik üveget „nyakon csípi”, kupakját a metszőfogával távolítja el, amelyet hanyagul a földre köp. Kissé meghúzza, majd az üveget továbbra is a kezében szorongatva, kifelé indul hozzám.

- Ezeket az újságokat - mutat körbe, amikor felfedezi leskelődésemet, beléjük-beléjük rúg, mire azok zizegve tiltakoznak, izgatott macskaszerűn felpúposodnak - a faluból hordom fel. Örülnek, hogy elhozom. Szépen kisimogatom - megint körbe mutat szabadon maradt kezével - s leteregetem. Aztán, ha a teteje bepiszkolódik, besározódik, mert sár az van: agyagos, ragadós... felszedem, és eltüzelem. Melegít, szigetel, főleg télen veszem hasznát.

Váratlanul visszalép a szekrényhez, és hanyagul rápaskol a tetejére. Megteheti, ugyanis a szekrény alacsony, Barnabás viszont nyúlánk, de nem sovány, ám semmiképpen sem daliás termetű.

- Ajtaját, az asztalt, a székeket, a stelázsit, meg mindent, ami deszkából készült, a télen eltüzelem. Marha nagy hó volt. Derékig érő hóban pedig, kinek van kedve kicsámborogni az erdőbe? Nekem nem. Közel van, de hóban minden messzire esik, nem igaz?

Választ sem várva nagyvonalún legyint.

- Kétkerekű kocsival kimegyek a szeméttelre, kissé messze van, viszont ott mindent megtalálok. Mert, nehogy azt higgye, hogy ebben

a kis, nyomorult faluban, csak magamfajta cigányok laknak! Akad itt gazdaember is elég! Manapság, főleg a módosabbja gázzal fűt. Kell az íznek a használt, a kiszuperált bútor, amikor egyre-másra vásárolják az újakat, selejtezik ki a régieket.

Végre kiér hozzám, az ajtó mellé. Sörét szertartásszerűn, már-már fennköltén tartja a kezében, ahol: így-e, cigányosan - megjegyzéssel, a földre kuporodik.

Sörét magasra tartja. Meg-megrázza. A feltörő, apró pezsgő buborékokat lesi inkább, minthogy rajtam felejtene apró, villogón fekete szemgolyóit. Tekintetében csipetnyi érdeklődés sincs, csupa üres pislogás, amelyhez egyesek annyira értenek, függetlenül, mely népcsoporthoz tartoznak.

- Amint tudja, és látja is, cigányember vagyok. De - széles mozdulatokkal tárja szét, helyezi mind a két kezét, egyikben a sörét markolva a mellére - nem akármilyen cigány! Apám: Peko, egyébként ugyanúgy hívták, mint engem, de mindenki Pekonak szólította, mivel régen a cigányok, majdnem valamennyien csúfneveket, szebben mondvá: ragadéknéveket kaptak: Peko, Dojdo, Kikka, Hentro, Sintér, Gyulakám, Laciszko..., meg tudja a fene, ki-mit. Tizenketten voltunk testvérek. Voltunk, mondtam, ugyanis négyen meghaltak. Egyik... - elgondolkozva húzza a szót, töri a fejét, majd lemondóan legyint -, ki-mikor. Mert nem igaz, hogy a cigányok csak manapság szaporák. Egyesek szerint a családi pótlékok, a segélyek miatt, amelyeket a gyerekek után felmarkolnak. Régen is szapora nép volt az, kérem, holott azt sem tudták, mi az a családi pótlék és a segély. - Merev tekintete áttüzesedik. Sörösüvegét, amint az áldomást mondó emberek a poharaikat, átszellemülten újra magasba tartja. - A cigányember családszerető.

- Magának hány gyereke van? - vetem közbe, inkább azért, hogy szűkítsem bőven ömlő szavainak szakadatlan áradatát, mint kíváncsiságból, ugyanis, már az első találkozásunk előtt hallottam, hogy Barnabásnak se asszonya, se gyereke nincs.

- Röviden, így-e! - Felmutatja az egyik ujját. - És itt a régi telep romjain, szintén egyedül. A valamikori cigánytelepen. Nagy telep volt, kérem! Négy sor ház, egy-egy sor egészen fel az erdőkig veze-

tett. Aztán jött a háború, utána az új rendszer, a szocializmus. Jó... jó - sandít rám kajánul mosolyogva -, megegyeztünk: politikáról egy szót sem! - Most már hangosan nevet: - Egyet nem is! Jobb volt, sokkal jobb volt, mint manapság az úgynevezett rendszerváltás után. Miért? Mert felszámolták a régi telepet. A családok, majdnem ingyen, azt is az államtól kapott kölcsönre, házakat vehettek lent a faluban s máshol. Arról nem beszélek, hogy a hülyék előtte, a telep legelején közkutatót ásattak. De mennyire mélyen leástak, merthogy domboldalban lakunk! Nagyon sok pénzbe került. WC-sorokat állítottak fel, erre is, arra is... De akad más is, arról is kifejtem majd a nézetemet.

Elhallgat. Egy ideig a tájat böngészi, majd meghúzza a sörét. A maradékot ismét megrázza, mintha azt akarná megnézni a sötét üvegen át, hogy mennyi maradt benne. Majd, maga elé rakja a sörösüvegét a földre.

- Nem azt akartam mondani előbb - magyarázkodik, elgondolkozva húzva el a szavai végét -, hogy azért volt jobb a szocializmusban, mivel felszámolták a telepet. A családok a régi putrik helyett, öreg, lelakott, lakatlan parasztházakat vehettek, amint előbb mondtam: kölcsönt kaptak az OTP-én keresztül az államtól, amelyet a legtöbben sosem fizettek vissza, mert nem volt miből, ugyanis közben munkanélküliekké váltak. Ezt az egyet, meglehet mást is, rosszul tették. Itt kellett volna helyben, a telepen építkezési lehetőséget biztosítani a cigányoknak. Nem, nagy a világ, ki merre lát alapon aránylag lerobbant házakat vásároltatni velük, lent a faluban, vagy máshol! A cigány nagyon összetartó, családszerető nép. Nézze meg az eredményt! Ahány cigányudvar a faluban, annyi kis cigánytelep. Háromöt család lakik, a szaporulat miatt egyetlen udvarban, esetleg egy fedél alatt. Az istállók, a fészerek, olykor a volt disznóólak, mind lakások lettek.

- Maga egyedül maradt, él itt? - tolom tovább a szót.

- Egyedül - majdnem leharapja a kérdésem végét. - Mindenki elköltözött, én maradtam. Mama akkoriban halt meg, داده előbb. - Kutatón les a távolba, mialatt mesél. - Ha mérges volt, homlokán egy ér - mutatja hol - erősen kidudorodott. Csak ennyi maradt meg belőle az

emlékezetemben. Ja - üt a homlokára -, ha hazatért, mert Dojdoval a testvérével, állandóan a környéket járták. Lyukas fazekakat, lábasokat, lavórokat, hátul kiégett sparhelteket, meg sok minden mást foltoztak be... Tehát, amint belekezdtem, de elkalandoztam, nem fejeztem be, most megteszem: iparosfélék, nem közönséges vályogvető s naplopók voltak, mint sokan. Egyre emlékszem, többször is elmondata, a következőket, amelyet jól megjegyeztem: Szlovákiát - lefelé mutat a távoli völgybe, az aszfaltos úton, a vasúton, a füzes „ligeten”, s a kacsaringós, óriás fűzfákkal és bokrokkal, mintegy hosszú, zöld pántlikával övezett Ipolyon túlra - ezt a részt 1938-ban megszállták a magyarok. A faluból sokan követték a bevonuló, örömtias hadseregünket. Zászlóerdők, dískapuk, az út fölé kifeszített feliratok, lelkesen éljenező, kendőket lobogtató tömeg fogadta őket... Egy-két évre rá, apám ezt a feliratot olvasta valahol Losoncon: Amíg Benes volt apátok, gyorsból volt a gatyátok, amióta Horthy lett az apátok kilóg a...

Mialatt beszédhibája miatt, fura hanghordozással, viszont igen figyelemfelkeltőn, szinte lebilincselőn mesél, a környéket gusztálom.

Az alattunk elhúzódó nagy és szétterpeszkedő U-alakú romantikus völgyet, a Szlovák részen, innét jó kilométerre hegycsoport övezi. Alatta út vezet. Éppen egy autóbusz húz végig a poros úton, fától fáig, Rárósmulyad széléig. A messziről kiemelkedő, különleges építésű templomig követem az útját. Ez a templom két részből áll. Kecses ívelésű, székelty típusú toronyból s a tőle elválni látszó, mégis egybe tartozó, sajátosan vasbetonból készült - Európában egyedül - óriási beton kupolából. A templomtól jobbra a falu házait látni, s a nagy kiterjedésű hosszú völgyet: az Ipoly völgyét, amelyet mind a két oldalról óriási fűzfákkal telepötyögtetett, haragoszöld rét tartja a karjaiban. Balra, jó két kilométerre innét, a látóhatár szélén elsőként, az emeletes, a feltűnően piros fedelű, szlovák kaszárnya tűnik elő a környező zöld halmazból. Mellette a másik, úgyszintén színmagyarok lakta, szlovák falu: Bussa házait látni.

Visszatérve, tőlünk jobbra, a régi cigánytelepre szakadó erdőből kiemelkedő hatalmas hegy legtetején, a Kálvária-hegy csúcsán, az országban is egyedülálló -, hogyan és miként építhették fel ennyire

magasan - kis kápolnácska bukkan elő, a fák sűrű lombjai közül. Jól látszanak a lentről fel hozzávezető, az erdő sűrűjéből ki-kikandikáló sziklás, göröngyös, vízmosásos, félelmetes szakadékokkal - meglehet kőbánya maradványok - övezte út mentén álló kicsike, fehér stációk „vonulatai” is... A hátunk mögött, alig néhány tíz méternyire a dombtetőn, a környék legszebb gótikus templomtornya tör kecsesen az ég felé. A falusi temető ezernyi, ilyen-olyan síremléke övezi köröskörül.

Gyönyörű táj. Most értem meg először Barnabást, amiért itt maradt, noha még nem hallgattam végig.

- A dózer elé feküdtem. Micsoda felhajtást, pánikot keltettem! Rendőrök, a község vezetői..., mindenki megjelent. Agitáltak, ígérgettek, fenyegetőztek, de én... - Felveszi a sörösüvegét, feláll, két kezét erős pózolóással, megrendítő látványt nyújtva, széttárja. - Csak a testemen keresztül!

Színészien legyint.

- Oszt, itt maradtam. Minden egyes házat... Házat? Putrit széttúrtak, eldózeroltak, csak ezt az egyetlen egyet hagyták meg, mivel nem akadt gépkezelő, aki nekiengedte volna a lapátját. Igaz, éjjel-nappal itt tartózkodtam. Nem ettem, nem ittam, azt hitték, kiéheztetnek, s majd csak elhúzom a csíkot, de én maradtam.

A háza felé fordul.

- Cudarul néz ki, igaz. Itt-ott beszakadt a tető, amelyet innét-onnét összeszedett lemezekkel foldoztam ki, leginkább olajoshordókat, leszerelt csatornákat vertem szét miatta. Le-lepergett a vakolat. Itt is, ott is lemállik a vályog. Betapaszthatnám, de ott egye meg a fene! Engem kibír, utána...

Kesernyésen legyint, és mélabúsan elhallgat.

Nem húzza meg a sörét, amint előtte, éppen csak bele-belenyal. Úgy látszik, spórol vele, hiszen alig van már az alján egy kicsinyke.

Valamikor - repedezik a hangja újra, miután szabad keze bő, majd-nem lifegő kabátujjával letörli a szája széléről a láthatatlan habot - én is dolgoztam, mivel a szocializmusban munka dosztig akadt, és némi pénz is csörgedezett annak a zsebében, aki melózott. Munkakerülő akkoriban is akadt. Jó... jó - kacsint rám félszegen -, nem politizálok! - Nyel egy nagyot. - Szóval előbb Salgótarján mellett, a kányási bá-

nyában melóztam. Az ellenségemnek sem kívánom, és még csak álmodni se álmodjak róla! Később a Salgótarjáni Öntödében.

Sokadszorra is elhallgat. Valamire gondol, meg nem fejthetem mire, majd nagyot legyint, és továbbbuzog a hangfolyam a szájából.

- Nem cigánynak való, se a bánya, se a gyár! Nekünk a szabadélet dukál. Szabadon járn-menni, adni-venni, amint apámék. Esetleg lovas kocsival, mint dadaék, mert később, nemcsak lyukas valamiket foltozgattak, kereskedtek is.

Olyan nagyot nyel, hogy még a zökkenését is hallom.

- Nem részletezem, mis-mivel foglalkozhatnának. De visszatérve magamra. Jó húsz évet húztam le a gyárban. Nem dolgoztam, szenvedtem végig, noha csak amolyan tedd ide, tedd oda melós voltam. Leginkább az udvart sepergettem, a gépeket olajoztam, küldtek ide, küldtek oda... Mégis maradok, vígan buszozok oda és vissza, ha nem szanálnak bennünket. Jelenleg munkanélküli vagyok. Egy évem van hátra a nyugdíjig. Kihúszom, és tavasz! Mert, ki alkalmazna engem manapság! Hogy miből élek? - teszi fel a kérdést helyettem. - Nap-számba járok. Kapálok, árkokat tisztogatok, szénát gyűjtök, krumplit szedek fel, ólakat tisztogatok. Mikor, s hol, milyen munka akad. Aztán, itt van ez a nagy erdő is! Rengeteg a gomba, a szeder, a csipkebogyó, meg más. Én begyűjtöm, a felvásárló meg átveszi. A tüzelő ingyen van - huncutkodón rám kacsint -, ha nincs nagy hó. Jó, bőven gyűjthetnék nyaranként száraz gallyakat, de gyűjt a fene, amikor ennyire közel van az erdő! És segílyt is kapok. Mennyit? Amennyi, ha nem is bőven, de fedezi a kosztomat. Az ebédemet az óvodából kapom. Néha ahol dolgozom. A reggelinek valót a boltban veszem meg, s a kocsmában fogyasztom el. Vacsorára tejet iszom. Nincs nagy igényem, szerény ember vagyok. A pénz, a vagyon nem érdekel. Egyedüli szenvedélyem a beszélgetés, s a vita! Sajátos véleményem bátor közlése. Sajnos, a beszédhibám miatt lenéznek. Én vagyok a rút kacs! Vereség, vereség, de tudja, mire gondolok nap, s mint nap? Hogy sok százmillió ember él a földön, akik semmit sem tudnak rólam, a beszédhibás, a kikupálódott hernyóról. Vagyok, mert lettem...

- Egyedül él, rendben, de miért nem nősült meg? - sürgetem, megelégtelve szavainak zagyva ömlengését.

- Sokat szenvedtem, szenvedek asszony nélkül manapság is. Nincs, aki mosson rám..., de mellette talán még többet kínlódnék. De, miért csinálnék egy nyomorultból kettőt?

Csak ennyit mond. Szemét elgondolkozón megint a távolba fúrja, s hallgat. Valamin erősen töri a fejét. Nem faggatom tovább, majd mond valamit, ha akar.

Hogyne akart volna!

- Én nem olyan vagyok, mint más, teszem azt az átlagember. Rengeteget töröm a fejemet. Erről is, arról is. Nagyon sok mindenről meditálok, gondolkodom. Hallgassa csak, mire jöttem rá minap? - Igaz, valamennyi felfedezés kétoldalú: jó, de ugyanúgy rosszra is fordíthatók..., amint teszik azt velem a faluban, ahol lököttnek tartanak. Szóval, az emberek azért utálják egymást, paraszt a cigányt, cigány a parasztot, mivel istentelenek. Nem tartják be a Szentírást. Nehezen olvasok, elvégre csak négy osztályt jártam ki. Jártam? Többet mulasztottam, mint ahányszor megjelentem az iskolában. A Bibliát mégis az elejétől az utolsó szóig elolvastam. Olvastam? Böngészttem. Például, ki a mi felebarátunk? Nincs benne, hogy a cigány nem az. Minden egyes ember Isten képmása.

Megint belenyúl a sörébe. Csak azután folytatja:

- Vallásos ember vagyok-e nem? Ki tudja? A Miatyánkot, az Üdvözlégy Máriát nem tudom hibátlanul végigmondani. Leginkább a saját szavaimmal imádkozom. Nem, nem imádkozom - helyesbít élenken. - Beszélgetek Istennel. Templomba néha-néha megyek fel. Minek, amikor Isten itt is, ebben a viskóban is itt lakik. S mindenhová elkísér. Viszont a búcsúkat, fel a Kálváriára, sosem mulasztom el. Az emberek álarcot viselnek. Másnak mutatják magukat, mint amilyenek valóban. Én nem! Igaz, tanulatlan ember vagyok. Salgótarjánon és Balassagyarmaton túl, sehol sem jártam. Nekem csak addig tart a világ. Hogy mi van azon túl, ki tudja? Én nem. Ötvenkilenc éves vagyok, de autóban még nem ültem. Repülőt csak az égen láttam. Balaton...? Ah! Televíziót olykor-olykor nézek. Viszont gondolkodni, amint már mondtam is, rengeteget gondolkodom, s meditá-

lok. Hogy e kettő egy? Ki tudja? Én nem. Ez van, és kész! Kiülök a házam elé, a tájat nézem, s hallgatom a zenét.

- Rádiója, esetleg magnója is van? - csodálkozom.

- Se rádióm, se magnóm nincs. Mégis, mialatt gondolkozom, állandóan zenét hallgatok. - Felém fordul, mániákusan les rám. - Mindennek külön zenéje van. Csak fül kell hozzá, amely felfogja, s elkülöníti egymástól. Más zenéje van a szélnek, más a csendnek: Zi-zi-ziii, pfú-ú-úúú. Egyedül a csend zenéje utánozhatatlan, és egyébként is nagyon halk. Mindezek ellenére, én nagyon buta, műveletlen ember vagyok. Például, mondtam-e nem, még mindig nem tudom, holott rengeteget kérdezősködtem: melyik Amerika fővárosa? New-York, vagy Washington?

És csak mondja, mondja. Szertelenül azt, ami éppen a szájára jön. Egy ideig hallgatom, majd megálljt parancsolok közbeszólásommal szavai híg csordogálásának.

- Tegnap előtt abban egyeztünk meg...

- Tudom, tudom - vág közbe szokásos darabossággal, széles gesztikulálással, amely során söre is kicsordul, noha „csipetnyi”, ha maradt az üvegben -, nem politizálunk! Nem is - teszi hozzá kapkodón, tudálékosan, kissé választékosan -, mert a politika, erre is a napokban jöttem rá, noha nagyon szeretek politizálni, vitatkozni, akár a napi politikáról is, mert, ha nem is olvasok újságot, nem is hallgatok rádiót, nem is nézek televíziót, hallok ezt, meg azt, amiről azonnal véleményt alkotok... Egyszóval: a békanyelések művészete. A mai ellenfelünk, holnap a szövetségesünk lehet. A politikában nincs becsület, csak becsvágy...

- Nem! - állítom meg felemelt hangommal. - Valamilyen titkot tár fel, amelyik teljesen megváltoztatta az életét, amiért ilyen... Maga mondta így...

- Igen, igen - állít meg karateszerűn kitárt tenyerével legyintgetve, miközben körbeles, mintha azt kémlelné, nem hallgat-e ki valaki bennünket. Kiissza alig „cseppnyi” sörét, de az üres üveget egyetlen pillanatra sem teszi le, úgy tartja a kezében, mintha védekeznék egy esetleges támadás ellen. - Hallhatta, mindenki hülyének tart a falu-

ban, ráadásul a beszédhibám! Hebegek, miegymás. Ez... ez, mind azóta van.

- Nem hebeg - vigasztalom -, csak kissé másabb a hanglejtése, mint az átlagembereké, és szerintem: igen okos ember.

- Hallgassa csak! - int le a kezével. - Nyolc-tízéves lehettem. Almát loptam - megnevezi kitől, s hol. - Javában szedtem, tömtem a zsebembe, amikor lépteket hallottam. Nagyon bemajréztam. Nagy fa volt. A lombjai közé rejtőztem. Pista bácsi egy férfival közeledett. A házból jöttek ki. Veszekedtek, kiabáltak, szitkozódtak, hallottam, ám egyetlen szót sem értettem meg. Csak mocskolták egymást, mígnem összeverekedtek. Ami belefért, mindent „bevetettek”. Bokszoltak, birkóztak. Pista bácsi kerekedett felül, majd a szemem láttára megfojtotta. Kit? Nem ismertem, sohasem láttam a falunkban az illetőt. Remegve néztem, miként forgatta, élesztgette, majd ásót, lapátot hozott, a hullát, ahhoz a fához húzta, amelyen én lapultam. Gödröt ásott. Nem mélyet, éppen csak befedte a föld, amellyel betemette. Leküzdhetetlen rettegés kerített hatalmába. A gyomrom felfordult, a fejem megfájdult, szédültem, végül ájultan lepottyantam a puha földre. Pista bácsi, rázogatósa, pofozgatósa térített észhez, bent a házban, ahová aléltan becipelt. Sok pénzt ígért s adott, mert gazdag ember volt. Cserében megfogadtatta velem, hogy..., szóval tartom a pofámat. Amit meg is tettem, viszont annyira megviselt az eset, hogy teljesen kifordultam régebbi önmagamból. Hebegni kezdtem. Kisebb rohamok kínoztak. Összeestem. Remegtem, a szám habzott... Sokat faggattak: mi történt velem. Én azonban tartottam magam a fogadalmamhoz.

- Sohasem árulta el? - szólok közbe, az előbb hallottak miatt izgatottan.

- De. Pista bácsi elköltözött a falunkból. Eladta-e a házát, nem költöttek az orromra. A harmadik faluban élő testvérehez költözött, akit nem tudom miért s hogyan, szintén meggyilkolta. Halálra ítélték-e miatta, mert akkor még nem törölték el a halálbüntetést, nem tudom. Nem részletezem. Elmondtam itt, elmeséltem ott, mígnem a hatóság fülébe jutott. Rendörök, községi elöljárók s a nép, mindenki az almafa mellett szorongott. A helyet, ahová eltemette, én mutattam meg.

Sörösüvegét a nyakánál fogva, az óra ingájához hasonlóan lengeti, mialatt megátalkodottan, az örültek rohamkitörése előtti arckifejezéssel hallgat.

- És? - sürgetem, mert nem állhatom tovább.

- Semmi..., azaz senki. Körös-körül ásták a fát, de senkit sem találtak a földben. Holott tényleg oda ásta el a megölt férfit. - Mint aki újra átéli az akkor történeteket, mellénél fogva rángatja a zakóját. - Mindent láttam, hiába fogták rám, hogy kitaláltam, hazudtam. Minden úgy történt, amint elmondtam.

- Ma...ga? - hebegek én is.

- A lelkemet kilihegve - vágja rá, meg nem várva, hogy befejezzem - menekültem el a helyszínről. Hetekig bujkáltam az erdőben.

Az előbbinél is tovább hallgat. Most nem zavarom meg. Csendben figyelem.

Érdekes, most én is hallom, világosan hallom a csend hangját.

* * *

Oláh Barnabás, néhány évre rá, teljesen véletlenül tudtam meg, megbetegedett. Állandóan fájt a feje, többször elvesztette az eszméletét s látomásai voltak. Egyszóval meghibbant. A balassagyarmati kórház pszichiátria osztályán kezelték. Onnét „gyógyultan” a Ludányhalászi Fogyatékosak Otthonába utalták be.

Krimi a hegyen

Dobó Árpád, az egyenlőtlenül ki-kipúposodó hegyvonulat - amelyet a téglagyár agyagbányájának jól látható meredek agyagfalai tettek szembeötlővé - legtetejére épült, környékszert teljesen egyedülálló, sok gyümölcsfákkal övezett házikójának kertfelőli fala elé helyezett kispadján ült.

Az előtte lefelé nyúló tájat mustrálta.

A valamikori szőlők helyén elvadult ugar, gaz, magára hagyatott, öreg gyümölcsfák búslakodtak. A hegyre vezető alaktalan kövekkel kirakott - ki tudja mikor, és milyen célból építették -, keskeny, kanyargós, itt-ott a veszélyesen meredek úton, terepjáró húzott felfelé. Vadászok ülhetek benne. Lent a hegy lábánál, kisebb-nagyobb, némelyik értékes és ízlésesen kivitelezett, de akadt néhány egyszerű faházikó is, hétvégi házak váltogatták egymást. Kertjeik többségükben gondozottak, ám némelyeket még csak nem is gaztalanítottak. Egyik-másik hosszan felnyúlott az erdőig.

Lent a laposban, az igen jó minőségű szántóföldek, a közeli városvégi kertekbe ütköztek. Legtöbbször kukoricát és krumplit termelnek, vagy termeltek, hiszen a krumplit, már felszedték, de akadt néhány búza- vagy árpatarló, s megműveletlen, parlagon hagyott rész is. Vadonatúj traktor zúgott, valósággal csillogott a napfényében. Szántott. Seregnyi varjúhad körözött, röpködött körülötte, telepedett le. Gilisztákat, egereket, pajorokat... kerestek, vertek ki a frissen csillogó „zsíros” hantokból. Az őszi közeledtét bizonyítón, nemrégiben érkeztek valahonnét, meglehet Ukrajnából.

A hatalmas szántóföldeket földút szelte ketté. Egyik oldalhoz függőlegesen, másikhoz vízszintesen ölelkeztek a kisebb-nagyobb háztáji parcellák. Fölöttük a magasfeszültségű villanyvezetékek lenyúló kábelein, ezernyi balkáni gerle ült. A közeledő napraforgót szüretelő kombájn zavarta fel őket. Bármikor készen a visszatelepülésre, lestek a távolodó mamutgépre.

A kis házikóhoz közeli erdőfoltokban, torzan pörlekedő szajkók kergetőztek. Idáig elhallatszott a rikításuk. Felajzottságuknak, sze-

relmüknek, féltékenységüknek nyoma sem volt. Nyugtalanságuknak a közeli ősz volt az oka. Nemsokára délebbre költöznek majd erről a vidékről. Távolabb s itt a közelben, tücskök és szöcskék vegyes zenekara, későbbi koncertjük előkészületeként meg-megpengették a hangszereiket.

A nemrégiben még teljes pompájában ragyogó nap, mielőtt pát in-tett volna a tájnak, fáradtan pislogó sugaraival meg-megcsillogatta a fűszálakon, a pókhálókön lévő harmatot. Az áttüzesedett égbe egyöntetűen olvadt bele, az azúrkék ég tengerének gondoláján úszó, cikk-cakkos báránfelhők rendezetlen sora.

A színek összhangját a közelben, valamelyik öreg fán ücsörgő, óriási bagoly rontotta meg. Egy ideig a tüzelő eget szemlélte, majd hangos jajgatással adott kifejezést megbotráncozásáról. Szelet jelentett, amelyet ő nem szeret.

Az eddigi csendet pillanatokon belül szétrombolta a felettük elhúzó repülőgép zúgása. Ám, amilyen gyorsan szétárad, ugyanolyan hirtelen el is csendesedett. Finom, fürge madárhangok futkostak végig a levegőben, érzéki leheletként érintve meg a fület. Foszlányai, az elvonuló szállásukat kereső madarak látványát nyújtva, Dobó Árpád szeme tükrében röpködtek.

Jobb kéz felől a város néhány házcsoportja, két közeli falu, meg öt templom tornya látszott. Igaz, az egyik, amely a hegycsúcson állt: a kálvária kápolnája.

A dió-, a szilva-, a körte-, a mandulafa és a szőlőtőkék lombjait hamarosan, ködös mályvaszerűre festi majd, a már most is itt székelő szürkület.

És minden légies formát ölt.

Dobó Árpád, csak ült, a tájat nézte, s csendesen motyorászott. Most éppen azon törte a fejét: igaz-e, hogy kerek a föld? Nem - döntötte el azonnal -, mert akkor az történnék a tengerekkel, a folyókkal, mint a vödörből kilocsant vízzel.

Úgy járt a keze-lába, mintha útját akadályozó sűrűsége csörtetne át.

- Hiszi a piszi, én aztán nem! Vagy, miért fehér a tej, amikor a tehén, a kecske... zöld füvet legel? És, miért van az embernek csak két

lába, holott négygel biztonságosabban, főleg gyorsabban járna. Két keze, két füle... Nem! - Körözött a kezével megint s megint. - Ezt megértem, hogy erről, meg arról az oldalról is halljon. Két szeme, amikor csak egy irányban lát. Két veséje, két mája, két orrlyuka, két fogsora...? Megtorpant. - Ha nem így lenne - hötyögte ki önmagát azon nyomban, amiért előbb nem jött rá -, hogy a csudába rágnánk! Meg, miért van az, hogy fent hidegebb a levegő, mint lent? Sokat elnézi a Mátrát, mivel tiszta időben igen jól látja innen a hatalmas hegycsúcsokat, amelyeken sokszor augusztusban is havat fedezett fel, ha olykor-olykor foltokban is. Ezzel szemben, lent a mélyben meleg van, mert még sosem hallott olyan bányáról, amelyet fűtenének! És a víz? A földből fakad, mégsem egyetlen latyak a határ. Még csak nem is süpped, holott a földben lévő sok-sok víztől... Ahá! - csapott a homlokára. Mert lent egyre melegebb a talaj s elpárolog! De hová? És a kutak? Ah! - legyintett újra és újra. - Rengeteg az elmentmondás. De hát miként értené meg ő, aki csak öt és fél osztályt járt ki, abból is mennyit, de mennyit hiányzott!

Viszont a felesége, aki mind a hat elemet kijárta, az igen!

Elakadt, majd minden eddigi gondolatmenetét sutba dobva, mostantól kezdve kizárólag az elhunyt felesége emléke körül keringett gondolatainak kiszínezett, lagzis kocsikereke. A hajdani tüzek újra felparázsló zsarátnokai fényesen izzani kezdtek. Villódzó fényük összekeveredtek a múlt és a jelen szívérványaival.

Kezdő házasságuk jutott eszébe, amikor is az ő szerelmük... Szerelmük? Beszéltek is ők arról! Perverz játékhoz, vagy frissítőn elfogyasztott italhoz hasonlított. Leheletük, sem később, sohasem büzlött a házasságtörés bűnétől, mivel ők sosem csalták meg egymást.

- Időnk sem akadt volna rá - dünnyögte -, hiszen mi állandóan dolgoztunk. A gyerekeket üzenetnek fogadtuk a jövőbe.

Hümmögött-hámogott. Meg-megrángatta a fejét.

- Ami azt illeti, mi összesen öt üzenetet küldtünk a jövőbe.

Ezentúl a sok bajra, hajszára, gondra tekerte eszének cammogó kerekét, amely érte őket, amelyeket, így vagy úgy átvészelték. No de hát - olvasta, már itt fenn a hegyen, valamennyi betűjét az eszébe véste: -, a kényelem, amelyet ők valójában sosem ismertek, a bőség,

amelyből, hű de nagy hiányt szenvedtek, sohasem gazdagította anyyira a világot, mint a megpróbáltatás, amelyből ugyancsak kijutott nekik... A fájdalomból és a problémákból fakadtak a leghíresebb melódiák, a legelsöprőbb erejű költemények, a legmegdöbbentőbb s legmaradandóbb történetek. A szenvedésekből, a könnyekből, a jajokból születtek a legnagyobb szellemek, a legáldottabb életek, de - emelkedett ki a hangja a semmiből -, ami igaz, az igaz, a bűnözők is!

Mialatt gondolkozott, morfondírozott, a környezetére észrevétlenül rátelepedő alkony egyre sűrűsödő kéksége, már teljesen beborította a térséget, és a tegnapi eső utáni nyirkosság foltjait még őrző föld, fokról fokra kihülő illatával, mind erőteljesebben fogódzkodott bele a lassan vastagodó sötétbe.

Még néhány perc és az égen tiszta fénnel ragyognak majd fel a csillagok.

Dobó Árpád, furcsa zajokat hallott, amelyek éppen úgy lehettek lépések, mint idetévedt vad: őz, szarvas vagy vaddisznó óvatos csörte-tése.

Felállt. A ház sarkához igyekezett. Ha vad elriassza, mert ilyentájt rengeteg kárt okoznak a szőlőjében, ha idegen, előbb fedezi fel, mint az őt. Mind a kettő előfordulhat: idegen és vad ide-idetévedt olykor-olykor.

A sarkon magas, erős férfibe ütközött, pontosabban ütközött volna, ha nem lép hirtelen hátra. Fegyvere nincs, de honnét is lehetne az olyan magafajta embernek? Kést, bunkósbotot, se bent, se kint nem tartott azzal a céllal, hogy szükség esetén védekezzék. Minek, amikor az állatok jobban féltek tőle, mint ő azoktól? A rablók...? A rossz emberek, nemigen baktattak ennyire fel a magasba, noha a hegy lábánál lévő hétvégeházakba be-betörtek. De, mit vihetnének el tőle? Az öreg Sokol rádióját, a letöredezett zománcú vekkerét? Mert más érték semmi nem létezik, amiért érdemes lenne betörni, leütni, esetleg megölni! Kinek vásna a foga ilyen nyolcvanéves vénemberre?

- Maga? - csettent ki a hang a szájából, csak úgy, mint pohárból a földre loccsantott vize.

- Vagyok, aki vagyok, mert ugye a nevem semmit, de semmit se mondana magának. Adna egy pohár vizet?

- Adhatok, persze, hogy adhatok - vonogatta a vállát e furcsa idegen láttán, közben arra gondolt: ugyan ki lehet ez a flegma alak? Miként, miért vergődhetett fel ide, ennyire későn, ami a legfontosabb, mit akarhat tőle? De... - felrántotta a vállát-, majd megmondja, ha karja - gondolta egykedvűen, mialatt a közeli diófához lépett, ahol a zománcozott, tízliteres, füles kannáját tartotta. Felvette. Kihúzta a fedélül szolgáló kupakját, amely egyben ivóalkalmatosságul is szolgált. Megtöltötte, és a furcsa idegen felé nyújtotta, közben arra gondolt: miért nevezi magában újra és újra furcsának? Talán, mivel nem mutatkozott be, nem fogott vele illően kezét? Habár, teljes mértékben igaza van: mit számít, amit mondana, mit jelentene neki egy bizonyos név? Semmit De, ha egyszer így szokás!

Az idegen átvette a feléje nyújtott kupakot, és mohón kiitta belőle a vizet.

Ez is régen ihatott, húzta félre a fejét, gyenge grimaszt vágva, anélkül, hogy lerakta volna a kannát: amennyire mohón ivott s amennyire kevés fér ebbe a kupakba, biztosan kér még. Ő hajoljon le újra?

Nem tévedett, mert az idegen kétszer kért még, itta ki az utolsó cseppig a vizet.

- Leülhettek? - fordult ezután az öregemberhez, aki válasza helyett, elkapta a kezét, és a padhoz vezette. Nem a félelem, nem az a gondolat vezérelte, hogy ezzel a szívélyes fogadtatásával, esetleges bűnös elszántságát leszerelje, megnyugtassa. Természetes énjéből fakadón, mindenkivel ugyanezt tette volna.

Leültek. Egyetlen pillantást sem vetettek egymásra. A környéket böngésztek, már amennyire látni lehetett valamit abból az egyre vastagodó sötétség miatt. Az öregember, közben arra gondolt, hogy hiába kínozza a kíváncsisága az idegen kiléte és szándéka iránt, semmit, de semmit sem kérdez. Mert ugye, nemhiába csámborgott fel ennyire magasba, ivott meg, üzött vadként, fáradtan három kupak vizet, telepedett le kimerülten a kispadra.

- Maga - törte meg végre az egyre nehezebben elviselhető, már-már testet-lelket, vészes csendet az idegen -, itt él?

- Azelőtt csak olykor-olykor tartózkodtam huzamosabb ideig itt. Mostanában véglegesen felköltöztem.

- Ennyire magasan - álmélkodott az -, s egyedül?

Honnét tudja ez - bénul le az öregember -, hogy egyedül élek? S ha valaki, teszem azt a feleségem vagy a fiam, bent tartózkodna a házban?

- Víz s élelem nélkül? - folytatta az idegen, ugyanazon szusszal.

- Amint tapasztalta, hiszen ivott belőle, vizem van, s ennivalóm is akad.

- Szőlőjét - mutatott körbe - megműveli, bora?

- Azelőtt volt, de amióta kiköltöztem, lábon adom el a termést.

- Örökölte, vagy vette?

- Elmondom, el én, ha egyszer érdekli.

- Ne értse félre! Nem vagyok... - tétovázik egy ideig az idegen férfi - valamiféle adóellenőr. Bőven van időnk. Beszélgessünk!

- Na! - legyintett az öregember, bár szeget ütöttek a fejébe az idegen előbbi szavai: bőven van időnk... Meddig akar ez itt rostokolni? Egyáltalán, mit keres a hegyen? Honnét bukkant elő? Ám, hamarosan túltette magát iménti megütközésén, gondolatainak némi rendezése, meditálása után..., de min is meditált előbb? Amit nemrégén olvasott, s ugyancsak az eszébe vésett, a már idézett egyetlen - már maga sem tudja, honnét, kitől került ide - könyvből: Beszédünk, belső békéjének kitükröződése. Ha ez igaz, ő igenis bír ilyen békével! Hazudunk? Ő sosem hazudik. Hallgatunk? Ő tudja, hosszú élete tanította meg erre, mikor hallgasson, mikor beszéljen, ugyanis olykor nemcsak beszédünkkel, a hallgatásunkkal is követhetünk, leplezhetünk bűnt. Fecsegünk? Ő sosem fecseg. Ám, amint öregszik egyre bőbeszédűbbé válik, noha jól tudja: bőbeszédűséggel olykor-olykor semmit sem mond, csupán pillanatnyi belső ürességét tálalja ki, ezért most nagyon vigyázott, mit mond, s milyen „bő lére” ereszti majd azt, amit máris elkezdett:

- Lent, közvetlenül a hegy lábánál, egy téglagyárat lát. Azaz - höttyintett kínosan -, ha nem lenne sötét, akkor sem látná innét. Mindegy, van. Nos, abban a gyárban... - elakadt, majd némi önmagára neheztelő fejcsóválgatás után, magasan a levegőbe csapva, nosztalgikus hangon folytatta: - Hol van már az a gyár! Pontosabban, az egyik része, mert a szárítócsarnok kisebbik fele és a kéménye még

áll. Más minden új s modern. Alumíniumvázás ablakok - rajzolta le a kezével a levegőbe - végestelen-végig ablakok...

Hirtelen az idegen felé fordult.

- Mindegy az magának, s nekem is, nem? - Feltette ugyan a kérdést, de nem várt rá választ, azonnal folytatta: - Tizenegy évesen kezdtem el, köválogatóként. Hatvankilenc évesen, formázóként léptem ki, mentem nyugdíjba. Ötvennyolc évet húztam le abban a téglagyárban, kivéve a két év katonaságot.

Megint elakadt. Élete minden eltelt pillanatának ismerte a történetét, de miért mondja el ennek az idegennek? Múltja s jövője is meghatározhatatlanná változva, egysíkúvá törpült. Maga sem tudta, miért a felesége halála utáni napok jutottak eszébe. Minden, de minden az asszonyára, mint élete pátyolgatójára volt felépítve. Hogyan tovább - töprengett, ette magát a halála után -, most már nélküle s örökre? Megtorpant. Miként mondja el, érdemes-e beszélni ezekről az időről? Egyáltalán, mi köze hozzá? Érdekli-e? Végül, egyetlen nagy sóhaja alá fojtva eddigi tétovázását, s a gyárban lehúzott hosszú-hosszú éveket, gondolatbeli nagy ugrása után mással folytatta:

- Ennek a darab földnek a tulajdonosa meghalt. Az örökösök bagóért árulták, mert ki akart földet, letarolt erdőt vásárolni ennyire magasan? Én megvettem. Azt mondja a mesterem, akit később művezetőnek tituláltunk: mi a fenének neked az a föld annyira magasan? Fészket rakok rá, mint a sasok, hogy legyen hol lepergetnem az öreg napjaimat. A hegyoldalt alaposan „megforgatom”, és betelepítem szőlővel. Na, aszongya: téglát ingyen kapsz tőlem, de - valósággal hahotázva folytatta - amennyit naponta, munkaidő után felcipelsz oda, mégpedig a saját kezeddal, s a lábaddal! Uram, mert ugye nem tudom, kinek tituláljam...

- Nem mindegy az magának? - vágott közbe az idegen hevesen, amely ugyancsak mellbe csapta az öreget, aki ennek ellenére máris folytatta:

- Ezt a házat, egy szobát és szerszámraktárt, meg a WC-t abból a téglából húztam fel a saját két kezemmel, amelyet naponként, télen-nyáron, kivéve a nagy havat, feltalicskáztam ide.

- Ez igaz? - csodálkozott az idegen kissé mocorogva. - Bár... - húzta a szót egy ideig. - az igazság kiszámíthatatlan. Soha, senki nem tudja, merre jár, és mivel mindenkinek a bensőjéből fakad annyi, ahányan vagyunk. Így mindenkinek, magának is jussa van hozzá!

Fene a rangját, tanult ember lehet - vélte az öregember -, mert neki sosem jutna eszébe magától, olvasás nélkül ilyenféle zagyvaság.

- Ha nem hiszi el, járjon utána! - vágta rá ezután, maga sem tudja miért. Talán megneheztelt az idegen kivagyisága miatt, mert ilyen szavak az ő környezetében, igenis annak számítanak.

- Ne sértődjön meg!

- Aztán - folytatta az öregember, mintegy jelezve vele: ő ugyan nem neheztel, mert nincs miért neheztelnie, de kissé fátyolosabb hangon: - Meghalt a feleségem. Az öt gyerek jussolni akart. Na mondom, mást nem hagyott rátok anyátok, mint a fél házat, mármint a városi házunk felét. Én nektek adom a másik felét is. Adjátok el! A pénzt dobjátok szét egymás között! Én felköltözöm a hegyre, a szőlőmbe. A nyugdíjam felét Erzsire, a legkisebb lányomra taksálom. Cserébe hetenként ételmet hoz, és kimossa a fehérneműmet. A tüzelő árát és az esetleges nagyobb kiadásokat a szőlőm s a borom árából fedezem. A vizet én hordom fel, amíg bírom, utána bevonulok valamelyik szociális otthonba, és ezt a házat, meg a szőlőt is elpasszolhatjátok...

Széttárta a két kezét.

- Így történt. - Bal kezével, annak jelzéseként, hogy befejezte a pad szabadon maradt lapjára paskolt.

- Idefigyeljen, öreg! - szólt rá az idegen. - Mert uramnak, bátyámnak nem merem szólítani.

- Mindenki Árpád bácsinak nevez, szólít meg.

- A városban jártam. Dolgom végeztével, hazafelé tartottam. Maradt egy kis időm, mondom: felruccanok a hegyre, amelyre, ha nem is prima, mert nagyon rázós, kövesút vezet fel. Szeretem a természetet, szétnézek egy kicsit. Van-e, ha igen, milyen gyógynövény található ennyire magasan, mivel a gyógynövények gyűjtése a hobbim. A motorom bedöglött. Javítottam, javígtattam... Semmi. Otthagytam. Megpillantottam ezt a házat, s mivel rám esteledett idesiettem.

Dobó Árpád, eddig nem félt. Most a hirtelen rátörő félelmének örvénye, óriási hömpölygéssel a hatalmába kerítette. Mert nem mondott igazat. Ebben a nagy csendben messziről idehallatszik a motorzúgás, s egyáltalán! Nem látta a kezén, a ruháján miközben átvette tőle a vizet, az ilyenkor elkerülhetetlen olajfoltokat, nem érzi az olajszagát sem.

- Itt alhatnék ez éjjel? - folytatta az idegen a rájuk nehezedő csend felhígulása után. - Holnap visszakutyagolok a motoromhoz, s letolom a városba, ahol csak akad szerelő!

- Menjünk be! - válaszolta az öregember.

Felállt, és előreindult ajtót nyitni.

Bent gyertyát gyújtott, majd miután a pislogó fényesség szétárad a kicsinyke helyiségben, az egyik asztal melletti székre mutatott.

Miután mind a ketten leültek, az idegen a karórájára lesett, majd az asztalon heverő kis rádióra mutatott.

- Bekapcsolhatom? A híreket szeretném meghallgatni, ugyanis engem nagyon érdekelnek az értékpapírok árfolyamai.

Az öregember rábólint, mire az idegen bekapcsolta a rádiót. A híreket mondták. Mialatt a rádió szólt, az öreg, a sarokban lévő kosár szőlőre mutatott.

- Vegyen, s fogyassza el friss kenyérrel! Ma járt kint a lányom. Esetleg mással is megkínálhatom?

- Köszönöm! - így az idegen, miközben máris, szinte mohón elindult a kosár felé. Úgy látszik éhes volt.

Odament. Mialatt válogatta - a nagyobb szeműeket részesítette előnyben -, a híreket befejezték. Rendkívüli közleményt olvastak be, mire az idegen, az öregember elképedésére, mint vonyító kutya, amelyt a gazdája bottal zavar, visszarontott az asztalhoz, ahol kapkodón lekapcsolta a rádiót, ám az öregember annyit csak meghallott, hogy hármasyilkost köröznek... Néma gyanúsítással bámulta a kétségbeesetten kapkodó férfit. Nézésében a kétség: hátha mégsem ő a gyilkos, akit köröznek, amiért eszeveszetten rohant a rádiójához, hogy lekapcsolja azt, s egyáltalán, amiért a hegyen bujkál..., ha nem is múlt el teljesen, eltörpült. Mert - jött rá - ez a férfi igenis, bujkál!

Egyszerre tört elő bensőjéből a kétségét letörlő gyanú, amit higgadtan átgondolni lehetetlen. Sem ideje, sem nyugalma nincs most erre. Ismeretlen erőnek, szédült félelmének engedett, amikor önmagára erőltetett higgadsággal, amelyet maga sem érzett, honnét ez a mérészség, az idegenre förmedt:

- Csak nem maga az a bizonyos hármasyilkos?

- Tudja öreg - fanyalgott, feszengett, -, miért nem szeretek vadászni? - Leült. A kezében tartott egyetlen nagy fürt szőlőjét az asztalra dobta. - Mert - adta meg ezután a választ, az egyébként ledermedten bámuló, az imént hallottak miatt reszkető öregembernek - én mindig az őznek a drukkolok, mivel ugyanúgy félek, mint ő vagy a nyúl. - Faarccal fanyalgott, merőn maga elé lesett, hangját mélyen lesüllyesztette, amely nem is hang már, hanem jajongás. - Tegnap mégis megöltem: a feleségemet, megcsalt, in flagranti - így mondta -, rajta kaptam, és a szeretőjét. Megérdemelték. Viszont a harmadik személyt: a bejárónőt sajnálom.

- Akkor - hebegi az öregember -, miért ölte meg?

- Hogy ne maradjon tanú - szikrázott az előbb még lesüllyesztett hangja.

- Engem is megöl? - csusszant ki az elképedt öregember szájából a hang. - Mert ugye, én is tanú lettem.

- Öt golyó maradt a táramban. - Elővette zsebéből a pisztolyát, és az asztalra rakta. Félelmetesen koppant, amitől az öregember valóssággal összerezzen. - Ebből egy a magáé lesz. Nézze! - csapott le hirtelen a szavával az öregemberre, bal kezével az asztalra. - Én ketős állampolgár vagyok: szlovák és magyar. Titokban utaztam ebben az országban tartózkodó feleségem után, aki a magyar és a szlovák közös vállalatom igazgatása ürügyén, egyre gyakrabban ruccant át, tartózkodott itt napokig. Az ágyban heverészték, amikor teljesen váratlanul betoppantam. - Arca, teste, mindene fanyalgott. - Miután lelőttem őket, elhatároztam, hogy főbe lövöm magamat, amit, hiába az elhatározás, a fogadkozás egyszerűen nem tudtam megtenni. Visszalopózom Szlovákiába, s élek, amíg élek! Ha szagot kapnak, védekezem, ám, ha a menekülésemnek vége szakad tényleg főbe lövöm magamat.

Alamuszi mosolya kifejeződtebbé és gonoszabbá vált. Előbbi komor, magára erőltetett nyugalma, rácsok közé csukott, sunyi vad megjuháskodása, aki arra vár, hogy a szelídítője hátat fordítson neki egy pillanatra, ő ráugorhasson. Lehelete, csaholó kutyaként, forrón s nyálasan a társa arcába csapott, akinek szemében rejtélyes révület remegett.

- Igen, öreg - beszélt tovább az idegen -, magát is megölöm. Sajnálom, de meg kell tennem. Leleplezett, nem élhet tovább! Nem maradhat életben az, aki valamikor tanúskodhatna ellenem. Viszont néhány napig... A lánya, ugye ma járt itt. Azt mondta: egy hét múlva jön fel újra ide a hegyre. Addig a foglyom lesz. Megnövesztem a szakállamat, aztán a maga kalapjában, ruhájában, uccu neki! Közel a határ, nem?

Az öregember valósággal reszketett a félelmetől, s az újra meg újra rátörő dühétől, amely hamarosan elhatározássá módosult: Hiába ölt meg három embert ő, igenis nem ijed meg tőle! Nem rimánkodik, nem alázkodik meg előtte... Lesz, ami lesz: furfanggal, csellel, agyafúrtsággal, kifárasztással, mert máris igen fáradt s hamarosan elálmosodik... megküzd az életéért! Többször is levegőt kellett vennie, hogy ismét megszólalhasson:

- Nézze, jóember! Nyolcvanéves vagyok. Nagyon közel a halálhoz. Eddig sem voltam, jelenleg sem vagyok boldog. Az örömet és a boldogságot nem lehet megszerezni. Mind a kettő magától jön.

- Örömről s boldogságról zagyvál maga, maga, a...

- Valamennyi embernek megvan a maga néhány fő, vagy kisebb bűne - fojtotta bele a szót az idegen. - Kinek több, kinek kevesebb. Egy... kettő... három gyilkosság, esetleg négy... csekély a különbség. Valamennyi végigkísér, valamennyi a lelken szárad. Senki sem születik gyilkosnak, amiért bűnöm életem végéig elkísér. Legyőzöm, elhessegetem. Hiába! Újra és újra visszatér majd, és kínoz. Sebezhető maradok, önpusztító életmódra kényszerülök, tehát én nem élhetek nyolcvan évig, mint maga. Ám, mindegy meddig, élni szeretnék még! Hogy ezt a néhány napot, hetet, hónapot, évet vagy évtizedet, három, négy, esetleg még több élet kioltása árán élem meg, most már, ezek után - húzta a szót nyafogón - nem számít.

Mialatt beszélt, hangja egyre jobban és jobban elgyengült, akadozott. Szemmel láthatón nagyon fáradt, megviselt s álmos ember benyomását keltette, amelyet, főleg az álmoságát egyre nehezebben gyűrt le.

Az öregember magába roskadtan leste az idegent. Életének elkövetkező rendjét szépen kivasalta, amely annyira eltávolodott tőle ebben a pillanatban, hogy végül semmire sem gondolt többé. Önmagát ugyanúgy elvesztette, mint a múltját. Ez alatti számotvetése, helyzetének gyors felmérése során érezte, az idegen -, akiről most már azt is tudta, hogy többszörös gyilkos - elgyengülését, amely hirtelen cselekvésre sarkallta, nyolcvan évéhez képest rugalmas testét. Felállt, ám az idegen, amire nem számított, ugyanis végig a pisztolya megkaparintására összpontosított, mint ringben megcsapott, de még válaszütésre képes sportoló, megrezzent s automatikusan a pisztolya után kapott.

- No... no! - förmedt rá az öregemberre.

- Ne féljen, nem lógok meg! - vágott vissza az. - Szólóért megyek. Szabad, nem?

Holott egyáltalán nem ez járt az eszében. Villámcsapásként fakadt az ötlete, amelybe az idegen vártnál előbbi ellankadása is beleszámított: Odamegy, felvesz egy fürt szőlőt, visszajön s az idegen képébe vágja, mire az azonmód, önkívületlen a fejéhez kap, esetleg lő, ám semmiképpen sem adhat le célzott lövést, de ha mégis eltalálja? Hát eltalálja! Vége és kész! Ha nem, ő ráront és legyűri. Le ám, de elbírna-e vele? Vén létére egy élete teljében lévő, erős egyénnel, ráadásul hármasyilkossal, mindenre elszánt fenevaddá vedlett egyénnel?

Végig sem gondolta, máris újabb ötlete támadt. A szőlőskosár a szerszámkamra ajtajánál van. Berúgja az ajtaját, bemenekül és az ablakon át kiugrik a szabadba. Sötét van. Az idegen tájékozatlan, amíg ő valamennyi bokrot, fát, mélyedést, halmot, buckát ismer. Pillanatokon belül egérutat nyer... Nem jó, jött rá megint, mert mire kinyújtott lábbal belöki az ajtót, esetleg a kezével hirtelen lenyomja a kilincset... az idegen többször is lelőheti. Más híján, amint mondta imént, a kosárhoz ballag, s kivesz egy fürt szőlőt.

- Mellette a kenyér - tényleg ott volt, kiszáradás ellen, tiszta, fehér konyharuhával letakarva, a magas hokedlin hevert. - Szeljen le egy jókora karéjt, és hozza ide! - parancsolta az idegen váratlanul s zordon. - Éhes vagyok.

- Szalonna, kolbász a... kamrában, hozzak? - kérdezte megmenekülésének reményétől fellelkesülve, amely teljes egészében megegyezett, az előbb kiagyalt, ám el is vetett tervével.

- Azt tegye, amire kértem!

Az öregember engedelmeskedett. Egyik kezében a szőlőjét, másikban a kenyerét tartva visszaballagott az idegenhez aki, amint mondta is: éhes, egyik kezével mohón nyúlt a kenyérért, másikkal a szőlőért, hogy átvehesse azokat.

Ez lett a veszte, meg hogy lebecsülte az öregember erejét, rugalmasságát, aki ösztönösen, mindenre elszántan, az adandó és kihasználható eshetőségéhez alkalmazkodón cselekedett. A markában tartott szőlőjét, villámgyorsan áthajolva a közöttük lévő asztalon, az idegen képébe csapta, ugyanabban a pillanatban, a másik kezével valóssággal rávetette magát az asztalon heverő pisztolyra. Felmarta, és azon nyomban az idegenre szegezte, aki - erre nem számított az öregember, azt hitte sokkal fáradtabb, álmosabb - hihetetlenül, pillanatszerű megrendülés nélkül, vadállatként kipendülve előbbi, csupán átmeneti elgyengüléséből, maga előtt tolva, majd fellökve az asztalt, az öregre rontott.

Dobó Árpád hátrább lépett, már csak a fal állta az útját, s meghúzta a ravaszt.

Mellbe lőtte. Az idegen összerándult, felszisszent, de tovább támadt. Arca félelmetesen eltorzult, szája habzott a dühtől s a fájdalomtól. Az öregember második golyóját a fejébe repítette, amely azonnal leterítette a meglett embert. Teste a felborult asztalra bukott, kinyújtott keze az öregember lábát súrolta...

Mialatt nézte, Dobó Árpádnak különféle gondolatok keringtek az agyában: Az előbb átélt halálos veszedelme, mert hiába önvédelem, attól még borzalmas, érzelmileg lerészegítőn arra gondolt, hogy egyszerűen elássa a hullát. A közelben, mert nem cipeli messzire. És keresse, aki keresi! Soha, de soha nem találják meg. A lánya nyulainak

lekaszált s megszárított füvet, a friss hantokra rakja, amelyet előzőn alaposan megtapos... Egyébként is ki keresné, itt a hegyen, s nála?

És a lelkiismerete? A becsületes, dolgozó múltja? Meg, hátha látta valaki az idegent a hegyen? Keresik. Saját nyakára hozza a nyomozókat?

A továbbiakban mindenén túltéve magát, hirtelen átzökkenve a történteken, senkire, semmire sem gondolva, ösztönszerűn cselekedett.

Földre ejtette az idegentől elmart pisztolyt. Egyetlen pillantást sem vetve a halottra, elfújta a sarki polcon égő gyertyát... Milyen szerencse - gondolta eközben -, hogy nem az asztalon lévő gyertyát gyújtotta meg bejövetelükkor, mivel az idegen a feldöntött asztallal együtt azt is leveri. Ha nem is okozott volna tüzet, sötétben maradnak. Igaz, a sarki polcon lévő gyertya, mivel magasabban állt, mint az asztal, sokkal áthatóbban bevilágította a szobát... S az ajtó felé botorkált.

Jó órába telt, mire a városi rendőrkapitányságra ért...

„Mint kalitkába zárt madár”

Vannak emberek - ők a többség -, akik sohasem kapnak kitüntetést. Nem kárpótol senki, holott világháborúkat, forradalmakat vészeltek át, vettek részt az ország újjáépítésében. Haláluk után nem írnak rólu nekrológot, nem adják tudtul elhunytukat keretes gyászjelentésekben, nem rakják ki a középületekre a fekete zászlókat..., noha, olykor-olykor az igen hosszú életüket becsületesen végigdolgozták, sok-sok téglát beleépítettek abba a hatalmas épülettömbbe, amelyet az ország gazdaságának nevezünk.

Ők a kisemberek.

Korin András, Szécsényben él. Kilencvenkét éves. Két élő gyereke - a harmadik néhány éve halt meg -, nyolc unokája s ugyanannyi dédunokája van. Etesen, a mostanra felszámolt régi, hírhedt bányászkolóniában született. Édesapját nem ismerte, csak a mostohaapját.

- Sajnos - rebegi összerázkódón.

Maga elé néz. Száját kinyitja, s becsukja, letörten bólogat. Miután végre folytatja, a hangja „slukk” utáni füstkitörésként tör elő a szájából.

- Hihetetlenül nehéz... Nehéz? - hördül fel elkeseredetten. - Szörnyű gyermekkorom volt. A sok rosszat, amely velem történt, lehetetlenség felsorolnom. Mostohaapám, csak beteg agyban kiötölhető kínzásokkal gyötört: összekötözte a kezemet. Nem egyszer, nem is kétszer, szinte naponként. Az ajtófélfára akasztott, és hol hideg, hol forró vízzel locsolt. Máskor, de hányszor, a lócára kötözött, s addig vert, amíg el nem ájultam. Cipőt nem viselhettem. Fagyban, hóban mezítláb járatott. Nyaranként felzavart a forró padlásra, és rám zárta az ajtót. Nem ihattam, ha mégis megkönyörült rajtam és leengedett, csak a kacsák vályújából.

Legyint, majd újra elhallgat. Groteszk kísértetként veszi körül a csend. Magába roskadtan ül, a kilencvenkét éves létére is örökké mozgó, vékony kisemberke, miközben a meglehetően sötét nyári konyhába beszűrődő napfény, olyasféle paranoiás képzetet kelt bennünk, mintha a konyha egy része lángban égne.

- Egy szó, mint száz, végre megkönnyörült rajtam a hatóság. A szomszédok sokadik bejelentése, felháborodása nyomán, mert egyáltalán nem szenvedhették, nézhették el tovább, ami velem történt, intézetbe helyezett a főjegyző úr, ahonnét anyám, a mostohaapám halála után kihozattott. Libákat, disznókat őriztem, végül kiscselédnek szegődtetett el a szülém. Iskolába csak néha-néha jártam. Írni, olvasni nagyon nehézkesen tudok, igaz, a szemem is rossz.

Rezdületlen arccal sorolja, mígnem hirtelen elakad. Mély redői alól, elő-előfénylő szemgolyóját kutatón a távolba meresztli.

- Salgótarjánban szolgáltam. Hosszú évekig, egy s ugyanazon gazdánál - folytatja végre. - Többnyire terményt szállítottunk. Házról házra, ki mennyit rendelt. Nézze meg! - majdnem tövig elfaragott ceruzavékony teste kihegyeződik. - Mázsás zsákokat cipeltem, pincébe le, padlásra fel. Ekkorka ember létemre is bírtam.

Elaggottságából adódó arca, mély redőinek barázdáiban gyerekes öröm csordogál.

- Egyszer ezzel a szavakkal állt elé a gazdám: Sürgősen asszonykézre lenne szükségünk! Nősülj meg! Én... e, oszt mire? - huzakodtam, vonakodtam. - Meg - kerestem a kifogásokat -, nem ismerek én egyetlen lányt sem. Elég, ha én ismerek egyet, vágott közbe a gazdám. Majd, se szó, se beszéd több, elvitt háztűznézőbe. Útközben leugrottam a kocsiról, s „világgá” rohantam. A gazdám utánam loholt, nyakon csípett, s valósággal visszakényszerített a kocsira...

Aprókat bólogat. Ábrázatának vaskos redőiből némi szín csurran ki.

- Negyvenhárom évig éltünk együtt a gazdám által rám testált - így mondta - asszonnyal, ha nem is jó sorban, de békességben. Született három gyerekünk. A gazdám - mert igen jó ember volt - segítségével házacskát építettünk. Ezt!

Régimódi, nagy textilzsebkendőt húz elő a zsebéből. Megtörli a szemét, később belefújja az orrát is. Már-már múmiaszerű arcán némi érzelm vibrál. Csakúgy lehet bánat, mint lefojtott zokogás.

- Néhány éve halt meg.

Nem fejt ki frappánsul érzéseit, holott - jól érzékelem az erőlködésből - szeretett volna még valamit mondani a házasságáról. Agya

lebénul, csak az emlékei duruzsolnak tovább pókhálószerű idegszálaiban.

- Katona nem voltam - gurítja tovább emlékezetének feketeszálú motringját -, viszont... - Elakad, egy ideig tétovázik: mondja-e, ha igen, miként, végül átugorva az akkori események mocskos vizű kanálisát, így folytatja:

- A gazdám zsidó ember volt. Kijöttek a hatóságtól, s a törvény nevében - ezt mondták -, számba vették, összeírták a vagyonát és mindnyájunkat.

- Te is zsidó vagy? - tegezett le a vezetőjük. Minden egyes szava jókora szembeköpéssel ért fel.

- Nem a - feleltem illedelmesen, amint illett. Nagyon féltem, mivel igen rossz hírek jártak városszerte.

- Akkor cigány. Egyre megy.

- Se az, se ez! - huzakodtam.

- Bizonyítsd be, hogy se az, se ez nem! Magyar ember vagy?

- Azt csak a saját édesanyám tudná megválaszolni, ha élne!

- Na látod! - vágott közbe. - Neved: Korin, orrod nagy... - A mindig meghunyászkodó írnokára bökött. - Vegye fel a listára!

A földet lesi. Arcának redői harmonikáznak, mialatt a milliók véréből óriásira duzzadt szörnyűséges folyamat tovább duzzasztja.

- A gettó után Németország következett, ahol kerek kilenc hónapot húztam le. Az egyik nagy fegyvergyárban dolgoztam.

Sokáig hallgat, hogy szóra bírjam, csendes együttérzéssel megkérdem:

- Miként bántak magukkal? Hogyan érezték magukat...? - szakadt fel torkomból e blódség, amiért is zavartan elhallgatok.

- Mit érez a nyers hús, amikor forró zsírba vetik? Na! - üt a levegőbe annak jeléül, hogy nem szívesen beszél e témáról. Feláll, rám emeli a kút mélyéről napban csillogón feltörő szemét. - A gazdám, meg mindenkit megöltek. Én megúsztam. Aztán... - emeli fel sóhaja után a hangját - semmi, semmi különös nem történt velem. A gyerekeket szépen felneveltük. Az Egri Útfenntartó Vállalattól kerültem nyugdíjba, de nyugdíjazásom után még tizenöt évet lehúztam a helyi termelőszövetkezetben. Csak dolgoztam, dolgoztam. Közben meg-

öregedtem. A Balatonon, nemhogy nem jártam, például nyaralni, nem is láttam. Salgótarján, Balassagyarmat, Eger és Szécsény. E városokból és környékükből áll az én világom.

Hallgatunk. Eközben egy-egy pillantást vetek az összeaszalódott emberkére, aki manapság is korán reggel felkel. Késő estig tesz-vesz a kertjében. Mert mondhatja-e valaki a hangyának, hogy ne legyen szorgalmas?

Némi bizonytalan vállvonogatás után körbemutat.

- Az összes vagyonom. Mások meggazdagodtak, én hetvenöt évi fizikai munka után is csak ezt érdemeltem, holott nem dohányoztam, nem ittam, csak spóroltunk-spóroltunk! Manapság a házat - kis családi ház - egyedül lakom. Beteg egyszer voltam. Sérvvel operáltak meg.

Kissé kackiásan fordul velem szembe, amelytől, előbb meglepődöm, majd akaratlanul elmosolyodom.

- Tudja, mit mondott az orvos? Ezzel a szívvel száz évig is élélhet.

- Legyen igaza! - kívánom én is, mire ő váratlanul kifakad.

- Minek. Úgy élek, mint a kalitkába zárt madár. Rácstól rácsig, és nincs tovább! A látásom romlik, a hallásom sem a régi már, és az emlékek? Az emlékek, uram! A sok-sok halott, mert már mindenki meghalt, akiket szerettem, jól ismertem. Majdnem az egész utca kicserélődött. A fiatalok meg csak futnak-futnak! Ki áll szóba velem, a lányomon kívül?

Hallgat. Faggatom-faggatom, de nem beszél tovább, ezért elbúcsúzom. Hosszan elkísér. Szótlatlanul ballagunk. Mielőtt elválnánk, hosszsan szorongatja a kezemet, majd megtörli, előbbi hatalmas zsebkendőjével a szemét, s alig hallhatón motyogja:

- Bizony, bizony megöregedtem, de mi az a kilencvenkét év az örökkévalósághoz képest, ahol a gazdám, a feleségem, a fiam s többi szeretteim várnak rám? Annyi, mint az ujj pattintása, csak annyi!

A boldogság ritka szép tollú madár - tartják a bölcselkedők. - Ha leszáll nem szabad elengedni, mert ki tudja, visszatér-e egyszer?

Hát, ami Korin Andrást illeti, őrá sosem szállt rá, ez a szép tollú madár!

Néhány pár évre rá, elesett s combnyaktörést szenvedett. Még a kórházban tüdőgyulladást kapott. Mind a két bajából felgyógyult, mígnem az egyre romló látása miatt újra elesett, s megint eltörött a lába, amit már nem bírt ki.

Igaza lett az orvosának: százévesen halt meg.

A kukoricafosztás

A nap szikrát hány a Szécsényhalászi - ma Ludányhalászi - öreg tó hínároktól szabadon maradt kéklő vizén. Tisztes távolban tőlünk, hosszú sávokat húzva a tükörsima víz színén, vadkacsahad úszkál. Amilyen szépek, egymástól elütők, kecsesek tavasszal, annyira egyforma uniformist öltenek, s ellustulnak ilyenkor. Se fecske, se gólya fölöttünk. Szinte bántó az üresen tátongó égbolt. Jobbra és balra, az el-elterülő élénkzöld színét nemrégien elvesztett nádrengetegből és azt övező lápos részből sem hangzik fel most a barátka megszokott éneke, a nádi tücsökmadár csiripelése, a cerregő nádi poszáta hangja, a kócsag, a bakcsó bűgása. Nem pitypalattyol a túloldali réten a fűrkakas, nem kiabál a tavat övező óriási, vízbe lógó ágú fűzfák a macskabagoly sem...

Ketten ülünk a valamelyik horgász tulajdonát képező kis fapadon.

Pista bácsi - tudom meg később a nevét, meg hogy ő jóval előbb telepedett le -, miután a köszönésem és a hosszabb szóváltásunk után, a néhány lécből és széles hézagokból álló lapokra paskolva, hellyel kínált.

- Tudja-e - kezdi, miután leülök -, min gondolkoztam előbb?

- A régi csónakázásokon, a horgászásokon... - találgatom, abból a logikai összefüggésből kiindulva, amelyeket hajdani gyerekkorom alkalmával átéltem.

Ez a hely volt az, ahol a falusiak „gyalogosan” is átkelhettek, a határ egy részét „elkerítő” hosszú tavon, egy nagy csónak segítségével, amely állandóan itt ringott a vízen, amelyet az átkelni szándékozók nagy bosszúságára, annyiszor „elkötöttünk”. Akadt másik csónak is, az egyik hatalmas fűzfa alatt, láncsal kikötve. A közeli városban székelő, halászati és vadászati joggal s nem engedéllyel rendelkező uraké. Hű, de sokszor elsüllyesztettük! Dacból és nem gyűlöletből, mivel ezt a szót mi nem ismertük még... akkor!

Átellenben terült el a Palántások, ahol, mivel a község híres káposztatermelő hely volt, a palántákat a közeli, az „ingyen” locsolási alkalmatosság miatt, praktikusán a tó környékén „nevelték”. S a Ho-

mok! A mézédés dinnyék termőhelye, a mai hatalmas sóderbánya területe. Amely miatt - valamennyi megmentésére történő kísérletezések ellenére -, ez a régi, óriási, romantikus tó eliszaposodott, és ösz-szeszűkült.

Lovas kocsival két helyen lehetett a túloldalra átkelni. A közeli Kistavon, és a távolabbi Éren, amely a tó fölösleges vizét vezette be-le az Ipolyba.

Pista bácsi, mielőtt válaszolna, fejét nógatva, dús szőrű szemöldökét fel-felrántva, hosszan néz.

- Nem a! - suhan át a mosoly, a ráncokkal teljesen behálózott arcán, mialatt újra megrázza, fehér hajkoszorúval övezett, tar fejét. - A hajdani kukoricafosztásokon, ahol a feleségemmel is összehozott a sor-som.

Hirtelen elhallgat. Világosan látom összeaszalódott, lógó bőrű nyakán, ádámcsutkájának ugrálásából, hogy nagyokat nyel. Szemgolyói, miközben lassan elfordítja a fejét bepárásodnak, messze távolba révedezően felakadnak.

Az előbb még háborítatlanul úszkáló „színtelen” vadkacsahad, ki tudja mitől, felriad. Süvöltő hangot adó, iszonyatosan hangosnak s nehézkesnek tűnő szárnycsapásokkal verdesve a levegőt, az „új tóra” telepednek át. Nyomukat jelzőn, néhány toll és sok pihe marad, úszkál a megbomlott víz hátán.

- Tudja - folytatja rövid szemlélődés után, kissé kikecmeregve előbbi gyászának, képzeletem szerinti krizantém- és gyertyaszagú halottasházából, mit sem adva az előbb látottakra -, miért jutott most eszembe a kukoricafosztás? Mert - nem várva meg a válaszat, hirtelen felemeli a hangját - a hét végén kukoricát törünk.

Azt már előbb megtudtam, hogy a kilencven évét túllépő Pista bácsi, a régi földnélküli zsellér, volt tsz-tagként, a kárpótláskor néhány aranykoronányi értékű földcskét kapott. Ebben az évben kukoricát termeltek. A lánya és a veje, kikhez a felesége halála után költözött, az unokák, ki erre, ki arra... a közeli városban: Szécsényben működő Lakatgyárban dolgoznak. Csak szombatonként és vasárnaponként érnek rá.

- Tudja-e - fordul iceregve-mocorogva újból felém -, mennyire szép hagyományok, emlékek fűződnek a régi kukoricafosztásokhoz ebben a kis faluban, amelyekre már csak, mivel sorban elsorvadtak, az ilyen magamfajta vénemberek emlékeznek?

- Há...át - bizonytalankodom némi vállvonogatás közepette, mialatt az öregember szende mosollyal az arcán les rám.

- Na! - csap le bal kezével a közte és a köztem lévő helyközre. - Letörtük a kukoricát. Nem ám kukoricatörő kombájnnal, mint manapság; a feleségemmel s kézzel...

Elfordítja a fejét, s hallgat. Teste teljesen értetlenül, mintha sírna, össze-összerázkódik. Fokozott kíváncsisággal lesem. Már-már megkérdezem: rosszul van, amikor végre, kesernyés arcot vágva folytatja:

- Meg másokkal. A sűrű kukoricaszárak közé szorult füledt melegben, a lábunk folyton a bab- és tökszárakba akadozott, mert régen babot és tököt is vetettek a kukoricák közé. Száraz, szúrós levéltörmelék s a felkavart porban izzadva, taknyunk-nyálunk összefolyt, mialatt a letördelt csöveket rakásokba hánytuk, arra a helyre, ahová a lovas kocsik aránylag könnyen hozzáférhettek... És tudja, mi az érdekes? - harmonikáznak a redők nevetését utánzón az arcán. - Legények, lányok, fiatal párok és öregek is olykor-olykor dalra fakadtunk. Új dalokat tanultunk: hallottad-e, ismered-e, mondogattuk, és már fújtuk is. Viccelődtünk, ugrattuk egymást. - Egyetlen pillanatra se, hagyva időt az ámuldozásra, esetleges közbeszólásra, már mondja is tovább: - Ponyvával bélelt -, mert egyetlen kiperrent szem sem vesztetett kárba, nem úgy, mint manapság, amikor telve marad a föld a kombájnok után szétpergett kukoricaszemekkel - kocsi derekába dobáltuk a fosztatlan csöveket, s irány befelé, a faluba. A pajtában...

Nem folytatja azonnal, ám később megtudom, kinél, hol áll még a faluban ilyen hatalmas pajta, vagy annak romos része, amely helyekre még szénával megrakott szekerekkel is beálltak a gazdák. Zárt helyekre lehetett ledobálni a kukoricát s mást, például: a tököt, a marha- és tarlórépát... Nem úgy, mint manapság! Nekik, se pajtájuk, se más erre a célra szolgáló helyiségük, teszem azt góréjuk sincs. A ga-

rázs sarkában tárolják majd, egymás hegyén-hátán, a zsákokba szedett száraz kukoricát.

Felettünk V-alakban vadlibacsapat - a vezérlúd folyton ismétlődő gágogásának válaszaként fel-felhangzó gí-gázása közepette - húz el. Mire Pista bácsi, hirtelen az ég felé bök az öregségtől összeaszalódott ujjaival.

- Ezek se régiek! Valamikor sokkal nagyobb csapatokban vonultak délfelé, de nem ám ilyentájt, éjjel... Öreg vagyok - mentegetőzik váratlanul hangszínt váltva - gyakran elkalandozik a gondolatom. Engedelmet kérek! No, a kukoricatörést a fosztás követte.

Napsütésben, vízszínén keletkező csillogásához hasonlóan, szemgödrében különös fények ragyognak fel.

- Sok lány, legény, férj és feleség, fiatal és öreg, egy és ugyanazon hatalmas kukoricahalmon ülve fosztottuk a kukoricát. Mi legények, egyre közelebb furakodtunk a lányokhoz, vagy a facér menyecskékhez, s kinek a combjába, kinek az ülepébe csíptünk, olykor-olykor megsimogattuk „ezüket-azukat”. Mire legtöbbször felsikoltottak, a kezünkre csaptak, viszont olyan is akadt, kitől-kitől udvarlásunkba beleegyezően eltűrte. Ilyképpen melegedtünk össze a feleségemmel is. - Most nem az tűnik fel, hogy a felesége említésekor eddig mindig elfordult, s hosszan elhallgatott, amiért nem is így mondta: szegény feleségemmel, az hogy az előbbiektől eltérően, előbbi csillogó hangja, nemhogy mélabúsabbá változott volna, hanem sokkal „vígabb” eseményeket szedett elő régmúltjának emlékhalmazokkal kitömött bukszájából. - Olykor-olykor cigány is akadt. Hegedűvel kísért bennünket. Csak úgy zengett a hatalmas pajta, ahol egyetlen viharlámpa égett. Ha eluntuk a nótázást, mialatt megállás nélkül fosztottuk a kukoricát, az öregek régi, olykor hátborzongató történeteket meséltek: kísértetekről, boszorkányokról, amelyeket mi, mert nagyon buta volt akkoriban a magamfajta népség, se rádió, se televízió, még újságot sem látott a falu..., az utolsó szóig elhittünk mindent. Valósággal retgettünk, a hátunk lúdbőrözött... Aztán egy-egy legény, leginkább a gazdánk fia, kiosont a pajtából, s a már előre elkészített nagy, kibelezett: szemet, orrot kivájt, halálfejet utánzó tökébe helyezett gyertyát meggyújtotta. Majd, nagyokat verve a pajta bejárattal szembeni nyi-

korgó nagykapujára, amely kísérteties hangot hallatva, mintha csak a huzat lökte volna ki, hogy jól látszódjék a tüzesen fénylő halálfej, a kapu mögé bújt. Előre tudtuk, hiszen évről évre megismétlődött, mégis azokat a sikolyokat, visításokat, azt a szoros összeborulásokat, alkalmat adva a szerelmes simogatásokra, fogdosásokra, ölelésekre, amely követte, lehetetlen elfelejtennem! Éjfél tájban a gazdaasszony nagy vájling mákos kukoricával rukkolt elő, amelyet mi szépen körülültünk, és jóízűen bekanalaztunk. Puha és édes volt, ugyanis alaposan megcsorgatta mézzel. Olykor, attól függően, hogy milyen volt a termés, itt-ott egy hétig is eltartott a kukoricafosztás. A csupasz kukoricacsöveket felzsákoltuk a padlásokra, amelyeket csuhájuknál fogva összekötöztünk, rudakra aggattuk, s a ház gangjai fölé, meg a pajták ereszei alá helyeztük. Szegre, s másra akasztottuk.

Elhallgat. Az üléstől elgémberedett lábait -, mert az ilyen munkához szokott öregemberek, hiába fáj a lábuk, sajog a derekuk, nem tudnak sokáig egy helyen megülni - kinyújtja, arcát régi szép emlékeinek adózón, a nap felé fordítja, amelynek vastag redőibe azonnal belekapaszkodnak a verőfényes sugarak.

Csak az őszi napfény simogat ennyire selymesen.

Pista bácsi rövid mocorgás után összekulcsolt kezét a térdére ejti. Gondolataiba mélyedten lesi a földet, amely egy részén a fű, a sok taposástól teljesen kikopott. Én, a régi gyerekkori emlékeimet idézőn, hosszan elmélázva nézem, az összeszűkülő, az eliszaposodott, lassú haldoklásra ítélt, régi romantikájának romjain gyötrődő tavat, ahol hajdan - hej, szép gondtalan gyerekkor! - órákig csónakáztunk, az „elcsent”, nagy csónakkal. Úsztunk, ki tudja hány métereket! Parttól partig, vagy a nádasokban, az alig kétméternyi szélességű, ám igen hosszan tartó, szívet-lelket gyönyörködtető, ősi tóban. Hatalmas levelű, gyönyörű s más-más színű vízi ibolyák között, ám itt-ott félelmetes: vidrákkal, pézsmapatkányokkal, siklókkal is találkoztunk... Ha elfáradtunk - csak a legjobb úszók vállalkozhattak, ennyire hosszan tartón, aránylag mélyvízbeni úszásokra -, egyszerűen ráfeküdtünk a vízre. És hallgattuk a távoli kisvöcsök trillázását, a közeli partok füve közül odahallatszó tücskök pírregését, a felettünk röpködő zengőlégy zümmögését, a nádi poszáták, az unkabékák bregegésével

aláfestett cserregését, a bogárka füttyörészését. Élveztük az égen röpködő színesebbnél színesebb: citrom-, répa-, és bogáncslepkék lengő, légies táncát, a nem sokkal magasabban áthúzó rétihéja, a gólya lebegését, a rétisas látványát...

Gyermekkorom szép emlékeinek elmélyült újra átéléséből - micso-da gyönyörűség volt -, Pista bácsi váratlan, már-már korát meghazudtoló felpattanása vert fel.

- Eleget beszéltem - rebegi ez alatt inkább önmagának, mint nekem címezve a szavait.

- Talán mondtam is - feleltem máig sem tudom milyen indítékból, egy biztos: régebben felébredt kíváncsiságom, előbbi elmélázásom ellenére, egyre gyötrőbbé válva kínozza a begyemet - gyermekkorom, ha nem is valamennyi, két évtizednyi nyarát, ebben a községben, s ezen a tavon töltöttem el. Ennek ellenére, igaz, hosszú évtizedekig nem jártam a faluban, nem láttam ezt a tavat sem, nem ismerem, pontosabban nem emlékszem magára.

- Pedig - vág közbe, szinte hevesen, amely nagyon meglepett -, én s valamennyi ivadékom, akikről tudomásom van, itt született, éltek le az életüket, nyugszanak a falusi temetőben. A környező városokon kívül, azokban is csak a vásárok okán, sehová sem tettem be a lábamat. Katona nem voltam. Behívtak, és hazaküldtek. Az ezerkilencszáznegyven évi általános mozgósításkor, ha jól emlékszem az évre, jelentkeztem a meghirdetett helyen, ahonnét az egyik karpaszományos zászlós, hazazavart. Miért? Ne kérdezze, nem tudom az okát. Isten keze, mondta a feleségem.

Mialatt ismét elfordítja a fejét, szemét lesüti, s hosszan hallgat, mély együttérzésemről vezéreltetve, gyengéden megérintem a kezét.

- Mondjon valamit a feleségéről! - suttogom csendesen a helyzet-hez illően.

- Mondtam: meghalt.

- Betegeskedett?

- Mit mondjak! - kiált rám, amitől akaratlanul meghátrálok. Világosan érzem, hogy szemgolyóm a megdöbbenéstől megmerevedik. Arcomra, zavaromban magamra erőltetett vigyor ül.

- Igaza van: mondta, ám... - húzom a szót elbizonytalanodottan.

- Hogyan halt meg? - kérdez közbe, még az előbbinél is harciasabb daccal. - Erre is kíváncsi? Miért, honnan veszi, hogy... - hebegi, majd lehajtja a fejét, és nem folytatja.

- Rendszeresen elfordul, mint aki szégyelli magát. Hosszan hallgat, meg-megremeg. Ide a tóra jövetelét is vele hozta összefüggésbe...

- Megöltem szegényt - hangzik a kút mélyére hirtelen leeresztett vödör csobbanásához hasonlóan, amely, jöttem rá később: nem is hang már, hanem hörgés.

Lábam, ha nem is szép meseként simogató, ám felemelő érzéseket sugalló beszélgetésünk eme hirtelen tragikus fordulatan, a földbe gyökerezik, noha akarva-akaratlanul, ha nem is ennyire váratlanul megrázó fordulatra, különösre számítottam. Szájam szélén az előbbi „ösztönszerű” vigyomrhoz hasonló rebbenés vibrál, mialatt összerázkódom s hátrébb húzódom... Szerencsémre Pista bácsi nem ad időt előbbi zavaros megdöbbenésem leülepedésére, gyors átgondolására, mérlegelésére, arra sem, hogy megütközésemből adódón, mivel más nem jut eszembe, megkérdem: agyonütötte, megfojtotta, leszúrta...? Az előbbi helyére rogy, és önmagába mélyülten, teljesen összetörten - nem, nem beszéd volt az, hanem öreges motyogás - fel-felsajdulva, sorolni kezdi:

- Gyomorrákja volt. Hónapokig szenvedett szegény, mire kórházba került. Felválták, meg összevarrták aztán, hogy itthon haljon meg, saját kérésére hazaadták. Hetekig szenvedett: ordított, fetrengett a fájdalomtól. Éjjelenként nem aludt illetve, amíg a gyógyszer hatott el-elszundított, aztán kezdődött minden előlről. Hiába rimázkodott a felettünk valóhoz, hogy ne engedje tovább szenvedni, vegye magához! Nem, és nem halt meg. Én, aki a legtöbbször mellette ültem, virrasztottam, ha nem is ugyanúgy, mint ő, nagyon szenvedtem. - Néhány pillanatra elhallgat, vezekelő arccal les rám, rázza a fejét. - Borzasztó mit szenvedtünk át!

Előbbi hallgatását megismétlön, újra elcsendesedik. Két szemét a tavon túlra, mindenén átfúrja. A felidézett borzalmakra, eseményekre gondol talán, mialatt hallgat? Mélázok el, lesem, magam sem tudom eldönteni, milyen érzésekkel övezve, a titkok sötét fátylával beborított öreget. A közénk telepedett csendet szinte vágni lehet. Se madár-

hang, se vízcsobbanás, se a közeli házak udvarából ideszűrődő kutyaugatás s más zaj sem hallatszik most, avagy a váratlan tragikus fordulat hallatán süketültem meg?

- Két kezét összerakva könyörgött - folytatja megkönnyebbülésemre, szavainak sorközeit alaposan megnyújtva, ám sokkal hangosabban, már-már szenvedélyesen, némi színészi álhanggal -, öljem meg! Ne engedjem szenvedni tovább! Nem és nem, simogattam a kezét, csitígtattam, vigasztaltam. Én ilyesmire sosem lennék képes... Mire ő: kérjek az orvostól mérget..., valamit és segítek bevenni, mert - még inkább lehangolódottabban fordul felém - már annyi ereje sem maradt a csupa csont s bőr feleségemnek, hogy egy pohár vizet a szájához emeljen... - Zsebkendőt vesz elő a zsebéből. Nem törli meg a szemét. Minek, amikor nem sír? A tenyerébe gyúri, azt morzsolgatja tovább, mialatt folytatja: - Nem húzom a szót. Testileg-lelkileg kimerülten, eszemet teljesen elvesztve... - Hangja a belső gyötrelmét viszsztatükrözön elakad, noha nem sír, mégis olyképpen hangzik a hangja, mint temetéseken a zokogó, hörgő embereké, miután rövid szenvedéséből adódón, sűrű nyeldesések után tovább mondja: - Megfojtottam. Miután meghalt, a halott feleségem testére borultam, és sírtam. Bocsánatát kértem, noha ő vett rá, hogy ne engedjem tovább szenvedni, amikor úgy is meghal... Én egyszerűen összeroppantam, akaratomtól eltérően teljesítettem a kérését, mert, amint ő, én is kitudja hány éjjelen át egyetlen pillanatra sem hunytam le a szememet. Ha napközben fel is váltott valaki, a dolgom után jártam... Jártam? - jajdul fel. - Ténferegtem a kimerültségetől. Erőm utolsó tartalékát is feléltem. Csoda annyi kín után, hogy idegileg teljesen összeroppantam? Valaki, máig sem tudom ki emelt fel a halott asszonyról, mert én, uram, elaludtam A halott feleségemre borultam aludtam.

Eltántorogtam az orvoshoz. Bejelentettem a halálesetet, onnét egyenesen a szomszédos, szécsényi rendőrségre - van vagy öt kilométer innét - tántorogtam, ám nem adtam fel magam, mert gyáva, senkiházi ember vagyok, amióta... Gondoljon, amit akar!

Ki tudja, hányadszor elcsendesedik, majd a teljesen összetört öregember benyomását keltő agg, váratlanul felpattan, és a falu felé indul.

Útközben folytatja, inkább önmagában suttogón, mint nekem szánva a szavait. Nagyon ki kell hegyeznem a fülemet, hogy valamit halljak.

- Így végződött a mi kukoricafosztás kori összemelegedésünk, uram!

- A rokonság? - hebegem erősen összekavarodott érzésekkel.

- Nekik sem mondtam el. - Megáll, s visszafordul felém. Két öklével, egyikben még mindig az előbbi zsebkendőjét szorongatja, a mellét döngeti. - Nem bocsátottam meg magamnak. Manapság is messzire elkerülöm az embereket, holott senki sem tud róla. A temetőbe csak éjjelenként merészkedem ki. Egyedül ez a tó az, tartom mindezek ellenére, ahol lecsillapíthatom lelkem állandó háborgását, ahol végre megnyugodhatom...

Nem folytatja. Megfordul, és egyszerűen faképnél hagy.

Bizonyos idő után távozva a tóról, és utána, újból nagyon messze elkerülve e falutól, sokáig foglalkoztatott Pista bácsi rémtörténete.

Hosszú hónapok múltán a következő hírt kaptam Ludányhalásziból: Pista bácsi hirtelen meghalt. Lepihen - mondta -, és sosem ébredt fel.

Én azóta is a fejemet töröm: álom volt az egész vagy igaz történet?

Merthogy senki sem tud róla a faluban.

Semmit sem kaptak, csak adtak

A két öregember némán néz maga elé. Egyikük fanyarul bólogat, másijuk elkeseredetten harapdálja a szája szélét. Emlékek gyűlnek, nehezednek rájuk szakadatlan, mígnem az öregember, két karjával a vissza nem hozható időbe kapaszkodva, betegségéből adódón bizonytalanul toporog, egyszersmind álomba ringató, s a hajdani ki-mondatlanul is magával hordozó emlékeket ébresztő tekintetét, rám nem szegezve, fel nem horkan:

- Bizony, bizony megöregedtünk.

- Még az csak - vág közbe, idős kora ellenére is ránc nélküli, még mindig kellemes arcú öregasszony -, de az, hogy senki sem nyitja ránk az ajtót! Így csak ketten, mindig csak ketten tartózkodunk ebben a nagy lakásban.

- Mindenki elfelejtett bennünket - jegyzi meg, s az idő örök időtlenségébe burkolódzva nézi egy ideig padlót, majd ugyanazon pózban mondja tovább: - Pedig, ha valaki, mi igazán sokat tettünk ezért a városért.

Rövidke hallgatás után, meghitt emlékek rebbennek fel a múlt régen elfelejtett fészkeiből, mialatt egymás szavába vágva, folytatják:

- Bemondták a „hangosban” - így nevezte a városházára szerelt hangszórót -, mi mentünk. Lapátot, ásót, gereblyét, kapát vittünk s dolgoztunk. Egész vasárnapokat, sokszor hétköznapi délutánokat, késő estig, s nem ám egyszer-kétszer, hétről hétre, hónapról hónapra, évekig dolgoztunk társadalmi munkában. Szécsényért! A kastélykertben utakat szélesítettünk, gazoltunk, kövekkel raktuk ki a virágágyak széleit, bemeszeltük, díszbokrokat ültettünk...

- Tereket rendeztünk, virágokat ültettünk ki, ápoltuk azokat, építkezésekkor alapköveket ástunk, betont kevertünk, hordtunk oda, ahová kellett... - Sorolják, csak sorolják mimásokat még szüntelen.

- Még kukoricát is törtünk, de hol! - csendesíti le a felesége -, emlékszel apukám, holott nem voltunk tsz-tagok. S halastó, meg a Fehér-hegy?

- Mindegy milyen színekben, mi dolgoztunk, bár nem titok: világ-életünkben baloldaliak voltunk - vált témát az öregember. Úgy ragyog a szeme, mint akitől örökre búcsúzni készül a fény. - Erről jut eszembe: régebben, ha másért nem, a tagdíj miatt fel-felkeresett bennünket valaki. Manapság, azért sem jönnek. Már a taggyűlésekre sem hívnak bennünket.

- Biztosan fiatalítanak. Igaz is, övök a jövő, miénk a múlt - sóhajt közbe az öregasszony. - Vöröskeresztes küldetés: öregek ápolása, látogatása, véradás és minden ingyen. Nőszövetségi alapító tag vagyok...

- Én évtizedekig tanácstag voltam. Nem kaptunk érte fizetést, mint manapság az önkormányzati tagok.

- És a Hazafias Népfront elnöksége? Meg az én részvételem a sok-sok bizottságban!

- Nincs ebben a városban a fordulat óta semmi. - Így nevezi a rendszerváltást. - Semmi sem, anyukám! - erősíti meg a feleségét az öregember.

Hol egymást, hol a földet lesik. Ők, a kialudt tűz, amely sohasem izzik, lángol fel, még füstölög egy ideig és vége.

Hová távozott a gondolat, tűnt el szemükből a fény, mivé lett a csend?

- Gyerekünk, unokánk nincs - rebegi inkább, mint suttozja az öregasszony valamivel később, olyan hanglejtéssel, mint férjét veszett özvegy, a temetés utáni valahányadik napon. Annyit, de annyit sírt, hogy minden ereje elfogyott. - Egyetlen kislányunk...

- Kétéves volt, és megégett szegény - suttozja a férje, majd nyílván, hogy feloldja a közük telepedett gyászt, kapkodón másra tereli a szót. - Barátok, munkatársak, mind meghaltak. Még a jobb és a baloldali szomszédaink is kicserélődtek.

- Ne értse félre! - eszmél fel előbbi gyászából az elaggottságában is csinos öregasszony. - Nem segílyt, csomagot, netán ápolást várnánk. Mindenünk megvan. Vígán eléldégélünk a két nyugdíjból, sőt alkalmi bejárónőre, fodrászra is telik.

Néma csend telepedik ránk. A két öreg mozdulatlanságába is beleívódik: mind a négy karjukkal belekapaszkodnak a vissza nem hoz-

ható időbe. S a csend, csak toporog, toporog, mígnem az idő örök időtlenségébe burkolózva megáll. Úgy tűnik néhány pillanatilag, mint-ha semmi, de semmi nem történt volna az eltelt évtizedekben, csak megöregedtek, holott nem így van, érezzük mind a hárman. Óriás változások történtek...

A nyomasztó csendet megint a széparcú öregasszony töri meg.

- Sírhelyünk, sírkövünk a kicsinyünk mellett van, mert ő nekünk, hiába az eltelt több évtized, örökre a kicsinyünk marad. Megspórolt, félrerakott pénzünk a temetésünkre bőven elegendő, sőt annyi tartalékunk van, amennyi betegség, baj esetén kisegít bennünket.

- Jó szót, csak egyetlen jó szót mondhatna valaki!

- Hogy vannak? Élnek? Ilyeneket...

- Az is jó lenne, ha netán a polgármester is...

- Nem, anyukám! - tromfolja le az öregember a feleségét. - Ne jöj-jön! Van annak éppen elég baja nélkülünk is.

- Nem hagyta befefejezem - inti meg szelíden a felesége. - Nem azt akartam mondani, hogy személyesen keressen fel. Hívjon meg bennünket, öregeket, akik sokat tettek ezért a városért, mert ha nehezen is, beballagnánk, s tájékoztatna bennünket a város sorsáról. Hátha adhatnánk némi tanácsot, netán segítséget neki.

- Nem, nem segílyt - teszi a felesége vállára kezét az öregember -, vagy csomagot kérünk.

- Jó szót, egyetlen jó szót - hangzik, utólagos visszhangként az előbbi mondat, a kellemes arcú, a nagyon öregasszony szájából.

- Olvassuk a helyi lapban - néz a távolba a nagyon öregember -, hogy újabban hány világi és egyházi karitatív szervezet alakult, működik a városunkban. És... és semmi, senki.

- Az öregség - bölcselkedik az öregasszony, az asztalterítőt simogatva, mintha nem létező morzsákat söpörgetne le - sok mindenre rádőbbsent. Arra is: már csak álmaink vannak, lehetnek, mert azok vannak, amelyek sohasem válnak valóra. Mit tehetünk? Más híján beletörődünk.

- Bizony, bizony, ha nehezen is beletörődünk - kontrázik rá a férje.

Tóth Árpád gondolatainak örvénylése közepette: „Múlnak háttal, halállal szemközt...” nézik egymást. S kialudt tűzként, amely sosem izzik, lángol fel többé, csak füstölög, füstölög..., hallgatnak.

* * *

A nagyon öregember, beszélgetésünket követő hónapokban, több hónapja betegeskedett már, elhunyt. Éjjel, álmában érte a halál.

Szép temetése volt. A búcsúztatót a régi párttitkára mondta, aki sosem látogatta meg...

A felesége, a nagyon öreg, de még mindig széparcú asszony, egyik magán szociális otthonba költözött. A teljesen berendezett, gépesített házukat, állítólag a városra hagyta, amelynek ők csak adtak, kapni viszont semmit sem kaptak...

Megalázva-számkivetve

A kis gőzmozdony pőfékelve, összegabalyodó füstcsíkot húzva maga után, olykor-olykor fütttyentve nyelte a kilométereket.

A nem-dohányzók részére kijelölt s fenntartott „kupéban”, ahol máskor sokan utaztak, most - igaz, se szombat, se vasárnap, egyszerű hétköznapi volt - csak négyen ültek.

Tibor az átlagosnál magasabb testét összekuporítva, az ablak melletti sarokban húzta meg magát. Kitömött juta zsákja, táskája szorosan mellette hevert. Bőven volt hely, ezért nem rakta fel a csomagtartóba. Igaz, az egyik olyan nagy volt, hogy fel sem fért volna. A hirtelen fel-felbukkanó, azonnal tova is suhanó telefonoszlopokat és az ismert tájat figyelte, amely - lévén a természet a legjobb filmrendező - állandóan gondoskodott róla, hogy a látnivaló, ha nem is mindent felforgatón, valamelyest s állandóan változzék. Meg az erre a részre jellemző, óriási fűzfákkal, zsombékos részekkel... teletűzdelt, a síneket hosszú kilométereken át hűségesen elkísérő, zöldellő réteket, azokon túl a kisebb-nagyobb egymásba kapaszkodó, különféle alakzatú, erdőkkel borított hegyeket, a kopár, mégis romantikus, óriás, lekopott sziklatömbökkel és néhány törpe fával, vagy egy-egy magányos bokorral... teletűzdelt hegyoldalakat. A még nem korszerűsített sínkígyón, ahány darab, annyi kisebb-nagyobb rés, álomba ringatón himbálódzó szerelvényzötyögés: klatty-klatty, top-top miatt, Tibor az álom és az ébrenlét határán tengve, sorban kotorta elő emlékezetének, fiatal kora ellenére is dúsan teletömött tárházából, az átélt emlékhalmazok, kisebb-nagyobb epizódjainak egy-egy darabkáját, amelyek közül elsőként, az elmúlt órák keserű élményeit mazsolázta ki.

Hiába telt el rövid idő, egyáltalán nem emlékezett már rá, mit csinált, amikor Kabak Náci, a mára kézbesítőnek átminősített régi kisbíró, bekopogtatott az utcai ablakon. Suttogva közölte: Jancsi - Demus János tanácselnök - üzeni: most tudta meg, hogy estére, de éjjel egészen biztosan elviszik az államvédelmieket. A saját érdekében kéri: tűnjön el gyorsan a faluból! Senkinek egy szót sem, hogy kitől tudta meg...!

Még el sem tűnt, amikor az anyja bedugta fejét az ajtónyílás keskeny részén: Mit akart, az a cingár? - Igen, pontosan emlékezett rá: cingárnak nevezte, a tényleg alacsony, cérnabelű emberkét, akit nyersessége, kekksége és a sokak által nem szeretett rendszert kutya-hűséggel kiszolgálása miatt, sokan utáltak, noha az anyja: Kabak Borka néni - az apja régen meghalt -, rendkívül vallásos, faluszerthe kedvelt, hozzájuk rendszeresen bejáró asszony volt, akit tehetős szülei anyagiakkal bőven támogattak.

Micsoda görhéket sütött a kedvükért! Ha rágondol, máig összefut szájában a nyál.

Az anyja belépett. Ő elkeseredetten leült. Nem, nem ült le, fel-alá járkált, mialatt szóról szóra elmondta az imént kapott üzenet tartalmát.

- Te? - rémüldözött az anyja, hosszan elővetítve aggodalmát, mert jól ismerte a fia helyzetét, ha tartaná sem maradhatna ezek után itt-hon, ezért csak a valamennyi anyában meglévő gyermeke iránti aggodalma, kotlóstyúkszerű csibéi utáni ösztönös féltése késztette könnyörgésre, aggodalmainak, kétségeinek tényszerű feltárására...

Rövid beszélgetésük - érvek-ellenérvek felhánytorgatása után, az anyja sopánkodása közepette, készülődtek az elutazására. Ellenkezése ellenére, dunyhát, párnát, lepedőt s néhány darab fehérneműt is begyömöszölt egy nagy s batyuszerűn összekötött juta zsákba. Némi élelmet: füstölt szalonnát, kolbászt s kenyeret, meg az iratait külön táskába rakták be. S némi pénzt is kapott... Mindezeket követően, alig egy órányira, már ezen a vonaton ült.

- Hogy még egyszer elvigyék az ávosok - háborgott magában -, be-börtönözzék! Nem és nem! Elmenekül.

Fejét a dekorítéléccel kibélelt, rideg támfalnak döntötte. Emlékek keltek lábra, amelyek sírva-ríva, ügyetlenül táncot lejtve vibráltak körülötte:

Még be sem töltötte a tizenhatodik évét, amikor leventeként behívták katonának.

A hosszú és szomorú történetek, mozaik darabokká töredezve, különböző színű rémképekké satírozva tűntek fel, egyszersmind veszttek újra és újra a távolba.

Csehszlovákiában, mind az öt falubeli társa megszökött. Megtehet-e volna ő is, de - ide szégyen, oda szégyen - félt s maradt. Se katonai kiképzést nem kapott, se háborús bevetésben nem vett részt, csak viték-vitték őket mind beljebb és beljebb Németországba, ahol amerikai fogságba esett. Némi kihallgatás és latolgatás után, alig négy napra rá szabadon engedték, ám az oroszok, Bécs alatt újból foglyul ejtették.

Mennyi, de mennyi szörnyűségen esett át utána!

Esőben, sárban gyalogoltak. Födél nélküli, csupasz földön összekuporodva, egymásnak dőlve „háltak”. Később, szardíniaként összepréselve, marhavagonokban, egyenesen a Szovjetunióba szállították őket.

S megintcsak az a sok szörnyűség, amelyek egymásután érték, követték őket a fogságban, amelyek most apró pelyvaszerűn széttörve tűntek fel, lebegtek egy ideig fölötte, hullottak vissza régebbi rakásukba, mint három év, két hónap és hat napig tartó fogsága gyötrelmeinek, fájdalmakkal, szörnyűségekkel teli rémképei...

Hetvenöt kilósan ment el, és száznyolcvanhét centi magasságához mérten, harmincnyolc kilóra lefogyva, csontvázszerű alkattal tért haza...

Fogságának néhány rémes epizódja, manapság is vissza-visszatérve, átélve, újra és megint megkínozza. Álmodik róluk. Ágyából felugrik, hadakozik, és kiabál. Nemegyszer, valamelyik testvére térítette észhez, vezette vissza a fekhelyére.

Fogsága zömét Szibéria egyik, hírhedt fogoly lágerében szenvedte végig. Telenként dermesztő hidegben, amikor is csak -40 fokon aluli hidegben nem hajtották ki őket dolgozni, maradhattak bent a lágerükben. Hány, de hány embernek lefagyott a füle, az orra, a lábujja, vagy az egész lábfeje. A barakkok, amelyekben éltek s szenvedtek, fából készültek. Hézagain, nemcsak a hideg törhetett be szabadon, a szél telehordta hóval: a fekhelyüket, a szabadterületeiket, mindent. A hatalmas hodályokat, középen állandóan égő tűzrakásokkal „fűtötték”. A foglyok földre szórt szalmán, egymás mellé préselődve aludtak. Egyszer - jobbról is, balról is német hadifogoly feküdt mellette - reggel arra ébredt, hogy kifejezetten hideg a testük.

Mind a ketten halottak voltak.

Máskor a tűzhöz közelebb, az ott melegedő örök közé furakodott, akik akarva-akaratlan a tűzbe lökték, amely következtében rongyos pufajkája tüzet fogott. Ő az őrei hahotázása kíséretében, akik, nem-hogy eloltották volna, bele-belerúgva, a „látványon heccelődőn” kör-befogták, s futásra buzdítva rugdalták, lökdösték. Végül a fogolytársai segítségével sikerült kijutnia, s a hóba vetődnie.

Egy ízben, neki kellett kihúznia a latrina mocskába fulladt, japán katona holttestét. Mert WC nem létezett. Jó méternyi mélységű, hosszú árkot ástak, széleire pallókat helyeztek, hogy legyen mire állniuk nagydolguk elvégzése közben. Ám, ezek a pallók nemcsak csúsztak, szinte cuppogtak a rájuk tapadó mocsoktól. Az egyik szerencsétlen, japán hadifogoly belecsúszott, s hiába a csekély mélység és a benne úszó, bokáig sem érő mocsok, annyira legyengült az állandó koplalástól, hogy egyszerűen nem bírta kimászni. A nyomokból ítélve, hosszú ideig kínlódhatott, mire a végkimerülésétől összeesve, beleffulladt a piszoárba. Máig érzi, ha rágondol a bűzt. Látja lelki szemeivel, érzi a kezei között, a takonyszerűn csúszó, a szörnyen eltorzult arcú, a ragacsos, összemaszatalódott, csepegő testet...

A csalánt, amelyből a főzeléknek nevezett, de még levesnek sem mondható lötyty készült, maguk a foglyok szedték. Két zsák volt a norma. Ha nem telt meg a zsák - egyébként, minden más nem teljesített norma miatt ezt tették az örök -, elvették a sapkájukat. A lágerben pedig azokat, akiknek hiányzott a sapkájuk, külön állították, s nemcsak megverték, összerugdosták..., megvonták tőlük a kenyér-adagjukat is. Holott maguk az oroszok „tanították meg” őket, a munka elszabotálására. Például, egyszer valamiféle port kellett szórniuk a satnya gyümölcsfák tövébe. Szorgalmasan tevékenykedtek, mígnem a velük együtt dolgozó, őket „betanító” civil orosz nők, öreg, meg rokkant, középkorú férfiak, elszedték tőlük a zacskókat. Gödröt ástak, amelybe egyszerűen betemették az összes port. Utána a fűre mutattak: feküdjetek le, és aludjatok egy jót a napon! Ugyanis ezeken a helyeken, az őrzésüket is ezekre a civilekre bízta.

Még valami, amely gyakorta előfurakodott emlékeinek tömkelegéből, mind között a legmurisabb.

Egyik nagy pincében, óriási betonkádakban, káposztát savanyítottak. Akiknek jutott gumicsizmában, akiknek nem csupasz lábakkal taposták a jéghideg, sóslevet. Fent a vagonokból az összefagyott káposztát, csak csákánnyal lehetett kibányászni, nem csoda, amiért jéghideg volt. Meggyalulták, összeaprították, s lehordták. Eleinte az örök ki-kiengedték a foglyokat, élettani: kisebb-nagyobb dolgaik elvégzésére, ám később elunva az állandó vándorlást, megtiltották a kimenetelt, amelynek az lett a következménye, hogy ott helyben intézték el azt, amit előtte kint, és egyszerűen beletaposták a káposztába...

S a kis, bögyös, orosz katonanő, aki dinnyét evett?

Valósággal falta. Ám, amikor felfedezte a sok, fiatal reá tapadó, epekedő tekintetét, sokkal finomabban, csipkedve folytatta előbbi mohó falását. Miután a héjáig lerágta, kecsesen letörölgette ajkáról a lecsurgó édes levet, a dinnyehéját, kacéran rájuk sandítva, lezseren a porba dobta, amelyre a mindig éhes foglyok, egy emberként rávetették magukat... Máig látja a kis, bögyös nő, leforrázott elsomfordálását, mert rájött: nem neki a nőnek, hanem a dinnyének járt ki a sok esendő pillantás!

A rengeteg arc közül legtöbbször, a bátor cigány, Béla nyúzott arca villan elő emlékeinek képernyőjén.

A kegyetlen, a féllábú orosz őr, úgy féltek tőle, mint a tüztől: te lőtél meg! - felkiáltás közepette, ott verte, csapkodta őket, ahol érte... Béla, egyszer, mindenre elszántan, elébe pattant: Biztosan nem én miattam lettél féllábú, mert én csak fejre... fejekre céloztam, öreg!

Érdekes, soha többé nem verte meg őket.

Hazatérése után - ugrándoztak tovább a szétszakadozott képek darabjai, feldúlt gondolatainak mozivásznán -, néhány hónapos pihenő, erőnlét visszanyerése közepette értesítést kapott, hogy folytathatja tanulmányait Esztergomban, a régebbi líceum kántor- és tanítóképzőjében, az akkorra csupasz tanítóképzővé redukált, állami intézményben, ahol alig néhány hónapra rá letartóztatták.

Szája szélét félrehúzta, arcán savanyú mosoly surrant át.

- Igazságtalanul - futott át az agyán ki tudja hányadsorra a méltatlankodás. - Az ebédhez süteményt is kaptak. Ő a legdörzsöltebb, „a

világot járt”, a társainál idősebb növendék kezdeményezésére, - csupán diákcsínyként -, az eredetileg kapott s elfogyasztott süteményes kistányérjaikat kidobálták a nyitott ablakon. Aztán újabb adagot kértek, merthogy ők még nem kaptak... Igen ám, csak hogy a városban, abban az időben a megszokott Mindszenti-ellenes tüntetések javában folytak, amely során ÁVH-ás alakulatokat is kivezényeltek a bíboros mellett kitartók megfélemlítésére, akiknek parancsnoka - a nyakigláb főhadnagy - a lefelé repülő tányérokból ítélve, arra következtetett, hogy az ő katonáit dobálták meg.

Hetüket azonnal letartóztatták, és Budapestre az Andrássy utca 60 alatti, hírhedt épületbe szállították...

Ki árulhatta el őket, hetüket? - törte a fejét sokáig. - Sehogyan sem jött rá.

Kihallgatásuk során megpofozták, s összevissza rugdalták. Sokkal „szakszerűbben” tették, mint fogsága idején az oroszok. Bíróságra kísérésükkor, szorosan egymáshoz láncolták őket. Ő volt a legmagasabb, ezért állandóan összegörnyedve kellett járnia, hogy ne okozzon fájdalmat a társainak és saját magának.

Őt, mint a fővádltot, kétévi felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, kicsapták a tanítóképzőből, és az ország valamennyi oktatási intézményeiből. Máig megborsózik a háta, ha arra a gyűlölettől sziszegő, mérges kígyóként beléjük maró, bőszen szidalmakra gondol, amelyeket az őket vádoló ügyész rájuk okádott. S a bíró szenvtelen arca? Hiába bizonygatták, kérve, sírva az ártatlanságukat, zordon elítélték őket, amelyet annyira fájlalt, hogy a több mint három évig tartó hadifogolyságról felszabadultabban mesélt, amint a legutóbbi letartóztatásáról, s azzal kapcsolatos történetekről. Nem haragudott az oroszokra, mert ha ő nem is, fogolytársai fegyveresen harcoltak ellenük. Vesztettek. Jaj a legyőzötteknek! Ám, mi a fene baja volt, van vele az ÁVH-nak? Az oroszok a testét támadták, ezek a lelkébe gázoltak bele. A legyengült teste gyorsan regenerálódott, ám az összetiport lelkek meggyógyulhatnak-e? Most újra támadják. Szüleit kuláklístára rakták, s őt a felfüggesztett börtönbüntetés hatálya alatt állót, jó „pontok” szerzése ürügyén egyre-másra kikezdi a rendszert hűségesen, habzó szájjal kiszolgáló lakájai. Ezért menekülnie kell...

Csak repdestek a különböző gondolatai, melyek mocskos vizű csermelyként szétáradtak, és jövője virágszirmainak összes ígéretével együtt elárasztották.

* * *

Tibor a Kerepesi úti temető kavicsokkal felszórt utacskája melletti padon ült. Körülötte különféle, itt-ott, szebbnél szebb, értékesebbnél értékesebb, sosem látott síremlékművek ácsorogtak, villantak fel a márványokon csúszkáló fények, a szélről himbálódzó fák lombjain át-átszűrődő, különféle színűvé váló holdfény ragyogásában.

A távolban fekete harkály, kissé a szöcskék ciripeléséhez hasonlító jellegzetes dallamos hangja és a hollók káromogása... tette, még ha nem is félelmetesebbé, furcsábbá, szokatlanná a temető késő esti hangulatát.

Miután álomtól átitatódott, lusta mozgással leszállt a vonatról, kilépett a Keleti pályaudvar hatalmas kapuján, erősen szürkült, amiért úgy határozott, hogy csak holnap keresi fel a Pesten dolgozó, ám a vasárnapjaikat rendszeresen otthontöltő, ismerős falubeli és a szomszédos községből való -, ahol nagyon sokszor nyaralt a nagyszüleinél - fiatalokat, akik az otthoni viszonyok, a munkanélküliség miatt, meg a szövetkezetek erőszakos „beszervezése” elől menekültek fel ide. Meglehet, segítenek neki munkát és szállást szerezni. Aztán átböngésszi az álláshirdetéseket is. Hátha?

Gondolatai, miközben két hosszú lábát előrenyújtotta, hátát lezseren a pad támlájához nyomta, méhkasszerűn zsongtak, ám nem méhek voltak azok, hanem képzeletbeli vérszívó bögölyök, amelyeket, hiába kergetett, üzött el: lesz, ahogy lesz... újra és újra rátelepedtek, és fájón a lelkébe martak.

Valaki, teljesen váratlanul, megérintette a vállát, amitől annyira megrettent, hogy az előbbi ellazult teste, valósággal lebénult. Temetőben volt. Gyermekkorában sokat hallott a szellemekről. Ha nem azok egyike, rossz ember, aki meg akarja támadni, kifosztani... Jó, erős és fiatal, de hátha többen vannak? Netán, s ettől riadt meg leg-

jobban, a „hatóság”. Letartóztatják... - sarjadoztak kórosan dagadtta a gondolatai.

- Ne félj! Nem szellem és nem is martalóc - így mondta - vagyok - közölte letegezve, mintha elérte volna a gondolatait az idegen. Melléje, a szabadon hagyott helyre ült, s bizalmasan a vállára rakta a kezét, ami egyáltalán nem tetszett Tibornak, ám eltűrte. - Ki vagy? Mert, ez a nagy kitömött zsák, meg a táska, ráadásul itt a temetőben, nem a legjobb ajánlólevél!

- Don Quijote, aki a világ ferdeségeit egyengette, mégis minden úgy maradt, mint annak előtte.

Nem tudta, honnét, főleg, miért ez a „baromság” - mert ebben a pillanatban annak vélte - ugrott a szájára. Talán, félelmének hirtelen feloldottsága szülte, adta a szájába? Fogalmat sem alkothatott.

- Na lásd - vágott vissza az idegen, miután levette kezét Tibor válláról -, hogy engem sem a kutyák után szalasztottak fel Pestre. Mondd meg nekem, mert mivel, Don Quijotét emlegetted, tanult ember lehetsz: melyik a legnagyobb szám?

Tibor sandán lesett a kopott ruházatú..., arcát az egyre sűrűsödő sötétben nem láthatta jól, vékonyka, közepes magasságúnak saccolt, melléje telepedett férfira.

- Őszintén megmondom, most egyáltalán nem ez érdekel - rebegett a hangja, kissé káoszba veszőn a váratlan fordulattól.

- Centilló. Egyetlen számjegy után hatszáz nullával.

- Nem, nem! - rázta Tibor a fejét, miközben szemeivel számtalan tüskét szúrt bele. - Legnagyobb szám nincs. Elméletileg a végtelen mínusz egy, ha lenne egyáltalán ilyen szám!

- Vidékről menekülsz, mi? Többen költöztek fel mostanában Pestre - kanyarintotta az idegen váratlanul más irányba, eme igen furcsán indult bemutatkozó beszélgetésük kocsirúdját.

- Amellett, hogy semmi közöd hozzá - vágta rá, csak azért, hogy éreztesse vele: egyáltalán nem fél tőle -, eltaláltad. Nagyon, de nagyon nagy ésszerűség kellett hozzá - élcelődött epésen -, hogy kitálald?

- Tedd magad túl a sorsod miatti belső feszültségeden, a jövőd miatti aggodalmaskodásodon, mert ezek a komplexusok fizikai és lelki

betegségeket okoznak, különféle fóbiákba: szorongásokba, félelmekbe csapnak át, amelyek valósággal Küklopszként, ő félszemű óriás volt, elemésztí az áldozatát, téged s azt, aki nem rendelkezik Odüsszeuszi ügyességgel, elmésséggel...

- Honnét szedsz elő ennyi..., majdnem azt mondtam: baromságokat, de nem azok, mert igazad van: áldozat vagyok, de, ha tanult ember vagy, mi a fenét keresel itt, kopottan s éjjel?

- A komcsik deklasszált emberként kezelnek. Kivetettek maguk közül, akikhez én egyébként sohasem tartoztam, még csak véletlenül sem dörzsölődtem. Volt katonatiszt létemre, főleg előtte filozófusjelöltként rengeteget tanultam. Manapság, Kant: Tiszta ész kritikájában leírtakhoz hasonlóan lelkemet két dolog tölti el csodálattal: a csillagos ég fölöttem. Nézd, mennyire szépen ragyognak..., ragyognának a csillagok, ha a Hold fénye le nem körözné valamennyit.

- Látod én - vette át a szót az idegenhez hasonlóan, könnyed, magasztos stílusban, szimpla daczból. - Kant: Tiszta ész kritikájának olvasása, hirdetése nélkül is, se nem eszem degeszre magamat, se nem kártyázom, se nem nőzöm, mégsem tartom magamat...

Nem folytathatta, mert az idegen közbevágott:

- Se... se, csupa negatívum, és mi a pozitívumod?

- Ha nem vagyok erős, szívós régen feldobom a talpamat a hadifogságban. Ma, ha nem lépek meg gyorsan hazulról, most talán nem itt, hanem ismét az Andrássy út hatvanban csücsülök, ahol nem is annyira régen összevissza vertek, majd két és félévi felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték az államrend veszélyeztetése miatt. Veszélyeztetette a fene..., de - terelte el a szót hirtelen, mert megijedt, hogy sokat elmondott egy idegennek, ezzel is tetézve jelenlegi gondjainak súlyos halmazát - nem tudsz..., valamilyen szállást, s munkát?

- Ha rendes szállásom lenne - replikázott az idegen - biztosan nem éjjeleznék itt, viszont munkát...- Egy irányba mutatott. - A közeli Józséfvárosi szén- és a kissé odébb lévő fatelepre azonnal felvesznek vagonkirakodónak. Később lehordó, széntróger is lehetsz. Igen jól megfizetik. Emellett biztos, nyugdíjas állást jelent, nem beszélve a zsíros borrhálókról. Erős legény vagy, biztosan bírnád azt a nehéz melót. Aztán, amíg nem szerzel szállást, az én szerény bungalómban

nyugodtan elalhatsz. Ha elfogadod szíves meghívásomat, máris mehetünk.

- Csak nem valamelyik kriptában?

- Nézd azt a hosszú, féltető épületet! - mutatott a gyengén imbolygó fényben elég jól kivehető, hosszú színre. - Régi sírköveket tárolnak benne. Nagyon jó, főleg biztonságos helyet alakítottam ki magamnak. - Felpattant. Elkapta Tibor kezét s erőszakkal maga után vonta, aki alig kapkodhatta fel a zsákját és a táskáját. Nem ellenkezett, sőt örült, ugyanis igen fáradtnak, főleg álmosnak érezte magát, és legyen bármilyen, rosszabb nem lehet, mint amilyen a fogságban volt. Lesz helye, ahol egyelőre nyugalomra hajthatja a fejét.

Elraktározott, újra meg nem váltott, lejárt idejű, megszüntetett, gazdátlanul maradt sírhelyekről összeszedett, meg sérült márvány és műkö síremlékek sora fogadta őket, amelyek labirintusában a volt katonatiszt teljesen otthonosan mozgott a sötétben. Tibor szorosan követte, mígnem több, a falnak támogatott, hatalmas sírkövek által kiképezett üregre nem mutatott.

- Ez az! Alul száraz fű, rajta pokróc. Igaz, takaró nincs, de ami a legfontosabb razziák során, mert gyakran portyáznak errefelé a rendőrök, ha kidülled a szemük, ha száz elemlámpával világítják is meg a terepet, nem találhatnak ránk.

- S ha kutyákkal jönnek? Ne feledd, éjjel van, és temetőben vagyunk!

A volt katonatiszt erőltetetten felröhögött, amelytől és a beszélgetésük során a szájából áradó büztől Tibor arra következtetett, hogyha nem is részeg, sokat ihatott.

- Erős paprikával és örölt borssal szórtam be a környéket... Húzódj a falhoz, hogy én is elférjek melletted! A zsákodat meg a táskádat dobd le! Ne félj, nem lopják el! Többen alszanak errefelé, de közelünkben senki sem tartózkodik!

Miután lefeküdtek, Tibor, anélkül, hogy az idegenhez fordult volna, megkérdezte:

- Te iszol?

- Átlagosnál jobban szituált ember, magas rangú Ludovikás katonatiszt voltam. B-listáztak. Megfelelő állást nem tölthetek be. A nehéz

munkát nem bírom. Otthonomat államosították. Ki bírnam, elviselhetném másként ezt az átkozott életet? Csak az ital és Isten tart életben.

- E kettő, szerintem nem illik, vagy vág össze. Értsd, amint akarsz!

A volt katonatiszt nem adott rá azonnal választ. Két kezét a feje alá rakta, és Tibor sűrű ásítózása közepette, hosszabb, ám kissé zavaros fejtegetésbe kezdett:

- Akik engedelmeskedtek Istennek, mind megjutalmazta. Például Ábrahámot a barátjának tekintette, meg is mentette. Noé, átvészelte az özönvizet. Mózes, győzelemre vezette a népét. Dávidot, pásztorfiú letévre királyi szerepvállalásra méltatta. Dániel, három barátja Istennel járt Babilonban... oroszlánok vermébe, tüzes kemencébe vetették őket, mégis megmenekültek... Sorolhatnám, de nem teszem. Mindezeket átvíve önmagamra: Isten nem ígérte meg, hogy kiment jelenlegi száműzetésemből, de érzem, hogy velem van. Kinyújtom a kezemet, amelyet ő megfog. - Sokkal magasztosabb hanglejtéssel folytatta: - Ha a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek semmitől, mert Ő velem van. Jelenleg ugyan a vesszejével vigasztal...

Csak mondta, mondta, hiába, mert Tibor, a sok átélt izgalomtól, fáradtságától, jövőjének teljes kilátástalanságától, az álom, szép csendesen ringatódzó, selymes karjaiba menekült.

* * *

Reggel arra ébredt fel, hogy a volt katonatiszt nincs sehol, ám legnagyobb kétségbeesésére, vele együtt eltűnt a kitömött, juta zsákja és a táskája is.

Idegesen kotort a belső zsebébe: a pénze is!

- Mindenemet ellopta az aljas! - ez volt az első gondolata, mialatt felállt, és szédelgősen körülesett. - Mindenemet, de mindenemet ellopta az a piszok! - ismételtette. - A volt katonatiszt - emelte mérgesen feljebb s feljebb a gúnnyal telített hangját. - A filozófus..., az istenhívő! A fenét az! Egyszerű lump alak!

Összetörten, elnehezült testtel lépett odébb, lesett végtelenségig elkeseredetten, feldúltan, maga sem értette miért, némi bizakodással szét. Hátha...?

* * *

Tibor hetekig járta a várost, kereste fel sorban az ismerőseit, szegről-végről a rokonait, ám sem ágyrajárást, albérletre gondolni sem mert, sem munkahelyet nem tudtak egyelőre szerezni neki, de távlatilag sem biztatták. Hirdetések gondos tanulmányozása és utánajárása sem hozott eredményt. A számtalanszor elátkozott, volt katonatiszt javaslatát megfogadva - éjszakai vagonkirakodásokkal fedezte napi megélhetőségét -, utána „régebbi helyén”, a Kerepesi temetőben, a sírkőraktárban pihente ki magát: hátha elkaphatja egyszer a galád kifosztóját, remélte. Végül egyik osztálytársa apjának közbejárására, az Ipari Minisztérium, ahol az a férfi is dolgozott, Székesfehérváron ígért portási állást, az ipari iskola kollégiumában. Pesten is tudtak volna ahhoz hasonló munkahelyet ajánlani, ám ahhoz letelepedési engedélyre lenne szüksége, amelyet, ugye ő sohasem kaphat meg.

* * *

A János-hegyi kilátó előtt az öreg házaspár, a lányukat várta, hogy kilépve a toronyból - amelynek megmászását ők már nem vállalták -, hozzá csatlakozzanak.

- Nézd, esik az eső! - hökkent meg a férfi, mialatt ösztönszerűn a fedél felé hátrált.

- Lehetetlenség! Kék az ég... De... de nézd csak! - hebegett, egyik kezével a toronyra mutatva az alacsony, erősen összetöporodott felesége. - Egy... egy alak! Szégyentelen! Te... te, ez le fog esni! Ez... ez örült!

Az öregember két tenyerét ellenzőként a szeme fölé helyezte, s felkiabált a kilátótorony tetejére. - Mit csinál maga, maga... örült? - rivallt rá a legfelső szint könyöklőjének pereme szélén álló alakra.

- Lehugyozom Pestet! - kiabálta vissza Tibor.

Ki az igazi áldozat?

Szabadi Kálmán az újságját, miután egyik cikkének valamennyi betűjét felfalta a szemeivel, teljesen váratlanul, mintha az újság többi része már nem érdekelné, az asztalra dobta. Kissé elbambult tekintetét, az igen jó kilátást nyújtó emeleti, félkörös, beüvegezett erkély ablakán át, a környező tájra meresztette. Annyira érdektelenül, hogy nem lehetett eldönteni: az előbbi cikken jár-e tovább az esze, vagy az igen sokat látott s megbámult panorámán. A természet valamennyi szüleménye, ha csak rezzenésnyit is - csak szem kell hozzá, amely észreveszi - állandóan más és más látványt nyújt. Újabb szépségének valamelyik most felfedezett változása nyugőzte le egy pillanatra? A haragoszöld színét nemrégiben elvesztett távoli tarka erdőfoltok? A letarolt, valamikori szőlőtáblákkal teletűzdelt, hosszan elnyúló, kincsét vesztett, de így kizsákmányoltan, ha nem is lenyűgöző, kellemes érzéseket keltő tarka domboldal? Vagy a fölötte mindent összemosó ég-kékjében úszó kisebb madárcsoport: gólyák, gémek, netán más madarak, esetleg vadlibák? Valójában, csak lent az udvaron lehetne megfejtteni, ha hallaná a hangjukat... Éppenséggel varjak, amelyek hirtelen törtek be a látókörének szűk tükrébe, valamiféle fekete szegélyű elgondolkozásra készítette őt? Avagy a határral szorosan összeölelkező kertjében, az egyik hatalmas cseresznyefa legtetetjén magát illető őzgébics, vagy odébb a fehér fejű, piros sapkát viselő harkály kopácsolása, hosszú percekig tartó küzdelme az egyetlen, nyamvadt kukacért? A ködfoltos mezőkről a kertbe verődő, talán messze északról most érkező kenderikék, fenyőpintyek, zöldikék, tengelicék, hintázó csízek, süvöltők hangjának ide is behallatszó színes egyvelege?

Sohasem dől el, hogy az újságban olvasottak, vagy a látottak miatt merengett-e a távolba, mert az ajtó váratlanul kipattant. Magas, a középkort túllépő, ám kisportolt alkatú férfi rontott be. Jobb kezében hangtompítós pisztolyt szorongatott, amelyről Szabadi Kálmánnak, elsőként, mialatt az arca a hirtelen rászakadó félelemtől többször is színt váltott, az jutott eszébe: miért ez az óvatosság, amikor senki nincs, se a közelükben, se távolabb, aki meghallaná a hangtompító

nélküli pisztoly durranását. Nyomban rá arra gondolt, hogy hiába a sok-sok mindennek, amelyeket katona korában tanult, fegyveresen átélt, s mennyire szégyenteljes ledurrantani egy tartalékos katonatisztet, de most vége szakad. Rá nem ronthat az idegenre. Egyrészt pisztoly van a kezében, nála semmi, másrészt hozzá képest sokkal erősebb, ha nem is lőné le, mert valamiképpen, így vagy úgy megakadályozná ebben, könnyedén legyűrné. De mit akarhat tőle ez az örült? Mert épeszű ember ilyet nem tehet! Kirabolni? Jó, van mit aprítania a tejbe, viszont a pénzét az OTP-ben tartja lakossági számlán. Ékszere, értéke alig van e házban, de máshol sem, azért nem érdemes pisztollyal fenyegetnie. A továbbiakban az időt húzza - határozta el titokban -, a kialakuló helyzetre, a szerencséjére, a véletlenre, az adandó alkalomra bízta magát, és ahhoz mérten cselekszik majd.

- Kicsoda maga? Mit akar tőlem? - buggyant végre a szó a szájára, csak úgy magától, az egyre fokozódó félelmétől s nem az előbb ki-gondolt időhúzó taktikájaként, elkínzottan.

- Üljön le! - parancsolta felelete helyett az idegen.

- Mégis..., mit akar tőlem? És..., miért üljek le?

Az idegen arcán, mint nyílt mezőn a héja széles árnyéka, ha lecsapni készül a fűben lapuló áldozatára, félelmetesen eltorzult grimasz suhant át, amelytől Szabadi Kálmán, annyira megrettent, hogy a legközelebbi székbe rogyant.

- Tegye fel a kezét! - hangzott ezután az újabb parancs.

Szabadi Kálmán, mivel az idegen friss robbanásként átütő, feléje célzott dühödt tekintete, összeszorított szája széle mindenre elszántan megfeszült, azonnal engedelmeskedett. Testét nyílt megütközés járta át, amely végső kiütközéseként, szemmel igen érzékelően elöntötte az arcát, belebújt az üvegszerűn csillogó szembogarának halszerű megmerevedésébe is.

Támadója a kis asztalka másik felén lévő párnás székbe ereszkedett. Pisztolyát, ellentmondva előbbi zord elszánásának, hanyagul, ám szorosan az asztal maga előtti részére helyezte. Szabadi Kálmán, előbbi halálfélelme kissé felengedett. Kezét leengedte. Az idegen nem törődött vele.

A félkör alakú, üveggel beborított erkélyen, mély csend borzongott. A levegőben hangosan sercegett a megfoghatatlan, erősen nyugtalanítón szikrázó feszültség, amelyet végül is, Szabadi Kálmán tört meg, mert mindenképpen meg kellett szólalnia, másként megfullad.

- Mégis, kicsoda maga? - hörögte nagy kinnal tördelve szét a szavait, - Mit akar tőlem?

- Széles Zoltánnak hívnak - válaszolta, kiemelt hangsúllyal, mintegy felhívva nevére az ellenlábasa figyelmét. Arcán halálfanyar mosoly kísért szavainak erőteljes kiemelését. - Ha nehezőre esik is, szedje össze egy kicsit azt a pirinyónyi eszét! Honnét ismerős, milyen eseményekhez fűződik, a Széles Zoltán név, mert nyilvánvaló, hogy engem nem ismerhet, ám az én nevemmel megegyező, ismételem: Széles Zoltán, nevének feltétlenül mondanía, emlékeztetnie kel valamire. Az elmúlt években sok nevet, közöttük ezt is, több ízben és helyen közölték, de a gyilkosukét is...

- Nem... nem! - vágott közbe hevesen, Szabadi Kálmán, hogy elnémítsa az idegent, s minél tovább húzza az időt. - Nem ismertem... ismerék ilyen nevű egyént. Senkihez sem fűződik számomra ez a név: Széles Zoltán, - törte a fejét hangosan, lesett emlékezetét erőltetetten felidézón a távolba. - Sohasem hallottam - suttogetta némi idő után, tovább törve a fejét, ráncolgatva homlokán a bőrét.

- Segíték! Apámat ugyanígy hívták, aki az egyik áldozata volt annak az 1956. decemberében eldőrdült sortűznek, amelyre kezének felemelésével vagy szóban maga adott parancsot.

Szabad Kálmán felugrott. Széles Zoltán, ezzel egy időben, vérengző ordasként, azonnal a pisztolya után kapott, amelyet mindenre elszántan újra az ellenfelére szegezte, ám az, mit sem törődve a rászegezett fegyverrel, s azt a kezében tartója mindenre elszánt arcának fenyegető rámeredtségével, egészen a félkör alakú üvegig hátrált. Nekidőlt, két lábát szétvetette, tenyerét hátranyújtva, szorosan az üvegre tapasztva, megrokkoló lélekkel fetrengett. Széles Zoltán, megvetése, mint vihar idején a Balaton hullámverése, vészjóslón a vízen hánykolódó csónak oldalához, mind feljebb és feljebb verődve, az elsüllyedéstől félve, fizikai fájdalmat okozón, rettenetet keltett benne... Hosszú időbe telt, mire annyira csitult az eddigi állandóan

rajta fetrengő halálfélelme, hogy kissé összeszedhette magát, s végre, ha makogva-hebegve is megszólalhatott.

- Mielőtt lelőne, mert minek másként a pisztoly, ráadásul a hangtompítója, engedje meg! Kérem! - Nemcsak azért könyörgött, hogy élete meghosszabbításának esetleges megmentésének egyetlen lehetőségként az időt húzza, hanem több mint szomorú, tragikus múltjából adódón legyűrhetetlen késztetést érzett, hogy beszéljen, elmondjon mindent, amint a valóságban megtörtént. Annál inkább is, mivel nemcsak sejtette, most már tudta is: a titokzatos és félelemkeltő idegennek köze van, nagyon is köze van életének egy bizonyos mocskos, ha nem is tettehez, részéhez, amelyet most számon kér, igenis bosszút áll miatta. Előre érezte mondani valójának súlya miatt hangjában a pánikot, amelytől, testestől-lelkestől beleborzong majd.

- Csak néhány percet adjon! Hamar befejezem.

- Üljön vissza a helyére, és beszéljen! - egyezett bele, némi latolgatás után, Széles Zoltán.

Szabadi Kálmán, néhány lépés megtétele után előbbi székébe rogygiant, ám hiába akart, egyelőre nem tudott megszólalni. Torka összeszorult, szinte fuldoklott a rá nehezedő tragikusvégű, hirtelen ráomló emlékeitől. Reményvesztetten rázogatta a fejét.

- Miért nem beszél? - rivallt rá ingerülten, Széles Zoltán.

- Apám - kezdte el végre, nehezen, döcögőn - széles körben ismert veterán, tizenvalahány évesen a spanyol polgárháború hőse...

- Úgy mondja - gúnyolta ki, Széles Zoltán -, mintha érdem lenne az, ami valójában szégyen.

- Manapság, ám...

- Fogja rövidre! - mordult rá, félbeszakítva mondatát az idegen.

- Érdem volt-e, nem, manapság nem érdekel, mert hiába volt az apám, de nem a nevelőm. Egyáltalán nem szerettem. Miért? A rendszeres távolléte meg, ha olykor-olykor hazavetődött, a durvasága miatt. Állandóan verte, kínoztá anyámat, a nála jó húsz évvel fiatalabb nőt, s minket, a gyerekeit, aki úgy nézett ki mellettünk, mintha a nagyapánk lenne, amiért gyakran menekülnünk kellett otthonról. Nyilvános botrányokat rendezett. Az 50-es évek stílusában pisztollyal rohangált a piacon. Szerinte az árdrágító, a szegény, a dolgozó

népet kizsákmányoló, a feketéző árusokat zavargásztá. Tudja, mi volt a szavajárása? - Nem várt választ, már mondta is: - Úgy jár a rendszer valamennyi ellensége, mint az a pap, akit Spanyolországban az egyik templomtoronyban kaptak el. Szerintük a harangokkal adott titkos jeleket a fasisztáknak. Elkapták, a harang köteléből hurkot formáltak, a nyakába húzták, és kilökték az ablakon. Életét mentve mind a két kezével és lábával kapaszkodott a keskeny díszperemekbe, közben, mivel meg-megcsúszott, a harang meg-megkondult, végül mindaddig kongott, amíg meg nem fulladt...

- Maga büszke erre a több mint aljasságra, tömeggyilkosságra?

- Sosem voltam büszke, sőt szégyelltem.

- Folytassa, de most már önmagáról beszéljen, ne a félbolond apjáról.

- Hiszen végig önmagamról beszélek, mert mindezekben én is benne foglaltattam. Apám szenvedő alanya voltam, amiért is szabadulni akartam tőle, és az otthonunktól. Semmi más lehetőség híján... - Széles Zoltán, közbe akart szólni, felemelt ujjával intette csendre, aki ezt esetleges támadásnak véelve, az eddig lecsüggesztett végű pisztolya csövét, nekiszegezte. Szabadi Kálmán, fanyarul elmosolyodott: - Semmi szükség nincs rá. Akár el is teheti! - Az idegen nem fogadott szót. Mozgó fejének jelbeszédével elkezdett mondókájának folytatására figyelmeztette. - Utolsó éves tényleges szolgálatosként, előtte esztergályos voltam a Ganz-Mávagban, a Jugoszláv határon szolgáltam. Kimagasló kiképzési eredmények..., politikai érdeklődés, a feltevéseimhez kellő alkalmazkodó készség, meg a többi!

- Amint akkoriban a proletárdiktatúra idején ment - cinikuskodott, Széles Zoltán.

- Mi hőskorszaknak tartottuk..., akkor. Ma? - nem folytatta. Keserűen legyintett, majd tovább beszélt: - Tűzharcba keveredtünk a jugó szoldátokkal - így mondta.

- Tito láncos kutyáinak pulijaival.

- Akkoriban tényleg ez a szólásmondás járta. - Szája szélét fanyalgón összeszorította, majd félredobva előbbi pátoszát, folytatta: - Leöltünk-e egyet is, nem tudom, mivel a jugók egymást szorosan fedezve elpucoltak. Egy biztos: közülünk, hiába a rettenetes túlerő,

senki sem halt, sebesült meg, amit az én érdememnek tudtak be. Főtörzsőrmesterből egyből főhadnagy lettem...

- Így ment az akkoriban. Magas cafrang, holott se iskola, semmi... - sziszegte Széles Zoltán, mert a hangja ezekben a pillanatokban valóságos támadásra kész viperasziszegéshez hasonlított.

- Legyen igaza! - hagyta rá, majd kissé felemeltebb hangon folytatta: - Még az ünnepség alatt egy őrnagy lépett mellém. Csak később láttam meg, hogy kék parolinos. Ávós tiszt. Kért, hogy legyek továbbszolgálatos... náluk. Én, más lehetőségek híján, mivel említettem is, minden áron szabadulni akartam otthonról, galádul kihasználva apám munkásmozgalmi múltját, mert valamennyi előléptetésemhez, az őrnagy felkéréséhez is nagyban hozzátartozott, képletesen a markába csaptam.

Egyéves bentlakásos pártiskola, némi katonai módszertani utóképzés elvégzése után, igazi tiszt lettem. Eközben megnősültem. Két, szép fiúgyerekünk, ikrek születtek... Vallató tisztként tevékenykedtem egy ideig az ávósoknál, Budapesten.

- Tudja, mi maga az én szememben? - gyűlölködött Széles Zoltán, ezek hallatán frissen éledt újabb dühvel. - Fenevad. Nagytestű, bős, bűdös fenevad! Ki tudja, hány ember vére tapad a kezéhez. Nemcsak a sortűz kapcsán, előtte is, például az Andrássy út 60-ban.

- Én ávós tisztként - vágott közbe kissé felindultan, Szabadi Ferenc -, soha senkit sem bántottam, meggyőztem...

- Veréssel. Ha nem is maga ütött, parancsot adott egyes emberek megkínzására, verésére. Pfuj! Ne folytassa, mert lehányom. Az 1956-os eseményekről, a sortűzről beszéljen!

- A forradalom... - kezdte a parancsnak megfelelően Szabadi Kálmán, ám nem folytathatta:

- Nevezze csak - vágott közbe Széles Zoltán, - amint maguk neveztek: Ellenforradalomnak!

- Kezdetől fogva annak neveztük, tartom én manapság is.

- Folytassa! - rivallt rá mérgesen, szájába fojtva a szót az idegen.

- Elbukott...

- Leverték. Az oroszok segítségével vérbe fojtották. Mert maguk, egynéhányuk kivételével, mint a tetvek, ki itt, ki, ahol meghúzódhá-

tott, lapultak. Még az egérlyukba is bebújtak volna, hogy mentsék az irhájukat.

Szabadi Ferenc, önmagára erőltetett fegyelemmel, visszafogva belső felindultságát, nagyokat nyelve hallgatott egy ideig. Keze-lába, semmit sem adva az idegen pisztolya utáni kapkodására, úgy járt, mintha kettőjük közötti látatlan sűrűségen csörtetne át, miközben folytatta:

- Az egyik, a szovjetekhez hű laktanyába húzódtam. Három is volt a környéken, de ilyen ez az egy...

- Húzódott? Amint mondtam: lapult, mint a tetű a var alatt.

- Legyen, megint igaza! - legyintette le, egyáltalán nem értve vele egyet, ám, mivel nem tehetett mást, beletörődött. - Ahol egyből körzetparancsnoknak neveztek ki. - Megint elhallgatott. Valósággal reszketett a reá zúduló emlékek, hol tarka, netán véres kavalkádjától. Megint és megint levegőt kellett vennie, hogy ismét hangot adhasson tragikussá vált emberi sorsának további alakulásáról. - Biztosan halott Marosán Györgynek, a munkástanácsok országos összejövetelén elhangzott fenyegetéséről. - Miután, Széles Zoltán rábólintott, folytatta: - Éleslövési parancsot kaptam. Feltétele? Kádár János: Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányára adott eskünk betartása. - Szemét, mintha víziót látna, múltjának most szétszakadozó kétes homályába fúrta. - Rengeteg ember gyűlt össze, és fenyegetően ordítozva, vészjóslón hadonászva közeledtek felénk, akik a laktanyánkat és saját magunkat védelmezőn várakoztunk. Katonáimat fegyvereik átadására szólították fel. Ha nem engedelmeskednek, eltiporják őket, köztük engemet, akit egyébként nyakra-főre gyaláztak.

Sóhajtott, s hallgatott. Öklével, mintha a könnyeit törülgetné le, a szemét dörzsölgette. Beszédje, amikor megszólalhatott végre, sebzett vad nyüszítéseként hangzott inkább, mint épeszű ember logikusan rendszerbe foglalt, némi retorikával fűszerezett mondandójának.

- Hogy mi zajlott le bennem? Nem tudom szóba foglalni, mert ahhoz kevés az én szókincsem. Énem egyetlen mefisztói mítosz alakzattá torzult. Ha mi nem, ők! Ha átadjuk a fegyvereinket s a laktanyánkat, agyonlőnek az oroszok, vagy később halálra ítélnék a feletteseim. A katonáim, tudtam: nem adják át parancsom nélkül a fegy-

vereiket, ha netán mégis megtörténne, mert minden megtörténhetett volna az adott, a végtelenségig feszült helyzetben, a tömeg engem a helyszínen felkoncol. Ha lövünk százak halnak meg, válnak nyomorrékká. Mindezeket mérlegelve, így szólt a parancsom: Csak riasztólövést szabad leadni. A tömeg feje fölé kell löni! Eközben hadrendben, egymást fedezve visszahúzódni a laktanyánkba! A kapukat bezárni...! Egyik, meglehet kettő katonám, semmiként sem több, pánikba eshetett, mert ugye a tömeg csak közeledett... Nem tudom, mi történhetett velük. A levegő helyett golyószórójukkal a tömegbe lőttek... A további eseményeket nem láttam. Eszemet veszítve, mert csak az én parancsom nyomán, az én kezem intésére dördültek el a fegyverek, ha nem is úgy, amint megparancsoltam. Megtévedt, pánikba esett..., jelzem, nem csodálkozom rajta, mert az a fenyegető, dühödtt emberáradat, amely felénk hömpölygött, néhány katonám eszeveszettsége, gyenge idegzete, s nem az én parancsom nyomán, a golyóik által lekaszabolt tömeg vergődése, jajgatása, hörgése, az egymást taposó, menekülő emberek jajveszékelése..., gondolatban mégis végigkísért, s kínt, fájón kínt. Bent a legelső ágyra rogytam, és csak hánytam és hánytam...

- Hiába ámít, mosakodik, engem nem hat meg.

- Várjon csak, várjon! - intette le. Eddigi félelme teljesen elmúlt. Mintha vágyott volna rá, hogy lelője. Testét-lelkét ugyan felrázón, ám sokkal nyugodtabban folytatta: - A feleségem telefonon kért, hogy azonnal menjek haza! Otthon a haját tépve közölte velem: két tízéves gyerekünk, ikrek és igen mozgékonyak, minden iránt érdeklődők voltak, eltűntek. Lövöldözést hallott, hátha..., mert ugye nekik mindenütt ott kellett lenniük... Elfogták őket az oroszok, netán...

Felállt. Fejét lecsüngette. Két kezének hüvelyk és mutatóujjával a horgolt terítő csücskét morzsolgatta. Ha igaz, hogy vannak emberek, akik befelé sírnak, ő azt tette. Ha vannak emberek, akikről a jó szobrászok a szenvedő embert megmintázzák, ő most nyugodtan modellt álhathatott volna nekik.

- Mind a két, szép, egészséges gyerekünk is azok között volt, akiket végül is, ha nem is az eredeti, de az én parancsom nyomán lőttek le. Uram! - emelte fel a hangját kihegyezetten, s ugyanazon szusszal

folytatva tekintetét, Széles Zoltánra meresztve: - Ha bűn volt, amit tettem, kell ennél nagyobb, fájóbb büntetés?

Visszarogyott a székébe, amelybe összeomlott teste valósággal beleolvadt. Beszédjének eddigi hanglejtése, természetes emelkedése és esése rekedtté, kissé másvilágivá vált. A mindvégig fölötté függő fájdalom, most teljes súlyával rászakadva, szennyyel átítatott törmelékkel teljesen betemette a csendes gyászából összetört testét, amely közben, Széles Zoltán többször is körülfogta a tekintetével. Arcán le nem tagadható szájalom borzongott egy ideig, de gyorsan el is tűnt, mert tragikus, de csak kevesebb a kettő, mint az a tízvalahány, akik ott meghaltak? És az a sok sebesült, akik közül sokan azóta is nyomorékon tengetik az életüket?

Szabadi Kálmán felállt, de azon nyomban újra visszarogyott a székébe. Mint, aki százszor is átélte, „véresen átizzadta”, kielemezte már az általa elkövetett, ezerszer megbánt cselekménye legkisebb mozzanatát is, hol s mikor hibázott, mit kellett volna másképpen tennie, mert mindvégig önmagát okolta a történetek tragikus fordulata miatt. Ajkát harapdálva bámult fel a plafonra. Majd, mintha olvasógépet lesne, folytatta, ám beszédjének eddigi hanglejtése, természetes emelkedése és süllyedése sokkal egyhangúbbá vált.

- Nem mentem el a gyerekeim temetésére, mert hogyan nézett volna ki, hogy a gyilkosuk - hangja váratlanul elcsuklott, néhányat nyelt, majd, ha nehezen is, az előbbiekhöz hasonlóan folytatta: - A feleségem elvált tőlem. - Újabbakat nyelt, s ugyanazon mód tovább suttogta: - Magas kitüntetést kaptam. Hősként ünnepelték azt, aki belül állandóan sírt... Sírt és folyton emésztette magát. Végül a feletteseim legnagyobb megrökönyödésére a leszerelésemet kértem, amit ha nehezen is, ha sokára is elfogadtak. Civilként hosszú évekig dolgoztam Budapesten a párt ilyen-olyan apparátusában, majd leköltöztem ide... Bárhol megélnék a nyugdíjamból, pontosabban megélhetnék. Itt senki sem ismeri a múltamat. Szeretnek, megbecsülnek, tisztelnek, de én a történetek után igazán sehová sem tartozom többé. - Hangja az érthetőség legalsó fokára esett vissza. - Az általam is támogatott, védett rendszer szétesett. Én sehová, sem a jobb-, sem a baloldalhoz nem tartozom. Egyébként igazi baloldal nincs többé! Én nem vedlettem át

munkáskáderből kapitalistává. Nem használtam ki a helyzeti előnyömet, amit ők a kapitalista tőke eredeti felhalmozásának neveznek. Nem köpöm le azt, amit előtte dicsőítettem. Nem lettem földbirtokos, bankár, szálloda- vagy gyártulajdonos, lovardás. Bűnt követtem el a múltban, félreálltam.

Két kezét, teljesen váratlanul, szinte csapásszerűn, az asztalra rakta.
- Befejeztem, agyonlőhet!

Széles Zoltán, komótosan lecsavarta pisztolyáról a hangtompítót, s a pisztolyával együtt a zsebébe süllyesztette. Szemét az üvegablak felé meresztette, ahol az előbbi dombot egyre jobban elhatalmasodó köd, s rongypamacsok foltozták be, mintha itt-ott elterülő, nemsokára levelüket veszítő erdőfoltok szaggatták volna szét, amelyeket később még a feljövő holdvilág sem olvaszthat majd egygýé.

- Nem akartam megölni - szólalt meg eközben -, csak megijeszteni, hogy ismerje meg maga, a gyilkos is, mert hiába a védekezése, szerintem, igenis gyilkos, a volt ávós tiszt, akinek parancsára embereket kínoztak, öltek meg, tették tönkre a családjaikat..., mi az a halálfélelem. Viszont, amint nem taposhatjuk össze, de még csak nem is léphetjük át szeretteink sírhalmát, megbocsátani sem bocsáthatunk meg helyettük, ám haragot nem tarthatunk, és gyűlölködni sem gyűlölködhethünk örökké, e miatt a sírhantok miatt. Nem az a bátor ember, aki leköpi a másikat, hanem aki kezet nyújt. Nos, én nem tartozom ezek közé. Elmegyek, viszont előtte közlöm: befelé jövet lelöttem a kedvenc kutyáját. A nevemet tudja. Hogyan akadtam a nyomára, s a többi? Nem érdekes. Külföldön élek. Holnap, korán reggel elhagyom az országot.

Hirtelen megfordult, és az ajtó felé indult, amely szinte hangtalanul csukódott be mögötte.

Szabadi Kálmán, halálfélelmének elillanása, torokszorongató gyászos emlékei felidézésének, megaláztatásának hatására, mert pisztollyal megfenyegetni, megbénítani egy volt ÁVH-ást, pártmunkást a saját otthonában, a különleges, a részegség meg a felszabadultság egyvelegeként összeomlottan tápáskodott fel a székéből, kaparászta össze a még mindig előtte heverő újságjának lapjait, hogy összegyűlemlett idegességének levezetéseként, szorosan a két markába gyúrje és földhöz csapja az egészet...

A Kádárvakarék

A lélegzetem eláll egy szusszanásnyira a velem szembejövő öregember látványától. Ünneplő ruhát, lábán fényesre suvickolt bakancsot visel. Önmagában nem lett volna feltűnő, ha nem ötlik azonnal szemembe a régimódi nyűlszörkalapjának pántlikájára tűzött piros szegfű, a bal kezében tartott piros zászló, a jobbában szorongatott transzparens: éljen május elseje, felirattal. Arcvonásáról, alakjáról, mozgásáról ítélve, noha az általam elképzelt görnyedtsége ellenére, most feltűnően büszkén kihúzta magát, nagyon öreg lehet.

Kissé riadtan húzódok félre az útjából, ámbár semmi okom az enygyire erős megütközésemre. Jóízűn rám mosolyog, zászlóját kissé büszkén, már-már hetykén meglobogtatja, miközben folyton-folyvást dúdol. Néhány hangfoszlány: itt van május elseje..., meg vörös Csepel felelj neki... egymásba ömlő zagyvaléka a fülemig jut, mialatt jókedvűn elhalad mellettem, s méltóságteljesen, szinte peckesen lépkedve eltávolodik tőlem.

Mi mást mondhattam volna, mindezek láttán, hallván, minthogy bolond.

- Nem bolond ő! - értette el, nem kis megütközésemre az a buldogképű, alacsony, rendkívül nagy fenekű, mellű, idősödő, egyszerűen öltözködött asszony, aki mellettem áll.

- Volt párttitkár, netán...

- Fenét - vág közbe, mint felingerült buldog közlési kényszerétől ugatásszerűn. - Világéletében melós volt. Salgótarjánban dolgozott. Egyébként nagyon zárkózott, olyan igazi magának való öregember.

- Nem folytathatja, pedig, ejde mondta volna, mert valaki a nevéen szólítva magához hívta, amit ő, ha huzakodva is teljesített. Tisztességére legyen mondvá, eltávolodása közben egy irányba mutat.

- Arra lakik a! Keresse fel! Mindenkiel... - óh, mennyire csodálatos: ki tudja milyen jöttmentnek néz, sunyítok magam elé, s rá miközben folytatja: - szívesen elbeszélget... ilyenkor, mert máskor, amint mondtam előbb... - Legyint. A befejezést lógni hagyva, végleg hátat fordít nekem.

Némi érdeklődés után, könnyedén eljutok az előbbi buldog képű asszony által mutatott irányban haladva, a jókora kanyar utáni „bogaras” - nevezzük így s ne bolondnak - az öregember házához, ahol a vaskapu téglaoszlopának dőlök.

A nap verőfényesen süt. Olyan „igazi” május elsejei idő van. A közeli orgonasövény irányából, a szellő lágy szárnyán, kellemes illat lengedezik felém. A nem messzire álló hatalma fáról, különböző, szívet-lelket megnyugtató s gyönyörködtető, különleges hangú madárfütty pengetőzik a kis csőrök hangszerének mélyéről, mígnem párjának udvarló - megadja a módját - vadgalamb bűgása, majd ki tudja honnan odavetődő, fekete harkály jellegzetes, kissé ciripeléshez hasonlító, erősen dallamos hangja el nem nyomja valamennyit. A környéket távoli, egymásba kapaszkodó, változó alakzatú hegy, romantikusnak tűnő ligetekkel szabdalt karéja keríti be... Ám, nem merülhetek el jóízű szemlélődésemben, mert az előbbi furcsa, „bogaras” öregember, lobogóját, transzparensét a hóna alá szorítva mellém ér.

Kölcsönös bemutatkozásunk s a szándékom rövid ecsetelése után, a járda szélén lévő, frissen lefestett, de már száraz deszkájú padra mutat.

- Ülünk le, bár... a házba is bemehetnénk.

- Nem! - hárítom el. - Gyönyörű idő van. Nagyon megfelel ez a hely.

Előbbi zászlóját, transzparensét, mintegy megnyugtató háttérrel biztosítón gondolatainak lassú áramlásához, meg-megigazítva, nehogy zavarjon majd a helyet foglalásunkban, a pad támfalának dönti.

Letelepedünk.

- A nevem - kezdi, mialatt távolba vesző szemét az öregség csipkés fátyolfüggönye lengi be -, amint mondtam is, Bagoly András. A Salgótarjáni Öblösüveggyár nyugdíjasa vagyok, és... - ajkai beszédkész-ségének ingerétől hajtva, mint macska szája a megkívánt ételtől, melyet megenne, ám nem kaphat meg, furcsán reszket - pártonkívüli kommunista. A fegyverrel, tűzzel-vassal kiharcolt munkásrendszerünket, belső árulók segítségével, a nyugati imperialisták megbuktatták. Ki lent, ki fent megváltozott. - Öklével többször a mellére ver. Olyan erőteljesen, hogyha állna - mosolygok befelé -, biztosan hanyatt esne.

Felém lobbantja két szeméből kicsapó lángját.

- Maga szerint, hány éves vagyok - kérdezi váratlan?

- Úgy - hümmögök-hápogok -, hetven és...

- Nyolcvannyolc - vág a szavamba.

- Hihetetlen - ütközök meg, nem udvariasságból, őszinte megdöbbenéssel, mert jó öreg, de ennyire! Egyetlen pillanatig sem gondoltam volna.

1990 óta se április negyedikei, se „igazi” május elsejei felvonulás, se a megszokott november hetedikei megemlékezés..., semmi sincs, mert krikosz. Mindent, de mindent eltörültek. Amibe én és néhány hű társam egyetlen pillanatig sem nyugodtunk bele. Ha ők nem, mi igen! Csak azért is ünnepeltünk, s május elsején felvonultunk...

Mialatt folytatja, feljebb löki a kalapját, amely még jobban kihangsúlyozza arcának eddig alig észrevehető összeaszalódott redőit, és az előbb még csak lebegő-hullámzó gondolatai, valósággal hömpölyögnének, ha egyiket-másikat magukra nem hagyná.

- Kezdetben, a helyi ligetben, ám, miután kiutáltak, kitértak onnét bennünket és a Főtérről is, az előbb látott útvonalon, a járdára szorulva le, jelképesen, eleinte öten-hatan, egyre kevesebben, kik meghaltak, kik kihátráltak mellőlem, végül egymagamra maradtam. Régebben néhány gyerek is csatlakozott hozzám, kísértek vidáman végig az úton. A népek...? - teszi fel önmagának a kérdést. - Ki gúnyolt, ki bolondnak tartott, végül - rántja fel a vállát - megszokták. Manapság, ha akarnám, sem hagyhatnám abba. Láthatta: különleges attrakcióként lesve, ki az ablakba, ki a kapuba állva integet felém... - Hiába mondta: én az egyetlen buldog képű asszonyon s távolabb néhány társán kívül senkit sem láttam a közelében, de mindegy! - Tudom, tudom - védekezik akaratlan -, muris, ám...!

Egy ideig lógatja a mondata végét, később újra felkapja azt.

- Nézze azt a fát! - fordul és mutat egy irányba.

Érdekes, tűnődöm, láttam, ám valójában mégsem fedeztem volna fel a hátunk mögött lévő, körülbelül negyven-ötven négyzetméternyi, gondosan nyírt fűvű, alacsony sövénnyel bekerített „ligetet”. Közepén, ha nem is hatalmas, terebélyes, egyetlen, nyírfa áll, amelytől jobbra és balra, ápolt virágágysorok díszelnek.

- Kerek tizenkét éve, elébe és saját kezűleg - aratja le sejtelnem kivárásnak s elámulásomnak kétes értékű termését -, óriási kőből faragott emlékművet állítottam, amelyet április 4.-én és november 7.-én rendszeresen megkoszorúztunk, koszorúztam később egymagamra maradtan... - Mint, akinek minden, de minden egyszerűnek tűnik, mégis folyton-folyvást kicsúsznak azok a kezei közül, elkeseredetten legyint. - A múlt évben azt is ellopták. A virágjaimat, a sövényemet letiporják. A virágok és a sövények újra szépek, ám a követ... - fájdalmasan legyint, s elhallgat, majd valamivel később megint felém villantja a szeméből kicsapódó lángnyelveit.

- Tudja milyen ez a világ, amelyben én pártonkívüli kommunista-ként élek? - Választ sem várva, rávágja. - Mint egy vasketrec. Nem lehet kiszabadulni belőle. Ráadásul annyira szűk, hogy minden mozdulat fájdalmat okoz.

- Jó..., jó - rebbentem vissza előbbi önsanyargatását a jelen realitásába. - Mindezt, miért? Hallom, se párttitkár, se más kiemelt funkciót nem töltött be a múltban.

Nem válaszol azonnal. A gondolatait rendezgeti. Melyikkel kezhetne valamit, melyiket dobja bele a tűzbe, melyiket loccsantsa le vízzel, hadd hamvadjanak, hadd ússzanak el végleg a feledés egyre sűrűsödő homályába.

- Nézze - kezdi már-már kínossá váló hallgatása után felaprítottan, kissé közelebb hajolva hozzám -, nem vagyok politikus, netán filozófus, ezért csak a magam nyers, szüretlen érveimet, a velem megtörtént, átélt eseményeket sorolhatom fel. Nekem az üvegfüvónak és a hozzám hasonló egyszerű melósoknak, sokkal jobb volt a múlt rendszerben, mint a jelenben. - Mindentől elvonatkoztatva, zordul les rám. - Tudja-e, mennyi a nyugdíjam, kerek ötvenöt év, mivel nyugdíjasként is sokáig dolgoztam, letöltése után? 38 ezer 800 és valamenynyí, amely aprót borraalóként, rendszeresen a postásnak adom. - Előbbi feldúlt tekintetét, hirtelen visszarebbenti eredeti bokrára. Kérdése után, újabb kérdéssel folytatja: - Miért volt jobb? Egyrészt - hötyörészik, ha nem látnám azt, amit látok az arcán, azt mondanám kajánul - sokkal fiatalabb voltam. Másrészt - fanyalog előbbi fellobbanása után -, egyszerű kétkezi munkásember létemre a társadalom

vezető rétegeihez, a munkásosztályhoz tartoztam. Nem... nem - tiltakozik hevesen, nem értem miért. - Nem demagógia, pusztán valóság. Órákig mesélhetnék róla, de hogy ne untassam, csak néhány tényről sorolok fel. Az üzemi bizottság tagjaként, mi döntöttünk: elfogadjuk-e igazgatónk azt a személyt, akit ilyen-olyan felettes szervek javasoltak a gyárunkba. Ha igen, ennyi és ennyi legyen a fizetése, állapítottuk meg. Milyen feltételekkel, mennyi prémium, jutalom illesse meg. De nemcsak az igazgatónk, a brigádvezetők és más kisebb káderek javadalmazását, nem személyesen én, a mi testületünk határozta meg. Nyaranként üdülés a Balatonon, de milyen pazar körülmények között! Telenként Kékesre és Galyatetőre kaptunk beutalót, ahol pazar kiszolgálásban volt részünk. Mivel egészségre káros munkát végeztünk, egy bizonyos ideig, s időről időre visszatérőn éjjeli szanatóriumban kúrálhattuk ki magunkat. Nappal dolgoztunk, este bevonultunk, különféle kezeléseket és igen jó ellátást kaptunk. Eleinte aranykoszorús szocialista brigádtag, később annak vezetőjévé választottak a melós társaim... Ünnepeken, egyszerű, tanulatlan melós létemre a díszemelőnyen, a vezetők közé ültettek. Ma? Kuss, a melós neve!

- Jó... jó - rekesztem be gondolatainak egyre hevesebb ömlengését -, de maga ezekkel a különös már-már nevetséges felvonulásaival, koszorúzásaival inkább konzervatív, mint marxista, mivel körömszakadtáig ragaszkodik megrögzött múltjához.

- Sosem voltam marxista. Valójában azt sem tudom, mi az. Magyar, pártonkívüli kommunistának tartom magam. Szerettem Kádár Jánost, a nagy formátumú politikust. Sosem csatlakoztam, csatlakozom az elárulóihoz. Mindennel és mindenkiel dacolok! - Felmutatja az egyik ujját -, így-e, egyedül dacolok!

- Azt mondják manapság, és írják szerfölként: Kádár János kezéhez, sok, finoman mondva, rossz fűződik - vetem ellen az ördög ügyvédjeként.

Nem válaszol azonnal. Gondolatainak állandóan forgó lapátkerekeivel múltjának képegyvelegeiben vájkál. Túr bele ebbe is, abba is. Ám, ezt az arcára kisugárzó mosolyával világosan ki is fejezi, egyikőtől sem lesz a keze szennyes, bűz sem terjeng körülötte, mert ott és itt a maga módján minden tiszta.

- Uram! - Nem néz rám, fejét továbbra is elgondolkozón lehorasztja, mint ki örül, hogy beszélhet, ám minden rezzenéséből érezni a kisugárzó feszültségét. - Soroljam fel a sok-sok lakótelepet, magát egész Salgótarjánt és környékét, amely a Kádár-rendszer alatt épült fel, a gyárakat, az üzemeket? Mondjam el, hogy nem volt munkanélküliség? A munka dicsőségnek s nem robotnak számított? Említsem meg: az elkészült utakat, munkásszállásokat, az üdülőket, a szociális létesítményeket, a közlekedés korszerűsítését, hogy a legeldugottabb faluba is eljusson a busz? Az ingyenes tanulási lehetőségeket, hogy majdnem valamennyi közeli városban van gimnázium, a legkisebb településen új általános iskola, orvosi rendelő, amelyekben ingyenesen tanulhattak a diákok, gyógyították a betegeket? A gyógyszerek fillérekebe kerültek? Az óvodákat, a bölcsődéket...

- És az adósság? - kajánkodom.

- És az annak fedezetéül szolgáló 110 ezermilliárd vagyon, amelyeket a mi jó elvtársaink s bűntársaik szépen eladogattak? Az aranytartalék? Azon is túladtak. Most én kérdezek vissza! Hol van a pénz, amelyet az eladott vagyonért kaptak? Mert ugye az adósság maradt, sőt megtöbbszöröződött. Kérdeztem, válaszolok: egyesek, az új kapitalisták zsebébe vándorolt minden.

- Az 1956-os megtorlások, amelyekről olyan sokat cikkeznek manapság? - húzom, ám egyáltalán nem akarom bántani, mivel rendkívül tetszik, a maga módján tiszta, egyszerű érvelése.

- Kádár János kezéhez nem tapadt vér. Az öregebb fiam, magas beosztású rendőrtiszt volt, tőle hallottam: Majdnem valamennyi megyébe, talán Salgótarjánba is, mondom, kisember vagyok, nem tudhatok mindent, de miért is kötötték volna az orromra..., meglehet beültettek egy-egy ruszki..., az is lehet nem is orosz volt az illető, de ők nevezték ki, rakták oda. Na mármost, ezek a „nacsalknikok” döntöttek el mindent, azt is: kiket végezzenek ki, mert ne feledjük, rengeteg orosz katonát agyonlőttek az ellenforradalmárok, meg kiket vessenek börtönbe. Azt hogy mennyi időre, a bíróságaink szabták ki. Az viszont, hogy csak annyit s nem több személyt végeztek ki - emeli fel a hangját -, vetettek börtönökbe, igenis, Kádár János érdeme.

- S Nagy Imre?

- Hallottam, és miért ne hinném el - vág közbe hevesen -, élete végéig nem bocsátotta meg magának, amiért nem akadályozta meg a kivégzését. Mert ő, igenis meg akarta akadályozni, ám a románok...! - Lebegteti szavát egy ideig, majd más útra tereli beszédjének menetét. - Kádár Jánost, nemcsak mi magyarok, hanem külföld is megbecsülte, elismert vezetőként kezelte. Még a római pápa is fogadta. Igazi történelmi személyiség volt. Nem acsarkodott a magyar a magyar ellen, mint manapság. Társadalmi megbékélést teremtett. Rend és békesség volt az országban.

Nem folytatja. Nagy ívben legyint, majd hirtelen széttárja a két kezét.

- Ne beszéljünk erről! - szinte kiáltja. - Mert jelenleg sok még a homály. Például a Rajk-ügy, ám egyszer mindent kiderítenek az okosok. Mi, a maiak tévedhetünk, elfogultak vagyunk, nem ismerjük a belső, a titkos... miegymásokat, és ugye május elseje van!

A távolba les. Bensőjének panteonjában különböző arcok élednek, különféle események kelnek újra lábra. Az egyik fénylik, a másik bűzlik. Ezek szomorú események, azok dicsőséges ünnepek... Élednek, és tűnnek el, mert ő is úgy akarja, hogy homályba vesszenek, megszabaduljon legalább ma, május elsején az önként magára vállalt múltjának szakadatlan súlyától.

- Nemcsak a múlt itt a baj - nyög fel teljesen váratlanul. - A jelen, a jelen, uram! Azzal együtt a személyes sorsom. Mindenki meghalt, akiket szerettem, becsültem. Három gyerekem közül, kettő korán elhunyt. Egyik unokám autóbalesetben veszítette el az életét. Az apja, mármint a harmadik gyerekem külföldön él. 1958-ban disszidált - sóhajtja. - Azt a szívfájdalmat, amelyet okozott, sohasem heverem ki. A két élő unokám egyike sem beszél magyarul. Egyszer sem látogattak meg. Hűséges feleségem, néhány éve hagyott magamra. A jó és tisztességes munkatársaim, mind a temetőben nyugszanak. Egyedül én maradtam meg magnak.

Váratlanul felém fordul.

- Tudja, kinek neveznek a környéken? Kádárvakaréknak. - Fanyalgón húzogatja a szája szélét. - Nem haragszom miatta, maga is nyugodtan leírhatja!

Korát s előbb elmesélt tragikus múltja miatti lelki összetörtségét meghazudtolón felpattan. Kezébe veszi a zászlaját és a transzparenst, majd halk köszönés után magamra hagy.

A nap tovább süt. A felettem lévő villanydróton fecskepár csivitel. Másik ház ereszen építettek fészket.

Telitalálat

Az öregember megszokott, kopott foteljében ült. Körülötte - legalábbis ő úgy érezte - Bach orgonamuzsikájának szívét-lelkét betöltő dallamai röpködnek. Nyugalom, zene, az ódon, a kicsi nyári konyha minden kényelme: a meleg, az aránylag tűrhető berendezés..., jelenleg, mind az övé.

A postást várta.

Nyolcvanhét éves volt. Sokan megkérdezték - jutott eszébe, élveteg mosolya kíséretében -, kérdezik manapság is: mi a hosszú és egészséges élet titka? Mivel ő sosem betegeskedett, járása fürge, észjárása fiatalokat meghazudtolón eleven... Tudja Isten - vágta s vágja rá manapság rendszerint, majd kérdezője iránti tisztelete jeléül, kissé elábrándozón ezt is hozzátette, teszi: A szervezet és a megalkotója, az Örökkévaló a megmondhatója. Az egyik órát cilindernek - vált s válik komikussá a hangja -, a másikat ankernek készítette. A márkás óra pedig, ugye sokkal tovább bírja a strapát. Meg a kiegyensúlyozott családi légkör... Nem, nem - helyesbít rögtön, mert előtte ezt szokta mondani: - a boldog gyermekkor.

A gyermekkor! - sóhajtotta nosztalgikusan. - Érdekes, mostanság egyre gyakrabban gondol - minden mást lehangolva: zümmögnek, duruzsolnak a fülében - a gyermekkorára. Arcok, hangok, események tűnnek fel, válnak semmivé.

Most is ez történt.

Megpróbált beléjük kapaszkodni, ám azok az elmúlt napoktól eltérően, ragacsos zseléként, egymásután csúsztak ki a gondolatai sűrű hálójának résein. Csak egy valami maradt meg benne. Hümmögött is miatta, hol szégyellőn, hol mosolygón eleget. Óriási „szakértelemmel” kezelte a csúszliját. Ő volt az egész városban a legjobb „lövő”. Egy ízben tizenhárom kőből, tizenhárom verebet lőtt le. S a többi? Érdekes, mélázott el, kissé megriadva saját magától. - Csak nem az öregség miatt van? - Amíg nemrégiben a múltjában való tapogatódzása során, logikus láncszemként illeszkedett be a gondolatai közé: a gyermekkor, most hiába minden, üresen örölt az agya.

A vaskapu megzörrent, mire ő felengedetten csapott a homlokára.

A postásnő miatt, akit várt! A nyugdíját hozza.

- Misi bácsi! - kiabálta a fiatal, a csinos, a feltűnően vörösre festett hajú nő. Mindig így kiabál, holott tudja, hogy szokása szerint a nyári konyhában várja.

- Jöjjön, szépasszony! - ugrott fel, nyitott ajtót, folytatta, csak már halkabban. - Aki havonta csak egyszer látogatja meg az ilyen magamfajta... vén embereket. Asszonyfalót akartam mondani, ám ez nem igaz.

- Csak azt ne mondja - húzta a postásnő színpadiasan kacagva -, hogy a felesége mellett sosem lépett félre?

- Sosem - vágta rá hevesen az öregember. - Egyrészt, villanyszerelő voltam... - A csinos, a sikkes postásnő közben bejött, és eddigi szokásától eltérően: Misi bácsi az utolsó, kivételesen ráérek - közlése közben az asztal melletti sarokülőkére vetette magát, amely az öregember szemében inkább lepkerebbenésnek tűnt. Nagy postatáskáját leemelte a válláról, és az előtte lévő asztalra dobta. - Pontosabban - folytatta az öregember -, a helyi elektromos művek kirendeltségének olyan vezetője voltam, aki maga is állandóan a hálózaton dolgoztam. Télen pufajkában, nyáron overálban, nyakig koszosan. Gondoljon csak a poros, a pókhálós padlásokra, tetőkre, szurokkal átitatott villanyoszlopokra, mert ugye régen nem betonoszlopok voltak. Kellettem volna én ilyen állapotban, fáradtan valakinek? Meg matuzsálemi korban sem szégyellem bevallani: szerettem a feleségemet és a gyerekeimet.

- Nagy szerelem volt? - kérdezett közbe élvetegen a csinos s fiatal postásnő.

- Mi tagadás! Fiatalok voltunk s csinosak. - A falon több fénykép függött. Az egyikre mutatott. - Nézze! Az átlagosnál sokkal furcsább körülmények között sodródtunk egymáshoz. Hogyan s miként? Hosszú lenne elmesélnem, ezért nem mondom el. Nem tehattünk elene semmit, holott lett volna rá okunk. Valósággal lebénult az idegrendszerünk. Friss, szilaj örömet éreztünk... - Némi mélézás után folytatta: - Felépítettük ezt a kétszobás, összkomfortos, családi házat.

Két, szép, egészséges gyerekünk született..., anyagilag? Nem panaszkodhattunk...

- A lányát ismerem. A szembeni utcában lakik.
- Náluk ebédelek, és mos is rám.
- Ebben a nagy hidegben, csúszós úton jár oda?
- Hála Istennek fel sem veszem.
- Nyugdíjas, vagy leszázalékolt a lánya, mert én hordom neki is a nyugdíját.

- Az idegei rendetlenkedtek. De, amióta leszázalékolták, nem a régi munkahelyén dolgozik, kutya baja. Jelenleg, Kiss Erzsikének segít...

- Ismerem. Varrónő.

- Bedolgozó. Hozza-viszi a munkát. Most éppen Pesten van a testvérénél, a másik gyerekemnél, aki mérnök. Valamennyi télen náluk tölt el néhány hetet. A gyógyfürdő miatt...

- Akkor, most nincs ebéd?

- Magamnak kotyvasztok, ezt-azt.

- Ahá! - lesett az öreg tekintetét követve a villanytűzhelyre. - Most is fő valami?

- Krumpli.

- Itt főz, itt lakik - a heverőre mutatott -, netán alszik is? Ahányszor jövök, mindig itt lelem.

- Amióta meghalt szegény feleségem, nagyon ritkán teszem be a lábamat a nagy házba. A fiamék nyaranként, néhány napra leruccannak Pestről. Előtte és utána kitakarítok: porszívózok, letörölgetem a port..., összeszedek ezt-azt, aztán minden marad a régiben.

- No de, nézzük, miért jöttem! - nevetett fel a csinos és fiatal postásnő. Ép, fehér fogai rizsszemenként csillogtak, szép ívelésű ajkainak résében.

Az öregember közelebb lépett hozzá. Szemében és az arcán végigfutó, enyhe mosolya összetalálkozott a fiatal nő természetéből kicsúranó kacér somolygásával. Ám, az öregember mosolya, most nem a nő természetes szépségének szólt, a pénznek, amely nemsokára megüti a markát. Széket húzott elő, és derékfájós totyogással, holott semmi baja, rákuperodott.

- Szép nyugdíja van, Misi bácsi! - jegyezte meg hangtalanul is talányos jeleket küldve az öregember felé a fiatal nő, miután leszámolta a pénzt. Az öregember azonban nem sokat fogott fel ezekből a valamennyi férfinak, legyen öreg vagy fiatal, kijáró nőies szenvtelenségéből. Rezzenéstelen mozdulatokkal írta alá a tértivevényt, markolta fel a pénzt, kétszáz forint borraavalóként otthagyasával, amelyet a nő illedelmesen megköszönt, és a télikabátja zsebébe csúsztatott.

- Kis kirendeltséggel, egyszerű parasztházban kezdtük. Nézze meg a mostani kirendeltséget! Hatalmas, emeletes és az a gépi, műszaki berendezés, ami ott van! Minden az én időmben épült. Hetvenöt évesen, ötvenöt évi munkaviszony után mentem nyugdíjba, mert szükség volt a munkámra. És ugye, az eltelt tizenvalahány évben csak emelgették valamelyest a nyugdíjunkat.

- Mire költi, vagy semmi közöm hozzá?

- Nem iszom. Étkezni is szolidan étkezem - nevetve tette hozzá -, amit a lányom ingyen ad. Öltözködésem, életvitelem..., egyszerű. Nem törődöm a világgal, mert a világ a bizsu ragyogásához hasonló. Vele ellentétben az isteni dolgok, ha nem is csillogók, ám maradandó örömet nyújtanak a bizsuk múltó ragyogásával szemben... Az unokáimat, az ükunokáimat, igaz ők csak ketten vannak, ajándékokkal s miegymásokkal támogatom. Ami marad, azt az egyházamnak adom.

- Jó... jó - hárított el mindent egyetlen legyintéssel a szép nő -, semmi közöm hozzá. Hanem a lottó!

Az öregember havi lottószelvényét mindig ő vette meg, hozta el, rendszerint a nyugdíjával együtt, amelyet Misi bácsi azonnal kifizetett, mihelyt átvette a pénzét.

Most is, mihelyt kezébe vette a kitöltetlen lottószelvényt, kissé odébb lerakta, leszámolta az érte járó összeget, a visszajáró apró pénzt kezével jelezte, hogy a postásnőé, szintén az asztalon hagyta. Ezután a kis könyvszekrényhez lépett, amelynek nyitott polcáról, egyik kezével levette a napokban kisorsolt szelvényt, a másikkal a zsebébe gyömöszölte a nyugdíját.

- Vasárnap húzták - nyújtotta a szépasszony felé a szelvényt. - Én bizony nem néztem meg. Legyen szíves átböngészni: van-e vagy nincs találatom?

A csinos és fiatal, kis postásnő alig futotta át a szemével a szelvényt, máris kikapta az öregember kezéből. Reszkető ujjakkal nyitotta ki a nagy bőrtáskáját, amelyből újságot halászott elő. Fellapozta, belelesett, majd mindent visszaejtve az asztalra, két kezét drámain a szíve fölé szorította.

- Te... te, jó Isten! Ez ötös! Telitalálat - nyögte inkább, mint mondta, majd megint felkapta az asztalon heverő szelvényt és az újságját, amelybe a biztonság kedvéért ismét belelapozott. - Három telitalálatos szelvény van e héten - közölte elámulva az öregember szerencsésén - egyenként 200 milliót érnek.

Az öregre nevetett. Szép fehér fogai valósággal fénylettek.

- Mit csinál ennyi pénzzel?

Átadta a szelvényt, s leült. Izgatottan fészkelődve leste az öreget, aki úgy forgatta kezében a lottószelvényt, mintha valamilyen ismeretlen tárgyat kapott volna előbb, most nem tudja, mihez kezdjen vele.

- Ha...át! - húzta eközben a szót, fel-felrántva a szemöldökét, cseppet sem tanakodva, amint a kis postásnő várta. A múltját régen elrendezte. Most kavarja fel újra? Miket terveztek a feleségével valaha, mik maradtak el pénz hiányában, amiket most megvehetne? Annyira távol álltak, mert eszébe jutott néhány, hogy hiába a teljesen váratlan szerencse, cseppet sem érintette már. Most, mintha a kezében tartott milliókat érő szelvénnel, nemcsak a múltját, meg az előbb eszébe ötlött tárgyakat, értékeket - érezte -, önmagát is elveszítette. Végül csak állt, merőn vonogatta a szája szélét. Semmire, de semmire sem gondolt tovább.

- Adja nekem! - ugrott fel helyéről a szép, a fiatal postásnő. Az öregember mellé lépett, átölelte, fejét bizarrul a vállára hajtotta, s huncutul a szemébe nevetett.

- A lányom... a fiam családjá, az egyházam - nyögte az öreg inkább magának, mint válaszként. - Biztosítom, maga is kap belőle!

- Ne vegye komolyan, csak vicceltem.

Elegendte az öreget, aki eddig a kezében szorongatott lottószelvényt visszarakta az előbbi helyére.

- Gondolja alaposan át! - feszengett az átélt eseményektől izgatottan a postásnő, mígnem az öregember közbevágott.

- Miért kellene ezen gondolkodnom? Én ugyan egyetlen pillanatig sem töröm miatta a fejemet. Látja - fordult szembe a postásnővel -, sokan megkérdezik: mi a hosszú élet titka? Ez! Semmiből sem szabad problémát eszközálni. Mindenem megvan. Minek nekem ennyire öregem a pénz? Olvastam-e, hallottam-e, valamelyik költő írta: Az életnek háttal, a halállal szemközt. A temetésemre régen félreraktam a pénzt. A sírkövet, szegény feleségem halála utáni hónapokban elkészítettem, rávéstem a nevemet és a születési évemet is. Mást sem kell tenniük a gyerekeimnek, mint eltemettetni a saját, a megspórolt pénzemen, és beleütni a kijelölt helyre a halálom évszámát...

- Nézze már! - ugrott a kis postásnő a tűzhelyhez, az öregember szájába fojtva a szót. - Kifut a víz! - Kissé félrehúzta a fedőt és kisebb fokozatra kapcsolta a hőszabályozó gombját. - Ebédre lesz a krumpli?

- Összetöröm, és lesütött húst melegítek hozzá.

- Vacsora?

- Tejet vacsorázom... ma este kivételével. Elfogyott. Én pedig, az ennyire jeges, csúszós járdán, mert sokan annyi fáradtságot sem engednek meg maguknak, hogy felszórják hamuval...

- Ami nincs. Mindenki gázzal fűt manapság.

- Homok...? Mindegy, én bizony nem ballagok ki olyan messzire tejért!

- Idefigyeljen! - állt elébe segítőkészen a szép nő, mielőtt felemelte az eddig kezében szorongatott táskáját, s baljával a pántjába bújt volna. - Szívesen hozok Misi bácsinak tejet. Nem messzire lakom.

- Sose fáradjon! Félliternyi, ha kellene - kereste a kifogást.

- Magunknak is vásárolok tejet - fojtotta szájába a szót. - Megfelezem a literes, zacskós tejet. Rendben?

Táskájának a szíját, azzal a csendes megjegyzéssel húzta a vállára, mintegy elhárítva vele az öregember huzakodását, és egyébként is, még mindig nem dolgozta fel magában az előbbi ritka élményt, hogy: megyek, mert teljesen rám melegedett a kabátom.

- Azt bizony levehette volna - motyogta az öregember, mialatt kikísérte az igyekező szépasszonyt, - Hanem tudja, mire kérném meg?

- Bármit kérhet tőlem - csillogott-villogott a kacér asszony hangja.

- Ne szóljon..., ne említse meg senkinek az ötösömet. Tudja, milyenek az emberek...!

- Hallgatok, mint a sír! Viszontlátásra, Misi bácsi!

Fiatalosan, lepkeszerűn elviharzott az öreg mellől, aki miután becsukta a kaput, lesöpörgette a lépcsőről a szél által odasodort leveleket, visszaballagott a nyári konyhába.

Bent anélkül, hogy kivette volna zsebéből az előbb begyűrt nyugdíját, a villanytűzhelyhez sietett. Félrehúzta a fazekat, nullára kapcsolta a hősszabályozó gombját, majd az előbbi foteléhez lépkedett és bele-tottyant.

- Mennyire rendes, ez a fiatal nő! Hiába hordta hosszú hónapokon át a nyugdíját, néhanapján a hivatalos, ilyen-olyan értesítéseket, tértivevényes leveleket, amelyeket neki alá kellett írnia, a lottóját..., váltottak néhány mondatot, azonban eddig egyszer sem ült be hozzá. Valójában alig ismerte..., most mégis tejet hoz neki estére. Igaz, megígérte és be is tartja: pénzt ad neki a nyereményéből... Ez az ötös találat is! Mennyire meseszerű, szinte hihetetlen! De nemcsak ez, sok más, mennyi, de mennyi más hihetetlen dolog, esemény adódik az ember életében! Lám, ez is most jutott eszébe: Mások? Milliók meghaltak, odavesztek a második világháborúban, amíg őt, mivel az elektromos műveknél dolgozott, egyetlen napra sem hívták be katonának. Hányan, de hányan lottóznak, mégis csak ők, hárman ütötték meg a főnyereményt! Hi...he..tet...len! Ilyenek jutottak eszébe, mialatt hosszan lesve maga elébe, belekotort az eltelt hosszú idő hordalékába. Jól tudta, lehetetlenség visszafordulnia a múltját övező sírköveken. Hány, de hány sírhely betelt, csak a felesége halála után a temetőben! Hiába az ötös szelvény, a váratlanul ölébe pottyanó hihetetlen szerencse, amely, ha tízszer leélné az eddiglen hosszú életét, teljesen bizonytalan, hogy még egyszer megismétlődne. Most itt, ebben a pillanatban érezte igazán, maga sem tudta miért, honnét ez a bizsergés, mennyire kicsinyke kerék az ő élete abban a bonyolult

szerkezetben, amelyet nyolcvanhét évvel ezelőtt húztak fel, azóta folyton-folyvást jár... Meddig? Azt csak maga az Úristen tudja.

Hosszú mélézása közben, szinte teljesen észrevétlenül, áthághatatlan ködfüggöny ereszkedett le, amely eddigi emlékeit sorban betakarta. Csak sűrűsödött-sűrűsödött, mindaddig tartott, még mindent, az ötös találatot is elfeledve, szép csendesen elszunnyadt...

* * *

Az öregember mély nyugalmat színlelve, a kapujának dőlve sütkérezett az igen melegnek tűnő napfényben. Tegnap pelyhedzett a hó, s erősen fagyott. Ma ragyogón süt a nap. Nem az első és nem is az utolsó szélsőséges fordulat a jelenlegi szeszélyes időjárásban.

Igen, a reá annyira jellemző nyugalom, amely a kívülállónak most is annak tűnhetett, tegnap estétől látszólagos. Valósággal vicсорított a bensőjében kavargó, tőle teljesen szokatlan düh, ám - jött rá - nem düh ez, hanem végtelen csalódás, meg a mai fiatalok miatti kétségbeesése. Megkísérelte - tehette, mert egyetlen lélek sem járt az utcán -, behunyott szemmel maga elé képzelni feldúlt lelkiiségének keresztmetszetét. Világosan érezte, idegrendszere vastag kontúrjainak egyenkénti szétomlását. Mint szubjektív lény megszűnt létezni, képezetében élettelen tárggyá változott. Az álom és az ébrenlét határán tengve, kábult, alaktalan érzés áradt szét, öntötte el mindenét. Egyedül a hátát - mennyire furcsa, csodálkozott - érezte a magáénak, amelyet a jeges borzongás libabőrössé fodrozott, mert, ha egyetlen nyeletet is megiszik a tejből, amelyet a szép s fiatal postásnő hozott az este, mostanra halott.

A tegnap annyira megdicsért, odaadó, gyér ismeretségük ellenére is hallatlan segítőkészséget tanúsító szépasszony, közönséges gyilkos és tolvaj!

Hamarosan fel kell tűnnie az egészen közeli sarkon - ébredt, némi idő után eredeti énjére. - Vajon, mit szól majd, ha meglátja?

Szegény, öreg, húséges macskája! - tekerődött a gondolata szertelenül, körkörös hullámokat verve, amelyek közepén ő ájulásig felcsigázódott, összetört testtel himbálódzott. Mert, hiába jó az idegrend-

szere, egyetlen pillanatig sem hunyta le a szemét az éjjel. Megállás nélkül törte a fejét, még gondolatainak szertefolyó menetét egyetlen pontnál, amelyet ő megoldásnak nevezett, sikerült eltömitenie...

Végre, a közeli kanyarban, nem váratlanul, hiszen majdnem egy órája várta, feltűnt a szép s fiatal postásnő, aki mihelyt megpillantotta az öregembert a nélkül, hogy lelassított volna, szemmel láthatón megrettenve, menekülésszerűn leugrott a kerékpárjáról. Majd a nyakát törte.

- Meglepődött, mi? - lépkedett közelebb az imbolygó, a falfehér, a minden ízében remegő asszonyhoz az öregember.

A szép s fiatal postásnő képtelen volt egyenesen állni. A kerékpárjára kellett dőlnie, másként összeesik.

- Maga... maga! - sziszegte az öregember. Hangja elakadt, valósággal ki kellett préselnie a folytatást. - Közönséges tolvaj s gyilkos! Adja azonnal vissza a lottószelvényemet, amelyet az este ellopott!

A kis postásnő reszkető kezekkel kotort, a zöld színű, meleg egyenkabátja zsebébe.

- Érvénytelen - motyogta eközben remegőn, mintegy mentegetőzve, testileg-idegileg összeomolva. - Egyik szelvényre, mondták a lottózóban, öt helyett hat ikszet húzott.

- Lám, már a lottózóban is járt! - sziszegte, gúnyolta az öregember, mialatt kikapta a nő kezéből a szelvényt, s feldúltan meglobogtatta: - Ezért... ezért a vacak papírért, még ha azt is hitte, hogy 200 milliót ér..., akart megölni? Ennyire lesüllyednie! Én... én a hibbant vénember, bíztam magában, manapság is bíztam, amikor mondják: senki-ben sem szabad megbízni!

A szép és fiatal postásnő halálfehér arca, valósággal eltorzult, maró érzelmeinek zord vihardúlásától.

- Szerencsémre nem ivott a tejből, igaz? - préselte ki a fogai közül az arcához hasonló hangon.

- Előbb, eredeti szándékomtól eltérően, a rettentően nyávigó macskámnak töltöttem a tányérjába, aki mialatt én a vacsorámhoz készülődtem, iszonyatos kínok között megdöglött. Ennyire primitíven? Azonnal nyakon csípték volna, s legalább tizenöt évre elítélik miatta. Mi történt volna a gyerekével?

- A férjem találta ki - védekezett ösztönszerűn a szép és fiatal postásnő, akinek az átlagosnál sokkal csinosabb arca, még az előbbinél is jobban eltorzult a vonagló kétségbeesésétől. - Ő erőszakoskodott, keverte a sztrichnint a tejbe.

- A legerősebb mérgek egyikét? - háborgott ösztönszerűn hátrálva az öregember.

- A férjem vadőr. A rókákat irtják.

- Persze, lopta?

- Ühüm - bólogatott. - Feljelent?

- Bizonyíték a döglött macska, a maradék tej s ez a lottószelvény - amelyet újból meglobogtatott. - Ám lássa, mi a különbség az istenhívő és egy kívülálló gyilkos s tolvaj között! „Miképpen, mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek...” imádkozom naponta. Nem jelentem fel, döntöttem egy éjjelnyi vajúdás, lelkitusa után. Viszont, ez a csalódás! - Élénken szembefordult a teljesen összetört nővel. - Soha többé, de soha többé ne tegye be a lábát a kapumon!

A nap tovább sütött. Selymes, meleg fénye végig-végigsimogatta a hókristályokat amelyek, mivel mindent hallottak, meghatódottságukban könnyezni kezdtek. Ahány, annyi könnycseppecske csillogott az öregember körül, aki mindezt az angyalok örömteli sírásának vélve megfordult, és visszaballagott a kapuján át, be a nyári konyhájába.

Egy bűnös dekrétum „visszhangjai”

Magasra emeltem a kezemben melengetett boromat. Szent rettenettel lestem, mint jósnők előtt a gyertyák fényében szikrázó kristálygömböt, holott nem a bor bukéja, sem a szélein gyöngyöző karikák érdekeltek akkor, hanem a sorban megelevenedő, elmondani szánt élményeim, amelyek egymásba fűződve éledtek újjá felbolydult emlékezetemben.

- Azt kérdezted előbb - fordultam valamivel később a társamhoz -, hogy mit felednék el a legszívesebben a hússzú életem során átélt eseményei közül? Szokatlan kérdés, ám én megfelelek rá. Sok, nagyon sok mindent. Például - nevettem fel kajánul -, egyszer Salgótarjánban összefutottam egyik gyerekkori barátommal, a szécsényhalászi, Mester Lacival. Nagyon megörült nekem. Szívélyes beszélgetésbe elegyedett velem, pontosabban, akart elegyedni. Én, máig sem értem miért, annyi idő eltelte után is bánt, szégyellem, ha rágondolok..., azzal a kifogással, hogy nagyon sietek, dehogy siettem, dehogy siettem, az ördög sugallta, egyszerűen faképnél hagytam. Másik: Palik Dénes, elemi iskolai volt osztálytársam, amikor hosszú évek múltán véletlenül összeakadtunk, régi szülői házunk előtt történt, ahol én is látogatóban jártam. Megjegyzem: ő is, éppen csak, hogy hazalátogatott. A kezét nyújtotta. Én..., nem, nem, tényleg nem tudom, mi történhetett, mi ment végbe bennem, amikor nem haragudtam, még csak neheztelni sem volt okom, egyszerűen elnézve a feje fölött, nem fogadtam el. No de - hötyögtem fel - ha nem is mindenki, elő-előfordul ilyesmi az életben. Velem többször is. Végeredményben, ahhoz képest elhanyagolhatók - váltottam magasabb oktávra -, amelyet most elmesélek.

Gondolataimat rendezgetve, szememet, szájam szélét összevonva, hosszan néztem magam elé. Olyan csend honolt a kis helyiségben, ahol ültünk, hogy még a vekkeróra ketyegését is hallottam, amelyet később csak a kintről behallatszó kutyacsaholás nyomott el.

- A macskát zavarja - jegyeztem meg a kutyám vad ugatására célozva, majd, mint akit álmából riasztanak fel, elmásultan, széttörede-

zetten, kissé zagyván beszélni kezdtem: - 1946 nyarán, tizenhat éves koromban történt. Rettentő furcsa, máig a fülemben zsongó, szokatlan, távolról hangzó „jajgatásszerű”, tragikus hangfoszlányokra riadtunk fel. Ráadásul a harangokat is félreverték. Mi történhetett? - kérdezgettük egymástól, mivel sem előzménye, semmi sem történt... Most telepítik ki a tótok a rárósmulyadiakat. Ez, az Ipoly túlsó partján elterülő, kicsi, színmagyar, Szlovákiához csatolt község, alig jó kilométerre fekszik Nógrádszakáltól, ahol születtem, gyerekeskedtem.

Nosza! - így, mi gyerekek. - Futás, le a Molnár-hídhoz, ahol fent a vasúti töltésen, legnagyobb elámulásunkra, az akkoriban megalakult, viseltes egyenruházatú, nemzetiszínű karszalagos, az első demokratikus magyar hadsereg néhány katonájába botlottunk. Egyikük Csehszlovákiára irányított csövű golyószórója előtt hasalt, a másik távcsövével kémlelte a túlsó oldalt. A társaik elzavartak bennünket. Visszafutottunk az Országútra, és spuri egyenesen Rárósmulyad felé! A kálvária feljárójánál, a vasúti sorompón túl, a magas vasúttöltésen újabb katonákat fedeztünk fel, s egy másik golyószórót. Ők fent, mi lent az Országúton, amiért hiába zavartak, mert ők is vissza akartak kergetni bennünket, integettek, kiabáltak: vissza..., vissza, hiába, nem törődünk velük, mert ugye mi, a gyerekek is végigéltünk egy háborút, nem éreztünk veszélyt. Bátrabbak voltunk, mint a felnőttek. Egyébként, kissé odébb, bokrok, fák takartak el tőlük. Ezek védelmében tovább futottunk. A kanyaron kissé túl, a Horthy-korszaka alatt épült, ám a visszavonuló németek által felrobbantott híd romjai tövében, közvetlenül Rárósmulyad alatt, az Ipoly partján dokkoltunk le.

Rettenetes kép... Nem, mivel alig láttunk az emberek közül néhányat, a velőt rázó sikolyok, a jajveszékelés, az Istent segítségül hívó ordítások, a harangok vészes kongása... fogadott. Elmondhatatlan, máig elkísérő, hátborzongató, velőt rázó, borzalmas Madách-i hangzavar volt. Ledöbbsenten, földbe gyökerezett lábakkal álltunk, és mivel segíteni nem tudtunk, a végtelenségig elkeseredetten, magunkba fojtott dühvel hallgattunk. Borenszky Ervin, aki útközben csatlakozott hozzánk, egyik gyerekkori barátom állt mellettem, vette észre el-

sőként az Ipoly felé közeledő, kezeikben vödröket szorongató asszonyokat, akik, amint később kiderült, ezekkel a vedrekkel csapták be a tótokat, ugyanis senkinek sem tűntek fel a vödröket vivő asszonyok, mivel gyakran lejártak lágy, mosásra igen alkalmas s kedvelt folyóvízért, az akkor még kristálytisztá vizű Ipolyra.

A kisírt szemű asszonyok, a magas partról le s bele a sekély vízbe, ahonnét riadozva, remegve, hívogatón: gyertek..., gyertek gyorsan! - felénk integettek, mire mi gondolkodás nélkül, átgázoltunk hozzájuk az alig combig érő, gyorssodrású vízben.

- Kitelepítenek bennünket. Az első transzportot máris elvitték. A főutca tele van teherautókkal. Aki nem fér fel, azokat gyalog hajtják majd el. Egy-egy batyu s semmi több. Jó óránk van az indulásig - hadarták, egymás szavába vágva. - Vigyétek! Inkább a tiétek, a magyaroké legyen, mint az övék! - és sorban, ki-ki az ámuló gyerekek, a mi kezeinkbe nyomták a vödreiket.

Azonnal megéreztem, hogy nehéz, tehát nem üres.

- Mi van benne? - Félig a vízbe eresztettem a kezembe nyomott nehéz vödört, hogy könnyebb legyen, s tétováztam: elfogadjam-e vagy sem.

- Majd megnézed! Siessetek! - követelte. - Innét és amonnét is megláthatnak...

- Ezen az oldalon - hebegtem - magyar katonák tartózkodnak...

- Akiket - vágott a szavamba - azért küldtek ide, nehogy átszökhessünk, mert lebratyiztak a tótokkal. Többen megkísérelték az átszökésüket, ám visszazsuppolták őket. - Sírva folytatta. Könnyei esőcseppeként potyogtak a vízbe, amelyeket az Ipoly később, mintegy mentőként sodort az országot végigkiabálva a Dunába, amely bele-mossa majd a tengerbe, hogy az egész világ megtudja, mi történt itt. - Menj, menj! - követelte, ismételte a kisírt szemű asszony. - Nincs sok időnk, mindennek vége! - Lényét sosem felejttem el. - Vidd haza, de ne az Országúton menjél!

Hangja elakadt. Zokogva hagyott ott a, ha nem is makulátlan, de romlatlan lelkű, pillanatokon belül férfivá érett, összeroppant idegzetű gyerekembert.

Egyetlen hörpintéssel, mintha felgyülemlett elkeseredésemet vezetném le ezzel a mozdulatommal, ittam ki a boromat.

A társam követett.

Poharamat valósággal az asztalra csaptam. Nagyot koppant. A társam megrökönyödötten nézte, hogy nem törött-e el.

- Képzeld el - emeltem fel a hangomat -, mit érezhettek, amikor egyik napról a másikra behajtott a sok teherautó a községbe, s közölték velük, hogy csupán csak néhány kilós paklival, ennyi és ennyi időn belül el kell hagyniuk a települést. Mindenüket hátra kell hagyniuk a tótoknak, amit egy életen át a nagyszüleik, a szüleik s ők, saját kezük munkájával összepóroltak, gyűjtögettek, megszereztek, gyarapítottak, holott se nyilasok, se volksbundisták nem voltak, csupán magyarok. A Benes-dekrétum alapján kollektív bűnösökké nyilvánították valamennyiüket. És - emeltem fel dühödten a hangsúlyomat -, mit éreztünk mi a naiv, a romlatlan lelkű gyerekek, amikor megtudtuk..., igaz volt-e nem, egyébként sem érdekelt akkor bennünket, miért posztoltak ott a golyószóróikkal felszerelt magyar katonák...? Ah! - kiáltottam dörgegelmesen, kezem-lábam idegesen rángatódzott. - Magyar a magyar ellen! Enyhén szólva is gázság!

- S mi lett a vödörrel? - szakított félbe a társam. - Egyáltalán, mi volt bennük?

- Visszatérve a magyar oldalra - válaszoltam nyügösködő gyerek hangján -, egyik fűzfabokorba húzódva néztem meg, túrtam bele a vödörbe. Márkás, úgy vélem kínai porcelán, csipkés szélű, díszes mintázatú, értékes tányérok, kávékészletek, ezüst evőeszközök, kristály és ónozott szegélyű ólombetétes poharak...

- És mi lett a sorsuk? - kérdezett közbe, heveny érdeklődését nem tudván leküzdeni a társam.

- Elvették a közben minket felfedező, parancsolón felénk integető, az Országútra terelő, arra portyázó magyar katonák - vágtam rá, felindultan éreztetve a hanglejtesemen az irántuk érzett megvetésemet.

Fanyar grimaszokat vágva hallgattam el, mígnem előbbi elkeseredésem, gyűlöletem helyébe, másabb érzelmek sugarai nem vetültek, enyhe mosolyom képében az arcomra.

- Mást is mondok. Amely - tévóváztam egy-két pillanatig - ebben a percben jutott eszembe, hogy még nem mondtam el. Rárósmulyadról és a vele határos, községünkkel szembeni, szomszédos Bussáról, körülbelül a lakosság felét telepítették ki. Helyükbe a távolabbi hegyek közti településekről, többségükben primitív, s igen szegény tót családokat hoztak. Képzeld el - nevettem fel kissé erőltetetten -, egyesek azt sem tudták, mire szolgál a sparhelt. A konyhában felszedték a mozaikköveket, kis mélyedéseket ástak, abba gyújtottak lángot. Mások, ezt saját szememmel láttam, úgy szedték le a cseresznyét, hogy egyszerűen lefűrészelték az ágakat... Meg ugye, az oroszok a tótokat, mivel sokan partizánokká vedlettek át, csatlakoztak a harcoló alakulataikhoz, barátként kezelték, amiért a mi fajtánktól eltérően, egyáltalán nem fosztották ki őket. Maradt bőven mit aprítaniuk a tejbe, sőt a mi oldalunkra is átjöttek, ahol minden elvihetőt összezabráltak. Később a magyarok, így apám is át-átlopóztak az Ipolyon, ahonnét ruhákért, ágyneműkért s másért cserében... Szóval - siettettem magamat, leharapva a mondatom végét - apám egy ízben, kisebb bádobdön mézet csempészett át. Utána lőttek, alig kecmereghetett át az Ipolyon. Máskor malacot hozott át. Egyébként, jaj volt azoknak, akiket a partizánokból fináncokká átminősített szlovákok elkaptak, mivel a csehek valamivel kulturáltabban viselkedtek, például a cigányokat, mert leginkább közülük kerültek ki a csempészek. Az áthozni szánt túró, tejet, zsírt, szalonnát..., mindent felfalattak velük, még az ecetet, és a petróleumot is megittatták velük. Ha nem engedelmeskedtek, az állandóan magukkal hordott, vastag botokkal alaposan helybenhagyták őket. Hánytak. Bevizeltek, összeestek..., hetekig betegeskedtek, kezelték őket utána az orvosok, kiket kórházban, kiket itthon.

Bort töltöttem, előbb a társamnak, utána magamnak, amelyet illetlenül fel is hajtottam azonnal, majd elnézést kérve, újra töltöttem és az előbbi mulasztásomat pótlón koccintásra emeltem a poharamat.

- A kitelepítettek közül - folytattam, miután a poharaink összekoccantak, és kölcsönösen belenyaltunk azokba, majd visszaraktuk az asztalra - néhány család visszaszökött. Ám, mivel a házukat, a teljes berendezésükkel, az állatállományával már elfoglalták a telepések,

mert nem mondtam: elsősorban a vagyonosabbakat, a nagy házakkal s portákkal rendelkezőket telepítették ki..., rokonaiknál, ismerőseiknél húzták meg magukat... Azonban nem ért még minden véget, ugyanis Losoncon s máshol, ahol erre lehetőség nyílt, mindenüket pénzzé tették, amelyen ilyen-olyan, ideát keresett, árucikkeket vásároltak. Magyarhonba csempészték, hogy az árukon lakásokat, megmiket vásárolhassanak, egyáltalán letelepedhessenek.

Elmesélek egy ezzel kapcsolatos eseményt! - villant meg újra az arcom ráncai közül kikandikáló mosolyom. - Horgászni mentünk az öcsémrel az Ipolyra. Nagy megdöbbenésünkre, a már említett rárósmulyadi híd romjaihoz közel, az útszélén álló eperfának rohant egy teherautó. Megátalkodottan lestük, feszegettük a vezetőfülke ajtaját, hogy nem látunk-e benne halottat, netán sebesültet, mert igen-csak össze volt törve az eleje. - Elhárítón tártam szét a kezemet. - Nem részletezem. A teherautó raktere - tudtuk meg a közben a mellénk merészkedő gyerekektől, felnőttektől -, dugig tömve volt cigarettásdobozokkal megtöltött kartonokkal. Csehszlovákiából csempészték át. A teherautóban ülők, szerencsére nem sebesültek meg. Mindent otthagya, megjegyzem: igen nagy értéket képviseltek akkoriban a cigaretták, meglehet ma is, mentve az irhájukat, a hosszú időre történő börtönbüntetéstől, a cigarettákat egyébként is elkobozták volna tőlük, hanyatt-homlok elmenekültek a helyszínről. Mondanom sem kell, mire odaértek a határőrök, az arra járók és az általuk odacsődített „civiliek”, mindent ellopkodtak. A közeli erdőbe rejtették el a kartonokat, ahonnet alkalmas időben szépen hazacsempészték. Mi is kaptunk ezekből az eldugott cigarettákból néhány csomaggal, amelyeket a vasút betontöltésének valamelyik szellőző lyukába rejtettünk el. Később egyáltalán nem emlékeztünk melyikbe, ezért máig ott rothadnak valahol. De - emeltem fel a poharamat, újabb koccintásra nyújtva -, mondok ettől... már-már tragikus fordulatot vett, velünk megtörtént újabb eseményt is.

Ittunk. Újratöltöttem. Kínáltam, ám a társam a poharára helyezett tenyerével elhárította az ivást, mire én megértőn rábólintottam.

- Egyik verőfényes nyári napon - kezdtem máris mélyről felszakadó, letűnt múltamnak, főleg elrebbent fiatalságomnak adózó nosztal-

giával telített sóhajom után -, szüleink a határban dolgoztak. Két bátyám, még orosz fogságban sínylődött. A húgom valahol játszott. Az öcsémekkel ketten tartózkodtunk otthon, amikor az ajtó váratlanul kicsapódott. Magas, fiatal férfi rontott ránk. Igen, így történt! - erősödtem, mintha szükség lett volna rá. - Ránk a félelemtől lebénult, nagyobbacska fiúkra támadt. Félelmetes, mindenre elszánást tanúsító, eltorzult szájából a fogai, mint megmarni készülő kutyáé, acsargón kapkodtak felénk.

- Azonnal adjátok ide a cernákat! - követelőzött visszafogott ordítással. Félt, hogy a nyitott ablakon át kihallatszó hangja elárulja.

- Milyen cernákat - hebegtem, mivel az öcsém egyelőre megmukkanni sem tudott. S akkor..., mint a hirtelen felriasztott ember éjjeli álma, elbukkant agyamnak rejtekéből a minapi esemény. Apám mesélte el: A rárósi részen elterülő Bikaaljának nevezett réten szénát gyűjtöttek. Délben leballagtak az Ipolyra, hogy a vízben lehűtsék átforrósodott testüket, ahol legnagyobb ámulatukra, a bokrok alá rejtve, három nagyobb ládát fedeztek fel. Nem nyúltak hozzá. A közeli, úgyszintén felrobbantott, ám pallókból „újjaépített” rárósi hídnál állandó őrseget tartó határőrökhöz futottak, és a megtalált ládákhoz vezették őket, akik apámék segítségével felfeszítették azokat. Tele voltak több színű és faorsókra tekert cernákkal, gurnikkal. Megjegyzem, nagy értéket képviselt akkoriban az ilyenfajta cerna, ráadásul nem is lehetett itthon kapni. Csehszlovákiából csempészték be. Hogy mi lett a sorsuk, nem kötötték a katonák apámék orrára. Tehát, mit mondhattam, miért említettem volna meg annak a vadul ránk rontó idegennek?

- Amelyeket - fújta a betolakodó - az Ipoly partjáról apátokkal együtt elloptátok. Egy teljes ház árát ért...

- Mi nem loptunk el semmit! - tiltakoztunk hevesen, mert akkor már az öcsémnek is megjött a hangja, túlkiabáltuk őt.

- Megöllek, mind a kettőtöket meggyilkollak, ha nem adjátok elő, vagy nem mondjátok meg: hová rejtettétek el!

Engem elengedve a zsebébe nyúlt. Én kihasználva ezt a pillanatot a kályha felé faroltam, ahol kézbe kaptam a piszkavasat, amelyet mi kutácsnak neveztünk, mivel az életünkről volt szó, védekezõn, min-

denre elszántam, ütésre készen felemeltem, de nem sújtottam le, mert az öcsém hirtelen kiugrott az ablakon, és: hívom a katonákat, felkiáltással elrohant. Megtámadónk megrettenve a katonák emlegetésétől az ajtóhoz ugrott.

- Nem ússzátok meg ennyivel! Mindannyitokat megölünk, a házatokat felgyújtjuk -, s elmenekült.

Sajnáltam szegényt, de hát, mit tehattunk? A mi kezünk nem volt sáros.

A társam, mint akinek régtől fúrja valami a bögyét, folytonosan mocorgott, s kissé sürgetően dobolt ujjával az asztalon.

- Netán..., mondani akarsz valamit? - szóltam rá.

- Még mindig az első eset..., a géppuskás magyar katonák izgatják a bögyömet. Tényleg lehetséges, hogy összejátszottak a tótokkal? Ha ez igaz, enyhén szólva is..., magyar a magyar ellen - hebegett - árulás, gáztett, ocsmányság - kereste a szavakat, majd mérgesen legyintett egyet.

- Amit elmondtam, a saját két szememmel láttam, a saját két fülemmel hallottam. És a vödröket is elvették tőlünk, szinte kiragadták a kezeinkből. Egy valamit, mert ez is az igazsághoz tartozik, ne felejtünk el! Ezeknek az úgynevezett demokratikus hadsereg tisztjeinek Szécsényben, de főleg Balassagyarmaton székelő, országunkat megszálló orosz helyőrség parancsolt. Nemcsak akkor, évtizedek múltán is, tudomásom szerint 1958-ig a magyar hadsereg és a rendőrség vezetői nyakára telepített, úgynevezett szovjet tanácsadók, mindenbe beleszólhattak, és bele is szóltak, sőt! Benes nem magától találta ki hírhedt dekrétumát, de ha így lett volna is: nem kellett-e annyi ezer magyar és német család kitelepítéséhez a szovjetek hozzájárulását, beleegyezését kérnie?

A mutatóujjamat feltartottam, s kopogtatásszerűn megpöcögtettem a levegőt. Arcomra, hirtelen éledt emlékezésemet kifejezőn, sanda mosoly telepedett.

- Mást is mondok. Rá, néhány évre..., hallgasd csak! - emeltem fel sükségtelen a hangomat, ugyanis a társam nem tiltakozott, sőt egyre feszültebben hallgatta a folytatásomat. - Horgász helyet kerestem az Ipolyon, ugyanis gimnazistaként rendszeresen kiváltottam Balassa-

gyarmaton a horgászjegyet, amelyet a helyi határőrsön is láttamoztatnom kellett. Megyek, megyek, és kit pillantok meg az Ipoly túlsó oldalán, a Csehszlovák részen? A volt segédtanítómát. Átkiabálva köszöntöttem, és a hogyléte felől érdeklődtem, amikor majd szívbajt kaptam, teljesen váratlanul, egy magyar határőr ugrott ki a mellettem lévő bokorból, és durván, minden indok, magyarázat nélkül rám förmedt: Induljak el előtte, mert bekísér az őrsre!

- De... de - makogtam megrettenten, mert azonnal rájöttem, nem magamtól: hallottam róla, hogy nem szabad átbeszélni a határon! -, csak a régi tanítómának köszöntem. Több évig tanított... Nem megyek!

- Pofa be! - rivallt rám a katona, mire a társa, teljesen váratlanul előbukkant a másik bokorból. Fegyverét rám szegezte.

- Semmit sem tehettem - rángattam a vállamat, emlékeimtől felborzoltan emeltem fel újra a mutatóujjamat. Arcomat tudálékosan megmerevítettem. - A szocialista tábor egyik testvéri országából, a másik szocialista testvérének mondott országba, nem volt szabad..., nem átjárni, amint abban az átkozott Horthy-korszakban is lehetett, még átbeszélni sem. Érted ezt?

- Tényleg bekísért?? - sürgetett a társam, mire azonnal folytattam:

- Miután hosszabb rimánkodás után tisztáztam, hogy ki vagyok, hol laknak a szüleim, végre beleegyeztek: nem szégyenítnek meg a falusiak előtt. Jóval előttük sétálva kísérték be a határőrsre. De, amint ott fogadtak, amint beszéltek velem! Nem részletezem. A parancsnok, egy nyikhaj alak, feljelentett. A bíróság ötven forintra ítélte, nem kis pénz volt akkor, amelyet szegény apámnak kellett helyettem befizetnie, mert ugye, diák voltam, keresetem nulla.

Egymást lesve hallgattunk. Előbbi nyílt mosolyunk füstölgően elsanyvadt. Ittunk, majd a poharainkat ismét az asztalra rakva, magunkba mélyedten lestünk azokon és az ismert, az elfeledett múltunkon túl, a zavaros jelenünkbe.

- Mostanában, hála Istennek, végre minden rendben van - törte meg a csendet a vendégem.

- De... tényleg rendben van? - hangzott varjú károgausként, mintegy visszhangként a fanyalgásom.

Tragikomédia

Apám, a hüvelyk- és a mutatóujja közé szorítja az állát, könyökét az asztalba „fúrja”. Arcának színeváltozása, zord emlékeinek szakadatlan háborgásáról tanúskodón: hol mosolyog, hol elkomorul, hol magába mélyedten húzza össze a szája szélét, rántja fel a szemöldökét, hűmmög-hápop s bólogat... Ilyen-olyan történetek tarka kaval-kádjának romhalmaza, hol megemelkedik, hol lesüllyed. Melyiket csípje fel a sok morzsa közül elsőként? Esetleg, szedegesse ki zaklattott múltjának eseményekkel-jelenetekkel telegyömösölt ládikájából? Melyiket dobja a feledés örvénylő hullámaiba, melyiket rostálja ki, tegye az ocsú kihullása után szalonképessé?

Végül elengedi az állát, kezét a térdére ejti.

- Borzalmas...! Nem, annál is szörnyűsegebb volt, nekünk a kulákkokká silányított gazdálkodóknak, iparosoknak a Rákosi-rendszer - kezdi szomorú sanyargással. - Ha valakinek, nekem aztán van mit a letűnt rendszer képébe köpnöm! Másod...? Dehogy másod! Tizedrangú állampolgárokként kezelték bennünket. Például - húzza szét a szótagokat -, a házam átkutatásához, felforgatásához nem kellett ügyészi végzés. A rendőr, a tanácselnök egyetlen szavára letartóztatott, megbilincselhetett, bekísérhetett az ügyészségre. Ő biciklin, én mellette gyalog, tizenöt-kilométernyi távon, két falu népe előtt megszégyenítve, megalázva, ahol egyből rám csapták a börtön lemezajtáját. Harmad-negyednapra hallgattak ki, ítélték el hetek múltán. A termelőszövetkezetbe, ha akartam volna, sem léphettem be. Az iparban, nem a szakmámnak megfelelő, hanem alantas: udvarsöpörögetés, szennyvízcsatorna tisztogatás, duguláselhárítás, gépek zsírozása, s más hasonló munkát kínáltak, mivel kulák vagyok. Gyerekeimet, hiába érettségiztek kitűnőre, egyetemre, főiskolába nem vették fel. Ha netán már jártak, kizárták. Sorkatona köteles fiunknak munkaszolgálatosként kellett letöltenie, és még egy félévet ráhúznia a kötelező katonaidejére. De - veregeti meg nyomatékként ujja hegyével az asztalt, előbbi savanyú mosolya huncut vibrálásba csap át -

nem ez volt az eredeti kérdés. Tehát, hogyan s miért kerültem rá a kuláklistára? Elmondom, bár én csak egy voltam a sok tízezer közül.

- Mint a golya árnyéka, amely leszállni készül a tócsába, egyre gyorsabban és félelmetesebben közeledtek, világosodtak meg az előjelek: A beadások, mert valamennyi földdel rendelkezőknek, földjeink aranykorona értékének arányában, búzát, kukoricát, burgonyát, bort, sertés-, marhahúst, tojást, meg mi mindent kellett kötelezőn beszolgáltatnunk. Egyébként a beszolgáltatási könyvemet máig őrzöm. Mindenki megnézheti mikor, mit és mennyit adtam be. Sokszor a megélhetésünket, a további termelési lehetőségeinket kockáztattuk, a szánttól elvonva tettünk eleget az előírásoknak. Feltűnt, hogy a pótbeadások, mert - válik a hangja hirtelen gépiessé, s gúnyossá -, amint haladtunk előre a szocializmus építésének rögzös útján, egyre gyakrabban vetettek ki, a „rendes” beadásokon felüli újabb és újabb pótmennyiségeket. De nem ám mindenkinek, csak ötünknek: Kovács Ferencnek, Kovács Antalnak, Nagy Lászlónak, Palik Lászlónak és nekem. Felkerestem a tanácselnökünket, és mellének szegeztem a kérdésemet: Miért?

- Mert - szépen megfogta a kezemet, és az udvari falra szegezett két tábla egyikéhez: a székelytáblához vezetett. Egyébként a másikat, a mellette lévő dícsőség táblának becézték...Arra a rajzszegezett kis iratra mutatott: - Kuláklista! - olvasta. A maga neve is köztük szerepel. Nem ő..., mentegetőzött. Elhittem neki, mert egyébként, úgyahogy tisztességes ember..., Ember? Űrge volt. A felettes szervei rendelték el. A neveket a helyi párt mismijei jelölték ki a vagyonunk alapján. És ugye, az újságok is naponta írnak a kulákságról, bemondja a rádió: kit s miért? Olvasnom, hallanom kellett. Így Hódi Jolánné, úgy Hódi Jolánné, akit mi Pufka Adélnak hívtunk, nevezték az egész faluban. Egyébként a Pufka-családból kerültek ki a falunkban a legvéresebb száju s kezű kommunisták. Ráadásul, ez a már említett Pufka Adél, későbbi országgyűlési képviselőnő, a harmadik fiam dajkája volt, két évtizeddel ezelőtt. Szükségünk adódott dajkára, mivel akkoriban nagyon jól ment az üzletem. A közeli csehek két laktanyájába és a helyi magyar határőrsnek is én szállítottam a húst és a felvágottakat. A feleségem, mivel értett hozzá, segített a vevők ki-

szolgáltatásban, ugyanis nyaranként sok turista és nyaraló felkereste a községünket. Őket is ki kellett szolgálnunk. Szerettük, megbecsültük, családtagként kezeltük, aki, mihelyt hatalmat kapott, párttitkár lett, kígyót-békát kiáltott, nem konkrétan ránk, általában a kizsákmányoló kulákokra, amely nagyon bántott bennünket... Meg a végrehajtó-bizottsága, a közhangulat, a népharag, a közellátás, a városi lakosság, a munkásság ellátásának biztosítása... - sorolta nekem.

- És... és - hebegtem, magamból kifordultan -, meddig tart ez?

- Amíg Miklós bácsira nem húzzák a hegyen - a temetőre célzott - a sárga agyagot. - Pajkosan, mint a lónak, a hátamra vert. - Viszont rám mindig számíthat!

- Tehát - folytatja, hosszabb, gyászos, elmélyült merengése után -, a tüzet fellobbantották, a többi a szélre bízta, amely szél, amint telt-múlt az idő..., de - szorítja össze az ajkát, veregeti dühödten az asztalt - nem szél volt az már, hanem maga a megvalósult pokol. Ötven hold körüli földön gazdálkodtam, noha kifejezetten szántóföld 10-16 hold, ha lehetett. A többi domboldal és árterület, az Ipoly környékén rét. Mellette, szakmám szerint hentes és mészáros iparban tevékenykedtem. Jól felszerelt, berendezett üzletem, gépesített húsfeldolgozó műhelyem volt. Persze... persze - teszi hozzá gyorsan - hiába mindez, ha a falu, ahol tevékenykedtem kicsi. Tulajdonképpen, s főleg az 1938-as évek után már, csak szombatoként vágtam le egy-egy disznót, olykor tehenet, borjút s birkát. A többi napokon gazdálkodtam. Cselédem állandóan volt, egy. Napszámost többet is foglalkoztattam eleinte, mert később feles, harmados megművelésre adtam ki a földjeimet. Mi az a feles, harmados megművelés? Részletesen kifejtethetném, ám hosszan tartana, és nem is ez a témánk. No! - s legyint. - Egyszer behívatnak a tanácsházára, ahol a tanácsitkár szimplán közölte velem: ezentúl én gyűjtöm be a leadott zsírokat, szállítom a járási átvevőhelyre! Mit tehettem mást? - Rántja fel a vállát, s folytatja: - Ment is egy ideig, mígnem az egyik szép napon, rendőr jelent meg nálam, és bekísért a szécsényi ügyészségre. Miért? Kérdeztem útközben a rendőrtől, ám nem válaszolt, tette a dolgát. Bent csak két nap elteltével tudtam meg, mi a bűnöm. Szabotázs a népköztársaság ellen, ugyanis a zsír, amelyet begyűjtöttem bűdös volt. Persze, hogy

volt szaga - nevetett fel hangosan s először -, amikor csak a bélzsírt, amelyet a disznó beleiről hámoztak le, szolgáltatták be. Zsír, zsír, nem? - érveltem. - Nem tagadhattam meg az átvételét... Pedig magának, mint szakembernek ezt kellett volna tennie - vágta képembe a bíró. S mi lett a vége? Egy hónapi felfüggesztett börtön, és azonnali üzletbezárás. Ezt az utóbbit nem bántam, ugyanis már a levegőben lógott: a nagyobbak után a kisebb üzletek, műhelyek bezárása, államosítása.

- Ezután - halkul el a hangja, válik a hangulata szomorú elmélázássá - nap s mint nap zaklattak. Mivel? Felsorolok, nem mind, csak néhány példát. Valamennyi igaz, megtörtént.

A kötelező beszolgáltatásokat, az előbbieknél is jobban és jobban emelték, mígnem az összes termésem: búza, kukorica, krumpli..., mindenem ráment, sőt vásárolnom kellett. Miből? A tartalékaimból, meg az értékeim eladásának árából, amely során egyre jobban legatyásodtunk. Egyszer - erőlteti a nevetését, előre érzékeltetve, hogy különleges, netán komikus eset következik - tojást vásároltam a helyi földműves szövetkezetben. Egyik ajtón kivittem, a másikon be a begyűjtőnek. Rá néhány órára rendőr jött értem, merthogy záp is akadt a tojások között. Megbilincselve kísért be Szécsénybe. Tetemes pénzbüntetésre ítélték. Aztán, mint hentest ide is, oda is hívtak disznót levágni s feldolgozni a húsát, mígnem berendeltek a tanácsházára. Ignác, a kisbíró, későbbi kézbesítő jött értem, aki úgy járt már hozzám, mintha hazamenne. A rendőrök ugyanúgy, holott a pokolba kívántam valamennyiüket. Teljesen fel volt dűlva az addigi nyugodt, békés otthonunk. Dénes Jancsi, az elnök ezzel fogadott:

- Eddig tartottam a hátamat maga miatt. Vége..., nincs tovább, Miklós bácsi!

- Persze, hogy végem van - ütöttem el tréfásan -, ha tovább is így bántok velem.

- A disznóöléseknek. Merthogy maga rémhírterjesztő. Miért? Nem indokolta meg. - Senkinél sem vághat többé disznót. Higgyc el, ez a maga érdeke is. Én nem védekezhetem tovább! - Hátat fordított, és faképnél hagyva, átment a szomszédos irodába.

- De ha már a tanácsházánál tartunk, elmondom: - emeli fel a hangját, régi kétségbeesésének zord visszatükröződéseként. - Nekünk, kulákoknak, főleg nekem, mivel a földjeim mellett hentesüzletem is volt, „főkuláknak” számítottam, nem volt szabad leülnöm. A titkár rendelkezett így. - Legyint. - Egyébként sem lett volna erre idő, mivel néhány szóval, leginkább utasításokkal „kifizettek”, és mehet, felszólítással hazazavartak. Aztán - válik listát felsoroló emberekhez hasonlóvá a hangja -, fel kellett mondanom a cselédemnek. Miért? Mert teljesen kifosztva, már a család betevő falatja is veszélybe került, tehát nem tudtam miből kifizetni a bérét, amelyet természetbeni juttatásokkal együtt központilag szabályoztak, előírtak, emeltek... Az udvaromon, legalább 200 liter víznek kellett állnia. Egy hordót, a fenekét kiütve, használtam fel erre a célra. Melléje tűzcsapó és csáklya elhelyezését írták elő. Ugyanígy a szérún, a kazlak mellé... A padlásomon, főként a kéményeink körül, nem tárolhattunk gyúlékony anyagot. Hogy mi a gyúlékony, „ők” határozták meg. Cselesen oldottam meg - mosolyog maga elé, régi emlékeit felidézően. - A felette lévő cserepeket feltologattam, amelyek helyén, eső esetén becsurgott az esőlé. Nem kellett újra felcipelnem a vizet. A határban - hűmmög dühét visszafojtón, az ajkát összevonja - a napszámosaim, később a felesek, a harmadosok részére hordozható WC-t, lavórt, szappant és törölközőt kellett biztosítanom. Ám ha csak, megkövetelték volna! - emeli fel kissé éneklőn a hangját. - Rendszeres ellenőrzéseket tartottak. Nem, ezek nem ellenőrzések, zaklatások voltak. Valamennyi alkalommal találtak valamilyen hibát, amiért megbüntethettek, avagy letartóztathattak, bekísérhettek Szécsénybe, vagy Balassagyarmatra... Ja! - csap a homlokára. - Az akkoriban megalakult, kis termelőszövetkezet kiigényelte a volt üzletemet és a húsfeldolgozó helyiségeimet. Előbb konyhát rendeztek be, az aratóknak főztek, később irodának használták. Szabadon jártak-keltek ki-be az udvaromon, keresztül-kasul, használták a WC-énket. Sokszor készakarva lepiszkolták: hadd tisztítsa: mossa, súrolja le a kulákasszony! - gúnyolódtak.

1953-ban költöztek ki.

Rövid szünetet tart. Azon töri a fejét, hogy akarva-akaratlan az előbb kirostált, elmondani nem szánt események közé perrent, érde-

kes történetet felcsípje-e, vagy ne? Majd, mint aki döntésre jut, magabiztosan elmosolyodik.

- Kovács Ferenc kuláktársamat, rokonomat, két civil ruhás ávós férfi kereste fel. Rövid beszélgetés után felkérték, hogy legyen besúgójuk. Ma III/3-asoknak neveznék. Kézzel-lábbal tiltakozott, végül utasították, hogy egy óra múlva, a saját érdekében legyen a Csuszonga hídnál! Indok semmi, pusztán utasítás tele titokzatossággal, talánnyal. Feri, aki egyébként nagyon félénk, kényelmét a világért sem feladó ember volt, habár ez az utóbbi megállapításom nem tartozik szorosan a témához, csak úgy mellesleg jegyzem meg, egyből hozzám sietett, és majdnem sírva kért: kísérem el, mert nagyon fél, hogy megölik.

Rövid latolgatás után, abban állapotunk meg, hogy kimegyek, s a híd melletti kukoricatáblámban elrejtőzve szemmel tartom. A többi, amint a szükség, a helyzet megkívánja...! No de, hogy ne húzzam sokáig - emeli fel a kezét, meszel vele a levegőbe -, körülbelül negyed-órás várakozás után..., Feri az út magas töltésének az aljában, közvetlenül a híd mellett várta őket, két ávós ugrott ki az autóból, majd le hozzá, ahol se szó, se beszéd, elkapták és a híd alá tuszkolták, a kapálódzó, az igen megriadt társamat. Nem mondom, kissé én is berezeltem. Nem vagyok, a több mint két méteremmel és százvalahány kilómmal, hentes létemre, elnézést a kifejezésemért: beszari alak. Rövid húzódozás, önmagam bátorítása után a kukoricatáblából a mellette lévő, magasra nőtt szárú krumpli táblába kúsztam, egészen a hídig. Mindenre felkészülve, verekedésre, menekülésre... belestem hozzájuk. Ferit a híd betonfalának szorították, mellének pisztolyt szegeztek. Ennyit láttam, viszont abból, hogy miről győzködtek, mivel fenyegették meg, egyetlen hangot sem vehettem ki. Szó, ami szó - serkenti önmagát, néhány esemény átugrálásával -, beszervezték. Csodák csodájára, az a kulák, aki előtte csak akkor tehetette be a lábát a tanácsházára, ha beidéztek, azontúl rendszeresen meghívót kapott a tanácsulésekre. Az ott elhangzottakról jelentést kellett neki írnia. Miért pont neki, miért pont egy kulákot a tanácsulésekre? Rejtély. Úgy látszott, már a saját elvtársaikban sem bíztak meg. Nem muris? Igaz, Ferinek nagyon szép volt az írása, évekig dolgozott a régi községházán a jegyző mellett, írnok- és községi bíróként.

Most először nevet fel igazán s szívből.

- De milyen jelentéseket írt! Úgy, de úgy átverte őket, mint Szent Péter az oláhokat! Mert nekem szinte valamennyi jelentését megmutatta. Sokszor én ösztökéltem: írj már valami terhelőt is rólunk, kulákokról! Na jó, felelte: beleírom, hogy te vágtad le a disznómat. Palik Laci tejet hord a beteg plébános úrnak, holott a beadását nem teljesítette... Viszont a kommunistákat, a párttagokat alaposan bemószerolta: Ki vágott feketén disznót, amit előtte be kellett volna jelentenie. Borjút. Ki főzött sutyiban pálinkát, ki s mit lopott a termelőszövetkezetből. Ki vetette el a gyerekét. Ki árul bort zugiban...

Még akkor is nevet, amikor két kezét az asztalnak támasztva, kissé előredől.

- S mi lett a vége? Valagon billentették.

Közben a helyzetem - válik ismét komorrá -, mint a többi kuláké, csak romlott, romlott. Hangosbemondón, az egész falut telekürtölték a neveinkkel, főleg az enyémmel. Szabotórnek, feketézőnek, rémhírterjesztőnek, népelnyomónak... neveztek, mert nem teljesítettem, már nem teljesíthettem az időről időre kivetett s megemelt beszolgáltatásaimat. Gúnyoltak, nevetség tárgyává tették azt, akit azelőtt faluszerte mesteruramoztak, olyannyira, hogy aki kedvükben akart járni a kommunistáknak, nyilvánosan rám kiabáltak: lekulákoztak, egyesek a földre köptek, a kocsmában, a boltban nem akartak kiszolgálni. Nem volt nevem: csak a kulák lettem. A hatóság kezdte el, a birkanépség hüen követte. Néhány embert felpofoztam, ám nagyon vigyáznom kellett, mert azonnal rendőrt küldtek a nyakamra, ha nem is vertek meg, nyeglén viselkedtek, ordibáltak rám. Számtalanszor megbilincseltek.

Az asztalon lévő papírokba túr.

- Tessék, fehéren-feketén. Dokumentumokkal bizonyítom. Tizenkétszer kísért be a rendőr, megvasalva az ügyészségre: Szécsénybe, illetve Balassagyarmatra. Az általuk nemzeti ünnepeknek titulált napok előtt: április négy, május elseje, november hetedike, vagy ha, valamelyik fejes kommunista vezető, egy ízben maga Rákosi Mátyás, nagygyűlést tartott a falunkban, összeszedtek bennünket, és legalább két napig „bent fogtak” a szécsényi börtönben. Egyébként a bíróságok egy-egy hónaptól hosszabb időre nagyon ritkán tettek hűvösre

bennünket. Miért? Egy ízben a bíró nyíltan a pofámba vágta: azért ítéltem csak ennyire, hogy maradjon ideje a földjei megművelésére, teljesíteni tudja a beadási kvótáját. Olyasmi is előfordult, hogy nyáron ítélték el, és télen kellett leülnöm.

Ismét a papírokba túr.

- Itt vannak! - Beléjük markol. Felemeli s hatalmas hópelyhekként, egyenként visszahullajtja az asztalra. - Minden, de minden dokumentálva van. A legkevesebbet - vált az előbbinél másabb, kissé derűsebb hangszínre - a szécsényi volt bádogos, Klein elvtárs..., a keresztnevére nem emlékszem, holott jól ismertem..., szóval, miatta ültem. - Hallgassa csak! - Megyek ki a Burda-híd melletti földemre, s mit látok? Egy férfi térdel, szinte hasal a búzatarlóm közepén. Óvatosan, természetesen hátulról melléje osontam. Csak néztem-néztem, a járási tanács akkori mezőgazdasági felügyelőjét, igen: a volt bádogos, mezőgazdasági felügyelő, így ment az akkoriban..., a kipergett szemeket egyenként felcsipegette. Azt vizsgálta, hogy négyzetméterenként, hány szem mag pergett ki, lett a föld martaléka. Legyűrhetetlen harag kerített hatalmába, öntötte el a fejemet, mindenemet. Fel akart állni, nem tehettem, mert én olyat rúgtam az ülepébe, hogy hason csúszva végigsúrolta a földet. Amit azonnal megbántam. Nem a bűntetéstől való félelmem, a humánus, a felebaráti szeretet, igen... igen, ha komikusan hangzik is, így történt, került felül előbbi gyűlöletemen. Melléje léptem, vékony s kis emberke volt, s felsegítettem a földről, még a port is levertem a nadrágjáról.

- Klein úr - fakadtam ki eközben. - Miért teszik ezt velem? Maga, a régi-régi iparos társam! Lőjenek fejbe, akasszanak fel, de ne reszkírozsanak tovább! Mindennek van határa...

- Nem én - rángatta a vállát -, a törvény! Viszont, amiért megrúgott...

- Tudom - rebegtem lesújtón, de csipetnyit sem félve -, feljelent, és évekre bezárnak miatta. Ki műveli meg a földemet, s a gyerekeim? Mégis, milyen emberek maguk?

- Elég volt! - vágott a szavamba. Nagyon jól láttam a szemében vinnyogó gyűlöletét, ezért kissé meglepett a folytatás: - Nem jelentem fel, holott igaza van, évekre elítélnék, s meg is érdemelné. - Se

szó, se beszéd több, nem köszönt el, állandóan a sajtó fenekét vakargatva, eloldalgott a helyszínről.

- Én - emeli fel a hangszínét -, ha eddig nem, ezután féltem... Ja! - üt a homlokára megint. - Természetesen, amint vártam is, nem tartotta be a szavát. Még aznap feljelentett, amiért még hálás is voltam neki, mert nem a valagonbillentésért, hanem a megengedettnél túli szemkipergésért, a közellátás nagyfokú veszélyeztetéséért, szabotálásáért köpött be.

Az ügyész, aki elé megbilincselve odaállított a rendőr, így fogadott:

- Már megint maga az? Nagyon, de nagyon unom...

- Végre valami, amiben egyetértünk - kontráztam rá elkeseredetten, némi dühvel.

- Mondja - bőkött rám a mutatójával -, meddig jár maga még ide?

- Úgy beszél, mintha önszántamból jöttem volna - morogtam. - Az önök rendőrei kísérték be.

Felállt az asztala mellől. Sosem fordult elő. Egészen közel jött hozzám.

- Még mindig nem érti - súgta, ami szintén meglepett -, mire megy ki a játék?

- Ez magának játék? - rőfögtem szemrehányón lesve rá. - Emberi mivoltomban megalázni, lehetetlenné, tönkretenni egy alapjában becsületes gazdálkodó, kisiparost, akit nemcsak a községében, környékszert tiszteltek, nem a vagyonomért, emberségemért süvegeltek meg.

- Adja le a földjét az államnak! - vágta maroknyi porként a pofámba, amelytől csak pislogtam, hunyorogtam.

- Akkor békén hagynak - ironizáltam, cseppet sem átgondolva, mérlegelve, főleg egyetértve vele.

- Azonnal felvetetem a balassagyarmati vágóhídra, szakmájának megfelelő, jól fizetett munkakörbe.

- Nem tudok válaszolni - dadogtam, mert teljesen hihetetlennek, álomszerűnek tűnt azokban a pillanatokban, hogy ahol ezelőtt ember-számba sem vettek, hirtelen, ha nem is babramenő de, hogy s mint a bajból kimenekítőnek tetsző ajánlatot tettek. Nem üldöznek tovább, viszont a földek..., a földek! Válaszolnom kellett: a több generáción át és a saját munkám, rátermettségem eredményeként létrehozott va-

gyonom hirtelen elprédálásáról... Amely, ez kissé megkönnyítette a helyzetemet, ha nem is éreztem, akkor s ott igazán, tovább osztódott volna. Apámnak még 200 hold földje volt. Négy gyerek között darabolódott szét. Igaz, én még tizenkét holdat szereztem hozzá. A jelenlegi vagyont is öröklök utánam. A gyerekeim biztosan nem lesznek kulákok, nem jut nekik egyenként 25-25 hold föld! Mindezeket az ügyésznek is elmondtam, aki barátságosan, nem lepett meg, hiszen oly sok minden rám szakadt hirtelenjében, a vállamra vert.

- Hallgasson rám! Ajánlja fel a földjét az államnak! - Látva lebénu-lásomat nem sürgetett tovább. - Menjen haza! Beszélje meg a feleségével, és többé ne találkozzunk itt, mert...

- Pisztolyt rejtett a szekrényembe - torkoltam le bátran, ezt sem tettem volna meg ezelőtt -, és felakasztat, mint az érsekvadkerti kulák ismerősömet.

- Megtehetném, ám ez nem az én stílusom. Egyébként ezért a gyanúsításért azonnal börtönbe csukathatnám. Most, tekintet nélkül a vádra: a nagyfokú szemkipergésre, kivételesen elengedem.

- Hazatérve - ejti le a hangját, néhány létrafokkal -, az egész éjjelt végigbeszélgettük, vitatkoztuk, sírtunk a feleségemmel..., végül, kizárólag a gyerekeink miatt mert, ha mi szenvedünk is, az ő jövőjüket nem engedhetjük teljesen tönkretenni. A legöregebb fiamat kizárták a esztergomi papneveldeből. Miért? Mivel, papnövendékként, a felettese írására, széthordta a megjelölt parókiák részére Mindszenty bíboros úr körleveleit, amelyeket vasárnaponként felolvastak a templomokban. Elkapták, és kik csapták ki? Azok, akik a körlevelek szét-hordására utasították, a későbbi békepapok. Jelenleg, mivel még adminisztrátornak sem vették fel valamelyik irodába, segédmunkás Ballasagyarmaton, a városi kertészetben. Jelentkezett a kertészettudományi főiskola levelező tagozatára. Származása miatt, szóba sem álltak vele, és ugye klerikális. Az utána következőt a kántor és tanítóképző intézetből rakták ki. Ráfogták, hogy belekeveredett, valamelyik államellenes összesküvésbe, amiből ugye, egyetlen szó sem volt igaz. Szintén segédmunkás Pesten, a cukrászati Alapellátó Vállalat valamelyik raktárában. Ő is tovább tanulna, ha nem lennének kulákok, ugyanis a felfüggesztett börtönbüntetésének ideje lejárt, sőt rehabili-

tálták. A középsőt az orvostudományi egyetemről zárták ki, mivel letagadta, megmásította önéletrajzában a származását. Lednek Jani, az akkori párttitkár jelentette fel. Szintén Pesten dolgozik a TÜKER-nél, trógerként. Ő is továbbtanulna, ha... A negyedik, egyik ipari tanintézetben, Székesfehérváron húzza meg magát. Jelentkezett egyetemre, ám nem vették fel. A legkisebb, egyedüli lány, a nyolc általános elvégzése után az igazgatója - erősen szótagolva mondta ki - a sógorom, származása miatt nem javasolta, szerinte nem javasolhatta gimnáziumba. Velünk él. Hátha felvennék ezen az őszön?

Rövidke hallgatás után, mind a két kezével az asztalra tenyerel. Fejét lehorgasztja.

- Másnap, álmosan, a kisírt szemű feleségemmel, letaglózottan, mintha temetésre mennénk, átballagtunk a tanácsházára, mert majdnem szemben volt, van manapság is velünk, és felajánlottuk..., ingyen, mert csak így fogadták el, az összes földünket az államnak.

Rövid melázás után, erőltetetten felnevet. Hol a fejét vakargatja, hol a térdét veregeti.

- Egyik napról a másikra, én a kizsákmányoló, a deklasszált elem, a munkásosztály ellensége..., az élcsapathoz tartoztam. Munkás lettem.

- Magabiztosan felüti a fejét, s ahány mondat, annyi paskolás az asztalra. - Felvonulásokra, ünnepségekre jártam. Persze, nem önszántamból, küldtek, kényszerítették. Hol transzparenst, hol ilyen-olyan zászlót nyomtak a kezembe, amelyeket én s némely társam, valamelyik utunkba eső padnak támasztva, vagy csakúgy lerakva az útszélén felejtettem, felejtettünk.

Agitálni is kivittek egyszer Dejtárra. A vállalatunk teherautójával mentünk. Zászlók, énekek, hangzatos jelmondatok skandálása... Volt ott minden! A termelőszövetkezetbe szerveztünk be tagokat, meg valamelyik, nem emlékszem már pontosan terv-, vagy békekölcsönjegyzéseket, felajánlásokat gyűjtöttünk. Végeredményben teljesen mindegy. Én - jóízűn nevet, még a könnyei is kicsordulnak - a volt kulák, aki a viláért sem léphetett volna be a termelőszövetkezetbe! Nem bohóckodás? Agitátor lettem. A termelőszövetkezet mellett korteskedtem. - Feltartja a mutatóujját. - Azaz, csak kellett volna korteskednem! Előzőleg, mert igaz, ami igaz, mindent elmondtam a

párttitkárunknak, aki ugye az egészet szervezte. Azt hiszi - förmedt rám -, hülye vagyok? Nem tudom, ki volt maga? Hallotta, volt! Jelenleg melós, mint én! Nincs kibúvó! Velünk jön!

Egyik, igen jó módú parasztemberhez küldtek. Egyedül mentem, mivel nekem nem jutott társ. Megjegyzem, mielőtt elindultunk alaposan kioktattak bennünket: Így meg, úgy a szövetkezet, amely a jövő útja. A gyárak és az üzemek kollektivizálva vannak. A munkásosztályé. A földek, szétaprózottsága zavarja, sőt gátolja a termelést, amely a jobb lét függvénye, szükségessé teszi a földek közös gazdaságba egyesítését... A parasztság felszabadítása a reggeltől-estig, tartó robotolástól... Szabadságra mehetnek, üdülési lehetőségük lesz... Meg a többi, meg a többi blabla!

Illedelmesen köszöntem, bemutatkoztam. Elmondtam, hogy hentes vagyok, hol dolgozom jelenleg. Ezelőtt saját üzletem volt, és gazdálkodtam, tehát értek a földekhez. Ha megengedi, hogy leüljek, esetleg megkínál egy pohár borral, mint két magyar gazdálkodó elbeszélgetünk egy bizonyos ideig, ha nem, mondja meg és én tovább állok!

- Jöjjön, jöjjön csak! - szívélyesen belém karolt a gazda, bent egy székbe nyomott. Bort, harapnivalót, süteményt hoztak az asszonyok, nyakra-főre kínálgattak, merthogy ennyire őszinte agitátor még nem járt náluk.

S mi lett a vége? Jól berúgtunk. Ölelkezve, puszkilkozva váltunk el egymástól. Se belépés a termelőszövetkezetbe, se ilyen-olyan kölcsönjegyzés nem történt. Viszont azóta is tartjuk a kapcsolatot. Jó barátok vagyunk.

Ez volt az első és utolsó, mert többé nem küldtek agitálni. Igaz, akorra, Nagy Imre is beleköpött a levesükbe. Végül, ha nappalín nem is, valamennyi gyerekünk diplomát szerzett...

Szélesen tárja szét a két kezét. Arcán letaglózó gúny úszkál.

- Hát ilyen volt kulákszemmél nézve, átélve az a bizonyos, sokak által elátkozott, egyesek szerint dicsőséges Rákosi rendszer! Szörnyű, ugyanakkor komikus. Mindez, nem csupán felfogás kérdése, hátborzongató valóság...

Első napom az iskolában

Nem tehetek róla, nekem a szeptember a legszívszorongatóbb hónapom.

Miért?

Tanár voltam. Hiányoznak a gyerekek? Az első napok felvillanyozódottsága? Az újrakezdés kellemes izgalma? A kis nebulók, igazi, érdeknélküli ragaszkodása? Az új tanulók kezdeti, riadt arckifejezése, amelyeket nekem az idők múlásával sorban ki kellett fényesíttetnem? A sok kis lélek - ahány annyi - burok, amelyeket később sorban fel kellett törögetnem, hogy beleshessek a kicsinyke, a romlatlan lelkek, sokszor nehezen kifürkészhető, ilyen-olyan titkaiba?

Nem! Avagy ezek, de akad más is. Az iskolás éveim kezdete, pontosabban az első három napom, és az azt megelőző események ilyen-olyan sodródása.

* * *

Rendkívül pajkos... Pajkos? Kifejezetten rossz gyerek voltam. Csínytevéseimnek, „vétkeimnek” se szeri, se száma. Az öt testvérem közül, általános hiedelemként, én bizonyultam a legrakoncátlanabbnak. S mint afféle betörés előtti csikó a hámról, hallani sem akartam az iskoláról.

Az éppen akkori barátommal - mert nekem, ahány magyar- s cigánygyerek létezett a mi kis falunkban, annyi pajtásom akadt, - Zara Tibivel - igazi neve: Kelemen Tibor volt, ám mi s másért nevezték így, nem tudom már - elhatároztuk... Elhatároztuk? Szentül megfogadtuk: mi ugyan sohasem járunk iskolába!

Indok? Mert, minek az, és kész! Mindezekből következik, hogy ennek a nem éppen ildomos elgondolás nélküli elhatározásunknak a „kivitelezését”, nem beszéltük meg tüzetesebben. Nem, és kész! A többi? Elbújunk, megszökünk...? Amint a helyzet megkívánja majd!

Lesz, ami lesz!

Anyámnak - félve e megverésemtől, mert nagyon gyakran „eljárt” a keze -, dehogy mondom el a szándékomat, ám ki más, ha ő nem ismert volna? Egy-egy elejtett szó, torz grimasz, szokatlan vállrángatás, elszánt, dacos, durcás tekintet is elég volt, hogy belelásson az iskola ellen háborgó lelkembe, s azzal kapcsolatos gondolataim fortyogó bugyraiba. Nem győzködött, se szép szavak, se háborgás, semmi. Csak alkalomadtán, már amennyi ideje maradt rám, a hentesüzletünk s a négy testvérem miatt, célozgatott rá: Értsek belőle, ha akarok!

Ilyen, meg olyan jó az iskola...! Jó, a fenét! - rángattam magambazárkózzottan a vállamat. Megtanulsz írni s olvasni...! - rakta elém máskor kártyaként a csúszós lapokat -, mert csendőr leszel, igaz? - Tényleg az akartam lenni, mint valamennyi gyerek abban az időben, hacsak nem mozdonyvezető! - Miként írod be a rossz embereket a noteszedbe? Annyit magamtól is megtanulok. Máris sok betűt ismerek, holott nem jártam iskolába - morgolódtam, csontot rágó kutya-ként, mert megszólalni, ellentmondani sosem mertem. Hogy kikapjak? Azt nem! Sok szép mesét olvasgatsz...! Akar a nyavalya olvasni, habár tényleg szerettem a meséket. Hallgatni, s nem olvasni!

Ilyen és más, ma már elfelejtett csendes betörésnek szánt megjegyzések közepette érkezett el szeptember elseje, az iskolakezdés napja.

Nem csűröm-kavarom, mi játszódott le bennem s körülöttem, mennyire botrányosan viselkedtem, hogy se a szép szó, se a meghíúsulásuk után következő ilyen-olyan büntetés: asztallábához térdepeltetés, a nadrágom alapos „kiporolása” -, hacsak a csupasz nadrágomról lett volna szó, ám az rajtam volt -, nem használt. Végül, szegény apám, aki már akkor is beteg volt „csevicéskötelet” erősített a derekamra vagy a kezemre, erre sem emlékszem már. Megjegyzem: ezeknek a köteleknek a segítségével merengették, húzták fel korsó- vagy kannánként a falu egyetlen s nyitott csevicekútjából a savanyúvizet. A cigányok „verték”. Lámpabélszerű, csak sokkal szélesebb volt, s valamennyi háznál létezett. Szégyen ide, szégyen oda, szépen..., dehogy szépen, hosszú ideig faluszerte emlegetett, óriási botrány közepette: ordító, kapálódzó csikóként vezetett, cipelt fel az iskolába.

Dacosan, bőszip kis bikaként, a sok sírástól maszatos s feldúlt, mindenre elszánt képpel, köszönés nélkül betuszolkoltan álltam a kisasszonyka előtt - így neveztük a tanító néninket -, aki mindent elérve, a biztonság kedvéért a leghátsó padba, a „nagyok” közé ültetett.

Zara Tibi - azonnal felfedeztem -, a többi elsős között ült, a legelső padokban. Sunyin lestem rá, mintha nem is venném észre.

Miután, szegény édesapám, önmaga és mindenki előtt szégyenkezve kioldalgott a kisiskolánk egyetlen tanterméből, Rosta Karolina, a kisasszonyka, valamennyi elsősnek, így nekem is, „szoktatóként” egy szelet csokoládét adott, amelyet a „nagyok” epedező, irigykedő pislogásainak közepette azonnal befaltam.

Aztán, uzsgyi: felpattantam, és átugrálva a közöket, a padok tetején futva, az ajtó felé rohantam.

Máig álmodom az eközben átélt élményeimről. A lábam felé kapkodó, sziszegő kígyóként kinyúló karokról: kapd el! - felkiáltásokról. A poklok tűzének, kénkövesen izzó, vörös lángnyelveiből, ki-ki-fortyanó kis ördögök, az ide-odarúgó lábszáramat meg-meg-érintő, elkapni akaró, apró és meg-megperzselő tűzcsóváinak fel-fellobbanásáról.

Hogy valójában, miként történt? Álom volt-e, vagy valóság? Manapság csak a fentebbi, máig vissza-visszatérő álmaim rémképeinek mozaik darabkáiból rakosgathatom össze egységes képpé az akkor történeteket.

Zara Tibi, az üldözősereg közé vegyült. Később szépen kivált a sorban lemaradó, erősen lihegő, engem üldöző fiúk közül, és a nyomomban loholt tovább utánam... Hogy miként került mellém, természetesen csak később, a Templom-dombon álló, karcsú, gótikus templomtornyunk tövében, kimerülten kuporogva tudtam meg tőle.

Cinkosan összenevettünk.

- Te is, én is? Sikerült!

Hosszabb, kissé bizonytalan barangolásunk után, a távoli, az igen magas és káprázatosan szép Kálvária-hegy, impozáns kápolnájától, az erdő jóval távolabb eső részén állapotunk meg, s mivel az idő igencsak eltelt - már esteledett -, a lehullott, száraz falevelekből

„fészket” készítettünk, a közelünkben lévő, legnagyobbak tűnő, vastag fa tövében.

A gyönyörű hegyvonulatok közötti, sosem tapasztalt, romantikusan lenyűgöző alkonyt, a félelmetes éjszaka követte.

Egyetlen mukkot sem szóltunk egymáshoz.

A jól sikerült szökés élménye, a mindegy miként kivívott szabadság gyönyörű, egyben, ha nem is szokatlan, mégis hátborzongató félelmünk a vadontól, amely közepette háborgó lelkiismeretünk marcangolása, összekeveredett a mindent elsöprő elszánásunkkal, és eladdig sohasem ismert, furcsa bizsergéseket pattogatott szét, a csodákra éhező gyermeki lelkünkben.

Iskola? Legyen, ami lesz, soha!

Sosem felejttem el azt az éjjelt. Leírni sem tudom. Minek is, amikor sosem lesz, élhetek át már olyat, amilyen akkor volt, amelyet mi ott ketten, az óriási fa tövében összegyűjtött avarban, egymáshoz bújva „átvészeltünk”.

A mindent bemocskoló s körülölelő éjjel fekete leplére, élénk kék tűzcsóvákat firkáló szentjánosbogarakat, ahány, annyi képzeletbeli boszorkány, félelmetes libegéséhez hasonlítottuk. Az egy-egy őz vagy szarvas, száraz gallyakat ropogtató lépteinek közelünkben megtorpanása, majd riadt tovavágtatása, életünkre törő haramiák rémtetteit juttatta eszünkbe. A rekedt köhintéseknek hangzó vaddisznókon-dák rőfögései, koslatásai, a kanok agyaráinak felborzolódott képzeletünkben félelmetes, felnyársalni akaró, fel-felvillanásai, még szorosabb érzelmi és testi összegangabalyodásra készítettek bennünket. És a mindezeket betetéző, fekete sejtelemmel tele, mindent elnyelő, kézzel is megmarkolható, sohasem tapasztalt, egyre fokozódó sötétség, a hallott vagy csak elképzelt rémmesék szörnyűségei borzadályai, amelyek a fejünkben kavarogtak?

Mindezeket összevetve, borzalmas éjjelünk volt!

Másnap, dehogy élveztük az ébredező, az őszi erdő leírhatatlan vibrálását, itt-ott még daloló madarak fel-felhangzó trillájainak szívettelket gyönyörködtető áriáit, az útra kelésük előtti reggelijüket, s a nappali vackaikat kereső őzek, meg a fényes agancsú, magányos szarvasbikák, a zömök, de büszke vaddisznók méltóságteljes elvonu-

lását, a fák lombjain átszűrődő fáradt napfénycsíkokskák káprázatos színekben pompázó szivárványpamacsait...

Egymásra lestünk, és ha szótlantul is, „mindent megbeszélve” útra keltünk.

Mind a ketten tudtuk, hová. Haza!

A bibliabeli tékozlófiúhoz hasonlóan - csakhogy engem sem a bőséges lakoma, sem az udvart söpörgető szolgák színes hada nem várt -, szájalmas, megtört, bocsánatért esengő ábrázattal álltam anyám elé, aki - várakozásomtól eltérően, legnagyobb öröömre - nem vert meg. Magához szorított, és megbocsátón megsimogatta a kócos fejemet, mire én keservesen elsírtam magamat.

* * *

Attól a naptól kezdve - hihető, nem, miért s hogyan, nem tudom, csak sejtem - én voltam reggelről reggelre az első, aki bedugta kopasz fejét az iskola tömör, repedezett, régimódi, szürke ajtaján.

Szegény, beteges Juli néninek, a takarítónőnknek segítettem a tűzifa felaprításában, az alágýújtósok vékonyra hasogatásában, behordásában és a hatalmas, fekete, kerek, vaskályha körüli „felstócolásban”, akinek, haza-hazalátogatásaim során, sokat elnézem a temetőben, a templom bejáratával majdnem szembeni, szegényes sírkövébe ágyazott, ovális alakú, s már igen elmosódott, de az én emlékezetemben még mindig nagyon élénken élő fényképét.

Zara Tibi sírjára - nem tudva a haláláról - az ugyanabban a temetőben barangolásom során -, teljesen véletlenül bukkantam.

Sajnálom szegényt.

Mindent a maga helyére

- Álljon meg! - szólt rá a portás, feladatának magas létrájáról erélyesen Kovács Pálra, miután az a portásfülke elé ért.

Műszak vége volt. Többen is elmentek Kovács Pál mellett, aki mutatósan körbeforgatta a fejét, hogy neki szólt-e, netán másnak, holott jól hallotta, meg tudta is: ilyen nevezetű melós nincs több az egész Salgótarjáni Öblösüveggyárban, csak ő. De hát...?

Nem tétozhatott sokáig, mert a portás kilépett a fülkéjéből. Mellette sietett, és nyársra szúrva szigorú, sűrű, hosszúra nőtt szemöldökével övezett tekintetével, ellentmondást nem tűrően a vállára rakta a kezét.

- Maga, maga, szakikám! Jöjjön be szépen a portásfülkébe!

- Azonnal - szívélyeskedett, holott a pokolba kívánta, s hej de szeretett volna elmenekülni, netán a föld alá süllyedni szégyenében. Leginkább a körülötte állók miatt. Mert akit kiszúrnak, mi másért, ha nem lopással gyanúsítják. - Csak-csak - hebegte, zavartan ide-oda kapkodón - ledobom a táskámat...!

- Nem, nem! Hozza be azt is! - förmedt rá a felettes emberek magaslátáról letekintően.

Elindultak.

- Nyissa ki a táskáját - hangzott már bent a portásfülkében a nem kíváncsi, a hallani sem jó felszólítás.

- Minek nyissam ki? - huzakodott, óckódott ott ugyanúgy, mint kint előbb, kibúvót keresve lehetetlen helyzetéből, Kovács Pál.

Még az előbbinél is jobban szégyellte most magát, ugyanis az egész falnyi üveglakon át, többen is belestek.

A portás hivatali fölényét kinyilvánítón, mert ha már ilyen lehetőséget adott neki az Úristentől vezéreltetve a gyár vezetősége, hej de jól s mennyire büszkén, fölényeskedően ki tudta nyilvánítani.

- Nyissa, vagy rendőrt hívjak?

Kovács Pál, még jobban elfehéredett. Kezei remegtek. Hol izzadt, hol a hideg rázta, mialatt nehézkesen: hol ezt, hol azt babrálgatva, holott az igen kopott, a régimódi aktatáskán csak egyetlen zár volt,

más minden leszakadozott. Egyszerűen ki kellett volna kattintania, és kész!

A táskában, a gyárból kilopott, tömör üvegből készült, kisalakú Rákosi Mátyás mellszobra lapult.

* * *

A háromtagú fegyelmi bizottság: a párttitkár, a szakszervezeti titkár és az üzemvezető, aki egyben a gyár főmérnöke is volt, másnap ült össze.

- Miért akarta ellopni ezt a szobrot, amelyet ha nem áll a helyzet magaslatán, nem leplezi le az éber portásunk, valóban el is orozza? - mutatott a főmérnök az asztalon lévő, kis Rákosi szoborra.

Kovács Pál, akit az öntödéből hívtak fel az irodába, számított rá, hogy a fegyelmi bizottság elé állítják, netán azonnali hatállyal elbocsátják, mind a két kezét tördelve, erősen elgondolkodón -, noha ott-hon alaposan átrágtá, hogy miként fog védekezni -, minden ízében reszketően, szavait széthúzva, kissé hebegően válaszolt:

- Sztahanovista vagyok. Otthon se Sztálin, se Lenin, se Rákosi, nemhogy szobor, még kép sincs. A kredencembe szántam. Hadd lássa a gyerek, az asszony, meg mindenki, aki ellátogat hozzánk! Tudom, nem szép dolog a lopás, de ha egyszer annyira megtetszett az a szobor! Meg ugye a párt, noha még nem vagyok párttag...

Elhallgatott. Bárgyú bűnbánattal leste a földet, zavartan rugdalta a szőnyeget.

A három férfi, mint a fegyelmi bizottság tagjai, jelentősegteljesen összenéztek.

- Menjen ki! - szólt rá ezután a párttitkár. - Tárgyalunk, utána behívjuk, és közöljük a döntésünket.

A fegyelmi bizottság, tekintettel arra, hogy Kovács Pál sztahanovista, munkateljesítménye kiváló, eddigi példamutató, öntudatos magatartására -, meg mi másért tette, amit tett, minthogy igen tiszteli, sőt szereti Rákosi Mátyás elvtársat - megszüntette a fegyelmi eljárást. A szobrot - azzal a figyelmeztetéssel, hogy máskor ne lopjon,

szóljon az üzemvezetőjének, aki kellő megfontolás után teljesíti, ha teljesíthető a kérése - neki ajándékozta.

A műszak végeztével Kovács Pál tüntetőn magasba emelve az aktatáskáját, masírozott ki a portás előtt, aki mérgesen morogva hátat fordított neki.

Másnap a gyár igazgatójának utasítására, a műszaki vezető az üzem valamennyi sztahanovistájának és kiváló munkásának, egy-egy, tömör üveg, Rákosi mellszobrot ajándékozott.

* * *

A harmadik napon, Kovács Pál kajánul, a kapuban ácsorgó portás felé nyújtotta az aktatáskáját.

- Szobor van benne. Ha nem hiszi, nézze meg!

Ő csak azért is, durcásan kikapta kezéből a kitömött s igen nehéz táskát, és a köréjük gyűlt, kíváncsiskodók, sunyin röhcskélők szemelátára -, akikről maga, Kovács Pál gondoskodott, hogy ott legyenek, s mindent lássanak - kinyitotta. Egyébként senki sem szerette a portást: durvának, fölényeskedőnek, kivagyí, pizslicsári dolgokba beavatkozó, tudálékos, sőt besúgónak tartották a gyár alkalmazottai.

Olajos rongyokba burkolt, vastag, öntött üvegdara-bog voltak benne, meg egy cédula.

Hülye vagyok! - ez volt ráírva ákombákom nagy betűkkel.

Óriási röhej tört ki, amely közepette a portás: megbánja ezt még maga - fenyegetődzése közben, leforrázottan a fülkéjébe vonult.

Még aznap panaszt tett a főnökségnél, hivatalos személy -, mert mi más lenne ő, ha nem az - munkavégzése közbeni akadályozása, megsértése, kigúnyolása miatt, ahol azt a választ kapta: Ne molesztálja állandóan az üzem öntudatos, sztahanovista dolgozóit! Legyen kissé rugalmasabb! Nevessen velük a viccelődéseiken, akkor békén hagyják!

* * *

Kovács Pál, az ezt követő napokban kifelé menet a gyárból, magasra tartotta az aktatáskáját, s felkiáltott:

- Kakukk! Szobor van benne!
- Menjen a..., tudja hová! - vágta rá zordon a portás, s tüntetőn elfordult.

* * *

Kovács Pál, összesen húsz-harminc kisméretű, öntött üveg - köztük hány Lenin, Sztálin, Rákosi szobrocskát, nem tudni - lopott ki a gyárból, adta el a közeli városok ószereseinek. Szép summa pénzt kapott értük.

Csak egyetlenegy: az elsőként ellopott, az elkobzott, ám visszakapott Rákosi mellszobrot tartotta meg, amely 1956-ig, hol itt, hol ott hánykódott a háznál. Telenként diót törtek vele, nyaranként a gyereke a pajtásaival játékszerként használta: Ki tudja messzebbre dobni a homokba? Spárgát kötöttek a nyakára, s az általuk faricskált bábok ütőjeként az egyik fára akasztották: s ki tud több bábót ledönteni vele, felkiáltással meglóbálták...

* * *

Az 1956-os forradalom első napján a gyereke, a pajtásai, az anyja, s Kovács Pál, mint az apja odacsódlítása után, ünnepélyes mozdulattal: mindent a maga helyére felkiáltással, a már csak locsolásra használt kútjukba dobta.

A fecskemama átka

Népi bölcsesség: Aki szereti a fecskéket, annak házába nem üt bele a mennykő, aki viszont leveri a fészket, megbűnhődik.

* * *

A hatéves Zsuzsika - naponként találkozunk -, illedelmesen köszön, majd teljesen váratlanul az egyik házra mutat kicsinyke kezével.

- Ezek jó emberek...

- Honnét tudod, ki a jó, ki a rossz ember? - bámulok rá nyílt ciniz-mussal.

- Nézd a fecskefészket! - folytatja tüstént előbbi felindulásából adódó suhinggal. - Nem szurkálták le.

- Máshol is vannak fecskefészkek - rángatom a vállamat bizonytalanul, ugyanis egyáltalán nem értem, hogy mire célzott előbb. Mert jó, sok fecskefészek van az utcánkban. Itt-ott, tényleg leszurkálják azokat. Manapság - sajnos - mindennapos látvány az ilyen.

- ...mert - folytatja, mintha egyáltalán nem hallaná, második osztályosoktól teljesen szokatlan bölcsességgel, és saját egyéniségéből kicsurgón gyermekien tisztán - vannak jó és rossz emberek. A rosszak leszurkálják hosszú botjaikkal a fecskefészkeket, vagy - egy irányba mutat - nejloncşikokat szögeznek, aggatnak az ereszeik alá. A szél lebegteti, zörgeti. A fecskék félnek, és sipirc, eliszkolnak. Hol építenek fészket szegények?

- Összepiszkolják a falakat - vetem közbe az ördög ügyvédjeként.

- Össze... össze - zsémbelődik öregesen. - Hol fészkeljenek, amikor ők csak az ereszei alá építhetnek, kicsi csőreikkel házat? És... és - a szavakat keresi. Nem találja, amiért kissé összezavarodottan, hebegve folytatja: - A tanító nénink, Éva néni is megmondta: gonosz-ság! Az ő ereszüik alá ne, piszkítsák össze mások házában a falait! Igaz?

Furcsán les rám. Szemében zsenge egyéniségének zord felháborodása váratlanul lobot vet. Belém kap, amitől összeborzadok.

- A szomszéd néni... - megnevezi ki, jól ismerem -, tegnap hosszú botot hozott ki az udvarukból, és zutty a fészekbe! Három kicsi, „nyuszká” fecskefióka pottyant le a földre a fészekkel együtt. Ő - előbbi gyermekien őszinte felháborodása, gyászos fordulatot vesz az átélt, zsenge lelkecskéjét vérig felkorbácsoló hatások súlya alatt, majdnem elsírja magát -, összetaposta. Az anyukájuk a néni körül csapkodott a szárnyával, sírt és átkozódott.

Megáll s korát meghazudtolón, rám bök a mutatóujjával.

- Tudod mi a legszörnyűbb? A néni kisbabát vár, és ha megfogja a fecskemama átka?

- Ne... ne! - intem le. Tenyeremet a szája elé tartom. Ő elfut, én elgondolkozva folytatom az utamat, s morfondírozok: Hogy vannak jó és rossz emberek, tény, de nem csupán értékítélet kérdése-e, ki milyen? És megfoghat-e valakit, egy fiókáit elpusztított, kicsinyke fecskemama elkeseredett csivitelése? Meg, amilyen arányban fogyanak, pusztulnak a fecskék, olyan arányban szaporodnak a szúnyogok, a legyek. Mind több és több emberekre is veszélyes mérget kell ki-permetezni elpusztításukra a helikopterekről.

* * *

Néhány hónap elteltével, babakocsit toló, fiatalasszonykát pillantok meg a velem szembeni járdán.

- Jaj, de aranyos ez a cukibaba! - hallom az egyik kapuban ácsorgó asszony előlegezett nyájaskodását, hiszen még nem is látta a kisbabát. - De... - üti meg a fületem azon melegében a következő, megdöbbenésétől letompítottan: merje-e megkérdezni, vagy hallgasson, az alig sóhajnyi sopánkodása: -, mi... mi történt a kicsinyke szemével?

- Koraszülött. Sokáig feküdt inkubátorban. Majdnem megvakult, szegénykém.

- Meggyógyul? Drága..., drága, kicsikém! - riadozik, sopánkodik, kissé mesterségesen feltupírozottan az előbbi asszony.

- Nagyon biztat az orvosunk - majd föléje hajol, s meglehetőn keserű sóhajok közepette, lappangó mélabússágát levezetően, igazi anyai ellágyulással, igazít valamit a baba ruhácskáján.

Szemében környezetére kisugárzó fények csapnak át az állandóan fölötte keringő, fekete szárnyak tollrésein.

Megdöbbenten lesek, hol a fiatal anyukára, hol a házukra, amelynek kiskapuján, szemem láttára tolt ki a babakocsit, benne a megsérült picinyét, és a levert fecskefészek gyászos nyomaira, meg a szélben lengedező, nemrégiben odaszegelt nejloncsíkokra.

Ő volt az, aki az elmúlt hónapokban - kis Zsuzsika szerint - leszúrta a fecskefészket, s összetaposta a fiókákat.

Miért történt, ami megtörtént...? Talán, mert aki számon tartja a veretek számát, az a fecskéről s a fiókait kegyetlenül összetaposókról megfeledkezhet-e?

Nem tudom.

Domonkos fellebbez

- Már megint loptál, Domonkos?
 - De a biciklit visszavitettem.
 - Jó... jó, de megszegted a tízparancsolatot. Újabb bűnt követtél el.
 - Tehettem mást, amikor valósággal kínálta magát? Szinte rám kiabált: pattanj rám, Domonkos! Fáradt voltam, oszt szót fogadtam neki. Ha bűnt követtem is el, jóvátettem. Visszavitettem.
 - Bocsánatot kértél-e? Nem. Nekitámasztottad a falnak és otthagytad.

- Senki sem volt ott. A senkitől meg, hogyan kértem volna bocsánatot?

- Ne beszélj mellé!

- Isten bizony... - a szájára ütött. - Folyjon ki mind a két szemem - helyesbített együgyűn -, ha láttam ott valakit. Visszatámasztottam, oszt rászóltam: maradj magadnak, megest hazakutyagoltam. Bőrig megizzadtam. Kutyául megszenvedtem miatta.

Domonkos sánta volt, s ha nem is púpos, hajlott hátú. Meg szellemileg, finoman mondvá: „elmaradott”.

- Most nem a kerékpárról, a létráról van szó, Domonkos fiam!

- Szegény ember vagyok, ő meg gazdag -, mármint akitől ellopta. - Mit számít neki az a nyamvadt létra!

Domonkos suszter mester, egészen pontosan: amolyan, régimódi, szegény, ám félkegyelmű léteére is „aranykezü” varga volt. Néhanéha talpalt: féltalpat, mikor szegecselt fel egésztalpat, amint dukált: faszegekkel, talán már nem is emlékezett rá. Foltozott, flekkelt, cipő-sarkakat, szandálpántokat, táska fogókat s mimásokat javíttatott. Olykor-olykor megfejtelt egy-egy cipőt. Azt is régen, talán még segédkorában a mesterénél. Ha nem akadt munkája, papucsokat készített, és eladta a piacokon.

- A régi létrám - védekezett tovább önkéntelenül - elkorhadt. Néhány foka hiányzott is már. Nagyon hideg tél volt, oszt eltüzelttem. Újra meg nem telt. Biztosan megbocsássa a Jóisten.

- Ha feloldozlak. Én viszont nem oldozlak fel addig -, merthogy Domonkos gyónt -, amíg vissza nem viszed a létrát oda, ahonnét elloptad.

- Ez - vakargatta meg eddig összekulcsolt balkezeivel a fejét - két okból is bajos lenne. Iparos létemre az egész falu a szájára venne. A sok vénasszony, mind rám szállna. Gágognának. Kiátkoznának a faluból. S miként jutnék fel a padlásomra?

Mert Domonkos teljesen egyedül élt. Se kutyája, se macskája. Háza - egy sem akadt már olyan a településen - nádfedeles. Kertje sehol.

- Domonkos, Domonkos! - neheztelt tovább a plébános.

- Jól van, no! Megértettem, ám nem nyugszom bele. Magához a Jóistenhez fellebbezek. Mert mindenkinek, még a plébános úrnak is van gazdája.

Ezeket az utóbbi szavakat nem mondta ki. Magában morzsolgatta szét ajkainak szűkre nyitott résén, miután csak úgy, tessék-lássék, keresztvetés és dicsértessék nélkül kilépett a gyóntatószékből.

Így is történt.

Ennek előtte azonban, csupán spekulatív módon gondolkozva, egyben félve a Jóistentől, mert Ő mégis csak nagyember, vélte, legnagyobb úr a világon, miként, hogyan járulhatna elébe csak úgy: egy sánta, majdnem púpos, szegény suszter? Mással kísérletezik.

Előbb elmegy az evangélikusokhoz: Isten itt s ott ugyanaz, és áttér. Állítólag ott nem kell gyónni. A pap felszólítja a híveket, hogy bánják meg a bűneiket. Megveregetik-e a mellüket, nem tudja: Szánombánom, és kész! Jöhet az Úrvacsora. És a létra marad.

Rosszul számított. A tiszteletes úr, előbb kinevette, majd hosszadalmas magyarázatba kezdett, amelyet a tisztesség látszatáért, meg elvégre iparos ember ő, úgy tett, mintha értené, holott dehogy értette, gyakran bückölve lesett a papra, aki végül azzal bocsátotta el: rágja át, szálljon magába, imádkozzék, és ha végleges döntésre jutott, keresse fel újra!

Nem keresi fel - határozta el. - Áttér zsidónak.

Másnap bekutyagolt a közeli városba, ahol az öreg, szakállas, s igen bölcsnek tartott rabbi örömmel fogadta.

Miután a maga módján elmondott, ha nem is mindent, ezt-azt jól kitekerve, a bölcs rabbi rámosolygott, s megsimogatta a szakállát.

- Amint hallgattalak - repdestek, felvert madárként a szavai - nem voltál jó katolikusként, bizonyosan érzem: nem lennél te jó zsidónak sem. Menj tovább Isten hírével!

Se az, se ez nem sikerült - morgolódott hazafelé sántikálva. Míg-nem a homlokára csapott. - S a templom? Magához a Jóistenhez fellebbez, aki mindenkinek: a plébános úrnak, a tiszteletes úrnak, a rabbinak is ura.

* * *

Illedelmesen, az egyetlen öltönyébe bújva lépett be az üres templomba, ahová ha máskor nem is, vasárnaponként, jó iparos, mesteremberhez illően eljárt, mert élt, volt a helyzete amilyen, a rang..., a rang neki is dukált, noha a miséket rendszerint végigaludta.

Az első padsorig sétált, térdet hajtott, s nekitámaszkodva pad szélenek, egyik képtől, szobortól a másikig, jobbra-balra lesett.

- Jó... jó, de melyik a gazda? - motyogta. - Nem őket, magát a Jóistent kereste. Ő, pedig sehol.

Beült a padba, amelyiknek az előbb nekidőlt.

- Aha! - akadt bele a szeme az oltár közepén a szentségtartó szekrénybe, ám azon nyomban megcsavarta a fejét. - Az oltárhoz csak maga a plébános úr léphet fel, nyúlhat bele abba a micsodába, ő nem!

Fellesett a mennyezetre.

- Ő lesz az! - mutatott az egyik freskóra. - Az a szakállas, a tizenkét apostol között. Mígnem megint megtorpant. - Nem a! - jutott eszébe. - Ő Jézus úr, az egyszülött fia a tizenkét tanítványával. - Mert megszámolta. - Igaz, egyszülött fiú - morfondírozott tovább, fejével, kezével segítve. - Ő is átadhatná a fellebbezését, de ki tudja él-e, ha egyszer keresztre feszítették, ámbár az is igaz, feltámadt, de ha egyszer ő magával az Istennel akar beszédbe elegyedni, s fellebbezni hozzá!

Tovább csóváltatta a fejét, lesett fel a mennyezetre.

Addig-addig bámult, egyik freskóról a másikra, válogatta szét a képeket, amíg elszunnyadt.

Arra riadt fel, hogy valaki rászólt:

- Domonkos, Domonkos, már megint loptál?
- A plébános úr! - Szemét mind a két kezével dörzsölgetve felugrott. Ám, legnagyobb ámulatára senkit sem látott maga előtt s mellett.

Riadtan lesett erre-arra, körbe.

- Csak nem maga az Úristen szólt hozzám - riadozott.
- Mindent tudok - hallatszott mennydörgésszerűn. Cikázó villámlásokat látott képzeletében maga körül fel-felvillanni. - Ne bohóckodj itt! Menj ki!

- Isten, maga az Úristen az - reszketett minden ízében, majd, amint bice-bóca lába engedte, eszeveszetten rohant ki a templomból.

S mit látott!

Egy ismeretlen, mert nem idevalósi ember - mindenkit ismert a faluban, és sötét sem volt még - létrát cipelt a vállán. Alakja ködszerűn, hol felrémlett, hol beleveszett az idegent körülvevő báránnyelűkbe, mígnem óriási buborékká vált minden, és szétpattant.

Lába a földbe gyökerezett. Erősen lihegve vakargatta meg a feje búbját.

- Csak vissza kell vinnem azt a nyamvadtt létrát!

Embere válogatja

- Ki lenne más - állapítja meg a 86 éves Pápos Mari -, hanem Kukucs Marka, aki tök részegen dőlöngve, hol a kerítésekbe fogódzkodva, hol szétvetett szárnyú kacsaként, meg-megrogyadozva botladozik előttünk a járdán.

Utolérjük. Mari cigányul szól hozzá, ő nyálasan gurgulázón válaszol, majd rám emeli megüvegesedett, vizesen fénylő szemét. Erősen kreol arcán széles vigyor kanyargózik.

- Cigány vagyok - két kezét suta mozdulatokkal, mentegetődzőn széttárja, majd, hogy el ne essen a mellette lévő kerítésbe kapaszkodik.

- Szégyellhetnéd magad - veti a szemére Mari.

Kukucs Marka bambán les rá, miközben megismétli előbbi nekem címezett mondatát:

- Cigány vagyok, mit szégyellenék! - s szája szélét nyalogatva kapaszkodik tovább a kerítésbe.

További szóváltás nélkül kitérünk az útból.

- Amint megkapja elhunyt férje után járó nyugdíját, az utolsó fillérig elissza - veti utána Mari, s ezt is hozzáteszi: - Majd adna neki, ha élne, mert gyakran elnápángolta! - Kissé visszafogja a lépteit, és úgy folytatja: - Így lejáratni az amúgy is lenézett, egy kaptafára húzott cigányokat. Mert nem azt mondják: Ő, hanem mind! Ki nem állhatom a részegeket, kivált nőkben undorítóak - tekeri szavainak zötyögős motolláját magasabban lévő kottafejre. - Szegény öregem - az elhunyt férjét nevezi így - híres zenekarokban játszott. Pikulázott. Éjjelenként vetődött haza. Egyszer sem részegen.

- Ha jól tudom - szólok közbe - manapság nincs a környékünkön cigányzenekar, noha néhány régi s öreg cimbalmos, bőgős még akad.

- Sehol. Azok az öregek is mind lerobbant, beteges emberek. - Elkapja a zakómat, s figyelemfelkeltően megrázza. - Hallgassa csak! Rádió meg magnó bömböl mindenhol. Ki fütyül, ki danászik, teszem azt munkaközben magyar nótákat! Nézze, azt az állványt - bök a sok

cigarettától megsárgult, csontos ujjával a túlsó oldalon folyó építkezésre. - Mi lóg alá az állványról? Rádió.

- Ha már az uráról beszélt, megéltek abból, amit a zenével keresett? - Állok meg, fordulok érdeklődéssel feléje.

- Hacsak ketten lettünk volna, de hét gyereket kellett felnevelnünk. Segítség, segély...! Na, idefigyeljen. Nem hazudok, az igazat mondom. - Régen ismerem, ez a szavajárása. - Ma azért szülnek sok gyereket a cigányok, vetik a fiatalok szemére, hogy minél több segílyt, családit - így mondta - kapjanak. Nekünk egy fillért sem fizettek a gyerekeink után. Mégis... Érti, igaz? Jó, nekem is dolgoznom kellett, mert munka az volt. Hét gyerek mellett dolgoztam. Hogy s mint? Megoldottuk. Nem ám finom szendvicseket, pizzákat, meg szalámit, húsokat..., zsíros kenyeret, tejet, krumplit, káposztát, babot meg sok, ilyen-olyan tésztákat, nokedliket ettünk. Ebéd, egyfogás, hús nagyon ritkán került az asztalunkra.

Nagyot legyint.

- Elmúlt. Valamennyi gyerekünket becsületesen felneveltük. Negyven unokám van...

- Hol dolgozott? - szakítom félbe, mert nagyon kíváncsi vagyok rá.

- Salgótarjánban, a Tűzhelygyárban.

Váratlanul felnevet. Foghíjas szájából nyál fröcsög. Megtörli.

- Meg kellene csináltatnom a fogaimat - jegyzi meg, miközben elrakja a papír zsebkendőjét. - De kinek telne rá? Nekem nem.

Tovább mosolyog. Mindenegybes mozdulatán látom, kikívánczik belőle valami.

- Egyszer - ad hangot eme kíváncsalmának. - Egy idegen ember, legalábbis én sosem láttam, lépett mellém a csarnokban. Mondom neki: mit akar maga itt, ilyen úri ruhában? Segíteni, merthogy kommunista műszak van. Mi volt az, maga meglehet, ám a fiatalok nem tudják: Egyszer-egyszer az irodistáknak is fizikai munkát kellett végezniük szombatontként, mert akkor is dolgoztunk. Rendben van, de ebben a ruhában?

Elkaptam a kezét, és magam után húztam.

Az öltözőnkbe vezettem, ahol egy kimustrált kötényt nyomtam a kezébe.

- Kösse maga elé, ha nem tudja, segíték, mert teljesen összekeni a ruháját! Láthatja: minden csupa festék, rozsdá, por. Söprővel, semmivel sem vakargatja le magáról estére a felesége. Visszazavarja a gyárba...

Na jó, segített, de hogy? Nem bírtam nézni. Kikaptam a kezéből a frissen lefűjt lemezt: Ne úgy tegye le, mert a festék, minden meghibásodik. Foltok keletkeznek, s visszadobja a MEO. Sosem gyártottam eddig selejtet. Magának sem engedhetem meg, hogy lejárasson a főnökeim előtt. Meg levonják a pénzemből, holott engem hét éhes száj vár otthon.

Szépen elmagyaráztam, megmutogattam, hogyan s miként.

Mintha ma történné, szépen eljátszotta, nekem is megmutogatta hogyan...

Újra felnevet, de most okulva az előbbiekből a szája elé rakja a jobb tenyerét.

Másnap szólnak: Menjek az igazgatónkhoz!

Engem az igazgatónk hívat? Azt hittem mókáznak velem. Csak úgy festékesen, piszkosan? Na, ne mán!

Nem, nem, menjek, mert vár! - sürgettek.

Felmentem, s ki állt előttem? Majd hanyatt estem: a tegnapi segítségem. Maga a gyár igazgatója.

Megölelgetett, dicsért a sok ember, kisasszony előtt, mert majdnem tele volt a hatalmas irodája. És egy vastag borítékot nyomott a markomba.

Több ezer forint volt benne. Igen nagy pénz akkoriban.

Én, a cigányasszony átöleltem s nagy taps: éljen... éljen felkiáltások közepette, hálásan megcsókoltam.

- No - nevet fel harmadszorra - másnap a gyerekeim nem zsíros kenyeret reggeliztek. Ebédre húst, sok húst kaptak...

Rozi bácsi

Rózemberg Lipótot, a kisváros igen ismert s köztiszteletben álló szatócsbolt tulajdonosát, akit városszerte mindenki ismert - egyszerűen Rozi bácsinak becézték, amiért ő egyáltalán nem haragudott - és feleségét, meg a két gyerekét, először a város egyik kieső részén kijelölt - valamikor fadepó volt, s szintén zsidó emberé - gettóba kényszerítették. Fekhely, tisztálkodási lehetőség semmi. WC egy, az is az udvaron. Néhány asztal, lóca, néhány ölnyi szalma a kövön, és kész! Egy hétnyi, förtelmes nyomorúság után, Németországba hurcolták őket.

Az egyébként is betegeskedő felesége, már a marhavagonban - állatmód összezsúfolva, éheztetve, szomjaztatva, saját mocskukban fetrengve - meghalt. Valamelyik állomáson, Rozi bácsi és a két fia szemeláttára, siratásuk, jajgatásuk, a hajuk, a ruhájuk megszaggatásának közepette, kiemelték. Ők, utána ugráltak, mert bárhogyan történt s van is, csak részt akartak venni a temetésén.. Visszazavarták őket a „helyükre”.

Ki tudja hol s miként, elföldelték.

A két fiát, a marhavagonból történő, zűrzavaros „kilakoltatásuk és osztályozásakor”, tiltakozásuk ellenére, elszakítva az apjuktól, másik csoportba sorolták.

Sosem tudja már meg: az állandó koplalástól, a nehéz munkától, a verésektől-e, vagy természetes halállal haltak meg? Meglehet, a sok ezer társaikhoz hasonlóan, egyszerű kísérleti alanyként „felhasználva” meggyilkolták őket.

Egyedül, csontig-bőrig lefogyva, testileg-lelkileg összetörten, megrogyantan érkezett haza a régi házába.

Miután végigjárta a teljesen üres, a kifosztott helységeket, mert kik-mik, mindenüket széthurcolták, ellopták. Szeretteit, a tragikus múltját s a sanyarú jövőjét siratón: a kilakoltatásuk, az emberi méltóságuk megalázásait, a szerettei, mindegy milyen formában történt meggyilkolása után, lesz, ami lesz, semmiként sem folytatása az ezelőtti itteni éveinek. Senki sem húzigálhatja ki azokat a tüskéket,

mérges nyilakat, amelyeket, de hányat beleszurkáltak, gyógyíthatja be az örökké sajgó sebeit.

Imádkozni akart az Örökkévalóhoz. Hálát mondani, a poklobbeli sikeres kiszabadulásáért, hazaérkezéseért. Ám a feltörő zokogásán kívül egyetlen hang sem buggyant az ajkára.

Az élet tovább rohan, a maga kifürkészhetetlen útján, s neki, mivel sikerült kiszabadulnia a poklok poklából, mindegy hogyan, milyen formában, milyen minőségben, élnie, dolgoznia kell.

Mindezek jegyében, miután sikerült végre lelket verni önmagában, erőt venni az ezentúl örökösen s mindenüvé magával cipelő fájdalomán, elsőként régi, lepusztult, szatócs üzletét hozta, hozatta rendbe. Ezután kiváló őseitől örökölt, génjeibe ívódó kereskedőként, ilyen-olyan segélyekből, adományokból s hitelekből az akkori sivár, mármár lehetetlen állapotokat, helyzeteket meghazudtolón „feltöltötte” áruval...

Ha éppen nem volt vevője, régi szokása szerint a boltja ajtajában ácsorgott. Hosszú, kék kötényt simogatta éppen, amikor, egy a kirakatát leső, kopott ruhás, mezítláb ácsorgó, ismerős kisfiút fedezett fel.

- Te? - szólította meg barátságosan.

A kisfiú illedelmesen - talán hízelgett, meglehet minden hátsó szándék nélkül, pusztán jólneveltsége okán - kezitcsókolommal köszöntötte.

- Csak nem vásárolni akarsz? Igaz is...! Anyukád? - érdeklődött a mindenkit számon tartó, a nemcsak a kisfiút, a kisvárosban szinte mindenkit, így a szüleit is ismerő, a jóságos, a testileg-lelkileg megrokkant, akiről mindenki azt hangoztatta: nagyon jó kereskedő, de elődeitől eltérően, sosem gazdagodik meg, a szelíd, a szegényeket felkaroló..., erőn fölötti adakozása miatt. Egyébként, Rozi bácsi senkire sem haragudott. Senki iránt nem táplált gyűlöletet, elhurcolása, felesége és két fia meggyilkolása miatt. Elhurcolóik, gyilkosaik nem eből a kisvárosból valók, ahol egyetlen nyilas s más ellenségük nem akadt annak idején, sőt a maguk módján segítették... S egyébként is, a kisfiú anyja gyakran bejárt hozzájuk: segíteni a betegeskedő felesé-

gének, takarítani, mosni, ezt-azt tenni. Mert, valamennyi munkát megragadott, férje halála után, a gyermekét egyedül nevelő asszony.

- Már hazajött a kórházból - kesergett a fiúcska, némi örömmel telített fennhangon, kissé közelebb lépve Rozi bácsihoz. - Meg kell erősödnie, mert gyenge.

- Amúgy - húzta a szót elgondolkozón, jutva ez-az eszébe -, hogyan álltok otthon, kisfiam? Mármint... - akart magyarázkodni, kérdezősködni, mert ugye ő sokáig „távol” volt, s mióta itthon van sem hallott róluk semmit, de belesült, amiért zavartan összehúzta az ajkát s elhallgatott.

- Anyu sokat betegeskedett - értette el a kisfiú. - Felmondtak neki a munkahelyén. Segélyekből élünk, egyelőre.

- Cipőd? - lesett a lábára. - Merthogy mezítláb vagy, holott eléggé hűvös van.

- Béla bácsinál van. - A cipész volt. - Holnapra csinálja meg. Kilyukadt. Foltot varr rá.

- Régóta ácsorogsz itt?

- Ha...át - vonogatta zavartan a vállát, húzta össze a nyakát a kisfiú.

- Akkor mégiscsak vásárolni akarsz.

- Egyetlen fillérünk sincs most. Nem is lesz a következő segélyig... De, nagyon szép az áruja, Rozi bácsi, azt nézegetem - fordított egyet szavainak játékszekerén a kisfiú.

- Gyere be! - hívta Rozi bácsi, elfátyolosodott hangon a kisfiút.

Amikor az melléje ért, bátorítón a vállára rakta a kezét.

- Kereskedő vagyok. Tudod mi a jelszavam? Semmiért semmit, valamiért valamit!

- De... de - hebegte az igen okos szemű kisfiú, elérve Rozi bácsi szavainak értelmét - nekünk..., nekem semmim sincs.

- Valamid csak van, mert szokd meg: valamiért valamit, semmiért semmit!

- De ha egyszer, nekem tényleg semmim sincs - siránkozott, szomorú grimaszokat vágva a kisfiú.

- Kotorj a zsebedbe! Hátha, találsz benne valamit!

A kisfiú kapkodón s erősen zavartan forgatta ki, ahonnét végül is, remegőn, riadtan, merthogy semmi, de semmi értékes valamit nem

talált, csak egy féloldalún lekopott, kifakult, zöld színű, a teniszlabdánál jóval kisebb, tömörgumi labdát húzott elő, mutatta fel reszketően.

A gyerekek nagyon szerették, ezt az oroszoktól importált, tömör gumilabdákat. Az aszfalthoz csapták. Magasba ugrott, ők sikítva, nevetve igyekeztek, futkostak, egymással versengve elkapni. Nagy kincsnek számított akkoriban a gyerekek körében.

- Na látod! - szólt rá mosolyogva Rozi bácsi -, csak találtál valamit!
- Gyere, tedd a pultra! Cserébe csomagolok valamit anyukádnak, mert neki, hogy megerősödjék, új erőre kapjon, ennie kell!

Az acélfogason lógó sonkához lépett, és leszelt egy szeletet. Melléje, a spárgán lógó, füstölt csülökből is berakott egy darabot, majd a pult melletti ládából zöldborsót szedett ki, rakta külön zacskóba, ezután a pultról, kiflit, zsömlét, kenyeret, kekszet, meg sok minden mást csomagolt be.

A kisfiú könnybe lábadt szemei miatt, egyáltalán nem bogozhatta ki, mi másokat. Csak akkor eszmélt fel, magába roskadtan, hálásan, könnyei fátylan átmosolyogva, miután a hatalmas zacskót a kezébe nyomta.

Nemcsak hálálkodásra, megköszönésére sem maradt ideje, mivel Rozi bácsi mind a két kezével egyszerre, az ajtó felé tolta.

- Siess haza! Ezt a labdát meg - elengedte, ő visszalépett a pultjához -, visszaadom. Nem szeretem a zöld színt. Cseréld ki nekem pirosra, és hozd vissza!

Felvette, a kezébe nyomta, és tovább tolta kifelé.

A kisfiú, rá harmadnapra jelent meg újra. Miután illedelmesen köszönt, a sok dobálástól, meg a gyenge minőségétől, az előbbinél is kopottabb, rózsaszínű, tömör gumilabdát rakott le a pultra.

- Meghoztam - csak ennyit mondott.

- Ez... ez - felvette, megforgatta az ujjai között - neked piros?

- Ha...át! Sajnos, csak ilyenre tudtam elcserélni.

- Tedd el! S addig keresgélj, cserélgess, amíg igazi pirosra nem lelsz! Hanem, várj csak egy kicsit! Még mindig mezítláb vagy?

- Talán holnapra lesz kész. Flekket is rak rá Béla bácsi, merthogy lyukas a talpa is.

Rozi bácsi a pultja alól egy pár, használt, kitaposott, de még viselhető cipőt húzott elő.

- Neked szántam. Biztosan jó lesz a lábadra.

- Köszönöm szépen! - hálálkodott a kisfiú, Rozi bácsi jóságától elérzékenyülten, könnyes hangon, miközben átvette. Szégyenében, zavarában, mert egyáltalán nem volt ilyesmikhez szokva, máris indulni akart.

- Várj! Ne fuss el! - szólt utána Rozi bácsi. - Addig, amíg nem sikerül kicserélned ezt a gumilabdát igazi pirosra, csupán hitelbe, mert ne feledd: valamit valamiért, semmit semmiért! Csomagolok valamit anyukádnak,

Ugyanúgy, amint a múltkor, alaposan megpakolta a nagy zacskót élelmiszerekkel s édességekkel, amit a kisfiú kezébe nyomott.

Ez megismétlődött néhányszor, mert Rozi bácsi mindig talált valami kifogást a tömör gumilabda színében, közben alaposan felpakolta a kisfiút minden jóval. Amikor visszaadta a labdát, kezébe nyomta a nagy zacskót, mindig hozzátette: Csak hitelbe, amíg olyan gumilabdát nem találsz, amelyet elfogadok, mert szokd meg, kis fiam: Semmiért semmit, valamiért valamit!

A kisfiú anyja közben megerősödött. Szerencséjére visszavették régi munkahelyére is, takarítónőnek.

Éppen a fia kezét fogva, Rozi bácsi üzlete felé tartott, hogy megköszönje azt a sok mindent, amikkel elhalmozta betegségének idején, amikor meghallotta, hogy Rozi bácsi meghalt.

Az üzletében, áru átvétele közben rosszul lett. Összeesett. Orvost hívtak. Jött is azonnal, ám mire a kihívott mentő megérkezett, hiába az orvos jelenléte, élesztgetése..., meghalt.

Zsidó szokás szerint másnap temették.

A szertartást a szomszéd városból kihívott rabbi végezte. Mivel kedvességéért, előzékenységéért, a mindent a vevőért jelszót, nemcsak hirdető, be is tartó Rozi bácsit rengetegen szerették, igen sokan részt vettek a temetésén.

A szertartás a vége felé tartott, amikor egy kopott ruhás, kitaposott cipős fiúcska, akit senki sem vett eddig észre, a résztvevők legnagyobb ámulására, sőt megütközésére, kivált közülük, és sietve, a ko-

porsót éppen lezáró embereket megelőzőn, a ravatalhoz lépett. Időt s lehetőséget sem engedve a megelőzésére, a fehér lepedőbe bugyolált Rozi bácsi kinyúló kezébe nyomott egy piros, tömör gumilabdát.

* * *

Rózemberg Lipót, már napok óta bolyongott, valahol fent a rózsaszínűre kicsipkézett felhők között, amikor, legnagyobb ámulatára s megkönnyebbülésére, ahhoz a hegyhez ért, ahol Mózes megalkotta, vagy kapta s lehozta azt a kőtáblát, amelyre a tízparancsolatot vésték.

Elképzelhetetlenül gyönyörű, hatalmas aranykapu előtt két, szakállas s ismert, tógás öregember, mintegy azt hüen őrizőn, le s fel járkált. Az öregebbik Ábrahám, a fiatalabb Mózes volt.

- Sálem! - köszöntötte őket megszeppenve Rozi bácsi.

- Sálem, neked is, fiam! - fogadta kegyesen Ábrahám. Megállt, ám Mózes tovább járkált, le s fel. - Mi járatba vagy itt, amint elnéztelek, régen leselkedsz.

Be szeretnék menni azon a szép, nagy aranykapun.

- Valamiért valamit, semmiért semmit! Mid van?

- Ez az egyetlen lepel, amelybe burkoltak. Más semmim nincs.

- S az, amit a kezedben szorongatsz?

- Értéktelen, tömör gumilabda. Egy kisfiú nyomta a kezembe.

Feléje nyújtotta, hogy megmutassa.

S az iménti, tömör gumilabda hirtelen fényleni kezdett. Arannyá változott.

- Ez neked semmiség! - fedte meg Ábrahám, Mózessel együtt, aki kíváncsian melléjük lépett. - Valamiért valamit. Ezt! Add ide!

Átadta, mire Ábrahám azonnal megérintette botjával, a hatalmas, a fénylő, a gyönyörű s díszes aranykaput, amelynek mind a két szárnya egyszerre kitárult.

Vidám, emberi füllel érzékelhetetlen zene áradt ki a mindent ellepő aranyfelhőkből. Ábrahám, a zsidók ösatyja kiáltására, több millió kar nyúlt ki hívogatón, Rozi bácsi felé.

A felesége és a két gyerekének a keze is közöttük volt.